

KPMG

# Brancherapport Sport



23 oktober 2019

KPMG Advisory N.V.  
Laan van Langerhuize 1  
1186 DS Amstelveen

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport  
NLsportraad  
Ter attentie van mevrouw M. van der Voet  
Parnassusplein 5  
2511 VX Den Haag

Amstelveen, 23 oktober 2019

Project Brancherapport Sport

Geachte mevrouw van der Voet,

Overeenkomstig onze dienstverleningsovereenkomst doen wij u hierbij ons rapport toekomen met de resultaten van het onderzoek naar de toekomstbestendigheid van de organisatie en financiering van de Nederlandse sportbranche.

#### [Aard van de opdracht](#)

De aard van de werkzaamheden houdt in dat wij geen accountantscontrole, beoordelingsopdracht of andere assurance opdracht hebben uitgevoerd. Daarom kan aan deze rapportage geen zekerheid met betrekking tot de getrouwheid van financiële of andere informatie worden ontleend.

#### [Verspreidingskring van de rapportage](#)

De rapportage is uitsluitend bedoeld voor u als opdrachtgever. KPMG aanvaardt geen aansprakelijkheid van derden voor het gebruik van deze rapportage.

Graag wil ik u danken voor de prettige samenwerking met de diverse betrokkenen vanuit de NLsportraad.

Hoogachtend,

Marc Roels  
*Partner, KPMG Advisory N.V.*



# Belangrijke opmerkingen

Onze werkzaamheden zijn aangevangen op 3 april 2019 en ons veldwerk is volledig afgerond op 4 oktober 2019. Ons rapport is gebaseerd op aan ons aangeleverde data tot en met 4 oktober 2019. We hebben geen werkzaamheden verricht om het rapport te actualiseren naar aanleiding van gebeurtenissen, omstandigheden en aangeleverde data van na die datum.

Bij het opstellen van ons rapport hebben wij ons gebaseerd op voor ons ter beschikking gestelde primaire bronnen vanuit de NLsportraad en verschillende partijen uit de sportbranche die meegewerkt hebben aan dit onderzoek, alsmede op publiek beschikbare informatie. De juistheid en volledigheid van de in dit rapport opgenomen informatie is afhankelijk van deze ter beschikbaar gestelde data en overige schriftelijke informatie. Wij aanvaarden geen enkele aansprakelijkheid voor de juistheid van deze informatie. Wij hebben alles in het werk gesteld om ons, voor zover mogelijk, ervan te vergewissen dat de in ons rapport weergegeven informatie overeenstemt met andere informatie die gedurende onze werkzaamheden overeenkomstig de voorwaarden van onze dienstverleningsovereenkomst aan ons is verstrekt. Wij hebben echter geen nadere werkzaamheden verricht teneinde de betrouwbaarheid van de bronnen te verifiëren.

Dit document verwijst naar 'KPMG-analyse'; deze verwijzing vormt uitsluitend een aanduiding van het feit dat wij (waar aangegeven) bepaalde analyses hebben uitgevoerd op de onderliggende data teneinde tot de voorliggende informatie te komen; wij aanvaarden geen verantwoordelijkheid voor de onderliggende data.

Wij willen benadrukken dat wij geen mening geven, noch enigerlei vorm van zekerheid verstrekken, ten aanzien van de informatie in dit rapport (en de Bijlagen erbij). Tevens doen wij op generlei wijze uitspraken ten aanzien van de vraag of de door ons ten behoeve van uw informatiebehoeften uitgevoerde procedures wel afdoende waren.

Wij accepteren geen enkele verantwoordelijkheid voor het gebruik van het rapport voor een ander doel, anders dan het doel waarvoor het rapport is opgesteld: inzicht te verschaffen omtrent de omvang, ontwikkeling, organisatie en financiering van de Nederlandse sportbranche voor de NLsportraad. Voor zover wettelijk toegestaan, aanvaarden wij geen aansprakelijkheid voor het gebruik van het rapport door een partij anders dan jegens de NLsportraad.

De inhoud van dit rapport mag niet (geheel of in delen) gekopieerd worden, of voor andere doeleinden gebruikt worden, zonder de schriftelijk goedkeuring van KPMG.

# Inhoudsopgave Brancherapport Sport

#	Hoofdstuk	Pagina
	Managementsamenvatting	5
	Introductie brancherapport	11
<b>I</b>	<b>Foto Nederlandse sportbranche</b>	<b>16</b>
1	Breedtesport; ontwikkeling en omvang	17
2	Topsport; ontwikkeling en omvang	59
3	Organisatiestructuur in de Nederlandse sportbranche	82
4	Financiële stromen in de Nederlandse sportbranche	101
	<b>Bijlagen</b>	<b>141</b>



# Managementsamenvatting

# Managementsamenvatting (1/5)

## Het Brancherapport Sport

De NLsportraad heeft, naar aanleiding van haar eigen werkprogramma en de adviesaanvraag van de Minister van Medische Zorg en Sport vanuit de ondertekening van het nationaal sportakkoord, KPMG gevraagd het Brancherapport Sport op te stellen.

Het Brancherapport Sport is een feitelijke weergave van de huidige staat van de branche en de ontwikkelingen van de afgelopen tien jaar die daartoe geleid hebben. Specifiek staat hierin de omvang, organisatie en financiering van de sportbranche in Nederland centraal. De NLsportraad zal deze feitelijke weergave gebruiken om een advies te ontwikkelen over de toekomstbestendigheid van de organisatie en financiering van de Nederlandse sportbranche.

Het onderzoek ten grondslag aan het Brancherapport Sport is uitgevoerd middels het bundelen, combineren en analyseren van beschikbare data en inzichten uit de vele reeds bestaande onderzoeken naar (aspecten van) de Nederlandse sport.

In aanvulling op het dataonderzoek is een interviewprogramma met experts en stakeholders uit de Nederlandse sport uitgevoerd om de belangrijkste trends, kansen en bedreigingen voor de sport in Nederland in kaart te brengen. Het brancherapport is gericht op de Nederlandse sportbranche, breedtesport als vrijetijdsbesteding en de ondersteunde topsport in Nederland. Commerciële topsport, sport als middel in de zorg of onderwijs en de organisatie van grote topsportevenementen vormen geen onderdeel van het Brancherapport Sport.

## Managementsamenvatting (2/5)

### De sportbranche in Nederland groeit

In het Brancherapport Sport worden drie verschillende segmenten onderscheiden: georganiseerde sport, anders-georganiseerde sport en ongeorganiseerde sport.

Georganiseerde sport is sportaanbod georganiseerd door sportverenigingen en sportbonden voor de eigen leden. Anders-georganiseerde sport is het sportaanbod van bijvoorbeeld commerciële sportaanbieders voor klanten of eenmalige gebruikers. Ongeorganiseerde sport is zelf of in een groep zonder tussenkomst van een sportaanbieder sporten in de openbare ruimte in Nederland. 30% van de Nederlanders geeft aan sport te beoefenen in meerdere segmenten en sommige sportaanbieders bieden sport aan in verschillende segmenten.

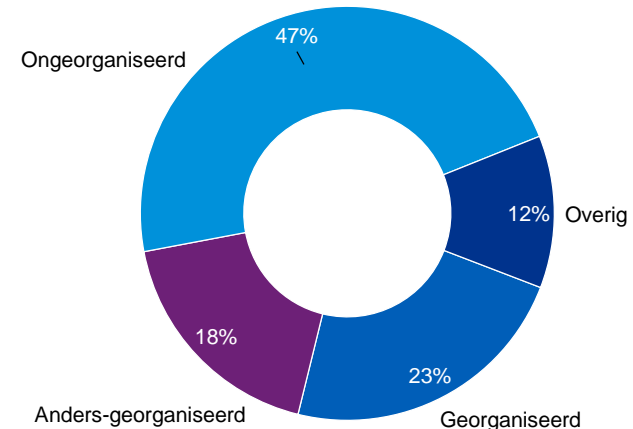
In de afgelopen tien jaar is de sportbranche in Nederland in zowel omvang als diversiteit gegroeid. Het aantal sportaanbieders is gegroeid en Nederlandse sporters kunnen tegenwoordig uit een zeer divers aanbod aan sporten en sportfaciliteiten kiezen om in de vrije tijd te beoefenen.

De georganiseerde sport heeft in 2018 ruim 28.000 sportverenigingen die sport aanbieden aan sporters in Nederland. Dit aantal is de laatste jaren stabiel. Ruim 23.000 sportverenigingen zijn aangesloten bij de sportbonden die lid zijn bij NOC\*NSF. 23% van de wekelijkse sporters in Nederland maakt maandelijks gebruik van deze vorm van sportaanbod.

Meer dan 6.600 ondernemende sportaanbieders bieden sport aan in het anders-georganiseerde sportsegment en het aantal sportaanbieders is de afgelopen tien jaar sterk gegroeid. Vooral het aantal aanbieders voor (vormen van) fitness en yoga groeien sterk. Er worden tevens bijna 5.000 breedtesportevenementen per jaar georganiseerd in dit segment. 18% van de wekelijkse sporters in Nederland maakt gebruik van dit sportaanbod.

Ook het sportaanbod in het ongeorganiseerde sportsegment groeit. Nederlandse sporters kunnen in 2018 gebruikmaken van ruim 11.000 km wandelpaden, 37.000 km fietspaden en 36.000 ha recreatiegebieden in de openbare ruimte in Nederland. Dit sportaanbod wordt voornamelijk verzorgd door de Nederlandse gemeenten, maar ook andere landschapseigenaren, zoals Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, bieden sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte aan. Bijna de helft van de Nederlandse wekelijkse sporters maakt gebruik van de openbare ruimte in Nederland om te sporten.

### Manier van beoefenen voor wekelijkse sporters (5 t/m 80 jaar) in Nederland (totaal 2013 t/m 2018)



Bron: NOC\*NSF SDI data, KPMG-analyse

### De sportpopulatie in Nederland verandert

Ruim 8,8 miljoen mensen, iets meer dan de helft van de Nederlandse bevolking, ondernam minimaal één keer per week een sportieve activiteit in de vrije tijd in 2018. 24% van de Nederlandse bevolking sport nooit.

Het aantal mensen dat wekelijks sport in Nederland groeide de afgelopen 10 jaar in lijn met de onderliggende bevolkingsgroei. Toch zijn er veranderingen in het sportgedrag in Nederland waarneembaar.

De groep wekelijkse sporters onder ouderen, met name 65+ers, groeit sterk. Ouderen lijken daarmee actiever te zijn geworden. Daarentegen is het deel van de jongeren (jonger dan 20 jaar) wat wekelijks sport de afgelopen jaren juist afgenomen. De sportbranche zal daarom in de toekomst om moeten gaan met een gemiddeld ouder wordende sportpopulatie en tegelijkertijd moeten proberen om het sportaanbod aantrekkelijk te houden voor jongeren.

# Managementsamenvatting (3/5)

## Gestage verschuiving van sportaanbod in Nederland

Hoewel de ontwikkelingen (nog) niet heel groot zijn, is er de afgelopen tien jaar sprake van een verschuiving in het gebruik van sportaanbod in Nederland.

Ondanks de groei van het aantal sporten en sportdisciplines is het aantal Nederlanders lid bij een sportvereniging of sportbond stabiel tot licht dalend in de afgelopen jaren. Het aantal sporters wat gebruik maakt van commercieel sportaanbod groeit daarentegen wel. Ook het aantal sporters dat ongeorganiseerd sport in de openbare ruimte is de laatste jaren gegroeid.

De behoeften van de Nederlandse sporters lijken te veranderen door de toegenomen welvaart en gebrek aan tijd. Er is meer behoefte aan flexibel sportaanbod, waar sporters zich meer als 'klant' kunnen opstellen en minder verplichtingen als 'lid' aan hoeven te gaan. Sporters willen meer ongebonden kunnen sporten.

Deze ontwikkeling leidt niet bij alle sporten binnen de georganiseerde sport tot een daling. Veel sporten laten juist een gezonde groei zien. Het aantal sporters bij sporten die geschikt zijn voor ouderen lijkt toe te nemen. Het aantal sporters actief in racketsporten lijkt juist af te nemen in de afgelopen 10 jaar.

In de commercieel aangeboden sporten was fitness, de grootste sport in Nederland met bijna 3 miljoen sporters, jarenlang de groeimotor. Sinds 2013 lijkt het aantal mensen wat fitness echt te stabiliseren. De groei van de afgelopen jaren is vooral te zien bij bootcamp, yoga en kickboksen. Deze disciplines worden in veel gevallen ook bij de fitnessscholen aangeboden.

Steeds meer mensen sporten ongeorganiseerd in de openbare ruimte in Nederland. De groei lijkt hier vooral voort te komen uit de groeiende groep wandelaars in Nederland.

Opvallend is dat er bij twee sporten die sterk groeien de afgelopen jaren, yoga en wandelen, naast fysieke gezondheid, ook aandacht is voor mentale gezondheid en 'ontstressen'.

De gestage verschuiving van sportaanbod in Nederland zet een deel van de sportverenigingen en sportbonden in Nederland onder druk en innovatie lijkt nodig om een neerwaartse spiraal te voorkomen.

## Nederlandse topsportprestaties nemen toe

NOC\*NSF, haar leden en het Ministerie van VWS hebben de ambitie gesteld om structureel bij één van de beste tien sportlanden van de wereld te behoren.

In de afgelopen jaren zijn de bijdragen aan de ondersteunde topsport in Nederland vanuit het Ministerie van VWS toegenomen. De financiële ondersteuning van topsportprogramma's is meer gefocust en de ondersteuning is meer gecentraliseerd via NOC\*NSF.

De afgelopen decennia is de topsport in Nederland fors gegroeid qua prestaties. Sinds 2003 zijn het aantal medailles en top-8-posities op hoofdtoernooien (EK's, WK's, Olympische en Paralympische Spelen) sterk toegenomen.

Opvallend is daarbij dat het gemiddelde aantal gewonnen medailles en behaalde top-8-finishes van vrouwelijke topsporters hoger is dan de bij de mannen. Paralympische topsporters winnen substantieel meer medailles dan de reguliere topsporters.

Ondanks de verbeterende prestaties is de top tien ambitie net niet behaald in de laatste edities van de Olympische Zomerspelen. Op de Olympische Winterspelen is de top tien in het medailleklassement met twee vijfde plekken wel ruimschoots behaald door de sterke prestaties in het schaatsen.

## “Iedereen” kijkt voetbal

Het beleven van topsport is een populaire vrijetijdsbesteding in Nederland. 59% van de Nederlandse bevolking volgt minimaal één keer per maand sport in de media. TV is daarin verreweg het meest populaire medium. 45% van de Nederlandse bevolking heeft in het afgelopen jaar een topsportevenement bezocht.

Het beleven van topsport is redelijk gelijk verdeeld over de Nederlandse bevolking. Alleen vrouwen kijken significant minder topsport dan mannen.

Voetbal is met afstand de meest populaire sport gevolgd door Formule 1 en op enige afstand daar weer van schaatsen, wielrennen, darts en tennis.



# Managementsamenvatting (4/5)

## Omzet van de sportbranche is ruim €5,7 miljard

In 2018 is er in Nederland ruim €5,7 miljard besteed aan sportaanbod en ondersteunde topsport. De financiële stromen richting de sportorganisaties in Nederland komen voornamelijk vanuit de Nederlandse overheden en de sporters zelf.

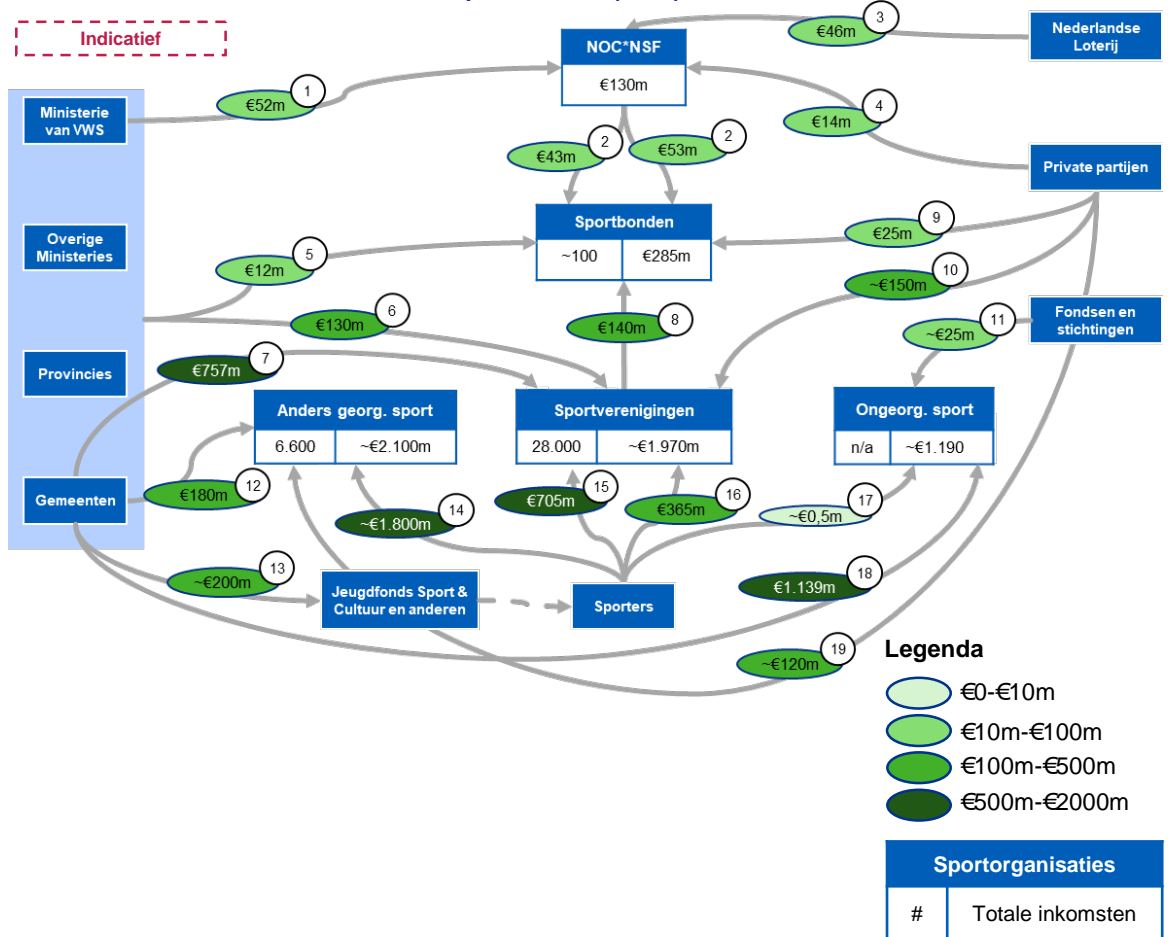
De Nederlandse overheden hebben in 2018 bijna €2,5 miljard uitgegeven aan sportaanbod. Het grootste deel hiervan werd door gemeenten bijgedragen, vooral voor sportaccommodaties (€757 miljoen) en sport- en recreatiefaciliteiten (€1,2 miljard) in de openbare ruimte. De uitgaven van gemeenten aan sport en recreatie in de openbare ruimte dalen sterk in de afgelopen jaren, wat opvallend is gegeven dat het aantal sporters in de openbare ruimte juist stijgt.

Sporters hebben ruim €2,8 miljard uitgegeven aan sportaanbod in Nederland. Ongeveer €1,8 miljard kwam ten goede aan commerciële sportaanbieders en €1,0 miljard werd uitgegeven aan contributie en andere uitgaven bij sportverenigingen.

Gemiddeld gezien is sporten bij sportverenigingen voor sporters substantieel goedkoper dan sporten bij commerciële sportaanbieders. Sportverenigingen zijn gemiddeld gezien goedkoper door de inzet van vrijwilligers en doordat gemeenten niet-kostendekkende huur rekenen voor sportaccommodaties. Opvallend is dat sportverenigingen voor ongeveer de helft van hun inkomsten afhankelijk zijn van sporters, terwijl commerciële sportaanbieders voor ruim 80% van hun inkomsten afhankelijk zijn van sporters.

Ondersteunde topsport en (kleine) sportbonden zijn voor een groot deel afhankelijk van gelden die via NOC\*NSF worden gedistribueerd. NOC\*NSF krijgt op haar beurt 75% van haar inkomsten van de overheid (€52 miljoen) en Loterij inkomsten (€46 miljoen).

## Financiële stromen in de Nederlandse sportbranche (2018)<sup>a</sup>



Notitie: a) Nadere toelichting en beschrijving per geldstroom op pagina 103-107.

Bron: Jaarverslagen NOC\*NSF, Mulier Sportbondenmonitor en Verenigingsmonitor (2017), Iv3 data, CBS Fitness Markt en Trend rapport, KPMG analyse

## Managementsamenvatting (5/5)

### **De organisatiestructuur verschilt sterk tussen segmenten van de sportbranche in Nederland**

Niet alleen in de financiële stromen zijn verschillen te zien tussen de drie segmenten van de sportbranche. In de organisatiestructuur van de drie segmenten bestaan grote verschillen die van invloed zijn op zowel sportaanbieders, als sporters.

Met meer dan 100 sportbonden, waarvan er 77 lid zijn bij de nationale sportkoepel NOC\*NSF, die de sportverenigingen per sport met elkaar verbinden, is de georganiseerde sport en ondersteunde topsport sterk georganiseerd. Naast de centrale rol in de governance, is NOC\*NSF ook verantwoordelijk voor de verdeling van de bijdragen van het Ministerie van VWS en de Nederlandse Loterij in de georganiseerde sport en de ondersteunde topsport. Het sportaanbod in de anders-georganiseerde sport kent momenteel een meer gefragmenteerde organisatiestructuur met meerdere, vaak sport-specifieke brancheverenigingen. Er is in dit segment nu een centraal platform in oprichting; Platform ondernemende sportaanbieders. Ongeorganiseerde sport kent geen centrale organisatiestructuur en wordt voornamelijk lokaal en regionaal door de individuele gemeenten en landschapseigenaren verzorgd.

Op gebied van belangenbehartiging voor sporters bestaan er ook verschillen tussen de drie segmenten. In de georganiseerde sport en de ondersteunde topsport is belangenbehartiging voor sporters via stemrecht bij verenigingen en/of bonden ingericht en bestaat er een breed scala aan belangenorganisaties. In de anders-georganiseerde sport zijn sporters vooral aangewezen op reguliere kanalen voor consumenten, hoewel organisaties zoals NLActief steeds meer aandacht aan de belangen van sporters besteden. Sporters kunnen in de ongeorganiseerde sport via lidmaatschap bij specifieke belangenorganisaties beperkt hun belangen behartigen en kunnen daarnaast invloed uitoefenen bij gemeenten als burger.



# Introductie Brancherapport Sport

# Introductie onderzoek ten behoeve van het Brancherapport Sport

## Doel van het onderzoek

Het hoofddoel van het onderzoek naar de sportbranche in Nederland is om een feitelijke weergave te geven van de huidige staat van de branche en de recente ontwikkelingen die daartoe geleid hebben. Specifiek staat hierin de omvang, organisatie en financiering van de sportbranche centraal. De resultaten van het onderzoek zijn gebundeld in dit rapport.

Het onderzoek is op verzoek van de NLsportraad uitgevoerd onder toezicht van de Commissie organisatie en financiering van de sport. Aanleiding voor het verzoek van de NLsportraad aan KPMG is het NLsportraad meerjarig werkprogramma 2018-2020 'Stip op de horizon' en de adviesaanvraag van de Minister van Medische Zorg en Sport vanuit de ondertekening van het nationaal sportakkoord door de strategische partners Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, NOC\*NSF en VSG/VNG.

De NLsportraad heeft opdracht gegeven tot het onderzoek omdat er binnen de sportbranche behoefte is aan één overkoepeld overzicht van de huidige staat van de omvang, organisatie en financiering van de sport in Nederland. Daarnaast zijn de belangrijkste trends, kansen en bedreigingen voor de sportbranche in kaart gebracht.

Met deze feitelijke weergave van de sportbranche zal de NLsportraad in een hierna volgend adviestraject evalueren of de huidige staat van de organisatie en financiering van de Nederlandse sportbranche toekomstbestendig is of dat er veranderingen nodig zijn om toekomstige uitdagingen het hoofd te kunnen bieden. Uit deze evaluatie zal de NLsportraad een advies ontwikkelen voor de Minister van Medische Zorg en Sport en de partners van het nationaal sportakkoord met aanbevelingen om de toekomstbestendigheid van de Nederlandse sportbranche te bevorderen.

## Opzet van het onderzoek

Binnen de sportbranche in Nederland vindt al decennia veelvuldig en kwalitatief hoogwaardig onderzoek plaats. Onderzoek naar de branche wordt uitgevoerd door zowel publieke, als private instanties en dekt vele aspecten van de sportbranche.

Vanuit de publieke sector worden meerdere bevolkingsonderzoeken op gebied van sport of gelieerd aan sport uitgevoerd door (o.a.) CBS, SCP en RIVM. Daarnaast zijn onderzoeksinstellingen als het Mulier Instituut en diverse Hogescholen actief in onderzoek op een veelvoud van aspecten binnen de Nederlandse sportbranche. Ook doet NOC\*NSF als nationale sportkoepel actief onderzoek naar de ontwikkelingen binnen de Nederlandse sportbranche. Het onderzoek ten behoeve van het Brancherapport Sport is dan ook ingericht om zoveel mogelijk gebruik te maken van de reeds aanwezige data, informatie en inzichten. Het onderzoek is enerzijds gericht op het verzamelen en bundelen van de reeds beschikbare inzichten tot een overkoepelend overzicht van de branche en anderzijds om nieuwe inzichten te ontwikkelen middels het combineren van de reeds uitgevoerde onderzoeken met eigen onderzoek.

In aanvulling op het dataonderzoek is middels een interviewprogramma met experts en stakeholders uit de Nederlandse sport nadere duiding gegeven aan de data en de ontwikkelingen die geïdentificeerd zijn in het onderzoek. Tevens heeft het interviewprogramma als bron gediend voor het in kaart brengen van de belangrijkste kansen en bedreigingen voor de sport in Nederland. Zie pagina 142 voor een overzicht van de experts en stakeholders die geïnterviewd zijn.

Ter validatie en aanvulling op de feitelijke weergave van de huidige staat van de Nederlandse sportbranche is middels een uitgebreide expertsessie en diverse ronde tafelsessies additionele informatie verkregen van experts en stakeholders uit de Nederlandse sportbranche. Zie pagina 143 voor de aanwezige experts welke feedback hebben geleverd op conceptversies van het brancherapport.

# Definitie van de sportbranche en toekomstbestendigheid

## Definitie van de sportbranche

In publicaties, onderzoeken en beleidsdocumenten over de Nederlandse sportbranche bestaan veel verschillende definities en beschrijvingen van de term sport en wordt in een aantal gevallen ook onderscheid gemaakt tussen sport en bewegen. Door het verschillende gebruik van de term sport en van de grens tussen sport en bewegen zijn niet alle onderzoeken, publicaties en beleidsdocumenten eenduidig met elkaar te vergelijken.

Om in het Brancherapport Sport een zo volledig mogelijk beeld van de Nederlandse sportbranche te kunnen geven is voor het perspectief van de Nederlandse sporter zelf gekozen en worden alle activiteiten die door de Nederlandse bevolking als sportactiviteit gezien worden meegenomen. De afbakening van de term sport wordt hiermee gekozen als alle sportactiviteiten die in de diverse bevolkingsonderzoeken (zoals de gezondheidsenquête/leefstijlmonitor van het CBS/RIVM) naar sportdeelname in Nederland genoemd worden.

In het Brancherapport Sport wordt wel onderscheid gemaakt tussen breedtesport als vrijetijdsbesteding en breedtesport als middel in bijvoorbeeld het onderwijs of de zorg. Het Brancherapport Sport richt zich uitsluitend op sport als vrijetijdsbesteding.

## Definitie van een 'toekomstbestendige' sportbranche

Omdat het doel van dit rapport is om de Sportraad te helpen bij het vormen van een advies om de sportbranche toekomstbestendig te maken, is het belangrijk om te bepalen wat wordt verstaan onder de term 'toekomstbestendige sportbranche'. Onderstaand volgt de definitie van toekomstbestendige sportbranche, zoals gehanteerd tijdens het onderzoek en in het brancherapport:

*“Een toekomstbestendige Nederlandse sportbranche is een sportbranche die, op basis van adequate en robuuste organisatie en financiering, optimaal invulling geeft aan de sportbehoefte van de Nederlandse bevolking, waardoor iedereen sport kan beoefenen en beleven.”*

Deze definitie wordt vervolgens vertaald naar de segmenten binnen de sport, zoals in dit onderzoek gehanteerd: 1) breedtesport, welke georganiseerde, anders georganiseerde en ongeorganiseerde sport omvat en 2) topsport, welke professionele sportbeoefening met ondersteuning via NOC\*NSF omvat. Zie pagina 28 voor een nadere definiëring van breedtesport en pagina 60 voor een nadere definiëring van ondersteunde topsport.

De definitie van toekomstbestendige breedtesport luidt:

*“Toekomstbestendige breedtesport in Nederland is zo georganiseerd en gefinancierd dat iedereen in Nederland die dat wil, kan sporten en dat de kwaliteit van deze sportmomenten zo goed mogelijk is.”*

De definitie van toekomstbestendige topsport luidt:

*“Toekomstbestendige topsport in Nederland is zo georganiseerd en gefinancierd dat de sportprestaties van Nederlandse topsporters geoptimaliseerd worden en dat iedereen in Nederland die dat wil deze sport kan beleven via de media of via evenementen.”*



# Scope van het onderzoek voor het Brancherapport Sport

## Scope van het onderzoek

Het onderzoek ten behoeve van het Brancherapport Sport richt zich specifiek op het creëren van een foto van de Nederlandse sportbranche vanuit drie perspectieven:

1. De omvang van de sportbranche in Nederland en de ontwikkeling daarvan in de afgelopen jaren.
2. De organisatiestructuur van de Nederlandse sportbranche
3. De financiële stromen richting de verschillende vormen van sportaanbod in de Nederlandse sportbranche

Zowel breedtesport, als via NOC\*NSF ondersteunde topsport maakt deel uit van het onderzoek. Binnen breedtesport is expliciet aandacht voor de omvang en ontwikkeling van sportdeelname en de verschillende vormen van sportaanbod (georganiseerd, anders georganiseerd en ongeorganiseerd) in Nederland. Anders dan bij veel vormen van breedtesport is topsport sterk prestatiegericht. Daarom is een analyse van de prestaties van de ondersteunde topsport in Nederland onderdeel van het Brancherapport Sport. Tevens is een analyse gemaakt van de beleving van topsport.

Het onderzoek richt zich op de periode 2008-2018. In een aantal gevallen is data beschikbaar over een langere periode en worden ontwikkelingen, waar relevant, over een langere tijdperiode weergegeven. In een aantal gevallen is alleen data beschikbaar over een kortere tijdperiode dan 2008-2018. In dat geval is een zo lang mogelijke periode gebruikt.

## Beperkingen van de scope

Sport is een zeer breed onderwerp. Om het onderzoek praktisch uitvoerbaar te houden, maar ook in een poging om de juiste balans tussen reikwijdte en diepgang te bewerkstelligen, zijn keuzes gemaakt om de scope beperken.

Er is voor het onderzoek geen internationale vergelijking gemaakt tussen de Nederlandse sportbranche en de sport in vergelijkbare landen. Deze vergelijking vraagt om uitgebreid additioneel onderzoek en het Brancherapport Sport levert zonder deze vergelijking een waardevolle blik op de Nederlandse sportbranche voor de Commissie.

Voor breedtesport is alleen gekeken naar sport als vrijetijdsbesteding. Sport als onderdeel van de zorg of het bewegingsonderwijs en de effecten van sport op de gezondheid en het welzijn van de Nederlandse bevolking vragen allen om uitgebreid onderzoek op zich en zijn daarom niet meegenomen in dit onderzoek.

Commerciële topsport is geen direct onderdeel van het Brancherapport Sport. Gebrek aan data door de veelal commercieel gevoelige aard van de data maakt ook onderzoek naar dit segment een onderzoek op zich. Waar data over commerciële topsport voorhanden was en deze ook van belang is voor de ondersteunde topsport, is deze gebruikt in dit rapport.

Door het vaak eenmalige karakter van de organisatie van (het binnenhalen van) topsportevenementen en de recente publicaties van de NLsportraad op dit gebied zijn de organisatie en impact van topsportevenementen geen onderdeel van het Brancherapport Sport.

Omdat dit rapport tracht zoveel mogelijk een totaalbeeld te geven van de breedtesport en de ondersteunde topsport, is de diepgang die behaald kan worden in het onderzoek op een aantal punten beperkt. Waar verder onderzoek nodig geacht wordt, is dit aangegeven in de tekst. Tevens zijn op pagina 144-146 onderwerpen voor verder onderzoek opgenomen. We hopen als zodanig dat dit Brancherapport sport een bijdrage levert als basis voor verder onderzoek naar de Nederlandse sportbranche.

# Toelichting op visualisaties in het Brancherapport Sport

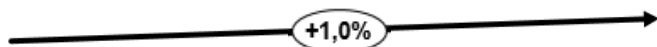
## Visualisaties in het Brancherapport Sport

Om in het Brancherapport Sport een overkoepelende en feitelijke weergave van de sportbranche in Nederland te kunnen geven wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van informatie uit bestaande onderzoeken en reeds beschikbare databases. Met deze informatie zijn middels kwantitatieve analyses inzichten opgesteld op een breed scala aan onderwerpen binnen de Nederlandse sportbranche.

De opgestelde inzichten zijn in het brancherapport in verschillende vormen van grafieken gevisualiseerd. Om trends over een langere termijn direct inzichtelijk te maken in een grafiek is, waar relevant, tevens een zogenaamde CAGR toegevoegd:

CAGR staat voor *Compound Annual Growth Rate*, oftewel de samengestelde gemiddelde jaarlijkse groei over een bepaalde periode. Deze methode houdt bij het berekenen van het jaarlijks gemiddelde rekening met het effect van groei op groei (vergelijkbaar met het cumulatieve effect van rente). Daarmee is deze methodiek wiskundig robuuster dan simpelweg de totale groei over een periode te delen door het aantal jaren. De formule voor berekening is:  $CAGR = ((\text{Eindwaarde}/\text{Beginwaarde})^{1/(\text{Eindjaar} - \text{beginjaar})} - 1) \times 100\%$ .

Deze gemiddelde jaarlijkse groeipercentages worden in grafieken als volgt gepresenteerd (bijvoorbeeld een gemiddelde groei per jaar van 1,0%):



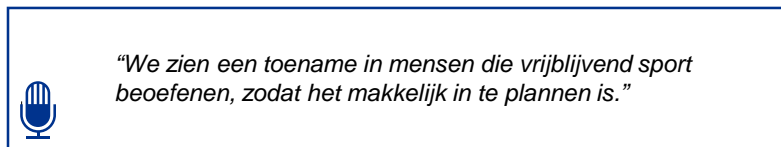
In een aantal visualisaties is de CAGR ook per categorie weergegeven. Hiermee kan de ontwikkeling over tijd van de verschillende categorieën in een grafiek onderling vergeleken worden.

## Inzichten uit het interviewprogramma in het Brancherapport Sport

Naast de inzichten uit data analyses zijn er tijdens het onderzoek ook inzichten verworven uit het interviewprogramma. De inzichten uit de interviews zijn ter illustratie weergegeven in het brancherapport als quotes om trends, kansen en bedreigingen nader te beschrijven in de woorden van experts en stakeholders uit de branche zelf. De conclusies zijn op meer input gebaseerd dan weergegeven in dit rapport.

Omwille van bescherming van privacy is alle informatie verkregen uit het interviewprogramma anoniem verwerkt in het Brancherapport Sport.

Voorbeeld:





-|-

# Foto Nederlandse sportbranche



# 1) Breedtesport; ontwikkeling en omvang

# Omvang en ontwikkeling van de breedtesport in Nederland

## Definitie van breedtesport

Breedtesport behelst veruit het grootste deel van de sportbranche in Nederland in zowel aantal sporters als aantal sportaanbieders. In het brancherapport zijn onder de term breedtesport alle sport- en beweegactiviteiten opgenomen van mensen die sport als vrijetijdsbesteding beoefenen. Veelal gaat het daarbij om sport- en beweegactiviteiten die gedaan worden omdat men sporten leuk vindt om te doen of omdat men graag de gezondheid wil verbeteren en/of op peil wil houden.

Sportactiviteiten waarbij sprake is van een professionele topsportomgeving en waarbij sportbeoefening de hoofdbezigheid is van de sporter, worden bij breedtesport buiten beschouwing gelaten en komen terug onder topsport op pagina 59.

## Breedtesport in twee perspectieven; sportdeelname en sportaanbod

In het Brancherapport Sport wordt de omvang en ontwikkeling van breedtesport in Nederland in detail beschreven vanuit twee perspectieven; sportdeelname en sportaanbod.

- Sportdeelname, het eerste deel van dit hoofdstuk, geeft aan hoe vaak mensen in Nederland sporten en welke bevolkingsgroepen minder sporten in Nederland.
- In het tweede deel van het hoofdstuk Breedtesport is de omvang en de ontwikkeling van het sportaanbod in de breedtesport in Nederland beschreven.





# 1.a) Sportdeelname in Nederland

# Introductie van sportdeelname in Nederland

### Definitie sportdeelname

Het begrip sportdeelname wordt in het Brancherapport Sport gebruikt als indicatie voor de vraag naar sportaanbod in Nederland. Daarbij is het belangrijk zich te realiseren dat sportdeelname de vraag naar sportaanbod is die daadwerkelijk is vervuld. Onvervulde vraag naar sport betekent dat men geen passend sportaanbod heeft kunnen bereiken, niet heeft kunnen of willen sporten en daarmee een lagere of geen sportdeelname heeft. Een lagere sportdeelname kan daarmee een indicator zijn voor een lagere behoefte om te sporten, maar het kan ook aangeven dat het sportaanbod onvoldoende passend, toegankelijk of bereikbaar is.

Sportdeelname in Nederland wordt middels meerdere langdurige en grootschalige bevolkingsonderzoeken onderzocht. In het brancherapport worden de resultaten van meerdere onderzoeken gecombineerd om een zo volledig mogelijk beeld van de sportdeelname in Nederland te presenteren.

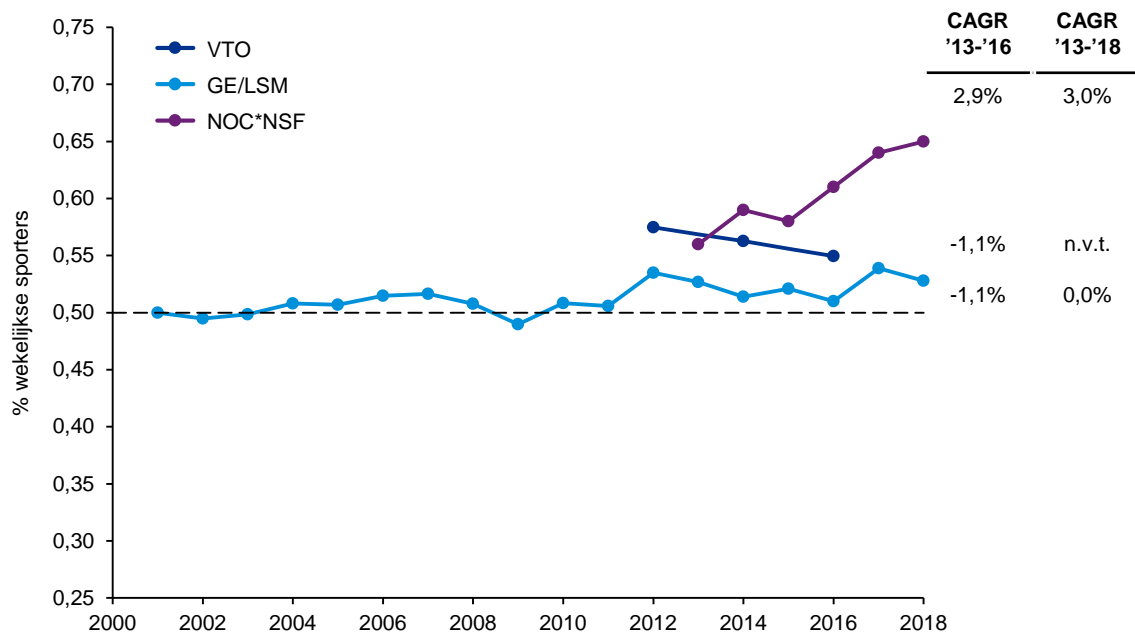
De sportdeelname van een persoon wordt bepaald op basis van het aantal sportmomenten in een bepaalde tijdsperiode. In het brancherapport wordt zo veel mogelijk gebruikgemaakt van de meeteenheid dat sporters minimaal wekelijks een sportieve activiteit uitvoeren. Sportdeelname als indicator geeft geen informatie over de intensiteit of tijdsduur van een sportmoment en is daarmee niet direct vergelijkbaar met bewegingsnormen.

Meting van sportdeelname op landelijk niveau geeft waardevolle inzichten in welk deel van de Nederlandse bevolking zijn of haar behoefte voor sportbeoefening vervult en welk deel daar in mindere mate toe in staat is. De gemiddelde sportdeelname van de totale bevolking kan tevens als indicator gebruikt worden om te onderzoeken of de Nederlandse sportbranche als geheel in staat is om het aandeel sporters binnen de Nederlandse bevolking te vergroten. Wanneer een grotere groep van de Nederlandse bevolking regelmatig sport, kan een grotere groep mensen de positieve effecten van sport ervaren en benutten.

## 1.a) Ontwikkeling en omvang: Sportdeelname

Op basis van de langlopende gezondheidsenquête/leefstijlmonitor van het CBS/RIVM lijkt de sportdeelname in Nederland de afgelopen jaren stabiel te zijn

Percentage wekelijkse sportdeelname Nederlandse bevolking (2001-2018)<sup>a,b</sup>



- De resultaten van de drie bevolkingsonderzoeken naar sportdeelname, de gezondheidsenquête/leefstijlmonitor (GE/LSM), de Vrijtijdsomnibus (VTO) en de NOC\*NSF Sportdeelname index (SDI), laten in de periode 2013-2016 een verschillend beeld zien van de sportdeelname van de Nederlandse bevolking.
  - De VTO en GE/LSM tonen een lichte daling (CAGR '13-'16: -1,1%), terwijl de SDI juist een stijging van 2,9% in dezelfde periode laat zien.
- Ook in recente jaren blijft het verschil in de bevindingen tussen de GE/LSM en de SDI bestaan.
  - De SDI laat ook in 2017 en 2018 een vergelijkbare groei met de jaren daarvoor zien (CAGR '13-'18: 3,0%) terwijl de GE/LSM over dezelfde periode een stabiele sportdeelname van de Nederlandse bevolking toont (CAGR '13-'18: 0,0%).
- Verschillen in de uitkomsten van de GE/LSM en de SDI bestaan met name op het gebied van de sportdeelname van oudere sporters (55+) en kinderen t/m 11 jaar.
  - De sportdeelname van kinderen t/m 11 jaar is substantieel hoger in 2018 in de SDI (78%) dan in de GE/LSM (65%). Bij ouderen sporters zijn de SDI-resultaten ook substantieel hoger (55+: 60% en 65+: 59%) dan de GE/LSM-resultaten (55+: 51% en 65+: 46%).
- De GE/LSM, die jaarlijks wordt uitgevoerd door CBS i.s.m. het RIVM, is het langst doorlopende onderzoek naar sportdeelname in Nederland en geeft daarmee een beeld van de ontwikkeling van sportdeelname op de lange termijn. Daarnaast is deze enquête de basis voor de officiële kernindicator sportdeelname van de rijksoverheid. Om deze redenen zullen de GE/LSM-resultaten voor dit brancherapport worden gebruikt.

Onderzoek	Jaren beschikbaar	Periode	Respondenten	Uitvoering
Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor	2001-2018	jaarlijks	5.000 tot 9.000	CBS/RIVM
Vrijtijdsomnibus	2012-2014-2016	tweejaarlijks	3.000 tot 3.200	CBS/SCP
NOC*NSF Sportdeelname index	2013-Q2 2019	maandelijks	3.000 tot 3.200	GfK

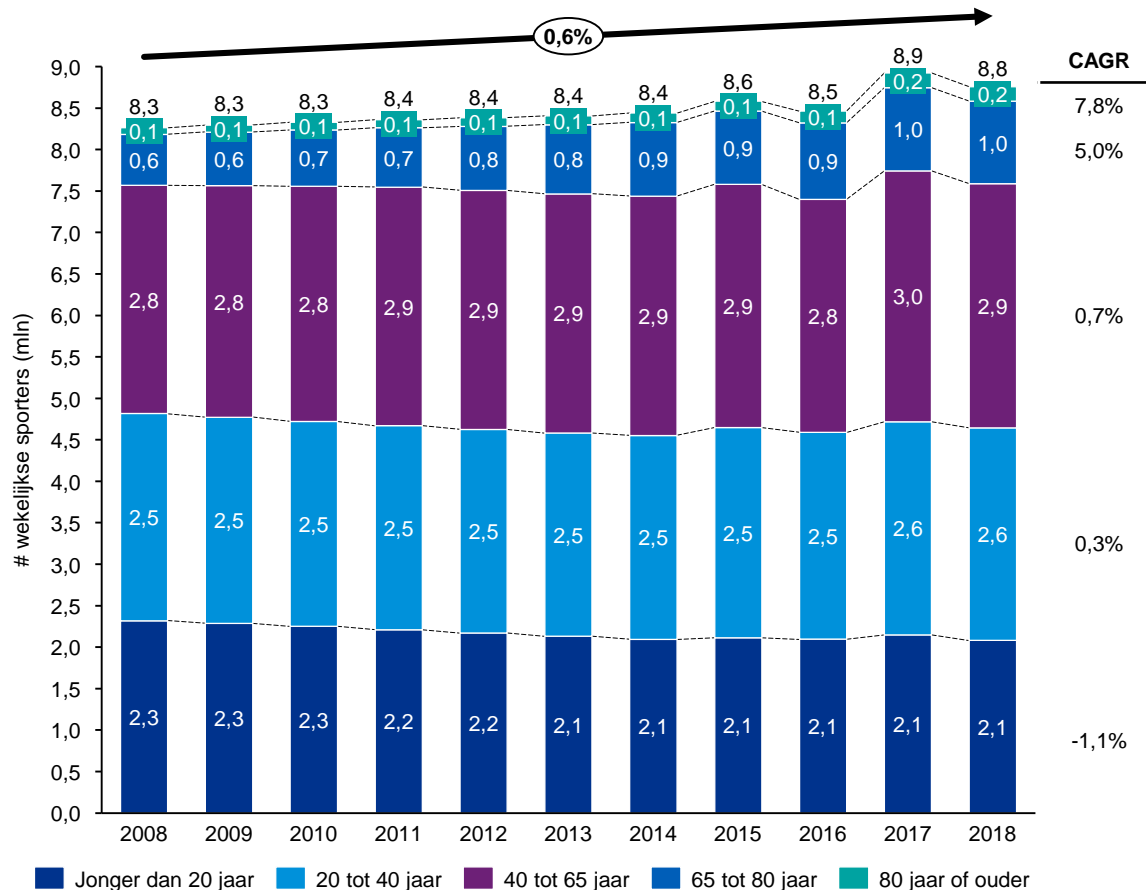
Notitie: a) Niet alle onderzoeken zijn ieder jaar uitgevoerd in de periode 2001-2018 (zie tabel). Leeftijdsgrens verschilt per onderzoek; GE/LSM: 12 jaar en ouder en vanaf 2016 4 jaar en ouder (niet in grafiek), SDI: 5 t/m 80 jaar, VTO: 6 jaar en ouder.

Bron: CBS/SCP Vrijtijdsomnibus, CBS/RIVM gezondheidsenquête/leefstijlmonitor, NOC\*NSF Sportdeelname index, KPMG-analyse

## 1.a) Ontwikkeling en omvang: Sportdeelname

De sportbranche zal om moeten gaan met een gemiddeld ouder wordende sportpopulatie en een lagere sportdeelname onder jongeren

Aantal wekelijkse sporters Nederlandse bevolking vanaf 4 jaar (2008-2018)



- Het aantal mensen dat minimaal één keer per week sport (wekelijkse sporters) is de afgelopen tien jaar ongeveer even snel gegroeid (0,6% CAGR) als de onderliggende bevolkingsgroei (0,5% CAGR). Hiermee lijkt de totale sportdeelname van de Nederlandse bevolking niet of nauwelijks te veranderen.
- Echter, de groei komt met name doordat 40+'ers meer zijn gaan sporten – en dan voornamelijk 65+'ers. De groei lijkt vooral te komen door vergrijzing en het feit dat deze generatie 65+'ers meer sporten dan de voorgaande generaties.
- De verwachting is dat de sportdeelname tot 2030 ongeveer gelijk zal blijven. De huidige toename in sportdeelname door actiever wordende ouderen is naar verwachting in de toekomst niet voldoende om de daling van sportdeelname bij jongeren te compenseren<sup>(i)</sup>.
- De sportbranche in Nederland zal daarmee tegelijkertijd in staat moeten zijn om de dalende trend onder jongeren te keren en de vraag van 65+'ers adequaat te blijven bedienen.

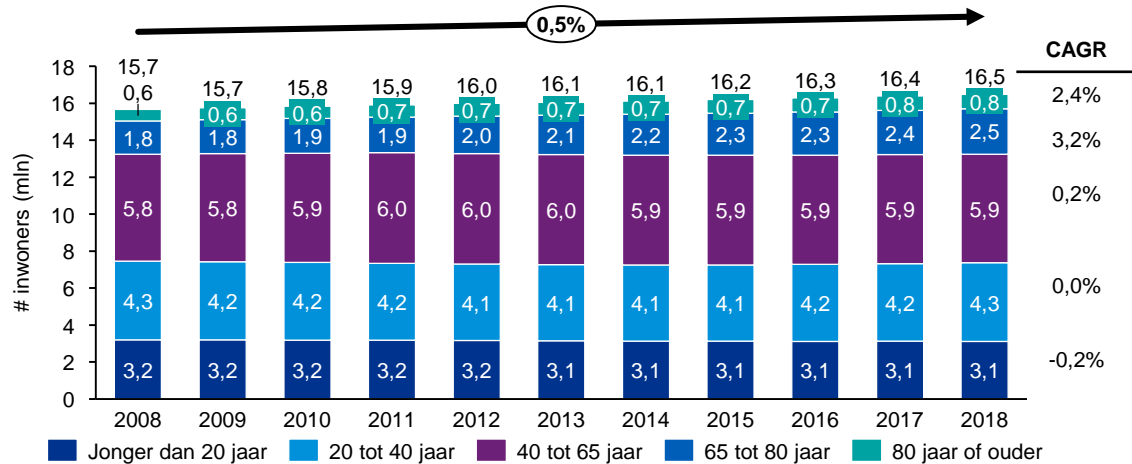
Bron: CBS bevolking kerncijfers, CBS gezondheidsenquête/leefstijlmonitor, KPMG-analyse

Bron: i) Sport Toekomst Verkenning, SCP/RIVM (2016)

## 1.a) Ontwikkeling en omvang: Sportdeelname

Sporters zijn gemiddeld steeds ouder, doordat de populatie ouder wordt en doordat ouderen steeds meer gaan sporten en jongeren juist minder

### Nederlandse bevolking ouder dan 4 jaar naar leeftijd (2008-2018)



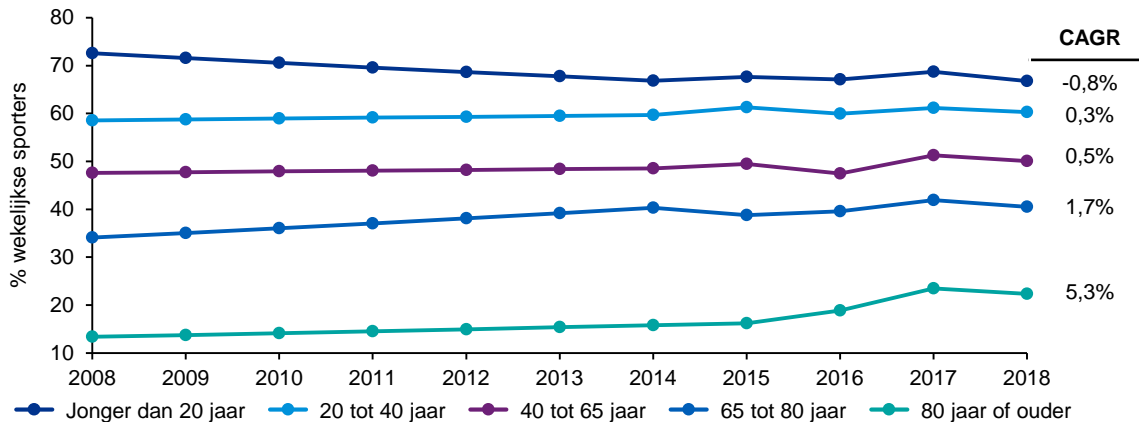
### Sportdeelname is stabiel

- De gemiddelde sportdeelname in Nederland is in de afgelopen jaren stabiel en sinds 2008 met 0,4% per jaar toegenomen. De totale groep wekelijkse sporters is sinds 2008 toegenomen met 0,6% CAGR.
- Hiermee is de stijging van de gemiddelde sportdeelname in Nederland vergelijkbaar met de stijging van de totale bevolking (CAGR 0,5%).

### Sportdeelname van 65+'ers groeit relatief sterk

- Het valt op dat de gemiddelde lichte stijging vooral is toe te schrijven aan een stijging in de sportdeelname bij ouderen (65+).
- De sterke stijging in sportdeelname van 80+'ers is deels toe te schrijven aan vitalere ouderen in Nederland en de groeiende aandacht voor gezondheid en bewegen<sup>(i)</sup>. Echter, wellicht is een deel van de stijging te verklaren met de mogelijkheid dat respondenten wandelen tegenwoordig meer als sportactiviteit zien en dit daarmee vaker invullen in recentere metingen van sportdeelname<sup>(ii)</sup>.

### Percentage wekelijkse sporters onder Nederlandse bevolking naar leeftijd (2008-2018)



### Afname van sportdeelname bij jongeren onder de 20 jaar

- Onder jongeren (<20) is de gemiddelde sportdeelname licht gedaald in de afgelopen tien jaar.
- De daling van sportdeelname door jongeren (<20) wordt mogelijk veroorzaakt door een stijging van tijdsbesteding aan digitale activiteiten, zoals games, streamingdiensten en social media<sup>(iii)</sup>.

Bron: CBS bevolking kerncijfers, CBS gezondheidsenquête/leefstijlmonitor, KPMG-analyse

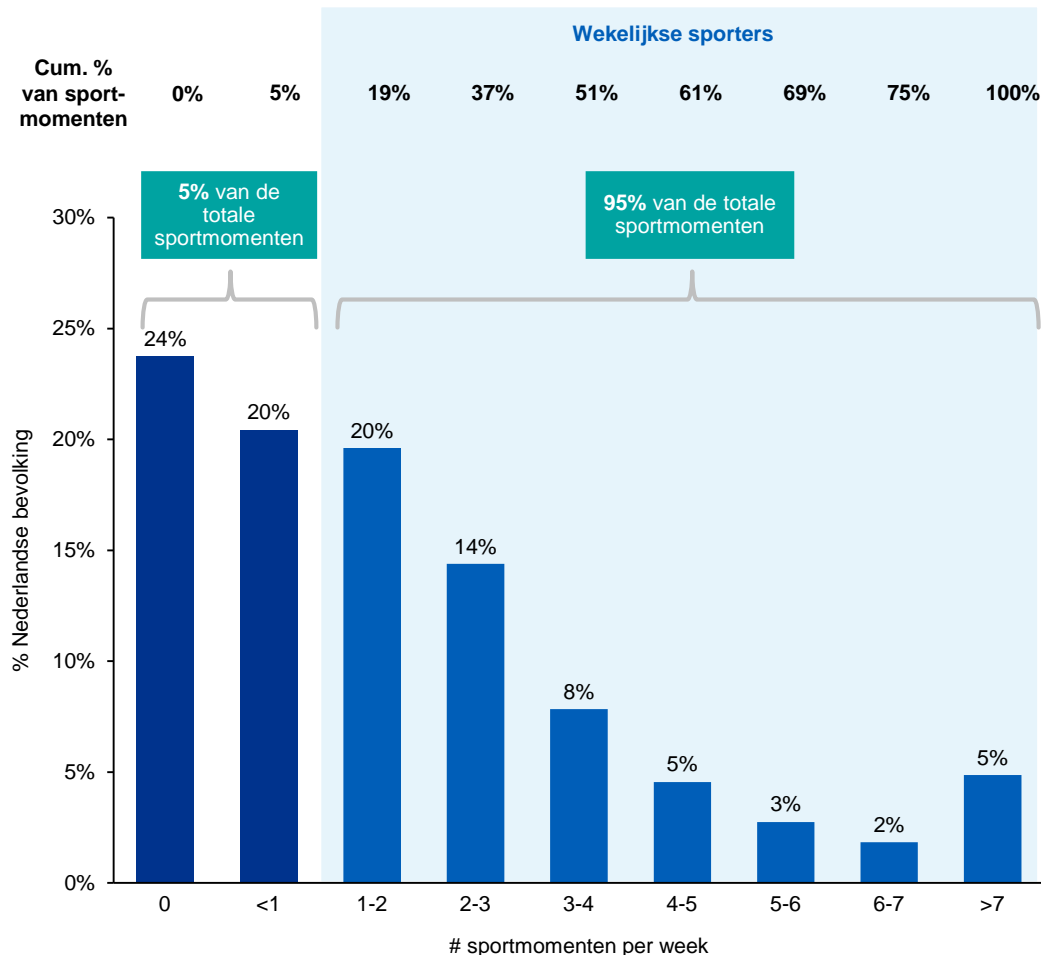
Bron: i) Rapportage Sport 2018, SCP  
ii) KPMG interviewprogramma, RIVM  
iii) Ontwikkeling sportdeelname naar leeftijd, 2017, Mulier Instituut



## 1.a) Ontwikkeling en omvang: Sportdeelname

Meer dan de helft van de Nederlandse bevolking sport minimaal één keer per week en deze groep is verantwoordelijk voor 95% van de sportmomenten

### Aantal wekelijkse sportmomenten Nederlandse bevolking (2016)



Bron: Vrijtijdsomnibus (VTO) 2016, KPMG-analyse

### Wekelijkse sporters zijn verantwoordelijk voor 95% van het aantal sportmomenten in Nederland

- De verdeling van het aantal sportmomenten per jaar over de Nederlandse bevolking is niet evenredig; een relatief kleine groep is dominant aanwezig in de Nederlandse sportbranche.
  - Wekelijkse sporters in Nederland oefenen 95% van het aantal sportmomenten in Nederland uit. De 44% van de bevolking die niet wekelijks sport, is daarmee voor slechts 5% van het aantal sportmomenten actief in de Nederlandse sportbranche.
  - Binnen de wekelijkse sporters is de groep sporters die vier keer of vaker per week sport (15% van de bevolking) verantwoordelijk voor 49% van het aantal sportmomenten in Nederland.

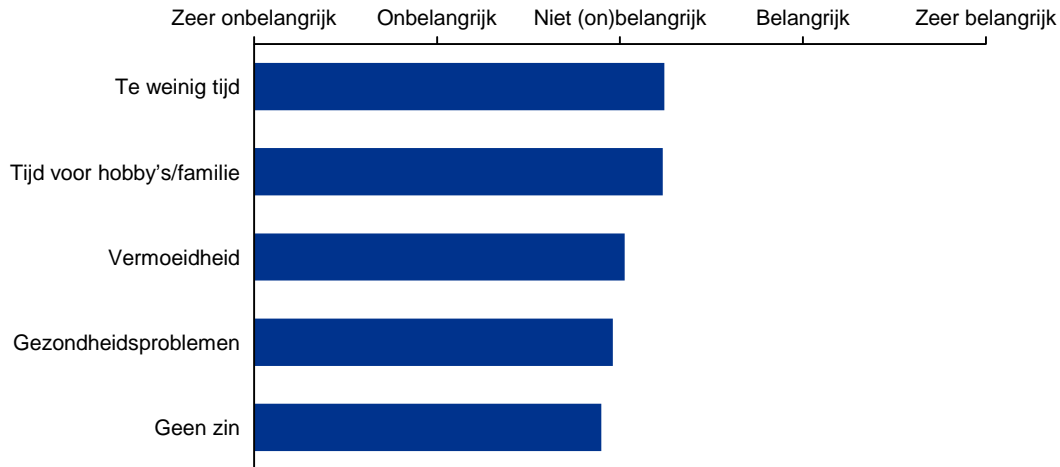
### Substantiële verschillen in sportdeelname bij wekelijkse sporters

- Hoewel meer dan de helft van de Nederlanders wekelijks aan sport doet, bestaan er grote verschillen tussen deze sporters in het aantal keer sporten in de week.
  - 56% van de Nederlandse bevolking sport minimaal één keer per week.
  - 42% van de Nederlandse bevolking sport één tot vier keer per week en kan daarmee als reguliere wekelijkse sporter worden aangemerkt.
  - 15% van de Nederlandse bevolking sport vier of meer keer per week en is te classificeren als fanatieke wekelijkse sporter.
- De groep die minder dan één keer per week sport is net iets minder dan de helft van de Nederlandse bevolking.
  - 44% van de Nederlandse bevolking sport minder dan minimaal één keer per week.
  - 24% van de Nederlandse bevolking sport nooit.
  - De groep mensen die wel sporten, maar dit minder dan minimaal één keer per week doen, is 20% van de Nederlandse bevolking. Deze groep sport gemiddeld 1,8 keer per maand in 2016.

## 1.a) Ontwikkeling en omvang: Sportdeelname

# Gebrek aan voldoende (vrije) tijd is een belangrijke reden waarom niet meer Nederlanders wekelijks sporten

### Top 5 van redenen om niet/weinig (<1 keer per week) te sporten, gemiddelde beoordeling (2016)<sup>a</sup>



### Tijd vrijmaken voor sport is grootste belemmerende factor

- De belangrijkste reden om niet of minder te gaan sporten voor de Nederlandse bevolking is de hoeveelheid tijd die men heeft.
- De twee hoogst beoordeelde redenen om niet of minder te gaan sporten, zijn te weinig tijd en de keuze om vrije tijd aan andere zaken – zoals hobby's en familie – te besteden.

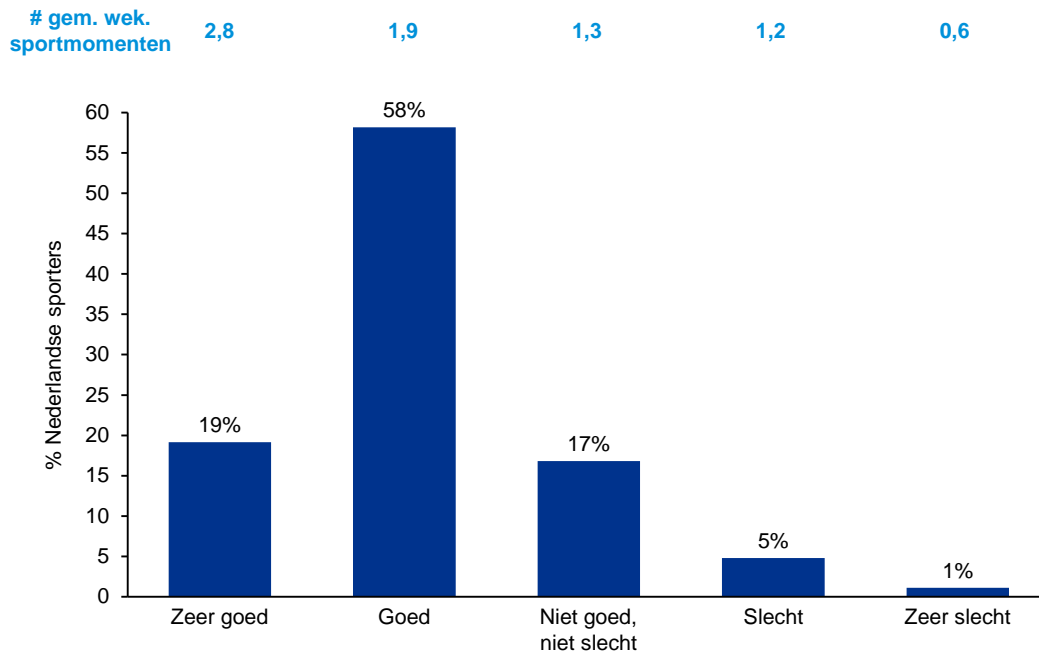
Notitie: a) Gemiddelde score op basis van beoordeling zeer mee eens (4) tot en met zeer mee oneens (0)

Bron: Vrijtijdsomnibus (VTO) 2016, KPMG-analyse

## 1.a) Ontwikkeling en omvang: Sportdeelname

# Een slechter ervaren gezondheid is een tweede belangrijke reden waarom mensen niet vaker sporten

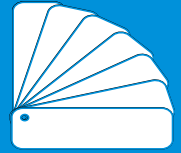
### Beoordeling algemene gezondheid door Nederlandse bevolking en gemiddeld aantal sportmomenten per week (2016)



### De eigen beoordeling van de gezondheid heeft een duidelijke relatie met hoe vaak mensen gemiddeld sporten per week

- Mensen die zich gezond (beoordeling goed/zeer goed) voelen, sporten bijna twee keer zoveel als mensen die zich minder gezond (niet goed, niet slecht/slecht/zeer slecht) voelen: gemiddeld 2,1 keer per week sporten ten opzichte van 1,2 keer per week sporten.

Bron: Vrijtijdsomnibus (VTO) 2016, KPMG-analyse



# 1.b) Sportaanbod in Nederland

# Introductie sportaanbod in de Nederlandse breedtesport

### Sportaanbod in Nederland

Onder de term sportaanbod wordt in het Brancherapport Sport de verzameling van faciliteiten verstaan die een persoon in staat stelt om een sport te beoefenen. Hierbij gaat het om de sportfaciliteiten zelf, maar ook om de omliggende faciliteiten op de sportaccommodatie, zoals kleedkamers, clubhuis/kantine en dergelijke. Daarnaast behelst sportaanbod ook de (sport-specifieke) begeleiding van trainers, coaches, instructeurs en mogelijk ook medische begeleiding. Ook de organisatie van spelregels, scheidrechters en een competitie vallen onder de term sportaanbod. Kortweg, sportaanbod is de verzameling van faciliteiten, begeleiding en organisatie die het mogelijk maakt voor een persoon om sport te beoefenen.

In het Brancherapport Sport worden de diverse vormen van sportaanbod in drie typen gecategoriseerd: georganiseerde sport, anders-georganiseerde sport en ongeorganiseerde sport. Zie pagina 29 voor een omschrijving van de categorieën. Hoewel een deel van het sportaanbod in Nederland zich steeds meer op het grensvlak tussen deze categorieën begeeft (bijv. sportverenigingen met commercieel aanbod voor niet-leden) en 30% van de Nederlandse bevolking gebruik maakt van sportaanbod uit meerdere segmenten, is deze categorisering relevant voor het Brancherapport Sport. Tussen deze verschillende typen sportaanbod bestaan namelijk sterke verschillen in organisatiestructuur (zie pagina 82), financiële stromen (zie pagina 105) en de relatie tussen aanbieder en sporter (lid vs. klant).

De ontwikkeling van de omvang van de verschillende typen sportaanbod over de afgelopen jaren geeft inzicht in hoe de behoeften van de Nederlandse bevolking aan sport veranderen. Tevens kan een sterke stijging of daling van de omvang van het aantal sporters van een sport of type sportaanbod een indicatie zijn voor de toekomstbestendigheid van de sport of het type sportaanbod.

De analyse van de ontwikkeling en omvang van georganiseerde sport en anders-georganiseerde sport is gebaseerd op informatie over zowel sportdeelname (daadwerkelijke beoefening), als informatie van de sportaanbieders over het aantal sporters (geregistreerde leden/klanten). Vanuit deze vergelijking is ook het aantal ongebonden sporters (beoefenaars zonder lidmaatschap of klantrelatie) per sport te bepalen.

# Sportaanbod in de breedtesport in Nederland bestaat uit drie verschillende segmenten

## Georganiseerde sport



Het sportaanbod vanuit georganiseerde sport in Nederland beslaat een groot aantal sporten en disciplines:

- Georganiseerde sport wordt aangeboden door >20.000 sportverenigingen in Nederland.
- De sportverenigingen zijn veelal sport-specifiek, kennen een lidmaatschapsstructuur, waarin leden stemrecht hebben, en de verenigingen hebben geen winstoogmerk.
- De sportverenigingen zijn aangesloten bij meer dan 100 nationale sportbonden. Sportbonden organiseren op nationaal niveau o.a. topsport, talentontwikkeling, wedstrijdreglementen, competities en opleidingen.
- De sportbonden zijn veelal lid van sportkoepel NOC\*NSF. Momenteel zijn 77 sportbonden aangesloten bij NOC\*NSF. Een aantal kleinere sportbonden hebben samenwerkingsverbanden met grotere sportbonden die wel aangesloten zijn bij NOC\*NSF. Een aantal bonden is niet aangesloten bij NOC\*NSF.
- Naast NOC\*NSF bestaan er meerdere nationale sportkoepels gericht op specifieke doelgroepen.

## Anders-georganiseerde sport



Sportaanbod vanuit anders-georganiseerde sporten is georganiseerd sportaanbod buiten sportverenigingen:

- Anders-georganiseerde sport kan worden aangeboden via abonnementen of entreegelden bij commerciële sportaanbieders zoals fitnesscentra (>2.000), zwembaden (>650) en maneges (>1.300). Over het algemeen hebben sporters geen stemrechten/inspraak bij deze sportaanbieders.
- Sportaanbod bestaande uit (eenmalige) evenementen (>4.500 per jaar), zoals wandeltochten, fietstochten en hardlooptweedsporten, waarvoor geen lidmaatschap nodig is, vallen ook onder anders-georganiseerde sport.
- Instanties die niet uitsluitend gericht zijn op aanbieden van sport, maar sport ter aanvulling van de reguliere activiteiten aanbieden (o.a. scholen, wijken, buurten, werkgevers) organiseren in sommige gevallen ook sportaanbod voor sportbeoefening in de vrije tijd. Deze vorm van sportaanbod is niet opgenomen in het brancherapport, aangezien er relatief beperkt gebruik wordt gemaakt van dit sportaanbod en het vaak slechts voor een gelimiteerde groep sporters toegankelijk is.

## Ongeorganiseerde sport



Ongeorganiseerde sport is sportaanbod in de openbare ruimte, waarbij geen sprake is van georganiseerde accommodatie, begeleiding en/of competitie:

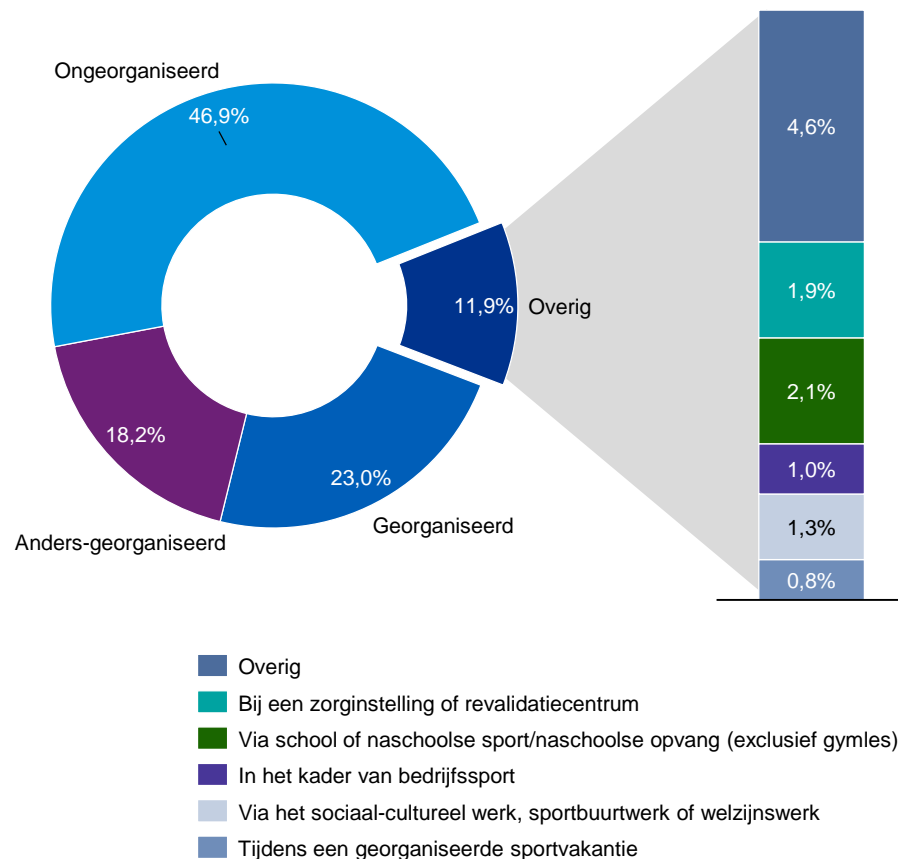
- Aanbod van sport-specifieke faciliteiten in de openbare ruimte, zoals openbare sportvelden van gemeenten of instanties zoals de Johan Cruijff en Krajicek Foundation.
- Aanbod van generieke faciliteiten in de openbare ruimte, zoals parken, recreatiegebieden, wandelpaden en fietspaden.
- Ongeorganiseerde sport kan zowel individuele sportactiviteiten betreffen als sportactiviteiten in groepen zonder formele organisatiestructuur.

Bron: NOC\*NSF Ledentallen rapportage 2008-2018, CBS sportclubs, KPMG-analyse

## 1.b) Ontwikkeling en omvang: Sportaanbod

# Ongeorganiseerd sporten is de meest beoefende manier van sporten voor wekelijkse sporters in Nederland

### Manier van beoefenen voor wekelijkse sporters (5 t/m 80 jaar) in Nederland (totaal 2013 t/m 2018)



- Bijna de helft (46,9%) van de wekelijkse sporters in Nederland sport één of meer keer per maand via ongeorganiseerd aanbod in de openbare ruimte. Ook sporten via een vereniging (23,0%) en via commerciële sportaanbieders (18,2%) wordt vaak gedaan.
- 11,9% van de wekelijkse sporters in Nederland sport ook minimaal één keer per maand via een ander type sportaanbieder. Veelal gaat het hierbij dan om sportaanbod dat niet algemeen toegankelijk is voor alle Nederlanders:
  - Zorginstellingen of revalidatiecentra bieden 1,9% van de wekelijkse sporters een plek om te sporten. Deze manier van beoefenen is toegankelijk voor Nederlanders waarvoor sport een (medisch) middel is tot herstel.
  - 2,1% van de wekelijkse sporters sport in de vrije tijd via school of naschoolse opvang, wat grotendeels alleen toegankelijk is voor de kinderen van de scholen en BSO's die deze sport aanbieden.
  - Ook bedrijven bieden werknemers sportfaciliteiten aan om te gebruiken; 1,0% van de wekelijkse sporters in Nederland maakt minimaal één keer per maand gebruik van deze manier van sport beoefenen.
  - 1,3% van de wekelijkse sporters sport via sociaal-cultureel werk, sportbuurtwerk of welzijnswerk. Hierbij gaat het vooral om 65+'ers (2,8%) en in mindere mate sporters in lagere leeftijdscategorieën (1,0%).

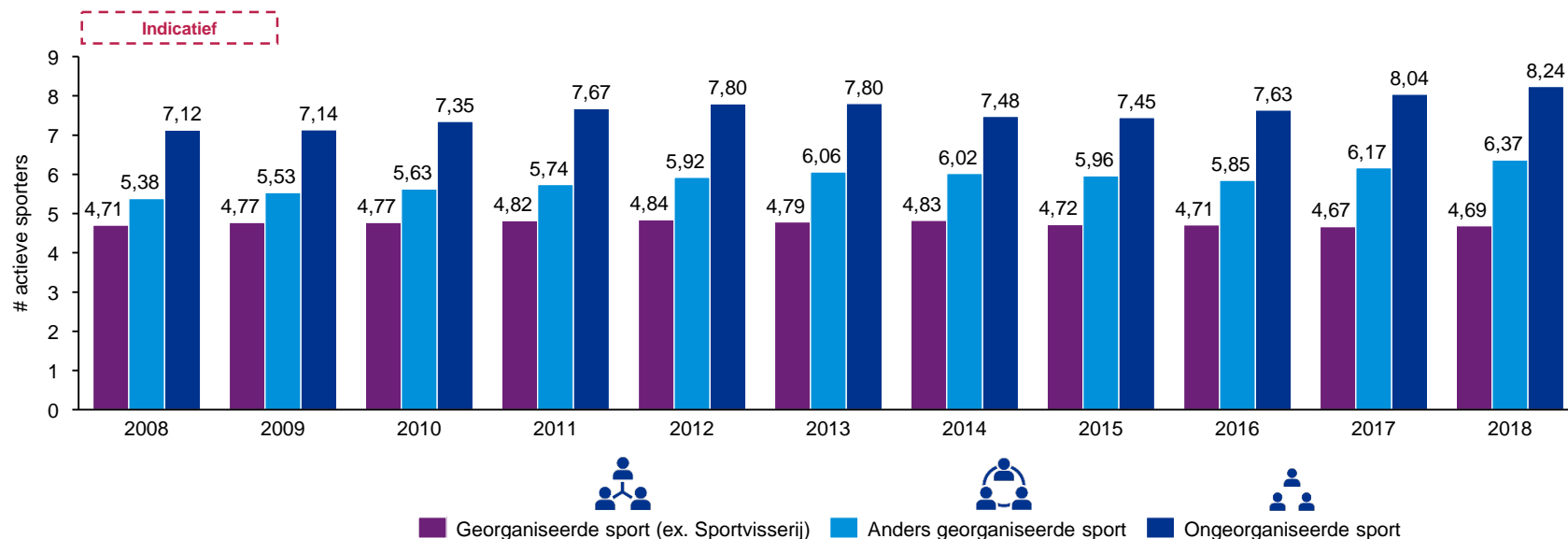
Bron: NOC\*NSF SDI data, KPMG-analyse






## 1.b) Ontwikkeling en omvang: Sportaanbod

Het aantal sporters actief in georganiseerde sport in Nederland daalt licht. Het aantal sporters actief in anders-georganiseerde en ongeorganiseerde sport groeit

Aantal actieve sporters (5 jaar en ouder) dat gebruikmaakt van type sportaanbod (2008-2018)<sup>a</sup>



	CAGR '08-'18
 <p>— Ondanks dat het aanbod van sportdisciplines binnen de georganiseerde sport significant is toegenomen in de afgelopen jaren, daalt het aantal leden bij georganiseerde sporten licht.</p>	-0,2%
 <p>— De groei in anders-georganiseerde sport wordt bepaald door de groei van commerciële sportaanbieders voor met name bootcampen en yoga.</p>	1,7%
 <p>— Ongeorganiseerde sport groeit voornamelijk door een toename in het aantal actieve wandelaars in de openbare ruimte.</p>	1,5%

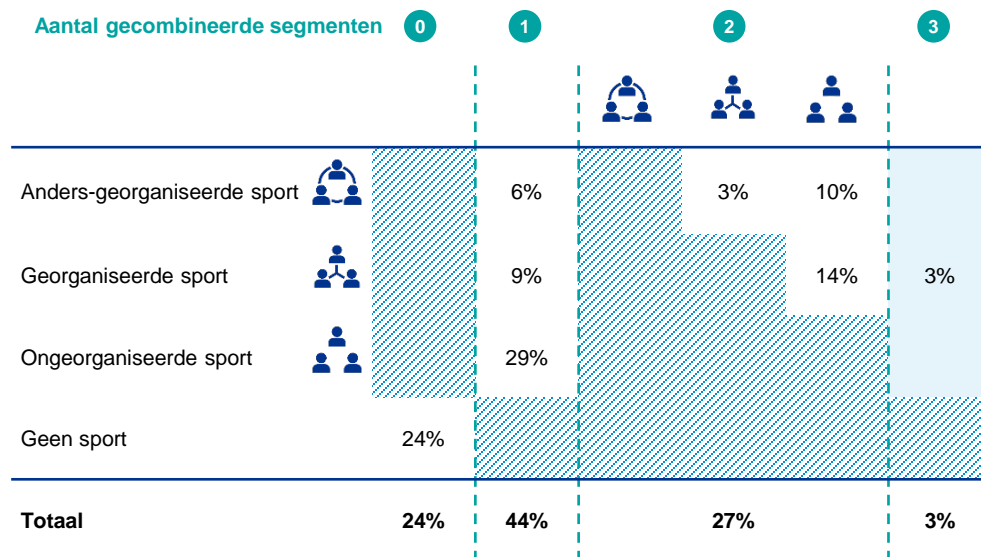
Notitie: a) Aantal actieve sporters in ongeorganiseerde sport is indicatief; definitie en frequentie actieve sporters verschilt per sport, niet direct vergelijkbaar met wekelijks sporters uit GE/LSM gebruikt voor de andere segmenten.

Bron: NOC\*NSF Ledentallenrapportage 2008-2018, CBS gezondheidsenquête 2008-2018, NOC\*NSF SDI 2013-2018, Mulier Instituut NSO najaar 2017, Wandelnet, NTFU, Landelijk Fietsplatform, Fitness markt & trend rapport, 2016, KPMG-analyse

## 1.b) Ontwikkeling en omvang: Sportaanbod

30% van de Nederlanders maakt gebruik van meerdere typen sportaanbod en combineert vaak georganiseerde of anders-georganiseerde sport met ongeorganiseerde sport

### Procentuele verdeling van Nederlandse bevolking naar segment-combinaties (2016)<sup>a</sup>



— 30% van de Nederlandse bevolking beoefent sport op meerdere manieren en gebruikt daarvoor verschillende typen sportaanbod. Dit kunnen meerdere sporten zijn, zoals een combinatie van bijvoorbeeld voetbal en fitness, maar ook dezelfde sport die bij verschillende aanbieders (squashen bij de vereniging en squashen bij een commerciële sportaanbieder) wordt beoefend.

- 26% van de Nederlandse bevolking maakt geen gebruik van sportaanbod.
- Bijna de helft van de Nederlandse bevolking (44%) maakt gebruik van sportaanbod uit slechts één segment. Binnen deze groep is vooral ongeorganiseerd sporten populair.
- 27% van de Nederlandse bevolking maakt gebruik van sportaanbod uit twee segmenten, waarbij andere segmenten vooral gecombineerd worden met ongeorganiseerd sporten.
- Slechts 3% van de Nederlandse bevolking maakt gebruik van sportaanbod uit elk van de drie segmenten binnen het sportaanbod in de Nederlandse sportbranche.

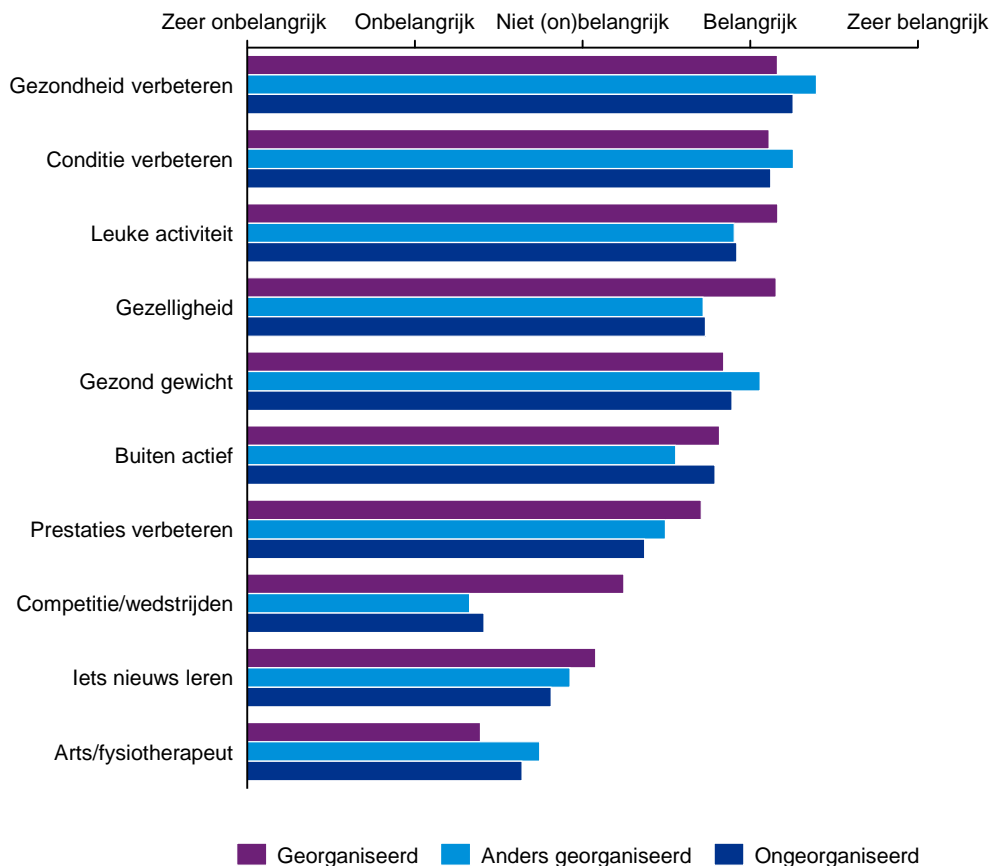
Notitie: a) Minder dan 100%, want respondenten met antwoord "anders" of "onbekend" op vraag naar sportaanbod segment niet meegenomen in analyse.

Bron: Vrijtijdsomnibus (VTO) 2016, KPMG-analyse

## 1.b) Ontwikkeling en omvang: Sportaanbod

Voor anders-georganiseerde sport lijkt gezondheid de belangrijkste motivatie, terwijl bij georganiseerde sport daarnaast de leuke activiteit en gezelligheid belangrijk lijkt

### Belangrijkheid van motivaties om te gaan sporten, naar breedtesport-segment (2016)<sup>a</sup>



### Gezondheid verbeteren en conditie verbeteren zijn over alle vormen van sport een belangrijke motivatie om te gaan sporten, maar zijn nog belangrijker voor mensen die anders-georganiseerd sporten

- Voor alle vormen van sport is het verbeteren van de gezondheid één van de belangrijkste motivaties om te gaan sporten.
  - De motivaties gezondheid verbeteren, conditie verbeteren, en gezond gewicht bereiken worden allemaal als belangrijk aangemerkt door de Nederlandse bevolking.
- In het segment anders-georganiseerde sport, waarbinnen o.a. fitness, bootcampen en yoga valt, lijkt het verbeteren van de gezondheid nog belangrijker te zijn voor sporters.
- Een groeiende focus op gezondheid in de samenleving kan een verklaring zijn voor de groeiende populariteit van anders-georganiseerde sporten zoals fitness, bootcampen en yoga.

### Georganiseerde sport draait naast gezondheid verbeteren vooral om leuke activiteiten en gezelligheid

- Voor sporters die actief zijn in de georganiseerde sport, is naast het verbeteren van de gezondheid vooral gezelligheid en leuke activiteiten doen belangrijk.
- Hoewel sporters in de georganiseerde sport het verbeteren van de prestaties en competitie/wedstrijden bovengemiddeld belangrijk vinden, worden deze motivaties gemiddeld gezien niet als belangrijk beschouwd.

Notitie a) Meerdere antwoorden mogelijk, waardoor respondenten meerdere motivaties om te gaan sporten kunnen geven  
Bron: Vrijtijdsomnibus (VTO) 2016, KPMG-analyse



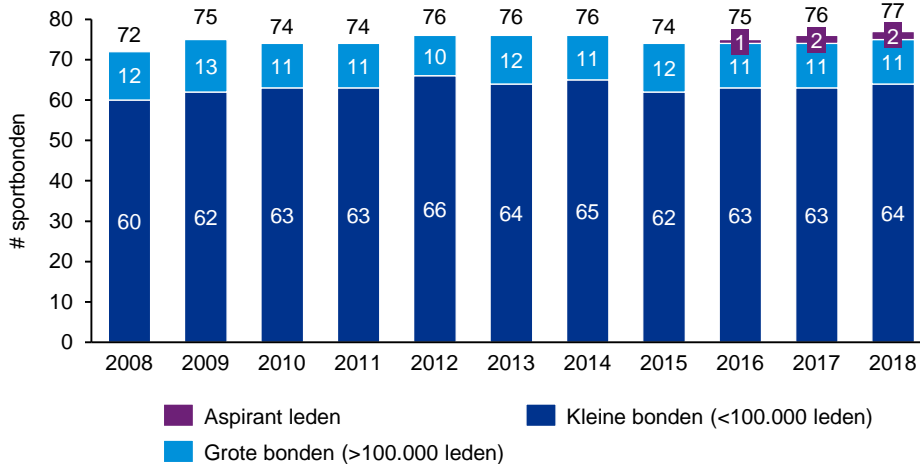
# 1.b.i) Ontwikkeling en omvang: Georganiseerde sport



## 1.b.i) Ontwikkeling en omvang: Georganiseerde sport

Het aantal aangesloten sportbonden bij NOC\*NSF is stabiel en de diversiteit neemt toe door een significante toename van het aantal sportdisciplines

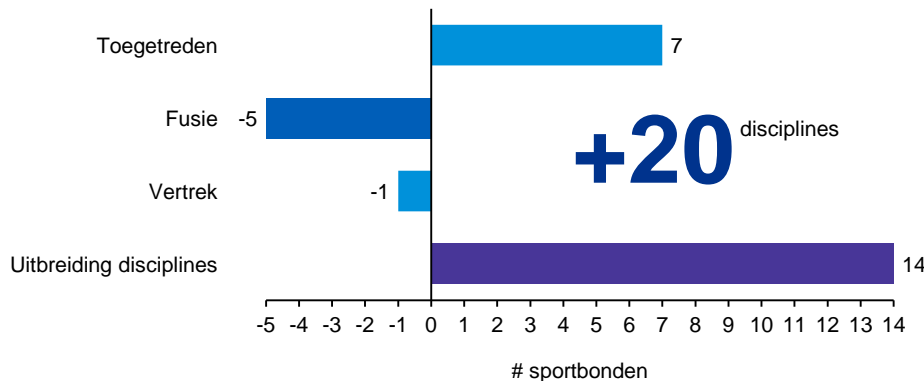
Aantal sportbonden lid bij NOC\*NSF (2008-2018)



Het aantal aangesloten sportbonden bij NOC\*NSF is stabiel

- Aantal sportbonden aangesloten bij NOC\*NSF is relatief stabiel over de afgelopen tien jaar, ook de verhouding in het aantal grote en kleine bonden is relatief stabiel over de afgelopen jaren.
- Er zijn de afgelopen tien jaar vier kleine (Survivalrun Bond, Holland Surfing Association, Nederland Lacrosse en Nederlandse Drakenboot Federatie) en één grote bond (Sportvisserij Nederland) toegetreden tot NOC\*NSF. Tevens zijn de Nederlandse Gewichtheftbond en Skateboard Federatie Nederland als aspirant-lid toegetreden tot NOC\*NSF. Daartegenover staat het vertrek van de Nederlandse Racquetball Associatie.
- Tevens is in de afgelopen jaren ingezet op rationalisatie van de sportbonden in Nederland, waardoor drie kleinere bonden zijn gefuseerd met grote bonden (Vijfkampbond met Schuttersassociatie, Kanobond met Watersportverbond, Skatebond bij KNSB) en er twee fusies hebben plaatsgevonden tussen kleinere bonden binnen dezelfde discipline (wandelen en klootschieten).

Mutaties in lidmaatschap sportbonden bij NOC\*NSF (2008-2018)



Significante toename in het aantal sporten door nieuwe toetreders en de opname van nieuwe disciplines bij bestaande bonden

- Hoewel er relatief weinig sportbonden toegetreden zijn tot NOC\*NSF in de periode 2008-2018, zijn er tevens veertien sportdisciplines opgenomen door de gelieerde sportbonden (o.a. BMX, freestyle skiën en snowboarden, padel, calisthenics, stand-up paddling en breakdancen).

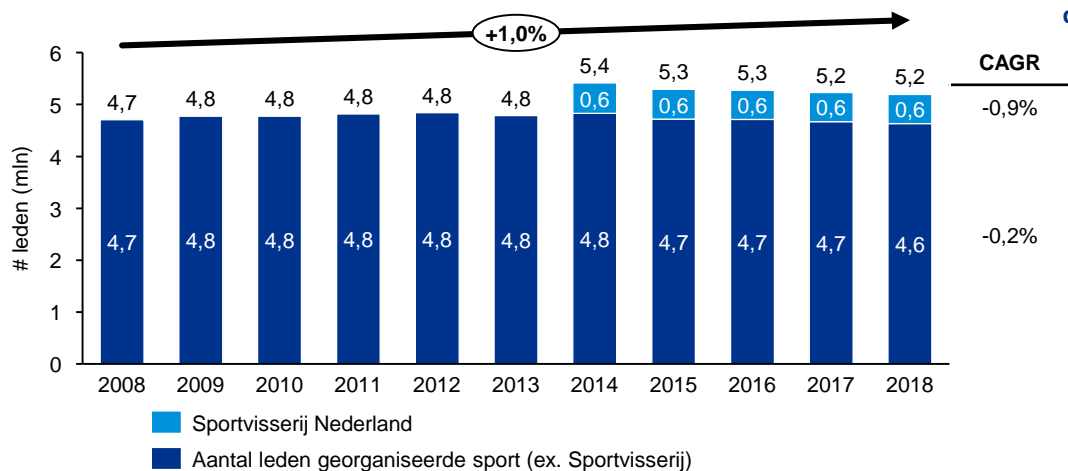
Bron: NOC\*NSF Ledentallen rapportage 2008-2017, websites sportbonden, KPMG-analyse



## 1.b.i) Ontwikkeling en omvang: Georganiseerde sport

Ondanks de toevoeging van nieuwe disciplines, daalt het ledenaantal (excl. Sportvisserij) in de georganiseerde sport licht

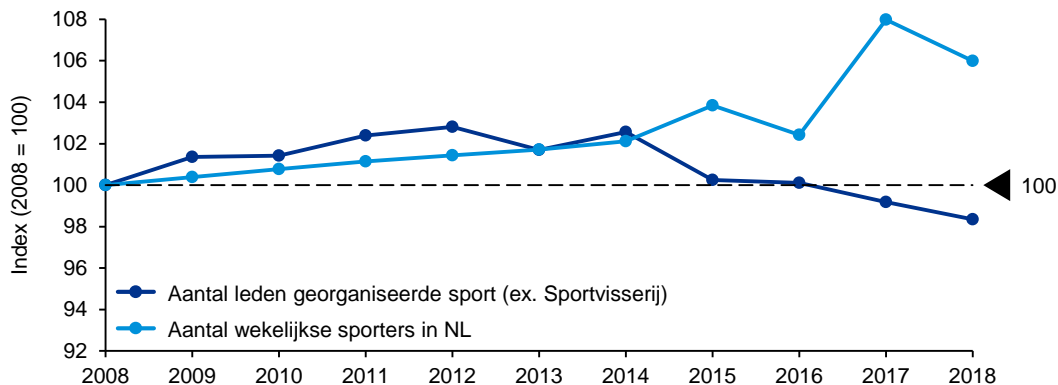
Totaal aantal leden van sportbonden gelieerd aan NOC\*NSF (2008-2018)<sup>a</sup>



Aantal leden van NOC\*NSF gelieerde sportbonden daalt licht over de periode 2008-2018

- Ondanks de toevoeging van nieuwe sportdisciplines bij NOC\*NSF, daalt het totale ledenaantal van aangesloten sporters licht over de afgelopen tien jaar.
- De toetreding van de Sportvisserij (mede gedreven door versnelde behoefte aan professionalisering door de invoer van de verplichte Vispas in 2007) als lid van NOC\*NSF heeft, met een stijging van bijna 600.000 sporters, substantieel effect gehad op het aantal aangesloten sporters bij NOC\*NSF. De Sportvisserij-leden worden sinds 2014 meegenomen in de officiële Ledentallen rapportage van NOC\*NSF.

Index aantal wekelijkse sporters en leden van sportbonden bij NOC\*NSF (2008-2018)



De mate waarin georganiseerde sport beoefend wordt in Nederland loopt licht terug, ondanks verbreding van het sportaanbod

- Wanneer de toetreding van de Sportvisserij tot NOC\*NSF niet meegenomen wordt, is er sprake van een licht dalend aantal leden van sportbonden gelieerd aan NOC\*NSF.
- Afgezet tegen de stijging van het aantal wekelijkse sporters in Nederland (CAGR 0,6%), wordt duidelijk dat de populariteit van lidmaatschap in de georganiseerde sport in Nederland sinds 2014 licht afneemt.
- De sportbonden gelieerd aan NOC\*NSF lijken, met de lichte daling in ledenaantal, daarmee minder goed in staat om het groeiend aantal sporters aan zich te binden, ondanks de verbreding van het sportaanbod.

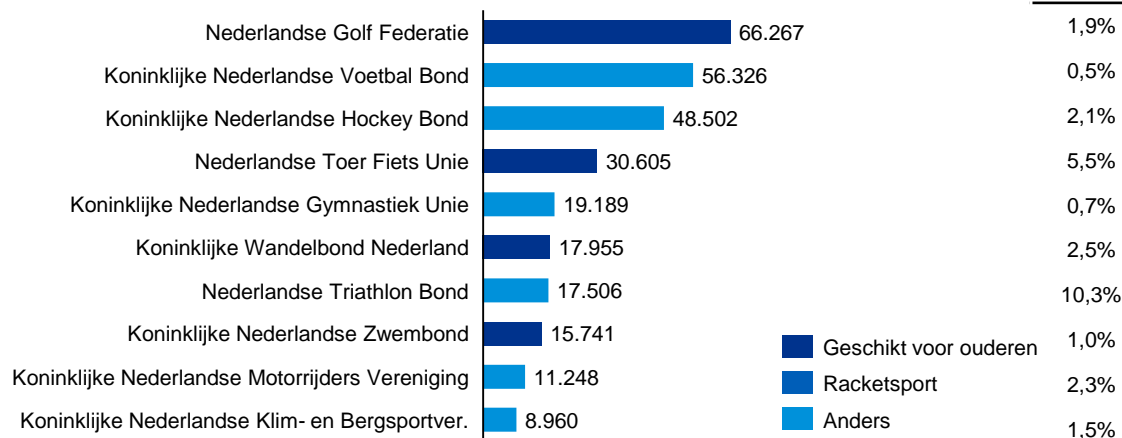
Notitie: a) Door invoering van een centraal ledenadministratiesysteem in 2011 is de definitie van lidmaatschap bij een aantal sportbonden aangepast, waardoor hierna deels andere ledentallen gerapporteerd zijn.

Bron: NOC\*NSF Ledentallen rapportage 2008-2018, NOC\*NSF Zo Sport Nederland, CBS/RIVM gezondheidsenquête/leefstijlmonitor, websites sportbonden, KPMG-analyse

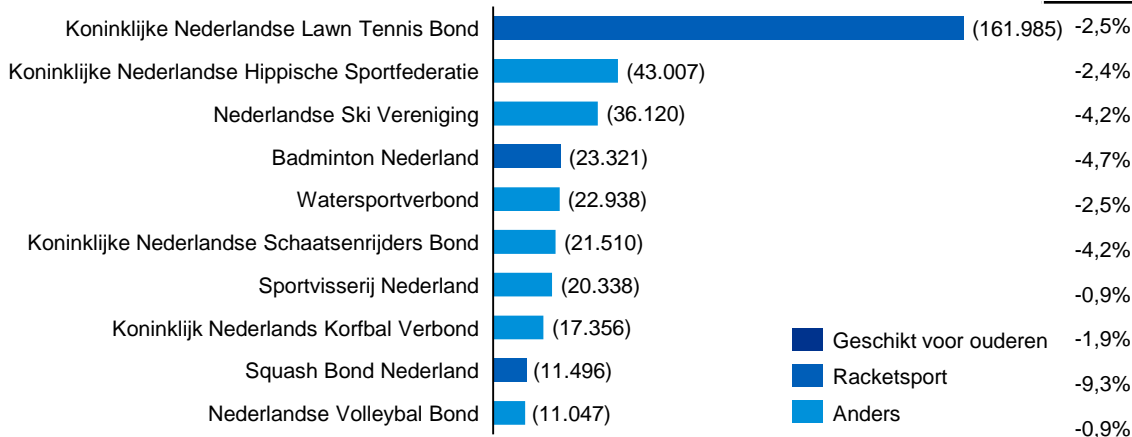


# De afname geldt niet uniform voor alle sporten; sporten geschikt voor ouderen groeien, terwijl racketsporten krimpen

## Top 10 sportbonden in absolute groei ledenaantal (2008-2018)



## Top 10 sportbonden in absolute krimp ledenaantal (2008-2018)



Bron: NOC\*NSF Ledentallen rapportage 2008-2017, websites sportbonden, KPMG-analyse

## Ontwikkeling van georganiseerde sport is niet uniform over de sporten

- De lichte daling bij georganiseerde sporten is niet uniform over de sporten. Veel sporten laten juist een sterke groei zien of een veel sterkere daling
- Deels lijkt dit te komen doordat sommige sporten populairder worden en andere juist minder. Triatlon laat een hele sterke groei zien, terwijl squash sterk afneemt. Anderzijds laten de meeste grote sporten (m.u.v. tennis) een groei zien.

## Sporten geschikt voor oudere sporters groeien sterk

- Opvallend is dat in de top 10 groeiende sportbonden ook veel bonden voorkomen met gemiddeld gezien oudere sporters (40+): golf, wandelen, toerfietsen en mogelijk ook motorrijden. De groei in sportdeelname onder oudere sporters is mogelijk bij deze bonden in de georganiseerde sport terug te zien.

## Racketsporten worden minder populair

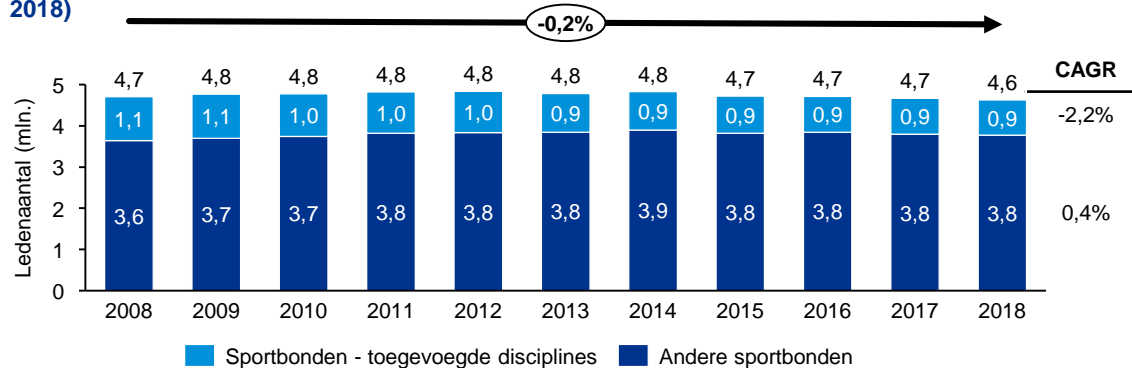
- In de top 10 krimpende sportbonden valt direct de sterke krimp van de KNLTB op. Hoewel de gemiddelde krimp per jaar (-2,5%) relatief gezien niet zeer hoog is, is het verlies van ruim 160.000 leden tussen 2008-2018 opvallend. De krimp bij tennis is extra opvallend, omdat tennis ook gezien kan worden als een sport die geschikt is voor oudere sporters, welke sporten juist groeien.
- Naast tennis krimpen ook andere racketsporten, zoals badminton en squash sterk in ledenaantallen.





# Toevoegen van disciplines door sportbonden lijkt een middel om krimp in ledenaantal tegen te gaan en heeft vooral succes bij disciplines die internationaal groeien

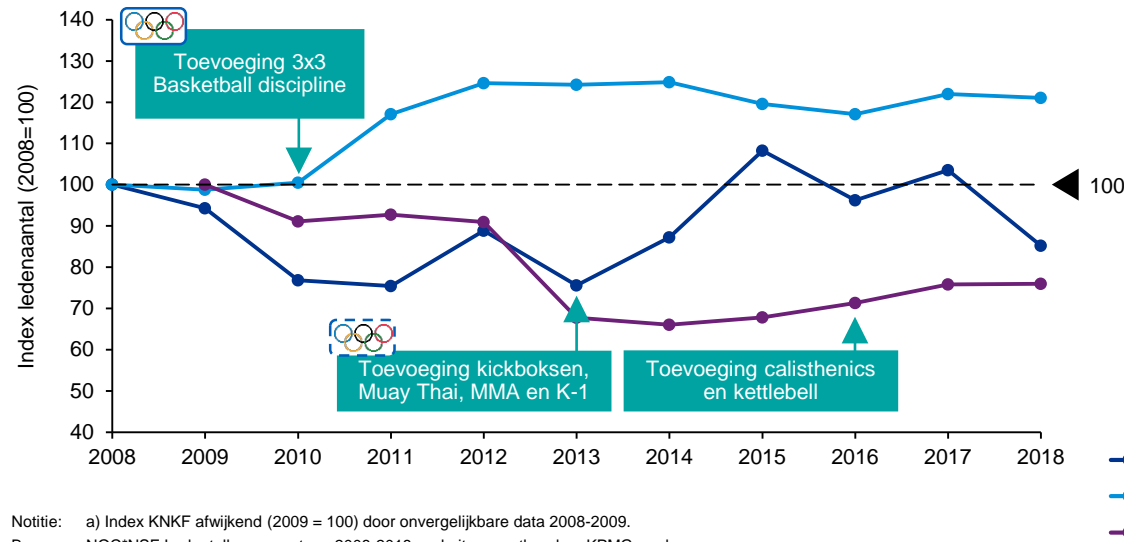
**Ontwikkeling ledenaantal sportbonden (excl. Sportvisserij) naar toevoeging disciplines (2008-2018)**



## Toevoeging van disciplines lijkt een middel te zijn om krimp in ledenaantal tegen te gaan

- Sportdisciplines toevoegen om het sportaanbod te vergroten lijkt veelal een middel te zijn voor sportbonden om de sport een nieuwe impuls te geven.
  - Vrijwel alle sportbonden die in de periode 2008-2018 één of meer disciplines hebben toegevoegd kenden daarvoor een significante krimp in het ledenaantal.
- De toevoeging van sportdisciplines heeft slechts beperkt succes in het keren van de krimp in ledenaantallen bij de sportbonden.
  - Het totale ledenaantal van de sportbonden die de afgelopen tien jaar disciplines hebben toegevoegd is gekrompen (CAGR -2,2%), terwijl het totale ledenaantal bij de andere sportbonden (CAGR 0,4%) gestegen is.
  - De toevoeging van één of meer disciplines heeft slechts bij een klein aantal bonden tot een groei van het ledenaantal geleid.

**Sportbonden met toegevoegde disciplines en groeiend aantal leden (2008-2018)<sup>a</sup>**



## Toevoegen van een sportdiscipline is met name succesvol wanneer deze discipline internationaal groeit

- Bij twee van de drie sportbonden die na toevoeging van een discipline groeien in ledenaantal is sprake van een internationaal groeiende sport en Olympische erkenning.
- De relatieve groei in ledenaantal is het grootst bij sportbonden waarvan nieuwe disciplines ook daadwerkelijk op het programma van de Spelen komen (3x3 Basketball). Maar ook een kandidaatstelling, zoals voor Muay Thai en kickboksen, lijkt een positief effect te hebben.

Notitie: a) Index KNKF afwijkend (2009 = 100) door onvergelykbare data 2008-2009.  
Bron: NOC\*NSF Ledentallen rapportage 2008-2018, websites sportbonden, KPMG-analyse

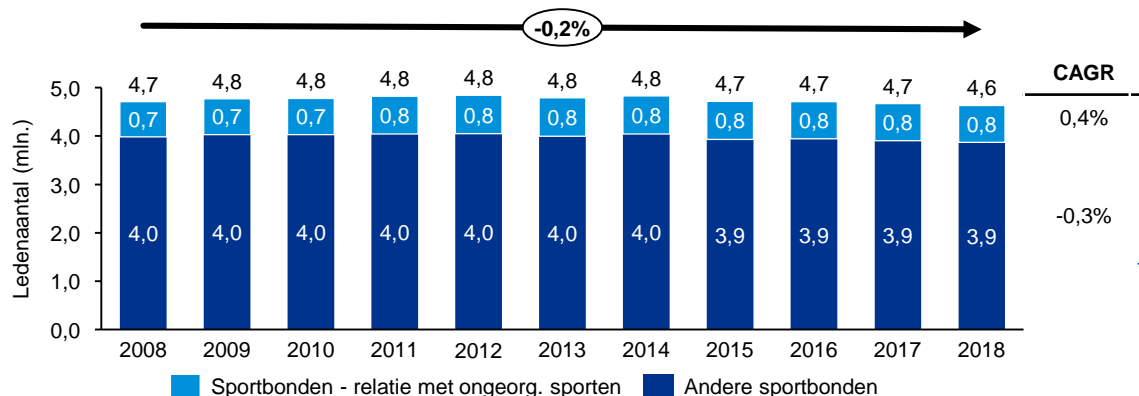
- Federatie Oosterse Gevechtssporten
- Nederlandse Basketball Bond
- Koninklijke Nederlandse Krachtsport en Fitnessfederatie



## 1.b.i) Ontwikkeling en omvang: Georganiseerde sport

De toenemende populariteit van ongeorganiseerde sporten, zoals hardlopen en wandelen, heeft mogelijk ook effect op de ledenaantallen van aanpalende sportbonden

### Ontwikkeling ledenaantal sportbonden (excl. Sportvisserij) naar relatie met ongeorg. (2008-2018)<sup>a</sup>



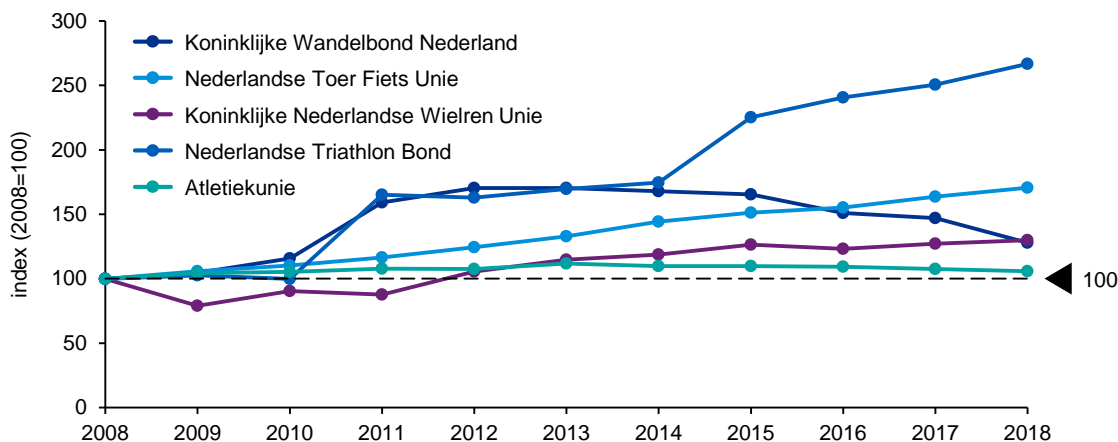
De stijging van het aantal wekelijkse sporters actief binnen ongeorganiseerde sporten lijkt op totaalniveau een mogelijke correlatie te hebben met een lichte groei van het ledenaantal bij de aanpalende sportbonden.

- Een mogelijke verklaring hiervoor is dat een deel van de ongeorganiseerde sporters op een bepaald moment behoefte krijgt aan elementen geboden in georganiseerde sport, zoals georganiseerde leuke activiteiten, gezelschap of sportbegeleiding en/of sportcompetitie. Zie pagina 33.

- Op individueel niveau lijkt de correlatie echter zwak. De ontwikkeling van het aantal leden bij de bonden volgt niet noodzakelijkerwijs de onderliggende groei van de ongeorganiseerde sportactiviteiten.

- De wandelbond laat na de fusie in 2010-2011 een licht krimpend ledenaantal zien, terwijl het aantal wandelaars in dezelfde periode stijgt met CAGR 4,3%. Zie pagina 54.
- Het aantal leden van de Triathlon Bond stijgt juist erg sterk, terwijl het aantal hardlopers 'slechts' met CAGR 0,5% en het aantal sportfietzers met CAGR 1,4% toegenomen is in de afgelopen tien jaar. Zie pagina 54.
- Hoewel sportief fietsen is gegroeid, is ongeorganiseerd fietsen licht afgenomen in de afgelopen tien jaar (CAGR: -0,4%. Zie pagina 54) en zien de NTFU en de KNWU een toename in het aantal leden.

### Ledenaantal groeiende sportbonden met relatie tot ongeorg. sport (2008-2018)



Notitie: a) Sportbonden – relatie met ongeorg. sporten zijn Watersportverbond, NTFU, KNWU, NTB, KNHF, KNZB, Atletiekunie, KWBN, KNMC en HSA.

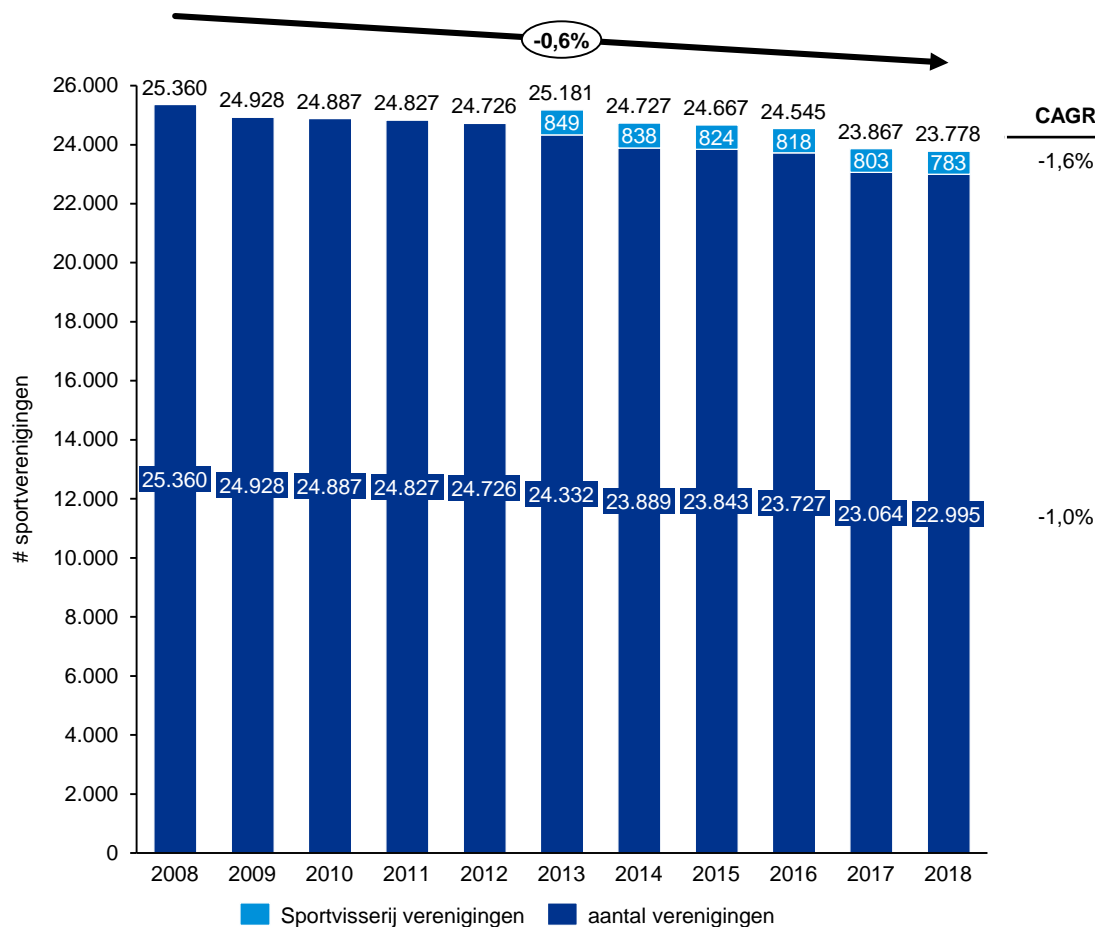
Bron: NOC\*NSF Ledenaantallen rapportage 2008-2018, websites sportbonden, KPMG-analyse



## 1.b.i) Ontwikkeling en omvang: Georganiseerde sport

Daling van het aantal georganiseerde sporters lijkt samen te gaan met een daling van het aantal verenigingen aangesloten bij de sportbonden die lid zijn bij NOC\*NSF

Aantal sportverenigingen lid van sportbonden onder NOC\*NSF (2008-2018)



- Wanneer de Sportvisserijverenigingen niet worden meegerekend, dan neemt het aantal verenigingen gemiddeld af met -1,0% per jaar, terwijl het aantal lidmaatschappen bij verenigingen gelieerd aan NOC\*NSF (excl. Sportvisserij) gemiddeld met -0,2% per jaar afneemt.
- De sterkere gemiddelde afname van verenigingen duidt op mogelijke consolidatie van het aantal sportverenigingen binnen de georganiseerde sport.
  - Consolidatie vindt plaats doordat verenigingen ophouden te bestaan of fuseren met andere verenigingen.
  - Fusies vinden plaats zowel binnen één sport, als over verschillende sporten. Bij deze laatste vorm ontstaan er multidisciplinaire fusieverenigingen, waarbij leden meerdere sporten kunnen beoefenen met één lidmaatschap.
  - De consolidatie wordt veelal veroorzaakt door ofwel een afname van het aantal leden (en vrijwilligers; zie pagina 43) en/of de afname van de financiële mogelijkheden van de verenigingen<sup>(i)</sup>.
  - Fusies van verenigingen worden in sommige gevallen ook gestimuleerd door gemeenten om betere benutting van sportaccommodaties en daarmee besparingen mogelijk te maken<sup>(i)</sup>.

Bron: NOC\*NSF Ledentallen rapportage 2008-2017, NOC\*NSF Zo Sport Nederland, websites sportbonden, KPMG-analyse

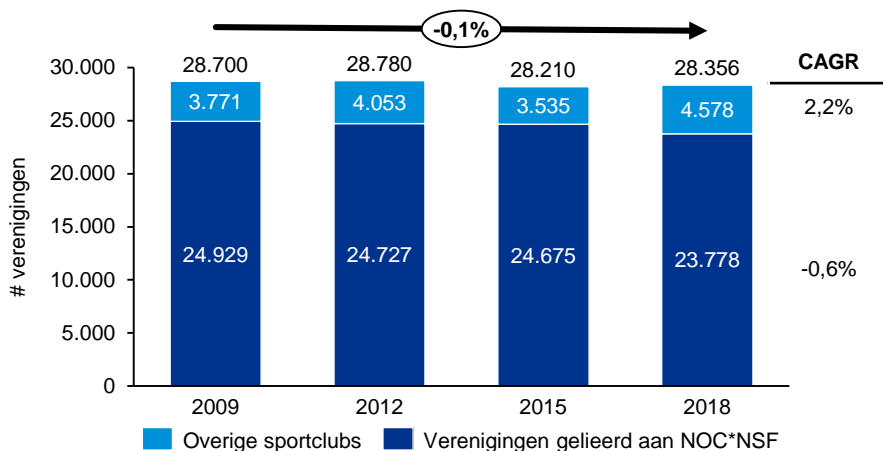
Bron: i) Mulier Instituut, Sportverenigingen in krimpkeren, 2015



## 1.b.i) Ontwikkeling en omvang: Georganiseerde sport

In tegenstelling tot de krimp van het aantal verenigingen aangesloten bij de sportbonden gelieerd aan NOC\*NSF, is het totaal aantal sportverenigingen in Nederland nagenoeg stabiel

### Aantal sportverenigingen en -clubs in Nederland (2009-2018)



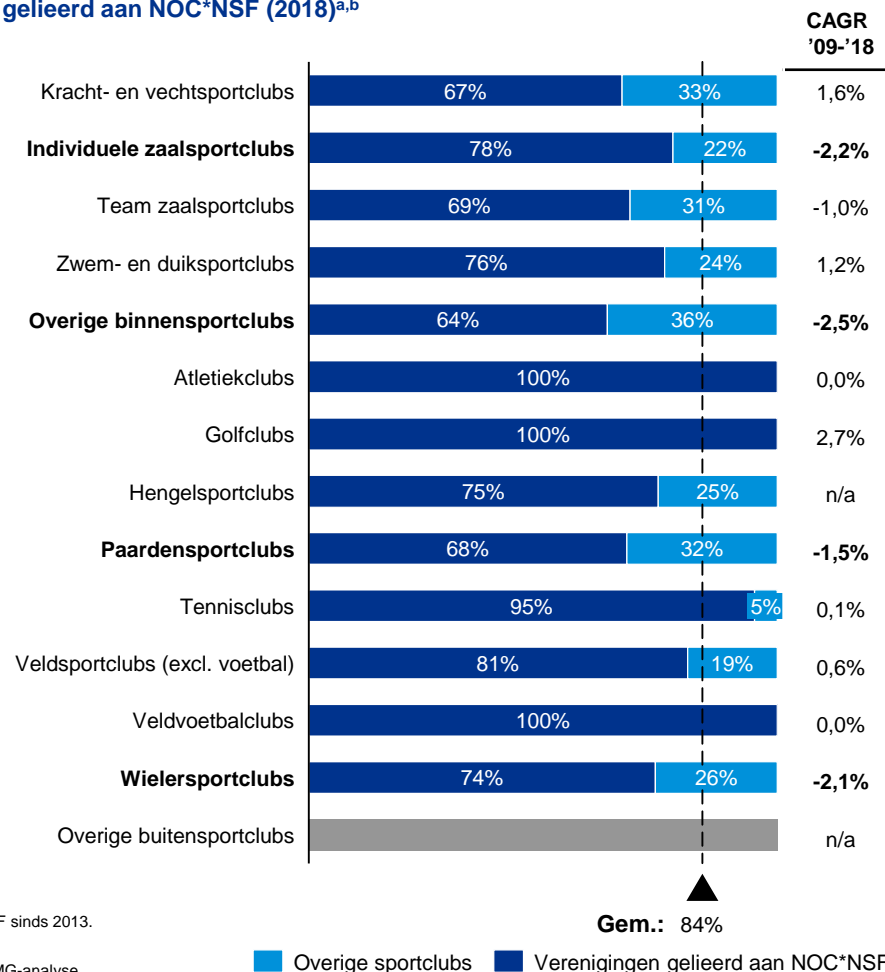
### Het aantal sportverenigingen is stabiel, maar minder verenigingen zijn aangesloten bij sportbonden gelieerd aan NOC\*NSF

- Sportverenigingen in Nederland zijn in mindere mate aangesloten bij sportbonden gelieerd aan NOC\*NSF. Het aantal verenigingen onder sportbonden (excl. Sportvisserij) gelieerd aan NOC\*NSF neemt af in de periode 2009-2018 (CAGR: -0,6%), terwijl het totaal aantal verenigingen nagenoeg stabiel is (CAGR: -0,1%).

### Het aandeel verenigingen dat aangesloten is bij sportbonden gelieerd aan NOC\*NSF lijkt vooral te dalen bij (individuele) binnensporten en sporten die populair zijn om ongeorganiseerd te beoefenen

- Het aandeel verenigingen aangesloten bij bonden met een lidmaatschap bij NOC\*NSF neemt af in Nederland.
- Het aandeel daalt het sterkst bij zaalsporten, wielersportclubs en paardensportclubs.

### Percentage sportverenigingen en -clubs aangesloten bij sportbonden gelieerd aan NOC\*NSF (2018)<sup>a,b</sup>



Notitie: a) Ontwikkeling (CAGR) van hengelsportclubs niet van toepassing door toetreding van Sportvisserij Nederland tot NOC\*NSF sinds 2013.

b) Data NOC\*NSF en CBS niet vergelijkbaar voor de categorie Overige buitensportclubs

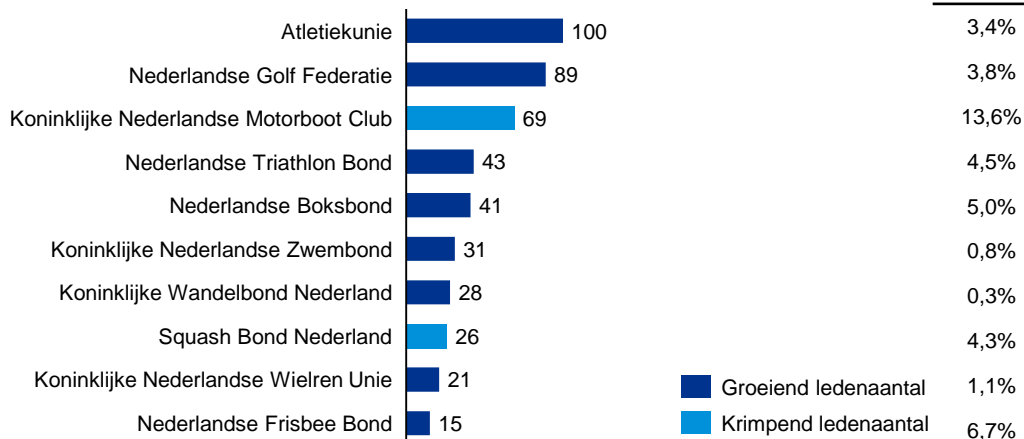
Bron: NOC\*NSF Ledentallen rapportage 2008-2018, NOC\*NSF Zo Sport Nederland, websites sportbonden, CBS Sportclubs, KPMG-analyse



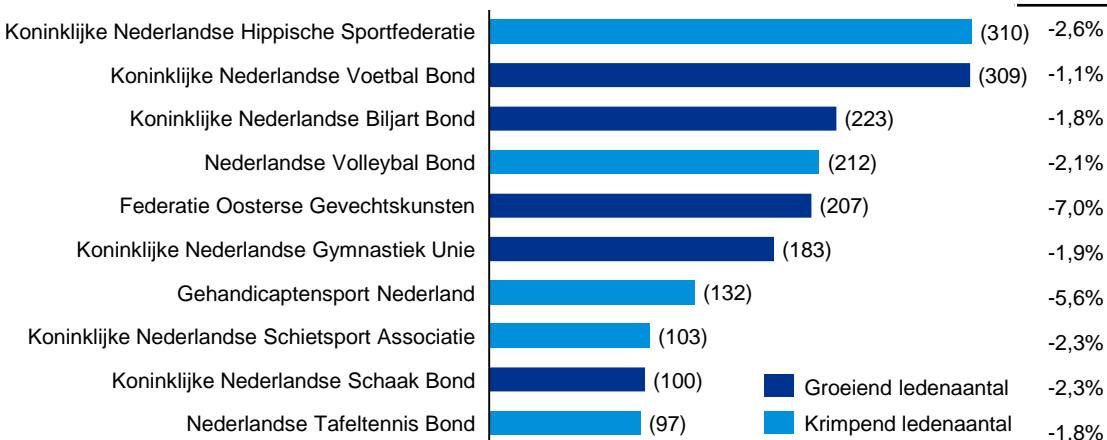
## 1.b.i) Ontwikkeling en omvang: Georganiseerde sport

Krimp in aantal leden en verenigingen gaat niet altijd gelijk op; bij een aantal sporten lijkt sprake te zijn van consolidatie van verenigingen of juist groei van aanbod aan niet-leden

### Top 10 sportbonden in absolute groei aantal verenigingen (2008-2017)



### Top 10 sportbonden in absolute krimp aantal verenigingen (2008-2017)



Bron: NOC\*NSF Ledentallen rapportage 2008-2017, websites sportbonden, KPMG-analyse

### Naast groei ook sprake van toenemend sportaanbod voor niet-leden van verenigingen

- Sporten die populairder worden, lijken over het algemeen te groeien in zowel het aantal leden als het aantal verenigingen aangesloten bij de overkoepelende sportbond.
  - In de top 10 van sporten in absolute groei van het aantal verenigingen zijn acht van de tien sporten ook groeiend in ledenaantal. Zo staan de sporten atletiek, wandelen, golf en triathlon ook in de top 10 absolute groei van het aantal leden.
- Groei van het aantal verenigingen kan ook ontstaan door een grotere vraag naar bijbehorende sportaccommodaties door niet-leden. Dit komt bijvoorbeeld voor bij sporten die ook commercieel aangeboden worden, zoals squash en motorbootvaren.

### Krimp van aantal verenigingen vaak door consolidatie

- Sporten die substantieel krimpen in ledenaantal lijken vaak ook in aantal verenigingen te krimpen, mogelijk omdat verenigingen onder een bepaald aantal leden niet langer levensvatbaar zijn<sup>(i)</sup>.
- Sommige sporten zien juist een krimp van het aantal verenigingen ondanks een groeiend ledenaantal.
  - In de top 10 van sporten in absolute krimp van het aantal verenigingen zijn vijf van de tien sporten juist groeiend in ledenaantal. Binnen de sporten voetbal, biljart, Oosterse gevechtssporten, gymnastiek en schaken lijkt sprake van consolidatie op verenigingsniveau.

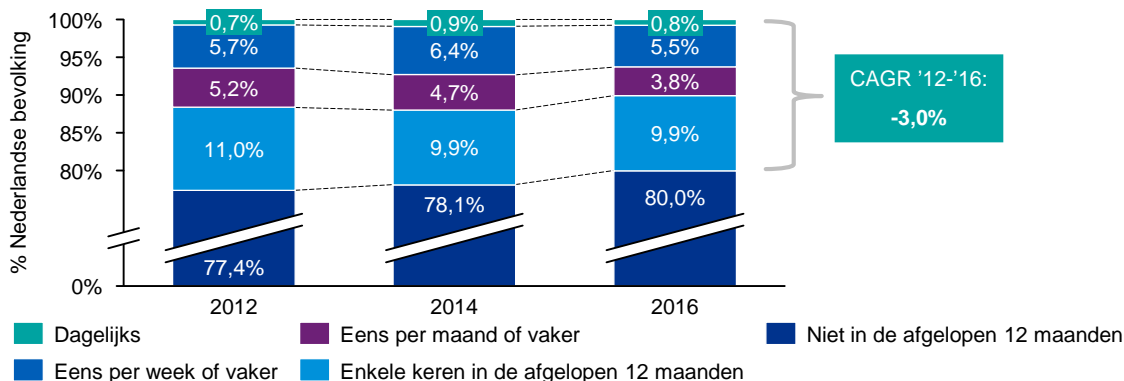
Bron: i) Mulier Instituut, Sportverenigingen in krimpkeren, 2015



## 1.b.i) Ontwikkeling en omvang: Georganiseerde sport

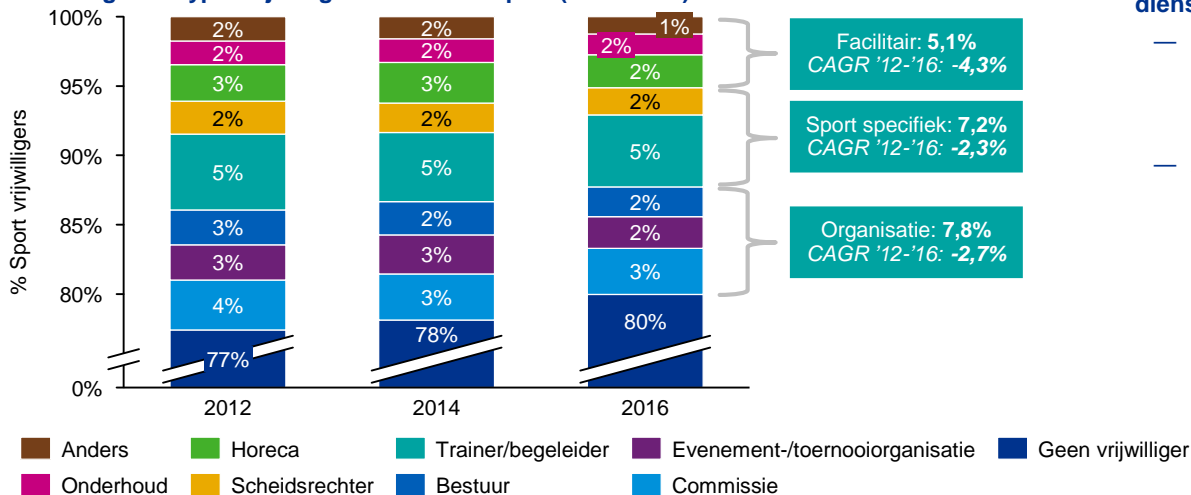
# Het aantal vrijwilligers in de sport neemt af de afgelopen jaren, vooral onder incidentele vrijwilligers en voor facilitair werk

Percentage Nederlanders (6+ jr.) dat vrijwilliger is in de sport in afgelopen jaar (2012-2016)



Bron: Vrijtijdsomnibus (VTO) 2012;2014;2016, KPMG-analyse

Verdeling naar type vrijwilligerswerk in de sport (2012-2016)



Bron: Vrijtijdsomnibus (VTO) 2012;2014;2016, KPMG-analyse

### Aandeel Nederlanders dat vrijwilligerswerk in de sport doet is relatief groot, maar loopt terug in de afgelopen jaren

- Ongeveer 20% van de Nederlanders is actief als vrijwilliger in de sport, terwijl ruim 25% van de Nederlanders lid is van een sportvereniging.
- Relatief gezien neemt de groep mensen die vrijwilligerswerk doet in de sport de afgelopen jaren sterk af (CAGR -3,0%).
- De groep zeer actieve vrijwilligers lijkt redelijk stabiel te blijven qua grootte (CAGR -0,6%) met 7% van de Nederlandse bevolking die eens per week of vaker als vrijwilliger in de sport actief is.
- Vooral de groep minder actieve vrijwilligers (eens per maand of enkele keren per jaar) daalt sterk (CAGR -4,0%).

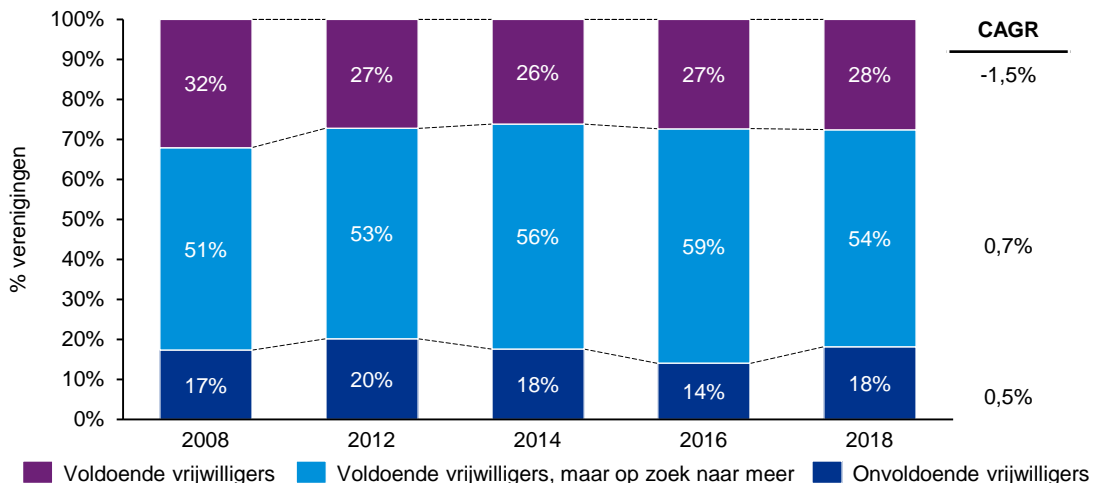
### Met name de groep vrijwilligers in de sport die facilitaire diensten verleent loopt de afgelopen jaren terug

- Relatief gezien neemt de groep vrijwilligers in de sport met betrekking tot het onderhoud, de horeca en overige ondersteunende werkzaamheden de afgelopen jaren het meeste af (CAGR: -4,3%).
- Afname van deze groep kan leiden tot meer financiële druk op verenigingen, daar ze mogelijk zaken zoals bijv. horeca en onderhoud commercieel moeten uitbesteden.

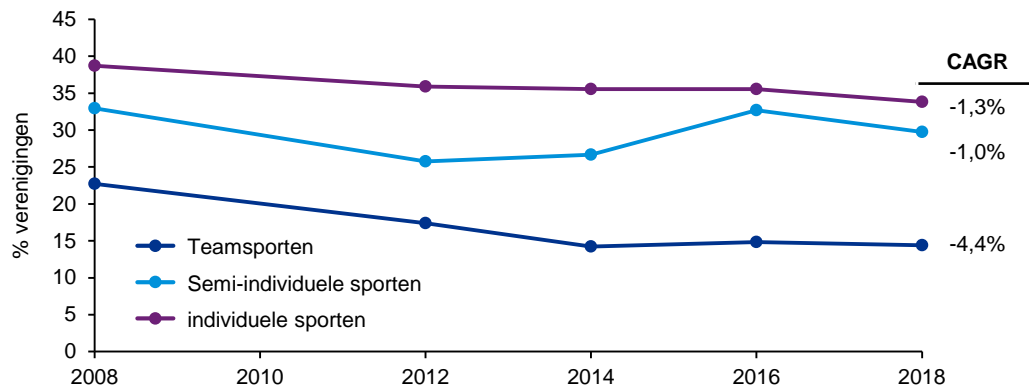


# De afname in het aantal vrijwilligers lijkt vooral voor te komen bij verenigingen binnen de teamsporten

Percentage verenigingen naar behoefte aan meer actieve vrijwilligers (2008-2018)



Percentage verenigingen met voldoende actieve vrijwilligers naar type sport (2008-2018)



Bron: Mulier Instituut verenigingspanel 2008-2018, KPMG-analyse

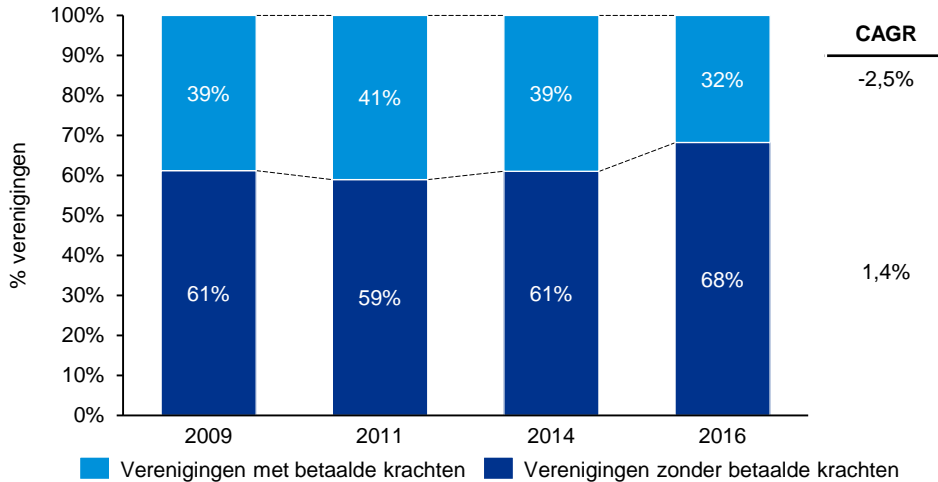
- De afname in het aantal vrijwilligers in de sport in Nederland (zie pagina 43) lijkt, hoewel momenteel nog beperkt, de afgelopen jaren impact te hebben gehad op sportverenigingen:
  - De groep sportverenigingen die aangeeft voldoende vrijwilligers beschikbaar te hebben krimpt licht, terwijl de groep sportverenigingen die onvoldoende vrijwilligers kan vinden licht toeneemt.
- Vooral verenigingen in teamsporten lijken moeite te hebben om voldoende vrijwilligers vast te houden en/of aan te trekken.
  - Teamsportverenigingen hebben relatief de kleinste groep verenigingen met voldoende vrijwilligers beschikbaar; slechts 14% van verenigingen geeft aan over voldoende actieve vrijwilligers te beschikken
  - Het aandeel teamsportverenigingen met voldoende actieve vrijwilligers is sterker afgenomen (CAGR '08-'18: -4,4%), dan het totaal aantal sportverenigingen met voldoende actieve vrijwilligers (CAGR '08-'18: -1,5%).



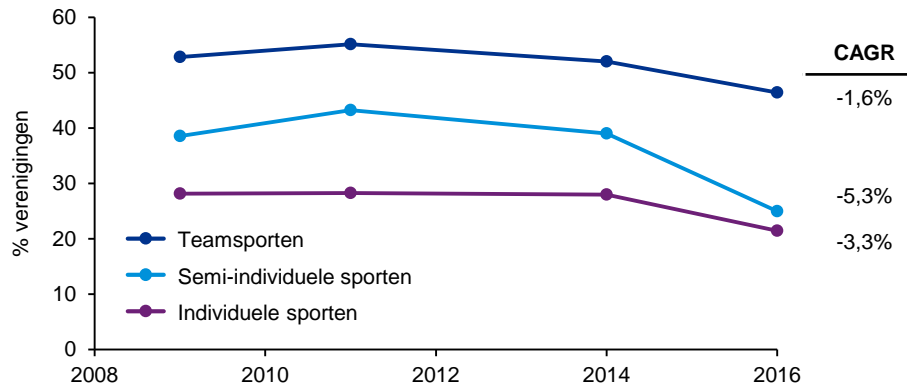


Hoewel het aantal vrijwilligers terugloopt, lijken verenigingen juist ook minder betaalde krachten in te huren, waardoor mogelijk minder activiteiten ontplooid kunnen worden

Percentage verenigingen met betaalde arbeidskrachten (2009-2016)



Percentage verenigingen met betaalde arbeidskrachten naar type sport (2009-2016)



Bron: Mulier Instituut verenigingspanel 2009-2016, KPMG-analyse

- Eén mogelijke maatregel om de afname van het aantal vrijwilligers in de sport in Nederland (zie pagina 43) op te vangen, is het inhuren van betaalde arbeidskrachten door verenigingen.
- Opvallend is dat het tegenovergestelde zichtbaar is; het aandeel verenigingen dat betaalde arbeidskrachten in dienst heeft neemt juist af.
  - In 2016 had 32% van de sportverenigingen in Nederland betaalde arbeidskrachten in dienst, terwijl dit in 2011 nog 41% was.
  - Een mogelijke verklaring voor de afname van het aantal betaalde arbeidskrachten bij verenigingen is dat een deel van de betaalde mensen als zzp'er of via commerciële dienstverleners ingehuurd wordt in plaats van als werknemer verbonden te zijn aan de vereniging.<sup>(i)</sup>
- Teamsportverenigingen hebben relatief gezien vaker betaalde arbeidskrachten in dienst in vergelijking met andere typen sportverenigingen.
  - Een mogelijke verklaring voor het hogere aandeel betaalde arbeidskrachten bij teamsportverenigingen is dat de gemiddelde grootte in aantal leden bij deze verenigingen hoger is en dat daarmee de kosten van betaalde krachten door meer leden bekostigd kunnen worden.<sup>(ii)</sup>
- Tevens neemt het aandeel verenigingen met betaalde arbeidskrachten in de teamsporten slechts licht af, terwijl het aandeel verenigingen met betaalde arbeidskrachten in de (semi-)individuele sporten substantieel harder afneemt.
  - Het aandeel teamsportverenigingen met betaalde arbeidskrachten neemt af met CAGR -1,6%, terwijl de afname bij verenigingen in de semi-individuele (CAGR: -5,3%) en individuele sporten (CAGR: -3,3%) substantieel groter is.

Bron: i) WOS, Zelfstandigen in de sport, 2017

ii) Mulier Instituut brancherapport Sportverenigingen in Nederland 2018



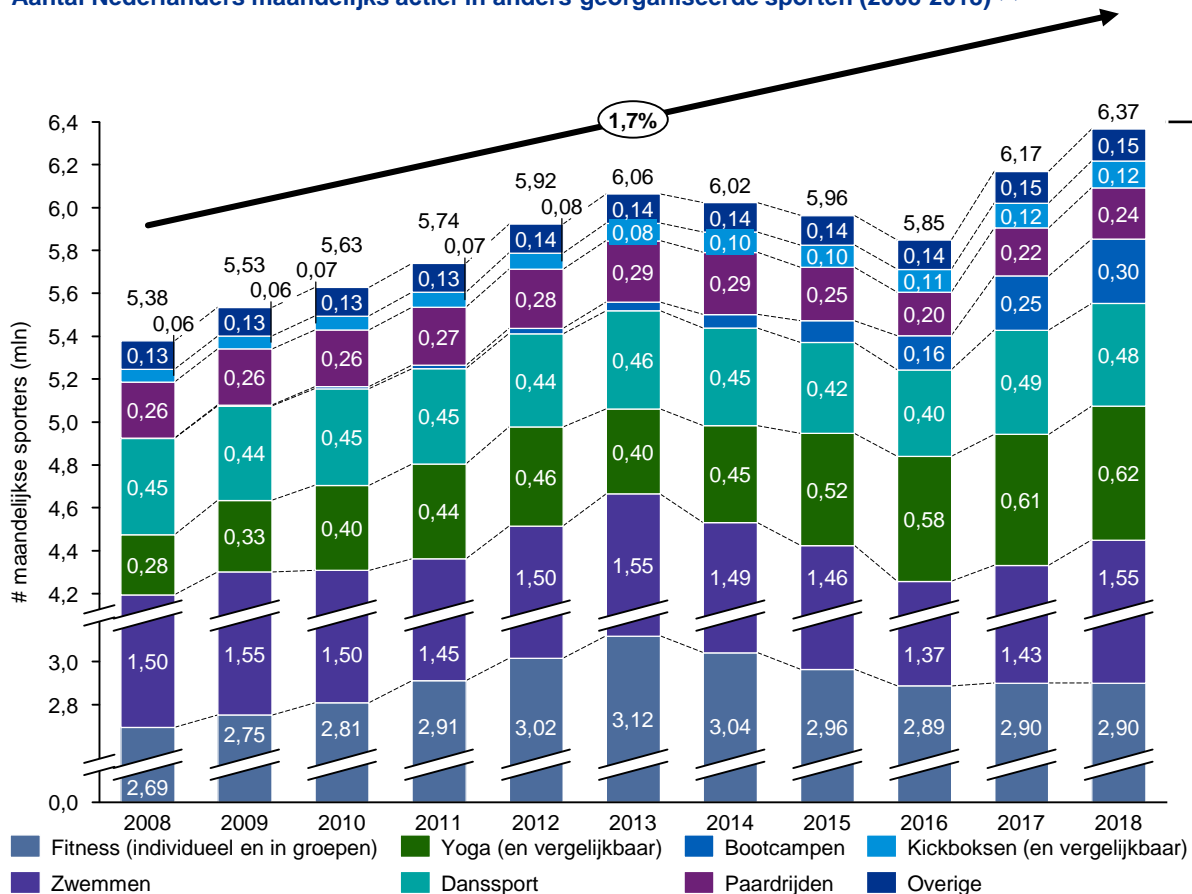
1.b.ii) Ontwikkeling en omvang:  
Anders-georganiseerde  
sport



## 1.b.ii) Ontwikkeling en omvang: Anders-georganiseerde sport

# Anders-georganiseerde sport is gegroeid in de afgelopen jaren, ondanks een stagnatie in de groei van de grootste anders-georganiseerde sport: fitness

Aantal Nederlanders maandelijks actief in anders-georganiseerde sporten (2008-2018)<sup>a,b,c</sup>



CAGR

1,2%  
7,6%  
-0,9%  
50,6%  
0,6%  
8,4%  
0,3%  
0,7%

- Relatief nieuwe vormen van commercieel sportaanbod in Nederland (bootcampen, yoga en kickboksen) groeien (zeer) sterk in aantal actieve sporters in de afgelopen jaren.
- Verklaring hiervoor is een toenemende focus op individuele gezondheid, zowel lichamelijk als geestelijk, onder de Nederlandse bevolking, in combinatie met een behoefte aan flexibeler sporten met minder verplichtingen<sup>(i)</sup>.
- De laatste jaren lijkt het eerder sterk groeiende fitness qua aantal maandelijks sporters (sporters die minimaal 1x per maand deze sport beoefenen) te stagneren. Mogelijk dat een deel van de sporters aangetrokken tot fitness de laatste jaren opgeschoven is naar aan fitness gelieerde sporten, zoals yoga en bootcampen. Een aantal van deze sporten wordt ook door fitnesscentra aangeboden<sup>(ii)</sup>, maar wordt niet noodzakelijkerwijs als *fitness* benoemd door sporters in de sportdeelname onderzoeken.
- Niet alle commercieel aangeboden sporten delen mee in de groeiende populariteit van anders-georganiseerde sport. Meer traditionele sporten aangeboden door commerciële sportaanbieders, zoals zwemmen, dansen en paardrijden, lijken relatief stabiel te zijn in aantal actieve maandelijks beoefenaars in Nederland.

Notitie: a) In de analyse zijn de commercieel aangeboden sporten (o.a. squash, tennis, judo) voor ongebonden sporters niet meegenomen.

b) Onder overige vallen auto-, motorsport, skiën en snowboarden.

c) Door gebruik van sport-specifieke SDI-data kan alleen het aantal minimaal maandelijks actieve sporters worden weergegeven.

Bron: CBS gezondheidsenquête/leefstijlmonitor 2008-2018, Fitness markt & trend rapport, 2016, Mulier instituut, NOC\*NSF SDI 2013-2018, KPMG-analyse

Bron: i) Mulier instituut, Ontwikkeling sportdeelname naar sporttakken, 2017

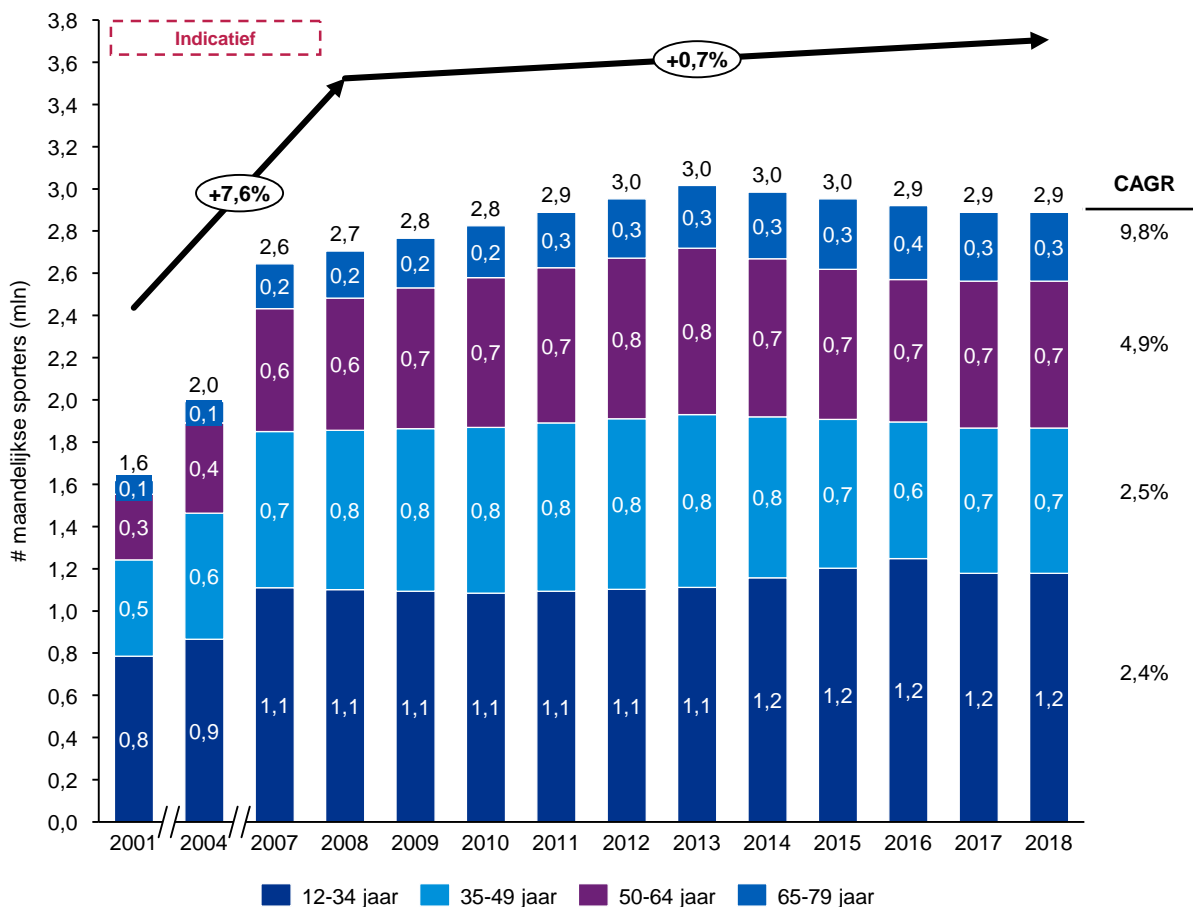
ii) Fitness markt & trend rapport, 2016



## 1.b.ii) Ontwikkeling en omvang: Anders-georganiseerde sport

# Het aantal sporters in fitness is, na een zeer sterke groei, gestabiliseerd op bijna 3 miljoen sporters sinds 2011

Aantal maandelijks actieve sporters in fitness (2008-2018<sup>a</sup>)



- De commerciële fitnesssector in Nederland is in de periode 2001-2008 zeer sterk gegroeid in aantal actieve sporters.
- Sinds 2008 is de groei van het aantal actieve sporters bij fitness afgenomen en vanaf 2011 is het aantal actieve sporters die fitnessen relatief stabiel rond bijna 3 miljoen sporters.
- Met de sterke opkomst van andere flexibele en individuele sporten gericht op gezondheid en uiterlijk, zoals yoga, pilates en outdoor-fitnessactiviteiten, zoals bootcampen en obstacle runs, lijkt de groei van individueel of in groepen binnen fitnessen als sportactiviteit af te remmen<sup>(i)</sup>.
- Een andere mogelijke oorzaak is de sterke opkomst van thuis sport, waarbij fitness en sporten die uitgevoerd kunnen worden op een hometrainer hoog scoren (zie pagina 58).

Notitie: a) 2018 informatie over aantal abonnementen fitnessbranche en fitness-sportdeelname is nog niet gepubliceerd: 2018 data is indicatief  
Bron: CBS bevolking kerncijfers, CBS gezondheidsenquête/leefstijlmonitor, Mulier instituut, NOC\*NSF SDI 2013-2018, KPMG-analyse

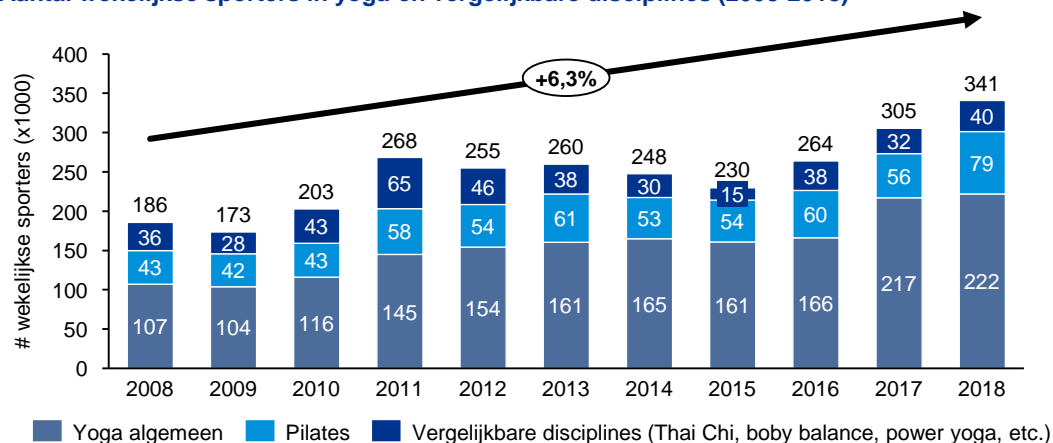
Bron: i) EuropeActive, Fitness markt & trend rapport, 2016



## 1.b.ii) Ontwikkeling en omvang: Anders-georganiseerde sport

# Yoga is de afgelopen tien jaar uitgegroeid tot één van de meest beoefende anders-georganiseerde sporten in Nederland

### Aantal wekelijkse sporters in yoga en vergelijkbare disciplines (2008-2018)

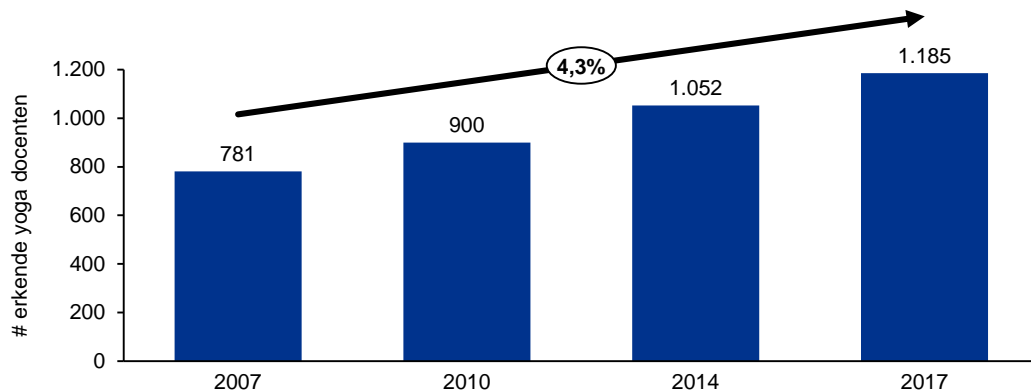


Bron: CBS bevolking kerncijfers, CBS gezondheidsenquête/leefstijlmonitor 2008-2018, KPMG-analyse

- Hoewel yoga, o.a. door de Vereniging Yogadocenten Nederland, niet altijd als sportdiscipline wordt aangemerkt, maar als spirituele, filosofische stroming, geven veel Nederlanders aan deze discipline als sport te beoefenen.
- De sterke opkomst van yoga en vergelijkbare disciplines lijkt, naast de aantrekkingskracht van het flexibele aanbod en de focus op gezondheid, ook verklaard te kunnen worden door de aandacht voor ontspanning en mentale ontwikkeling.

*“De groei van Yoga komt door een verandering in lifestyle. Er is een toenemende focus op gezond leven. Daarnaast zijn mensen steeds gehaaster en weten niet meer hoe ze rust moeten krijgen.”*

### Aantal erkende yogadocenten bij Vereniging Yogadocenten Nederland (2007-2017)



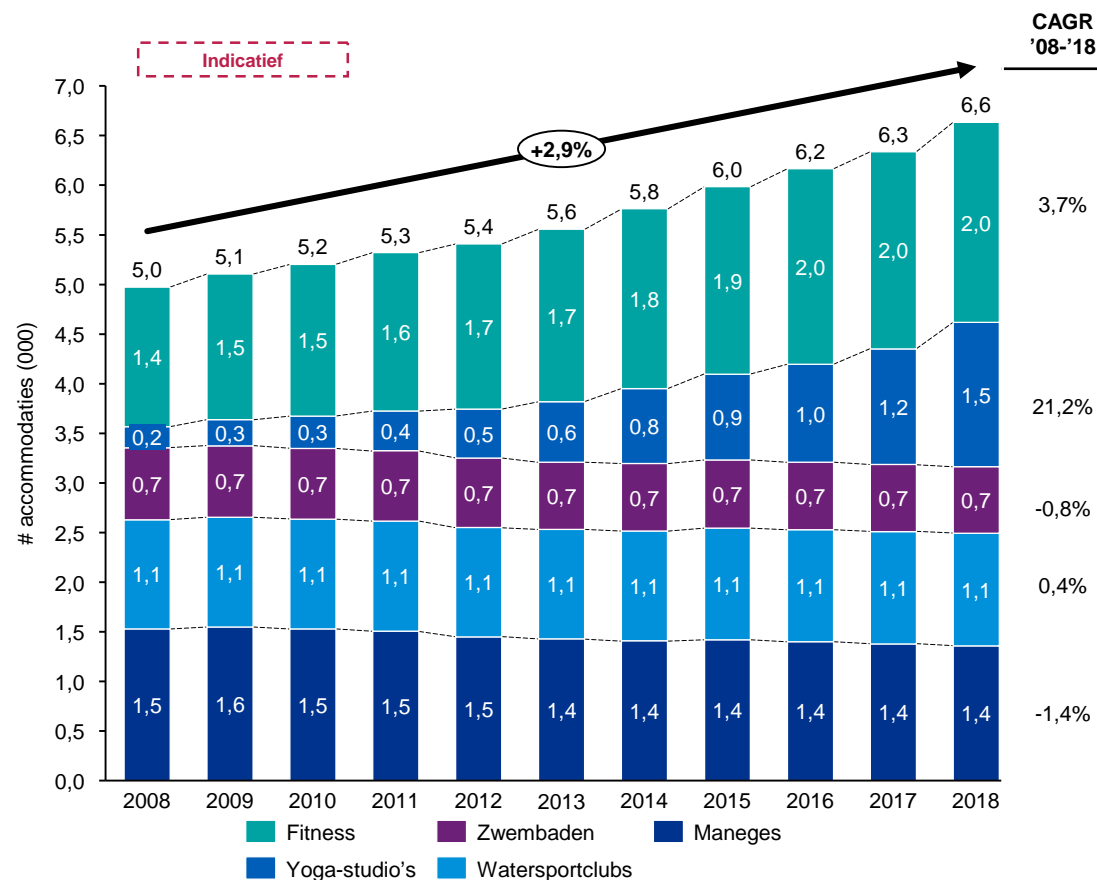
Bron: Vereniging Yogadocenten Nederland, KPMG-analyse



## 1.b.ii) Ontwikkeling en omvang: Anders-georganiseerde sport

Het aantal accommodaties van commerciële aanbieders van fitness en yoga is sterk gegroeid, wat mogelijk kan leiden tot verdere groei van het aantal anders-georganiseerde sporters

### Aantal commerciële sportaccommodaties in Nederland (2008-2018)<sup>a</sup>



- Een mogelijke reden voor de populariteit van fitness en yoga is het aantal accommodaties in Nederland. Voor vrijwel iedere Nederlandse breedtesporter is aanbod van fitness en/of yoga relatief goed bereikbaar<sup>i)</sup>.
- Opvallend is dat de stabilisering van het aantal actieve sporters in fitness sinds 2011 pas in 2015 is terug te zien in het aantal fitnessaccommodaties in Nederland.
  - Een mogelijke verklaring hiervoor is dat een deel van de commerciële fitnessaanbieders ook andere sportdisciplines, zoals bootcampen, spinning, aerobics, boksen, yoga, pilates e.d. aan zijn gaan bieden in de afgelopen jaren<sup>ii)</sup>.
  - Een andere mogelijke verklaring is de opkomst van budgetketens in 2006/2007, welke het aanbod eerst in rap tempo hebben vergroot, om vervolgens vanaf 2015 zelfstandige fitnessaanbieders uit de markt te drukken<sup>iii)</sup>.

Notitie: a) Aantal yoga-accommodaties is een benadering op basis van gem. 4.5 yogadocenten per accommodatie (EuropeActive).  
Bron: CBS, KvK, KPMG-analyse

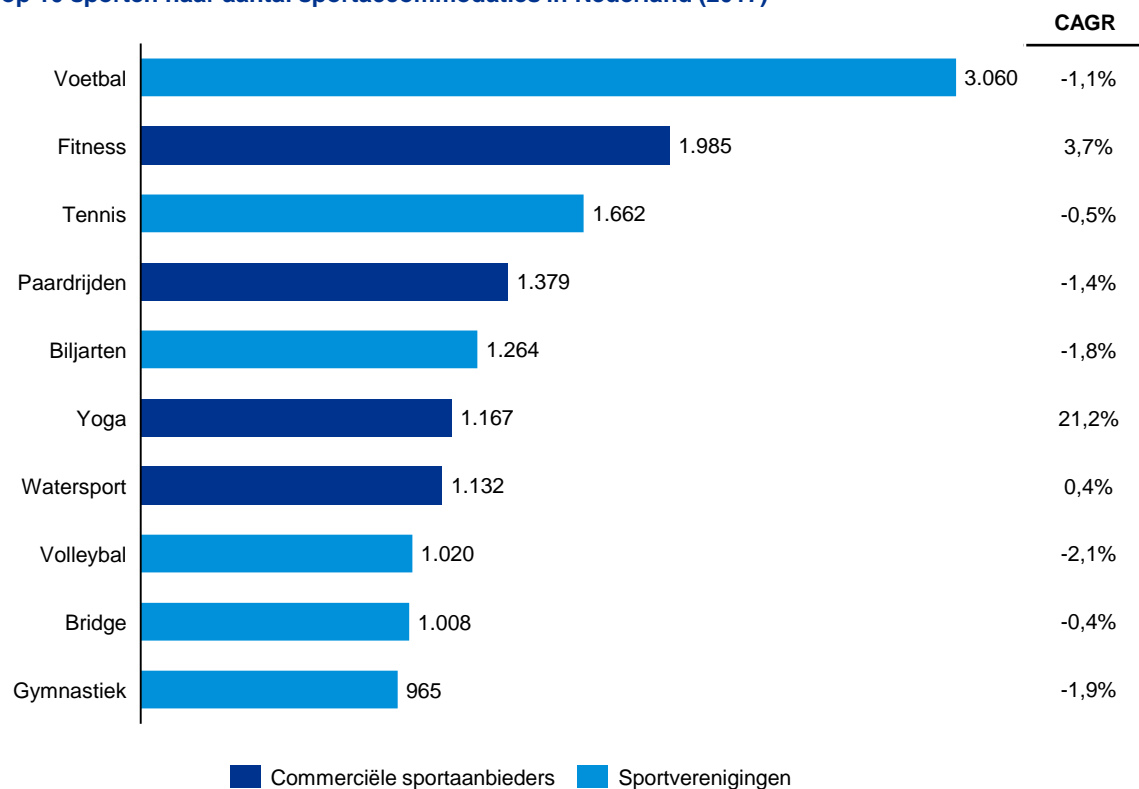
Bron: i) Mulier Instituut, Fitnessbranche in Nederland, 2018  
ii) EuropeActive, Fitness markt & trend rapport, 2016, 2018  
iii) HP/DeTijd, Survival of the fittest hoe Fit For Free en Basic-Fit elkaar de tent uit vechten, 2016



## 1.b.ii) Ontwikkeling en omvang: Anders-georganiseerde sport

# Commerciële sportaanbieders vormen een substantieel deel van het sportaanbod en groeien in aantal

**Top 10 sporten naar aantal sportaccommodaties in Nederland (2017)**



- Commerciële sportaanbieders in het anders-georganiseerde segment vormen een substantieel deel van het totale sportaanbod richting Nederlandse sporters.
  - Vier van de tien sporten in de Top 10 van sporten naar aantal aanbieders worden in 2017 aangeboden door commerciële sportaanbieders.
  - Het aanbod bij tennis en biljart wordt ook deels verzorgd door commerciële sportaanbieders.
- Het aantal commerciële sportaanbieders in sporten als fitness en yoga is in de afgelopen jaren sterk gegroeid.
  - In de periode 2008-2017 groeit het aantal sportaanbieders in drie van de vier commercieel aangeboden sporten, terwijl het aantal aanbieders van de zes georganiseerde sporten in de top 10 afneemt in dezelfde periode.

Bron: NOC\*NSF Ledentallen rapportage 2008-2017, websites sportbonden, CBS, KvK, KPMG-analyse

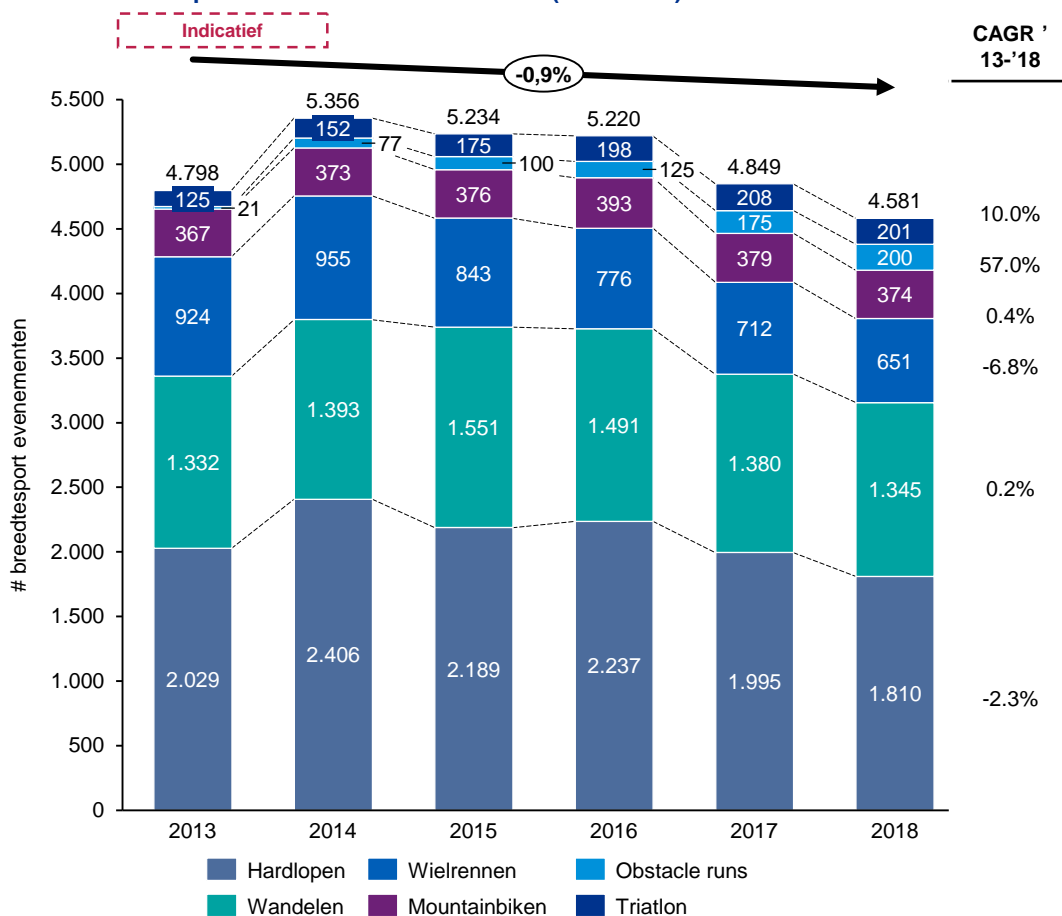




## 1.b.ii) Ontwikkeling en omvang: Anders-georganiseerde sport

Het aantal anders-georganiseerde breedtesportevenementen, een substantieel deel van de anders-georganiseerde sportbranche, lijkt de laatste jaren licht af te nemen

Aantal breedtesportevenementen in Nederland (2013-2018)<sup>a</sup>



- Anders-georganiseerde breedtesportevenementen bieden deelnemende sporters een combinatie van competitieve en sociale sportcomponenten, zonder de verplichtingen van sporten bij een vereniging of de abonnementsverplichtingen bij een commerciële aanbieder. Daarnaast vinden deze evenementen vaak plaats op locaties in de openbare ruimte die normaliter niet volledig beschikbaar of gericht zijn op sporters (zoals stadscentra of openbare wegen).
- Evenementen worden vaak georganiseerd door commerciële organisatoren of non-profitorganisaties en zijn, hoewel vaak onder toezicht en met ondersteuning van de aanpalende sportbond en lokale sportverenigingen, over het algemeen open voor deelname door niet-leden.
- Hoewel de laatste jaren het aantal evenementen lijkt af te nemen, hebben organisatoren van evenementen in sporten als wielrennen, wandelen en hardlopen de afgelopen jaren het aantal afstanden per evenement uitgebreid. Hierdoor zijn de evenementen toegankelijker geworden voor een grotere groep sporters.
- De opkomst in Nederland van commercieel georganiseerde evenementen, zoals obstacle runs en triatlons, toont aan dat sporters in Nederland interesse hebben in sportaanbod dat niet rondom een vaste accommodatie georganiseerd wordt.

Notitie: a) Aantal evenementen is indicatief, omdat aantal evenementen niet bekend is bij andere organisatoren. Aantal deelnemers niet bekend.  
Bron: Hardloopkalender, KWBN, NTFU, Obstakels.com, Triathlon Bond, KPMG-analyse

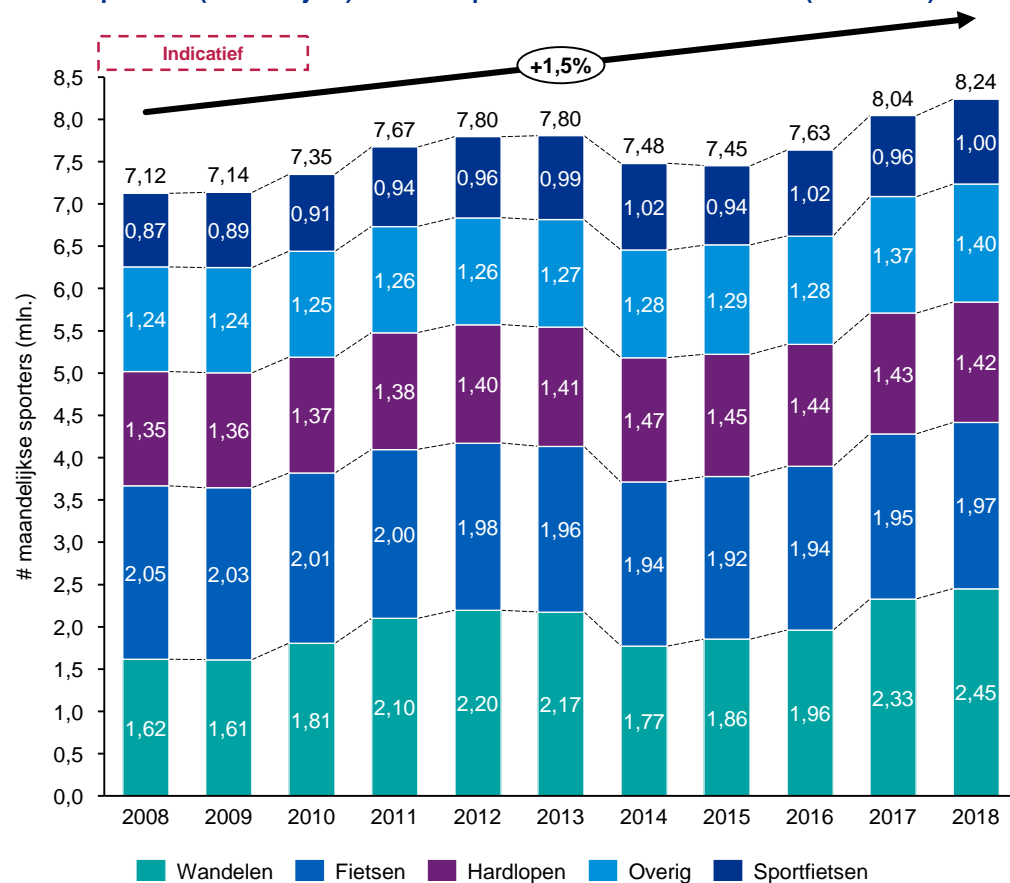


1.b.iii) Ontwikkeling en omvang:  
Ongeorganiseerde sport



# Ongeorganiseerde sport lijkt voornamelijk te groeien door een toename van het aantal wandelaars

Aantal sporters<sup>a</sup> (5 t/m 80 jaar) actief in openbare ruimte in Nederland (2008-2018)<sup>b</sup>



CAGR

- 1,4%
- 1,2%
- 0,5%
- -0,4%
- 4,3%

## Wandelen als ongeorganiseerde sport groeit in populariteit

- Wandelen is een toegankelijke sport voor met name oudere sporters, een groep die substantieel groeit in Nederland.
- In de afgelopen tien jaar is relatief veel aandacht besteed aan het verbeteren van het wandelrouten netwerk in Nederland. Hierdoor is wandelen als activiteit aantrekkelijker geworden (zie pagina 56).
- De groei van het aantal actieve wandelaars is mogelijk ook een resultaat van een verschuiving van de perceptie van wandelen van recreatie naar een activiteit die goed is voor de gezondheid, zowel fysiek als mentaal.

- "Wandelen is deels een sport, maar voor veel meer mensen is het een middel om gezondheid te verbeteren. Vroeger had wandelen vaak een wat stoffig of alternatief imago, maar nu zie je ook veel meer hippe bloggers en millennials die de dagelijkse stress kwijt willen en meer binding met de natuur zoeken."

## Andere ongeorganiseerde sporten groeien meer in lijn met de groei in de sportdeelname in Nederland, of krimpen zelfs licht

- Hardlopen, sportfietsen en overige sporten groeien in lijn met de ontwikkeling van de sportdeelname in Nederland.
- 'Recreatief' fietsen krimpt licht.

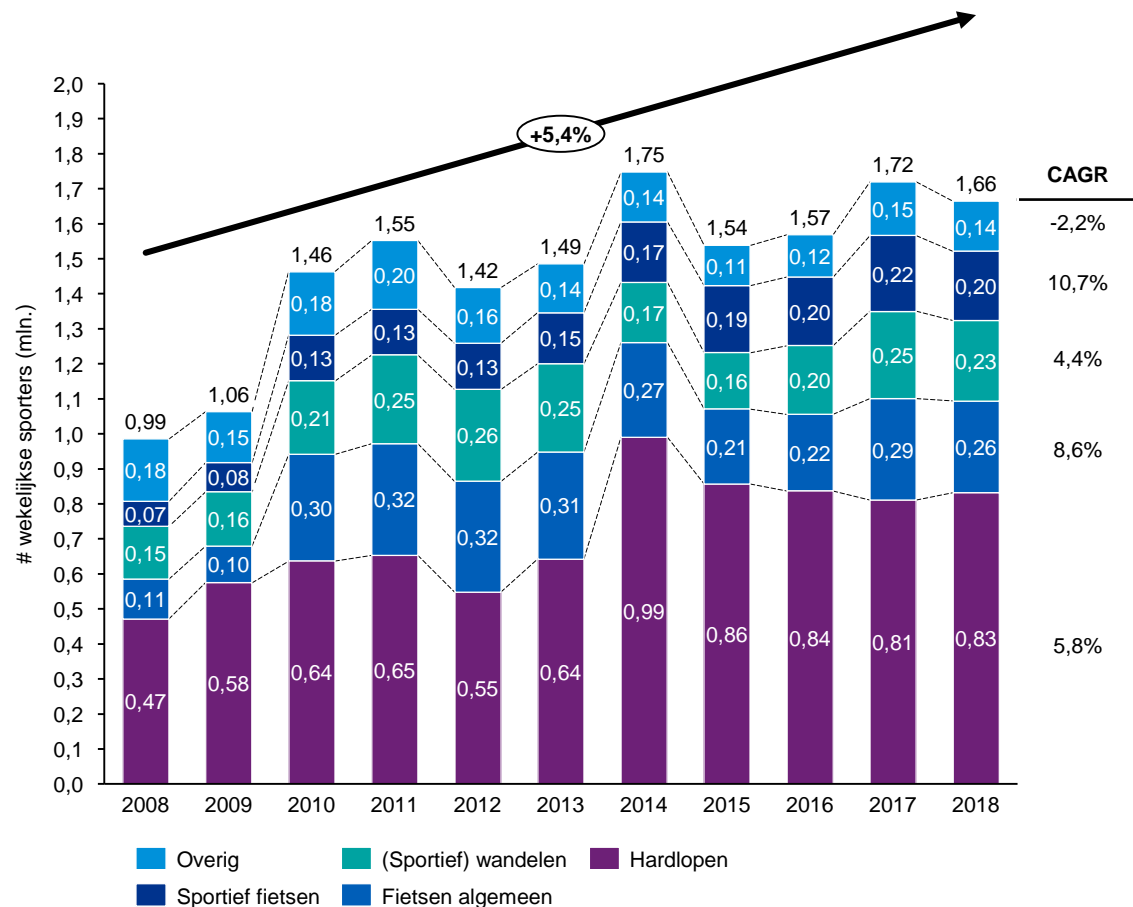
Notitie: a) Definitie en frequentie actieve sporters verschilt per sport, niet direct vergelijkbaar met wekelijks sporters uit GE/LSM.  
 b) Overig bevat zowel intensieve als lichte sportactiviteiten in recreatiegebieden, parken, openbare sportvelden en overige sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte.  
 Bron: NOC\*NSF SDI 2013-2018, Mulier Instituut NSO najaar 2017, Wandelnet, NTFU, Landelijk Fietsplatform, KPMG-analyse



### 1.b.iii) Ontwikkeling en omvang: Ongeorganiseerde sport

Ongeorganiseerde sporten lijken steeds frequenter te worden beoefend; het aantal wekelijkse ongeorganiseerde sporters groeit sneller dan het totaal aantal ongeorganiseerde sporters

Aantal wekelijkse sporters (4 jaar en ouder) in openbare ruimte in Nederland (2008-2018)<sup>a</sup>



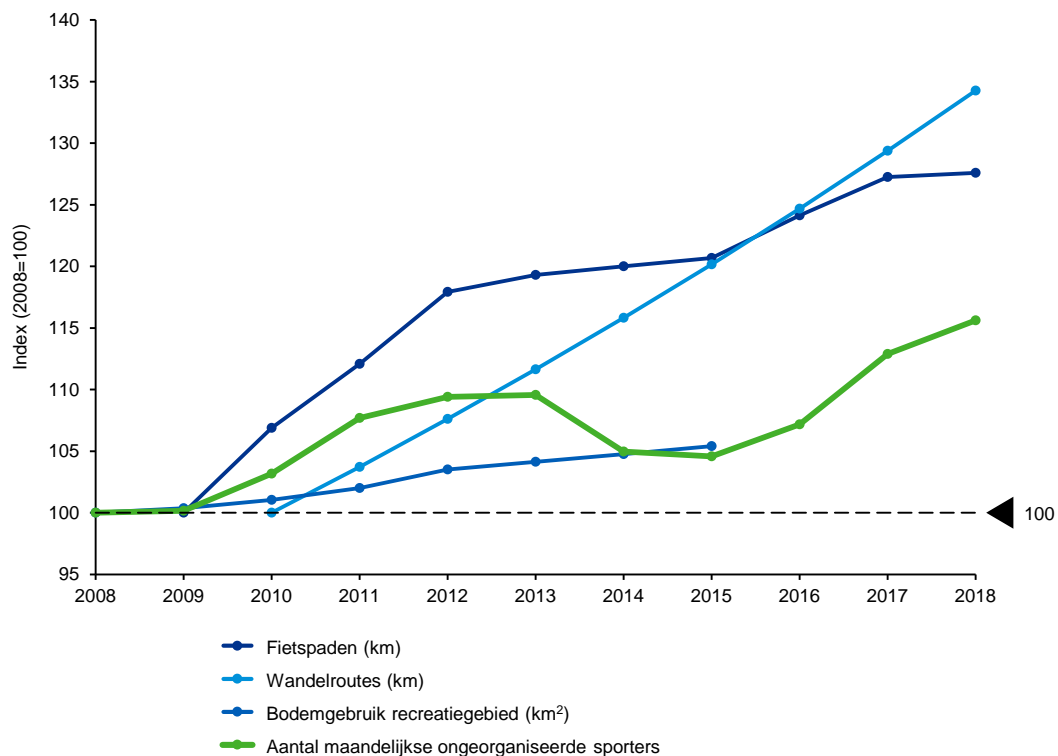
- Hoewel ruim 8 miljoen Nederlanders maandelijks ongeorganiseerd sporten (zie pagina 54), beoefent slechts een deel van deze groep, 1,66 miljoen Nederlanders, deze sporten ook minimaal wekelijks.
- De groep wekelijks actieve ongeorganiseerde sporters (CAGR: 5,4%) groeit wel substantieel sneller dan de totale groep sporters die maandelijks ongeorganiseerde sporten beoefent (CAGR: 1,5%). Hiermee lijken de ongeorganiseerde sporten steeds frequenter te worden beoefend in Nederland.
- Waar bijna 2,5 miljoen Nederlanders maandelijks actief zijn in wandelen, is het aantal wekelijks actieve wandelaars een stuk kleiner; 230.000 sporters. De groei van het aantal wekelijkse wandelaars is wel vergelijkbaar met de groei van het aantal maandelijks wandelaars.
- De groep wekelijkse fietsers en sportfietsers groeit substantieel sneller dan de groep maandelijks actieve fietsers. Fietsen lijkt hiermee voor een steeds grotere groep sporters een belangrijke sportactiviteit te worden.
- Hoewel het aandeel wekelijkse sporters binnen het hardlopen in 2008 relatief hoog was, is het aantal wekelijkse hardlopers substantieel harder gegroeid dan het aantal sporters wat maandelijks actief is in het hardlopen. Een meerderheid van de hardlopers lijkt de sport dan ook minimaal wekelijks te beoefenen.

Notitie: a) Overig bevat zowel intensieve als lichte sportactiviteiten in recreatiegebieden, parken, openbare sportvelden en overige sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte.  
Bron: CBS bevolking kerncijfers, CBS gezondheidsenquête/leefstijlmonitor 2008-2018, KPMG-analyse



# Faciliteiten geschikt voor sporten in de openbare ruimte nemen toe en kunnen sportdeelname in ongeorganiseerde sporten stimuleren

Ontwikkeling van sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte in Nederland (2008-2018)<sup>a</sup>



- De grootste ongeorganiseerde sporten – wandelen, hardlopen en (sport)fietsen – vinden plaats op openbare infrastructuur, zoals wegen en paden, maar ook in recreatiegebieden en andersoortige (natuur)gebieden, zoals nationale parken en particuliere landgoederen.
- Ongeorganiseerde sport in de openbare ruimte maakt voornamelijk gebruik van infrastructuur die niet uitsluitend beschikbaar is voor sporters, maar ook gebruikt wordt voor bijvoorbeeld recreatie en verkeer.
- Sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte zijn de afgelopen tien jaar in aantal gegroeid om de openbare ruimte voor sporters aantrekkelijker te maken<sup>(1)</sup>.
  - Het aantal kilometer wandelroutes specifiek bedoeld voor recreatie en sport (streekgebiedroutes, 4.100 km in 2018, en Lange Afstands-Wandelpaden, 7.300 km in 2018) is toegenomen sinds 2010.
  - Het aantal km fietspaden in Nederland is sinds 2009 toegenomen tot 37.000 km in 2018. Hoewel deze fietspaden niet alleen specifiek voor sporters zijn aangelegd, betekent dit wel een toename van de sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte.
  - Ook het bodemgebruik ten behoeve van recreatiegebieden, waar veel ongeorganiseerde sport plaatsvindt, is licht toegenomen tot bijna 36.000 ha in 2015.

Notitie: a) CBS Bodemgebruik data is beschikbaar tot en met 2015.

Bron: CBS Bodemgebruik, WandelMonitor, Fietsersbond, KPMG-analyse

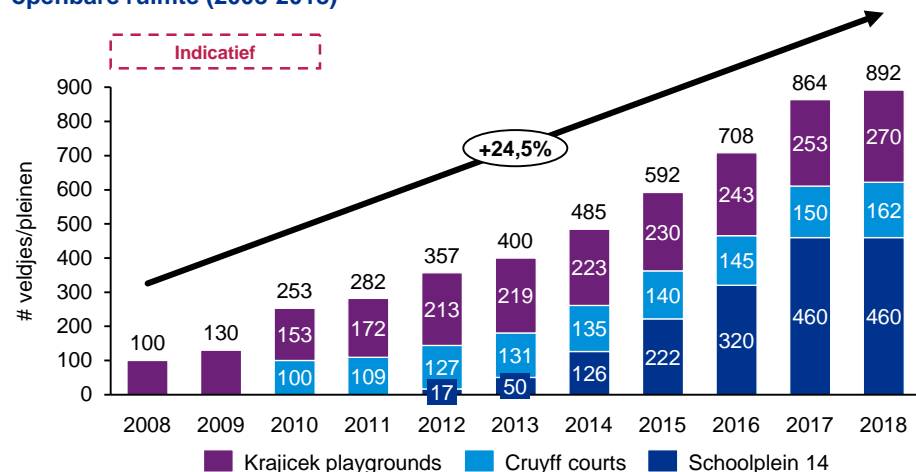
Bron: i) Atlas Leefomgeving, 2019



### 1.b.iii) Ontwikkeling en omvang: Ongeorganiseerde sport

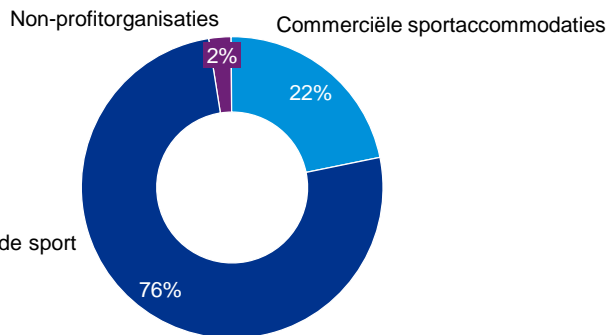
# Non-profitorganisaties hebben de aanleg van sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte sterk bevorderd; tegenwoordig richten zij zich op stimuleringsprogramma's

## Ontwikkeling sportgeschikte faciliteiten door non-profitorganisaties in de openbare ruimte (2008-2018)



- Door de inzet van sportgerichte non-profitorganisaties, zoals de Krajicek en de Johan Cruyff Foundation, maar ook niet uitsluitend sportgerichte organisaties zoals Jantje Beton, neemt het aantal sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte toe in de afgelopen jaren.
- Door de sterke toename van het aantal gerealiseerde playgrounds, courts en pleinen sinds 2008, vormen deze sportgeschikte faciliteiten ~2% van het totale aanbod van sportaccommodaties in Nederland.
- De sportgerichte non-profitorganisaties zijn vaak facilitator van de sportveldjes; naast financiering wordt ook de aanleg gerealiseerd. Beheer gebeurt veelal door de gemeenten. Gemeenten zijn in veel gevallen ook 'verplicht' om bij de sportveldjes buurtsportcoaches, of vergelijkbaar, in te zetten om mensen te stimuleren en faciliteren om te sporten.<sup>(i)</sup>
- Doel van de faciliteiten is veelal om sportdeelname van (achtergestelde) jongeren te bevorderen. Maar het lijkt lastig te zijn om de juiste doelgroepen te stimuleren met de aanleg van sportveldjes.

## Verhouding aantal non-profit sportgeschikte faciliteiten en aantal sportaccommodaties in Nederland (2018)



Accommodaties in georganiseerde sport

Notitie: a) Het aantal pleinen onder Schoolplein 14 is voor 2018 nog niet bekend  
 Bron: Krajicek Foundation, Johan Cruyff Foundation, RIVM, Mulier Instituut Accommodatiemonitor, KPMG-analyse

— "Vaak zijn het de kinderen die al sporten en actief bewegen die gebruikmaken van de sportveldjes en de schoolpleinen. De foundations richten zich steeds meer op het organiseren van stimuleringsprogramma's en -events voor specifieke doelgroepen."

- Verwacht wordt dat de aanleg van de sportveldjes de komende jaren stagneert:

— "De laatste tijd focussen de foundations zich steeds minder op hardware installeren. Dat is in Nederland ook niet echt meer nodig, er zijn voor bijna alle mensen in Nederland genoeg sportfaciliteiten in de openbare ruimte beschikbaar."

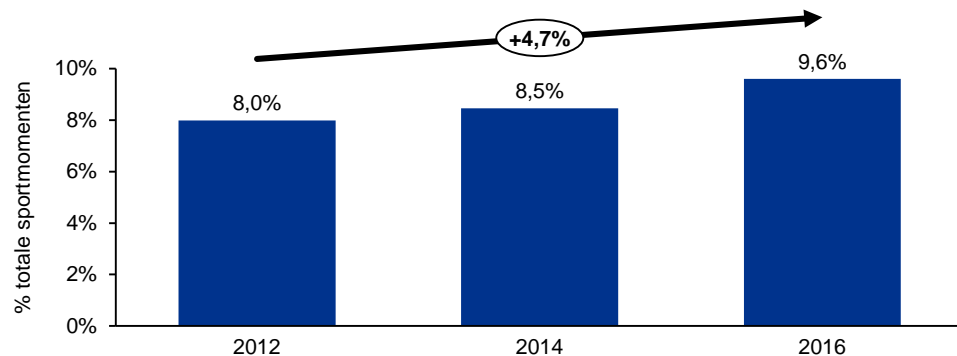
Bron: i) KPMG interviewprogramma



## 1.b.iii) Ontwikkeling en omvang: Ongeorganiseerde sport

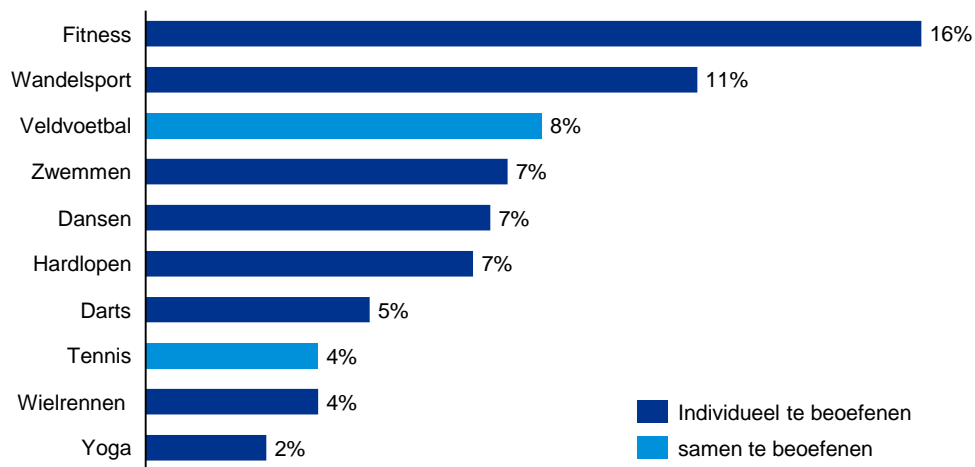
Het aantal sportmomenten thuis of in de eigen tuin groeit sterk sinds 2012, waardoor de vraag naar sportaanbod in Nederland mogelijk minder groot wordt

### Percentage thuis sportende Nederlanders, naar aantal sportmomenten (2012-2016)



Bron: Vrijtijdsomnibus (VTO) 2016, KPMG-analyse

### Top 10 sporten thuis beoefend, als percentage van totale thuishporters (2016)



Bron: Vrijtijdsomnibus (VTO) 2016, KPMG-analyse

### Een deel van de sportmomenten vindt plaats zonder tussenkomst van sportaanbieders

- Sportieve activiteiten uitvoeren thuis of in de eigen tuin vinden plaats zonder tussenkomst van sportaanbieders. Hierbij gaat het veelal om sporten die beperkt specialistische sportfaciliteiten – zoals sportvelden en materialen – nodig hebben en individueel uitgevoerd kunnen worden.
- Thuis sporten is populair in Nederland en heeft substantiële voordelen ten opzichte van sporten bij sportaanbieders: er zijn (buiten sportuitrusting en apparatuur) beperkt kosten verbonden aan thuis sporten (m.u.v. zwemmen), er is geen sprake van reistijd en thuis sporten is maximaal flexibel qua planning.
  - Ruim 10% van de Nederlandse bevolking sport wel eens thuis en dit aandeel is relatief stabiel (CAGR 0,1%) in de periode 2012-2016.
  - Bijna 10% (2016) van de sportmomenten in een jaar vindt thuis of in de eigen tuin plaats. Het aandeel thuishoortmomenten groeit sterk sinds 2012 (CAGR 4,7%).
- De groei van thuishoort sport betekent mogelijk een afname van de vraag naar sportaanbod op sportaccommodaties.

### Vooral individuele sporten worden thuis beoefend

- Met name sporten die geschikt zijn om individueel en zonder specialistische sportfaciliteiten te beoefenen zijn populair bij thuishoorters.
  - Acht van de tien populairste sporten die thuis beoefend worden zijn sporten die goed individueel beoefend kunnen worden. Alleen veldvoetbal en tennis zijn sporten die over het algemeen met meer dan één persoon beoefend moeten worden.
  - Wandelen, hardlopen en wielrennen zijn sporten die met behulp van technische apparaten, zoals loopbanden, hometrainers en fietstrainers, goed thuis beoefend kunnen worden.



## 2) Topsport; ontwikkeling en omvang



# Omvang en ontwikkeling van de topsport in Nederland

### Definitie van topsport in het Brancherapport Sport

Topsport wordt in het brancherapport als term gebruikt om sportactiviteiten te beschrijven waarbij sprake is van een professionele topsportomgeving en waarbij sportbeoefening de hoofdbezigheid is van de sporter. Binnen topsport zijn sportprestaties leidend en is passende ondersteuning essentieel voor succes. In veel sporten ligt de focus van de sport op de hoofdtoernooien (Olympische Spelen, Paralympische Spelen, Wereldkampioenschappen, Europese Kampioenschappen). Het Brancherapport Sport focust om deze reden op het prestatieniveau van de Nederlandse topsporters op de hoofdtoernooien.

Zoals beschreven op pagina 14 maakt commerciële topsport in mindere mate deel uit van het Brancherapport Sport en ligt de focus meer op de via NOC\*NSF ondersteunde topsporten waarbij Nederland als land vertegenwoordigd wordt.

Naast topsport beoefenen draagt topsport ook bij aan sportbeleving in Nederland en vertegenwoordigt daarmee een belangrijke amusementswaarde en vrijetijdsbesteding voor de Nederlandse bevolking, zowel middels het volgen van sport via verschillende media als door het bezoeken van topsportevenementen.

### Topsport in twee perspectieven; topsport beoefenen en topsport beleven

In het Brancherapport Sport wordt de omvang en ontwikkeling van de prestaties, de ondersteuning van de topsport en de beleving van de topsport in Nederland in kaart gebracht.

Topsport beoefenen, het eerste deel van het hoofdstuk Topsport, behelst de ontwikkeling van de prestaties van Nederlandse topsporters. Voor deze analyse zijn de resultaten van alle starts op hoofdtoernooien in de periode 2003-2018 in kaart gebracht. Door het relatieve aantal gewonnen medailles en top 8-finishes te bepalen, worden de prestaties over meerdere jaren en tussen verschillende sporten met elkaar vergeleken. Ook wordt in kaart gebracht hoe de verschillende groepen topsporters presteren in vergelijking tot elkaar.

Hoewel topsportprestaties meetbaar en vergelijkbaar te maken zijn middels het aantal gewonnen medailles en top-8-finishes, staat dit niet noodzakelijkerwijs gelijk aan het prestatieniveau van een topsporter. De mate van concurrentie tussen sporters (zowel binnen Nederland, als internationaal gezien) kunnen sterk verschillen van sport tot sport en tussen verschillende groepen sporters. Hierdoor kan het behalen van een top-8-finish in de ene sport een grotere prestatie betekenen, dan een medaille in een andere sport.

In het tweede deel van het hoofdstuk Topsport wordt de beleving van topsport voor de Nederlandse bevolking via de media en via evenementen uitgelicht. Er is onderzocht welke bevolkingsgroepen sport volgen in de media en middels evenementen. Tevens is in kaart gebracht welke sporten populair zijn om te volgen bij de Nederlandse bevolking.

## 2) Ontwikkeling en omvang: Topsport

# Het onderzoek naar de ontwikkeling van de topsport in Nederland richt zich op twee elementen: topsport beoefenen en topsport beleven

### Topsport beoefenen



Topsport beoefenen omvat de prestaties van Nederlandse topsporters en het zorgen voor voldoende en adequate topsportinfrastructuur en -organisatie om de Nederlandse topsporters te kunnen ondersteunen op weg naar en in de mondiale top.

- De ambitie voor topsportprestaties is door NOC\*NSF en haar leden gedefinieerd als structureel bij de top 10 beste sportlanden van de wereld behoren. Deze ambitie wordt ondersteund door de rijksoverheid.
- Topsportbeoefening kent vele, vaak sport-specifieke vormen en daarom zijn prestaties in aantal medailles tussen sporten, groepen topsporters en toernooien niet zomaar onderling vergelijkbaar. Om topsportprestaties meer vergelijkbaar te maken, worden topsportprestaties in het brancherapport afgezet tegen het aantal starts (wedstrijden waaraan Nederlandse topsporters daadwerkelijk deelnemen).

### Topsport beleven



Topsport beleven door het volgen van topsport in de media en het bezoeken van topsportevenementen is een veelvoorkomende vrijetijdsbesteding onder de Nederlandse bevolking.

- De doelstelling bij topsportevenementen is volgens 'De kracht van sportevenementen' – een netwerkorganisatie bestaande uit het ministerie van VWS, NOC\*NSF, de G5-gemeenten en het Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen – om economisch, maatschappelijk en sportief effect voor ons land te genereren door toonaangevende sportevenementen met internationale uitstraling in Nederland te organiseren.
- Topsportbeleving via de media maakt het bereik van topsport, en daarmee vaak ook inkomsten uit bijvoorbeeld entreegelden en sponsoring, groter door de sport toegankelijker te maken voor een groter publiek.
- Niet elke sport is echter even populair bij het grote publiek en niet elke bevolkingsgroep is even fanatiek in het volgen van topsport middels het bezoeken van evenementen of via de media.

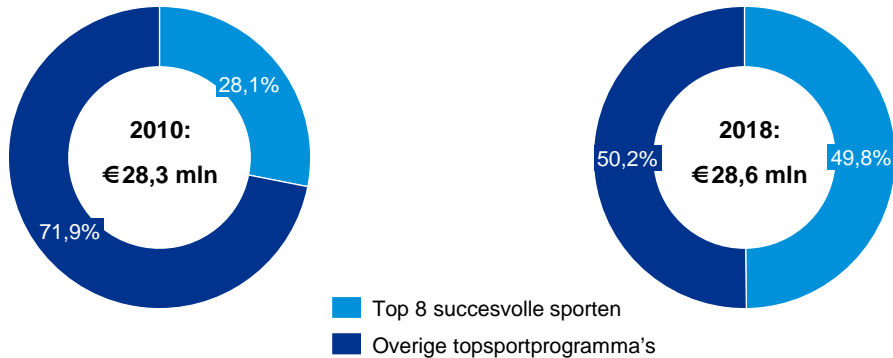


## 2.a) Topsport beoefenen

## 2.a) Ontwikkeling en omvang: Topsport beoefenen

NOC\*NSF en de sportbonden hebben de ambitie gesteld om structureel bij de beste tien sportlanden van de wereld te behoren; hiervoor is de financiering meer gefocust.

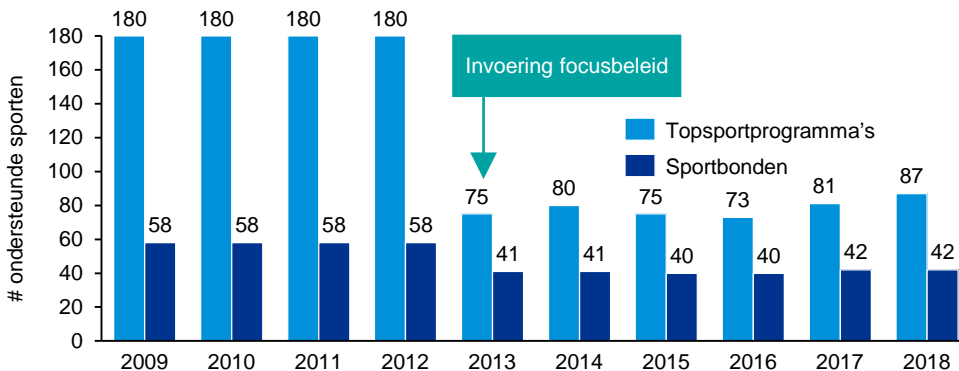
### Verdeling financiële steun<sup>a</sup> voor topsport over sporten<sup>b</sup> (2010 en 2018)



Notitie: a) Financiële steun voor topsport vanuit zowel het ministerie van VWS, als NOC\*NSF  
 b) De 8 succesvolste sporten zijn: Hippische sport, Hockey, Judo, Roeien, Schaatsen, Wielrennen, Zeilen en Zwemmen  
 Bron: NOC\*NSF Naar een winnend topsportklimaat (2010), NOC\*NSF topsportfinanciering 2005-2018, KPMG-analyse

- Nederland is gezien haar omvang qua populatie en BNP een zeer succesvol land in het winnen van medailles op Olympische Spelen en andere internationale hoofdtoernooien (bijv. EK's en WK's).
- NOC\*NSF heeft in 2010, in samenwerking met de sportbonden, een ambitieuze doelstelling geformuleerd (en in 2012 en 2016 bevestigd in de sportagenda's) om het prestatieniveau te verhogen en structureel bij de beste tien sportlanden van de wereld te behoren<sup>(i)</sup>.
- Om dit te bereiken, is besloten om de financiële bijdragen aan topsportprogramma's meer te focussen op de programma's waar Nederland een relatief grotere kans maakt om een medaille te halen.
  - Uit analyse van NOC\*NSF in 2010 bleek dat acht sporten structureel de meeste medailles binnenhalen, maar desondanks 'slechts' 28% van de topsportgelden ontvingen.
  - In 2013 heeft NOC\*NSF voor de ondersteuning van topsport een nieuwe strategie ingevoerd: het focusbeleid.
  - Het totaal aantal topsportprogramma's ondersteund door het ministerie van VWS en NOC\*NSF is door de nieuwe strategie gehalveerd en het aantal betrokken sportbonden die topsportondersteuning krijgen is ook substantieel verminderd.
  - In 2018 wordt bijna de helft van de financiële bijdragen voor topsport aan de top 8 succesvolste sporten uitgekeerd.

### Ondersteunde topsportprogramma's in Nederland (2009-2018)



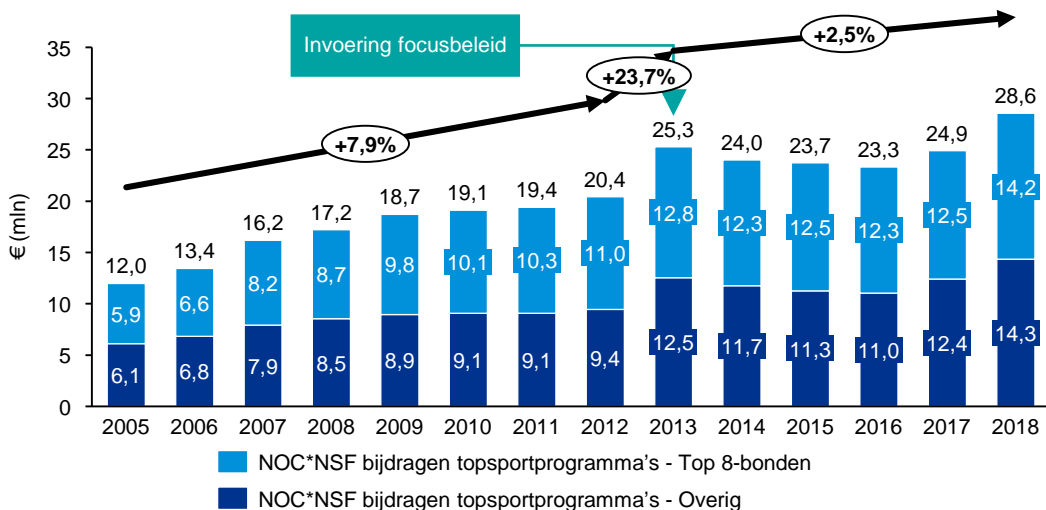
Bron: NOC\*NSF Persbijeenkoms Toekenning topsportgelden 2017+, NOC\*NSF topsportfinanciering 2005-2018, KPMG-analyse

Bron: i) Sportagenda 2016, Sportagenda 2017+

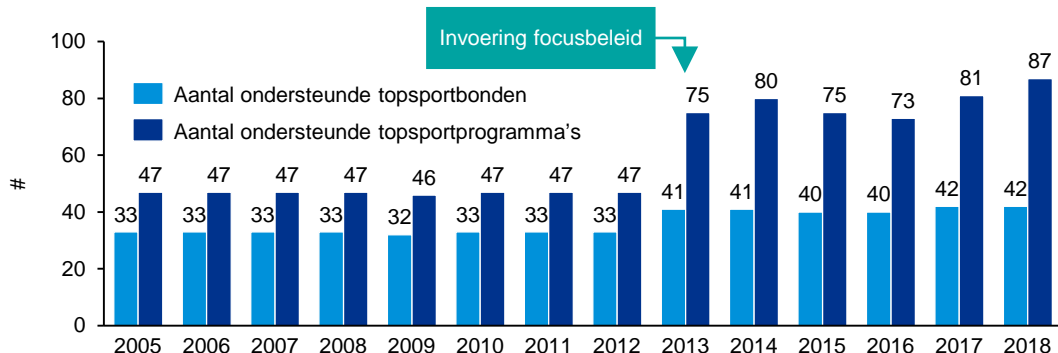
## 2.a) Ontwikkeling en omvang: Topsport beoefenen

# Met de invoering van het focusbeleid heeft NOC\*NSF een belangrijkere rol in de ondersteuning van de Nederlandse topsport gekregen

### Totale financiële bijdrage via NOC\*NSF aan topsportprogramma's (2005-2018)



### Aantal topsportbonden en topsportprogramma's met ondersteuning<sup>a</sup> via NOC\*NSF (2005-2018)



Notitie: a) Vóór 2013 werd een deel van de topsportprogramma's ondersteund vanuit het ministerie van VWS. Na 2013 is alle steun voor topsportprogramma's via NOC\*NSF ingericht, waardoor het aantal ondersteunde programma's via NOC\*NSF is toegenomen. Echter, zoals op de vorige pagina is weergegeven, is het totaal aantal ondersteunde topsportprogramma's afgenomen.

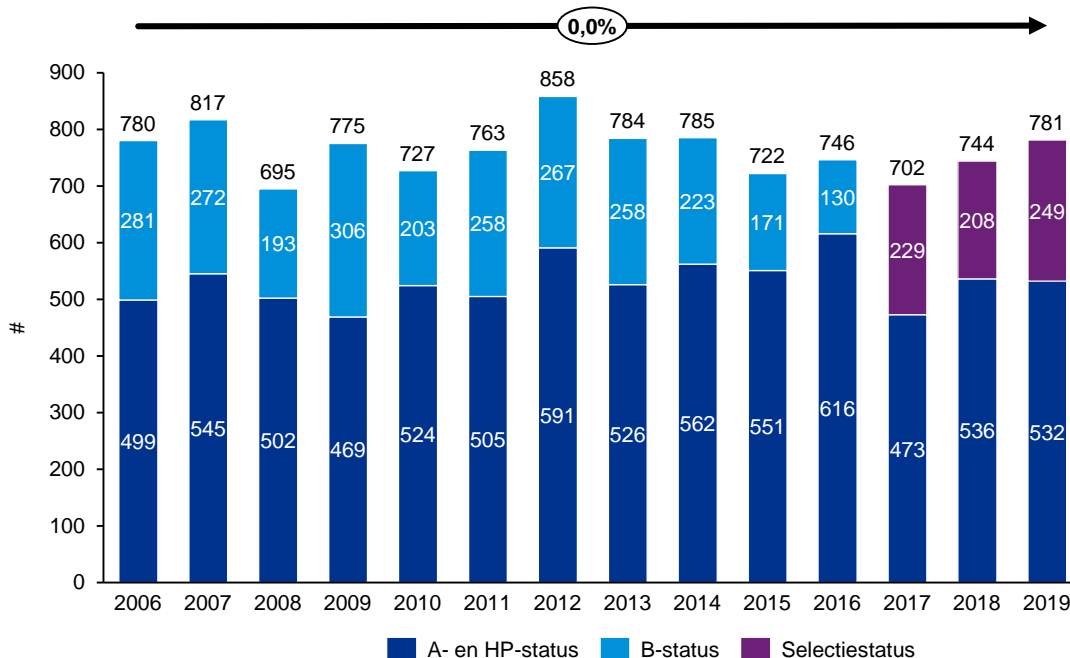
Bron: NOC\*NSF, KPMG-analyse

- Vóór de invoering van het focusbeleid voor topsport in Nederland werd, naast de ondersteuning vanuit NOC\*NSF, een deel van de topsportprogramma's bij sportbonden direct gefinancierd vanuit het ministerie van VWS.
  - Met de invoering van het focusbeleid is het totaal aantal ondersteunde topsportprogramma's gedaald van 180 in 2012 naar 75 in 2013 (zie pagina 63).
- Sinds de invoering van het focusbeleid in 2013 lopen de topsportbijdragen van het ministerie van VWS en de loterijgelden voor de topsportprogramma's volledig via NOC\*NSF. Met deze ontwikkeling is het aantal via NOC\*NSF ondersteunde programma's en het topsportbudget bij NOC\*NSF juist gestegen.
  - Vanaf 2013 ondersteunt NOC\*NSF ruim 75 topsportprogramma's bij ruim 40 topsportbonden.
  - De totale uitgaven aan topsportprogramma's vanuit NOC\*NSF zijn in 2013 sterk gestegen, tot ruim €25 miljoen.
- Het aandeel van de financiële bijdragen vanuit NOC\*NSF besteed aan de programma's van de top 8 sporten is bij de invoering van het focusbeleid in 2013 ongeveer 50% geworden (in plaats van 28,1% in 2010). Dit aandeel is sindsdien relatief stabiel gebleven (zie pagina 63).

## 2.a) Ontwikkeling en omvang: Topsport beoefenen

# Het aantal topsporters met een NOC\*NSF-status is de afgelopen tien jaar min of meer stabiel gebleven

Aantal topsporters met een NOC\*NSF-status (2006-2019)



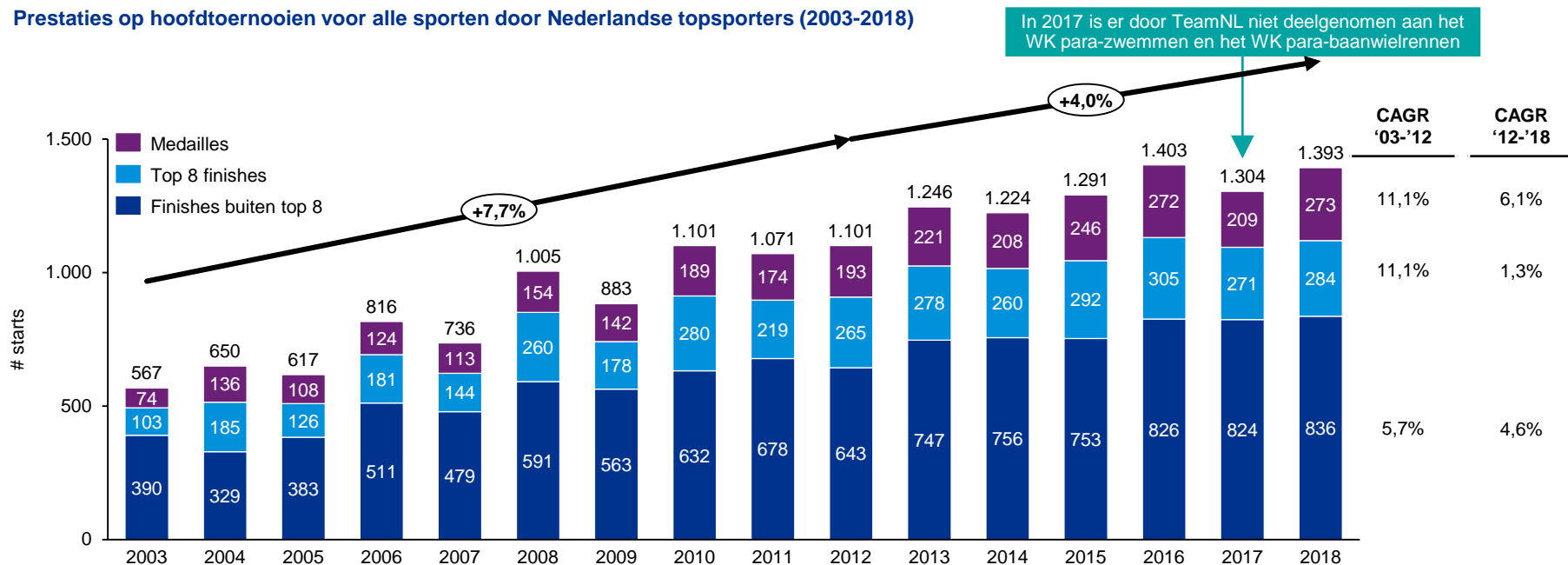
- Het aantal topsporters met een A-status of HP-status (waarmee aanspraak gemaakt kan worden op o.a. de stipendiumregeling) is met 0,5% CAGR toegenomen tussen 2006 en 2019. De A-status wordt verleend aan sporters op basis van sport-specifieke prestatiecriteria. In veel sporten is dit een mondiale top 8-positie op de hoofdtoernooien in de specifieke sport. De HP-status is voor veelbelovende topsporters waarvan verwacht wordt dat zij binnen afzienbare tijd de prestatiecriteria in hun sport kunnen halen.
- In 2017 in de B-status vervangen door de selectiestatus. Het aantal topsporters met een B-status is afgenomen tussen 2006 en 2017. Het aantal topsporters met de vervangende selectiestatus ligt momenteel tussen de 200 en 250 sporters. Deze sporters worden ook ondersteund door NOC\*NSF, maar hebben een kleiner pakket regelingen tot hun beschikking. De selectiestatus is een topsportstatus op voordracht van de sportbond, welke niet direct gekoppeld is aan prestatie-eisen.

Bron: NOC\*NSF, KPMG-analyse

## 2.a) Ontwikkeling en omvang: Topsport beoefenen

De sterke stijging van het aantal starts en het aantal behaalde medailles tussen 2003 en 2012 is na 2012 minder sterk geworden

### Prestaties op hoofdtoernooien voor alle sporten door Nederlandse topsporters (2003-2018)



— Wanneer de topsportprestaties van Nederland op alle hoofdtoernooien (OS, PS, EK, WK en World Games/European Games waar dit als WK/EK fungeert) voor ruim 140 sportdisciplines worden meegenomen, wordt duidelijk dat Nederlandse topsporters de afgelopen jaren substantieel vaker zijn gaan deelnemen aan internationale wedstrijden. Deze groei remt de afgelopen jaren echter af.

- Het aantal starts van Nederlandse topsporters is sinds 2003 jaarlijks gemiddeld met 6,2% gegroeid naar bijna 1.400 starts in 2018.
- Tussen 2003 en 2012 is het aantal starts gegroeid met 7,7% CAGR.
- Vanaf 2013 is het aantal starts veel minder hard gegroeid: 4,1% CAGR.

— Naast een groei in het aantal starts, lijken de Nederlandse topsporters ook beter te presteren sinds 2003. De sterke toename van het aantal medailles en top 8-finishes tussen 2003 en 2012 is afgeremd in de periode 2012-2018.

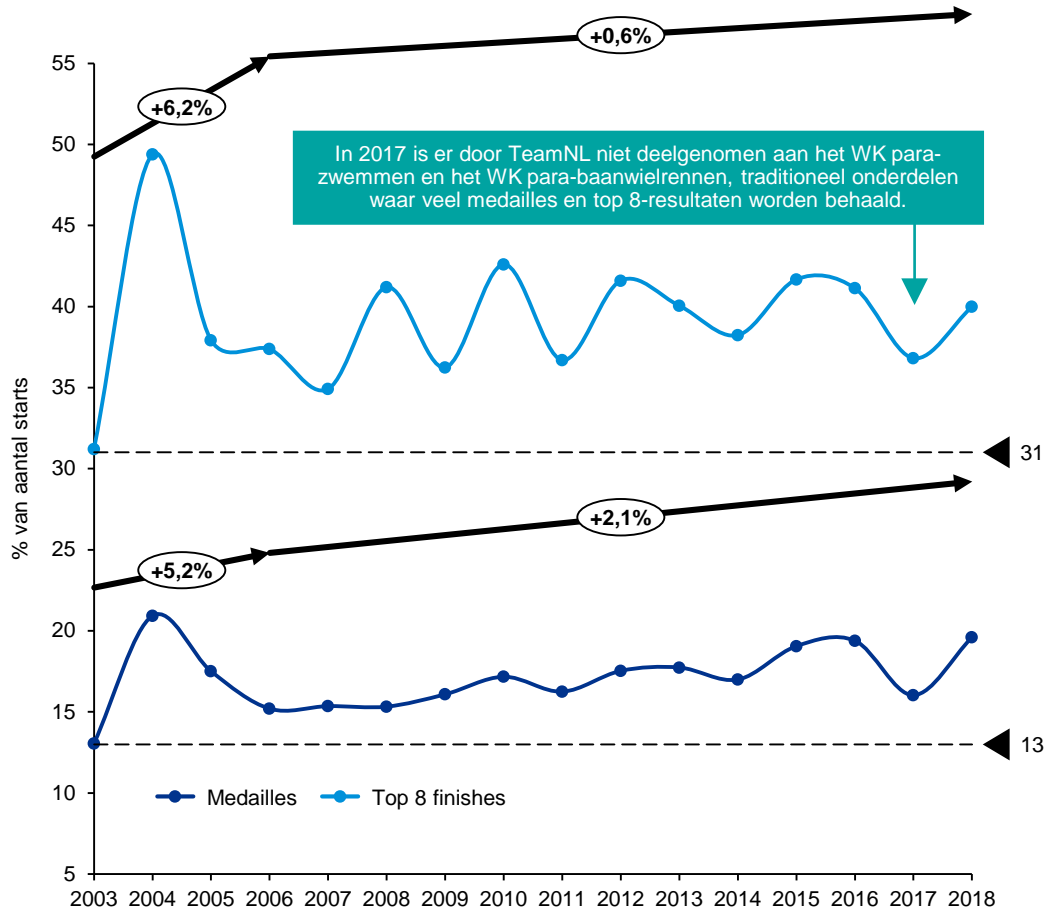
- Het aantal starts dat resulteert in medailles is tussen 2003 en 2012 gegroeid met 11,1% CAGR en het aantal top 8-finishes met 11,1% CAGR, terwijl het aantal starts dat resulteert in een finish buiten de top 8 minder sterk gegroeid is in dezelfde periode: 5,7% CAGR.
- Tussen 2012 en 2018 is de groei in het aantal behaalde medailles minder groot: 6,1% CAGR. Ook het aantal top 8-finishes groeit met CAGR 1,3% minder hard dan in de voorgaande periode.

Bron: Gracenote, NOC\*NSF, KPMG-analyse

## 2.a) Ontwikkeling en omvang: Topsport beoefenen

# Het relatieve aantal top 8-posities en behaalde medailles neemt licht toe in de afgelopen 12 jaar

Relatief aantal top-8-finishes en medailles – alle sporten (2003-2018)



- De ontwikkeling van topsportprestaties van Nederlandse topsporters op hoofdtoernooien kan over de tijd vergeleken worden door het relatieve aantal top 8-finishes en medailles te bepalen. Hoeveel medailles worden er gemiddeld behaald met één start?
  - In 2018 heeft bijna 40% van de starts op hoofdtoernooien een finish in de top 8 opgeleverd. Ongeveer de helft van deze top 8-finishes resulteerde ook in een medaille. Eén op de vijf Nederlandse starts op een hoofdtoernooi levert dan ook een medaille op in 2018.
- Het relatieve aantal medailles en top 8-finishes van Nederlandse topsporters over alle sportdisciplines lijkt tussen 2003 en 2006 sterk toegenomen te zijn om daarna gestaag verder te groeien.
  - Een mogelijke verklaring voor de beperktere groei in het relatieve aantal medailles en top 8-finishes vanaf 2006 is dat in algemene zin de concurrentie in de internationale topsport in de afgelopen jaren is toegenomen(i).

Bron: Gracernote, NOC\*NSF, KPMG-analyse

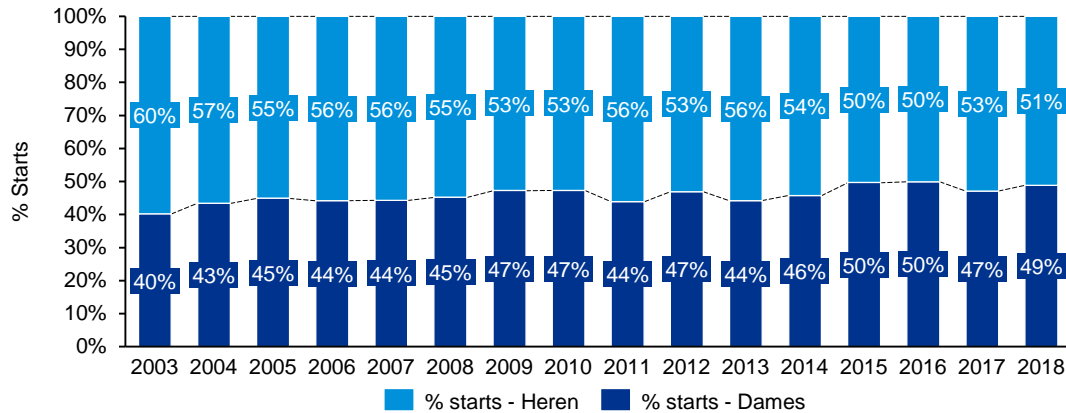
Bron: i) Rapportage Sport 2018, SCP



## 2.a) Ontwikkeling en omvang: Topsport beoefenen

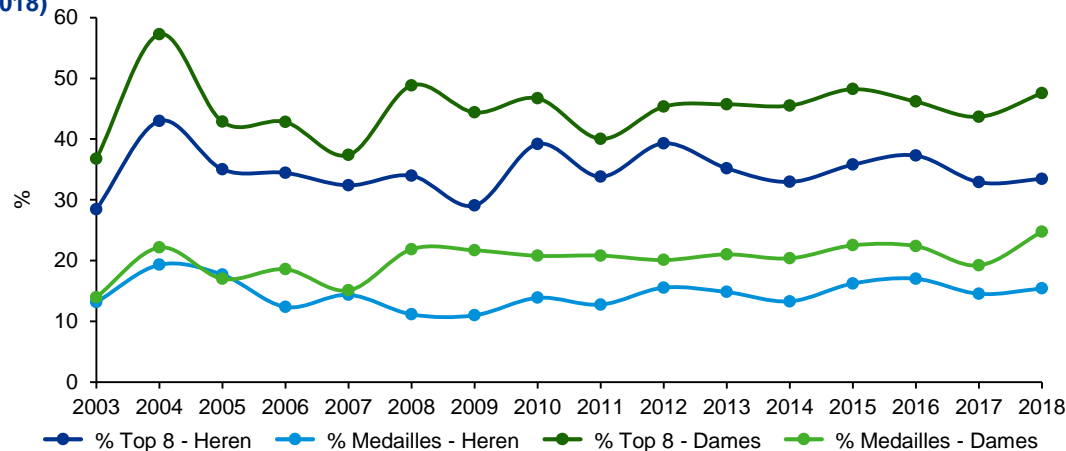
# De Nederlandse dames starten tegenwoordig net zo vaak als de heren, maar halen een significant hoger relatief aantal medailles en top 8-finishes

Percentage van totaal aantal starts per jaar naar geslacht (2003-2018)



- In de afgelopen jaren is de vertegenwoordiging van vrouwen in het aantal starts op hoofdtoernooien nagenoeg gelijk geworden aan de vertegenwoordiging van mannen.
  - In 2003 werd slechts 40% van de starts op hoofdtoernooien door vrouwen uitgevoerd. Sinds 2015 is de verhouding in het aantal starts tussen mannen en vrouwen nagenoeg gelijk geworden.
- De Nederlandse vrouwelijke topsporters lijken in totaal over alle sporten substantieel meer medailles en top-8-finishes te behalen dan de Nederlandse mannelijke topsporters.
  - Het relatieve aantal top 8-finishes ligt bij vrouwen (2018: 48%) in de periode 2003-2018 hoger dan bij mannen (2018: 33%).
  - Sinds 2007 ligt ook het relatieve aantal medailles bij vrouwen (2018: 25%) hoger dan bij mannen (2018: 15%).

Aandeel behaalde medailles en top 8-posities van aantal starts per jaar naar geslacht (2003-2018)

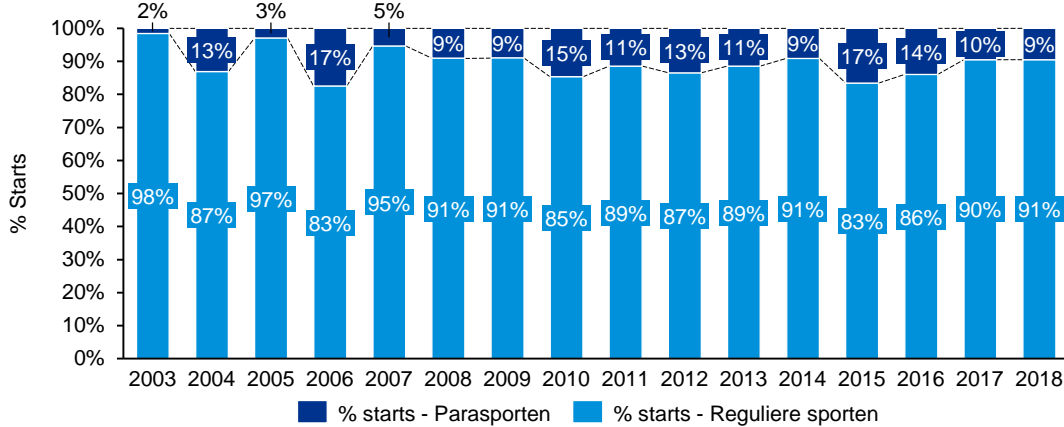


Bron: Gracenote, NOC\*NSF, KPMG-analyse

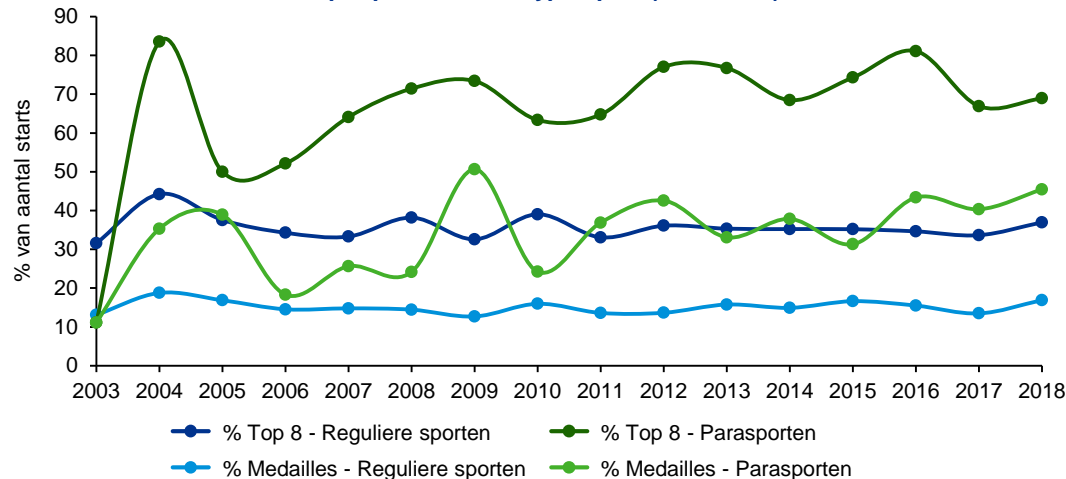
## 2.a) Ontwikkeling en omvang: Topsport beoefenen

Starts in Paralympische sporten leveren substantieel vaker top 8-posities en medailles op dan door reguliere sporten en dit aantal is de afgelopen jaren toegenomen

Percentage van totaal aantal starts per jaar naar type sport (2003-2018)



Relatief aantal medailles en top-8-posities naar type sport (2003-2018)



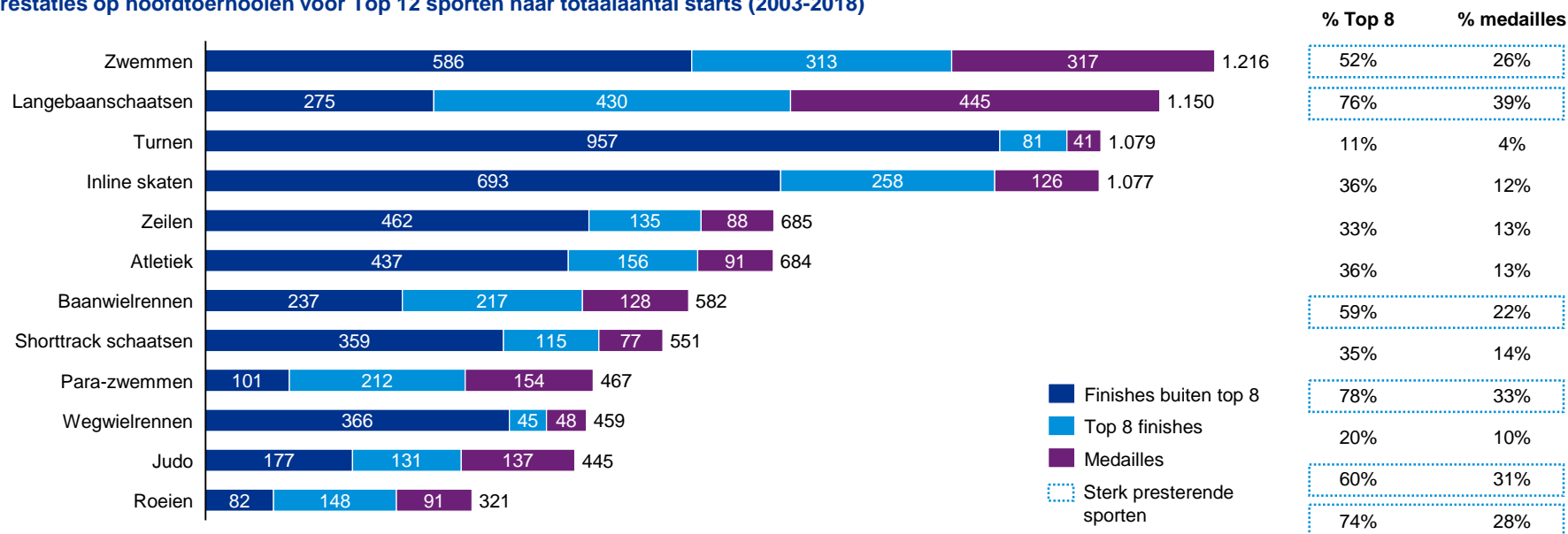
- Sinds 2008 zijn de Paralympische sporten een structureel onderdeel van het totaal aantal starts van Nederlandse topsporters.
  - Vanaf 2008 is gemiddeld bijna 12% van de Nederlandse starts een start in een Paralympische sport.
  - Vanaf 2008 is er ook in de jaren tussen de Paralympische Spelen sprake van een substantieel aandeel starts voor Paralympische sporten.
- Paralympische topsporters behalen over alle sporten substantieel meer medailles en top-8-finishes dan de Nederlandse topsporters in reguliere sporten.
  - Het relatieve aantal top 8-finishes ligt bij Paralympische sporten (2018: 69%) in de periode 2005-2018 substantieel hoger dan bij reguliere sporters (2018: 37%).
  - Sinds 2007 ligt ook het relatieve aantal medailles bij paralympische sporters (2018: 45%) hoger dan bij reguliere sporters (2018: 17%).
- Het aantal behaalde medailles en top-8-finishes van Paralympische topsporters neemt in de afgelopen jaren toe.
  - Het relatieve aantal top 8-finishes per start is bij de Paralympische sporten toegenomen (CAGR 2006-2018: 2,7%).
  - Ook het relatieve aantal medailles per start is bij de Paralympische sporten toegenomen (CAGR 2006-2018: 1,3%).
- Opgemerkt moet worden dat Paralympische sporten qua concurrentie beperkt vergelijkbaar zijn met reguliere sporten, aangezien het aantal disciplines binnen een sport vaak hoger is bij paralympische sporten en het aantal deelnemers vaak kleiner.

Bron: Gracernote, NOC\*NSF, KPMG-analyse

## 2.a) Ontwikkeling en omvang: Topsport beoefenen

# Prestaties verschillen sterk per sport; langebaanschaatsen en para-zwemmen leveren substantieel meer top 8-finishes en medailles op dan turnen en wegwielrennen

### Prestaties op hoofdtoernooien voor Top 12 sporten naar totaal aantal starts (2003-2018)



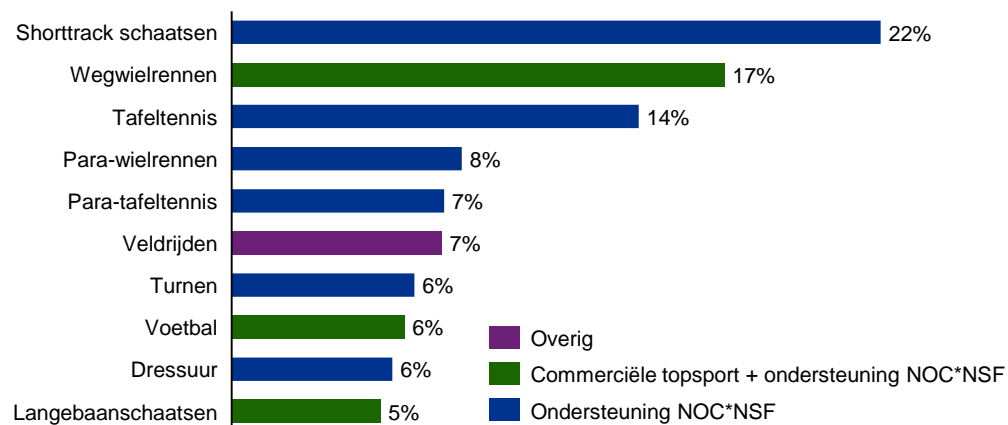
- In een aantal sporten in het prestatieniveau van Nederlandse sporters substantieel beter dan het Nederlandse gemiddelde over alle sporten.
  - Langebaanschaatsen, een sport waar Nederland traditioneel erg sterk op presteert, leverde in de periode 2003-2018 in 39% van de starts een medaille op, terwijl het gemiddelde over alle sporten in dezelfde periode 19% is.
  - Ook in para-zwemmen (33% van de starts resulteert in een medaille), judo (31%), roeien (28%) en zwemmen (26%) presteren de Nederlandse topsporters beter dan het gemiddelde over alle sporten.

- In een aantal sporten waar Nederland veelvuldig aan meedoet, maar waar een zeer sterk deelnemersveld in bestaat en waar andere landen vaak een sterke traditie in hebben, is het prestatieniveau van Nederland substantieel lager dan het gemiddelde van Nederland over alle sporten.
  - Bij turnen leveren Nederlandse starts in de periode 2003-2018 in 11% van de gevallen een top 8-finish op, terwijl dit over alle sporten voor Nederland voor gemiddeld 39% van de starts lukt. Medailles worden bij turnen in 4% van de starts behaald (17% gemiddeld).
  - Anders sporten waarbij Nederland veel starts heeft en sterke concurrentie van andere landen ervaart zijn wegwielrennen (10% van de starts resulteert in een medaille), inline skaten (12%), zeilen (13%) en atletiek (13%).

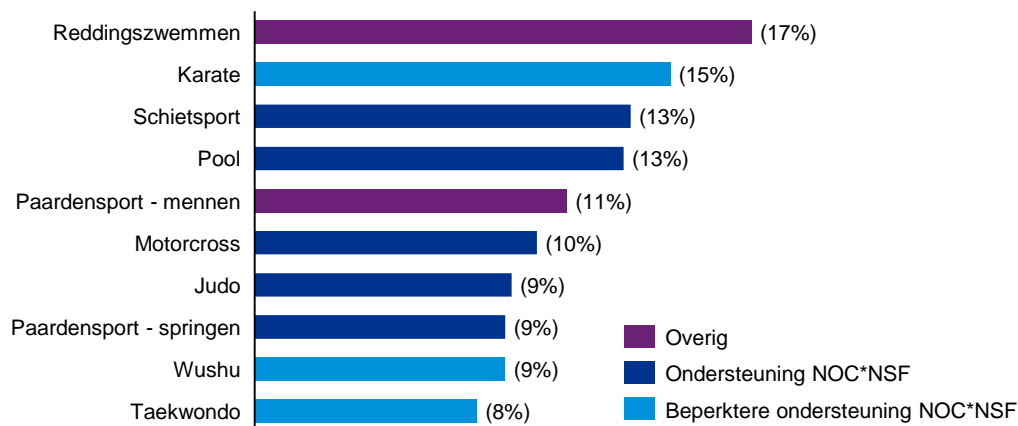
Bron: Gracenote, NOC\*NSF, KPMG-analyse

# Ook de ontwikkeling van het prestatieniveau in de afgelopen jaren verschilt sterk per sport

## Top 10 sporten – toename (CAGR) van aandeel behaalde medailles per jaar (2003-2018)



## Bottom 10 sporten – afname (CAGR) van aandeel behaalde medailles per jaar (2003-2018)<sup>a</sup>



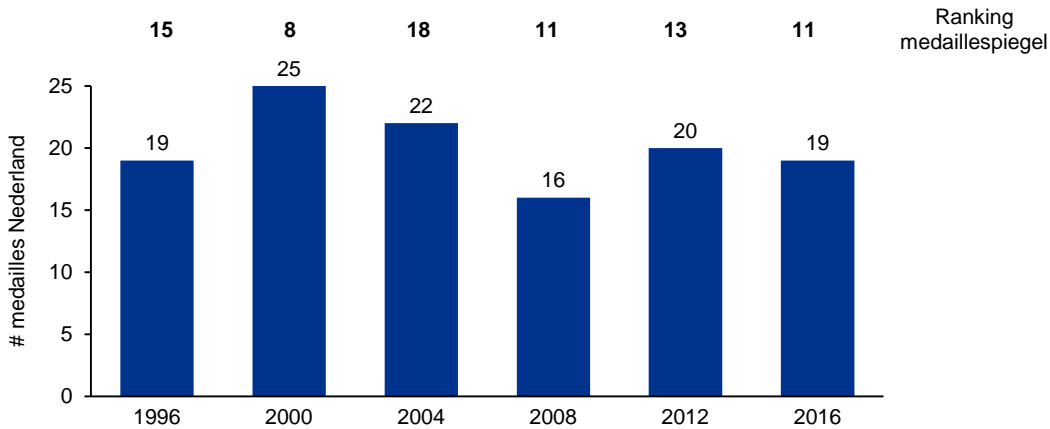
- Wanneer het aandeel van starts dat resulteert in een medaille over de tijd wordt bekeken, wordt duidelijk dat het prestatieniveau op hoofdtoernooien van een aantal sporten substantieel is toegenomen in de afgelopen jaren.
  - Shorttrackschaatsen laat de sterkste relatieve stijging zien van het aandeel starts dat resulteert in een medaille, met 22% CAGR tussen 2003-2018.
  - Tevens valt op dat drie van de top 10-sporten waar de prestaties relatief het sterkst zijn gestegen sporten zijn waarbij (een deel van) de topsport bestaat uit commerciële topsportorganisaties.
- Een aantal sporten laat ook een duidelijke daling in het prestatieniveau zien in de afgelopen jaren. Opvallend hierin is dat sporten waarin Nederland in het verleden zeer succesvol is geweest, zoals judo en springen in de paardensport, de laatste jaren afnemende prestaties kennen.
  - Het aandeel starts dat resulteert in een medaille bij judo is met -9% CAGR in de periode 2003-2018 afgenomen. Bij springen is ook sprake van een afname van -9% CAGR.
- Naast judo lijken ook andere vecht- en verdedigingssporten moeite te hebben om het prestatieniveau vast te houden.
  - Bij karate (-15% CAGR), Wushu (-9%) en Taekwondo (-8%) neemt het aandeel starts dat resulteert in een medaille sterk af in de periode 2004-2018.

Notitie: a) Beperkte ondersteuning NOC\*NSF is financiële bijdrage van minder dan €100.000 per jaar; Ondersteuning NOC\*NSF is financiële bijdrage van meer dan €100.000 per jaar.  
Bron: Gracernote, NOC\*NSF, KPMG-analyse

## 2.a) Ontwikkeling en omvang: Topsport beoefenen

Op basis van het aantal medailles is de top 10-ambitie waargemaakt op de Winterspelen; op de Zomerspelen is de ambitie (net) niet behaald

### Prestaties TeamNL op Olympische Zomerspelen (1996-2016)

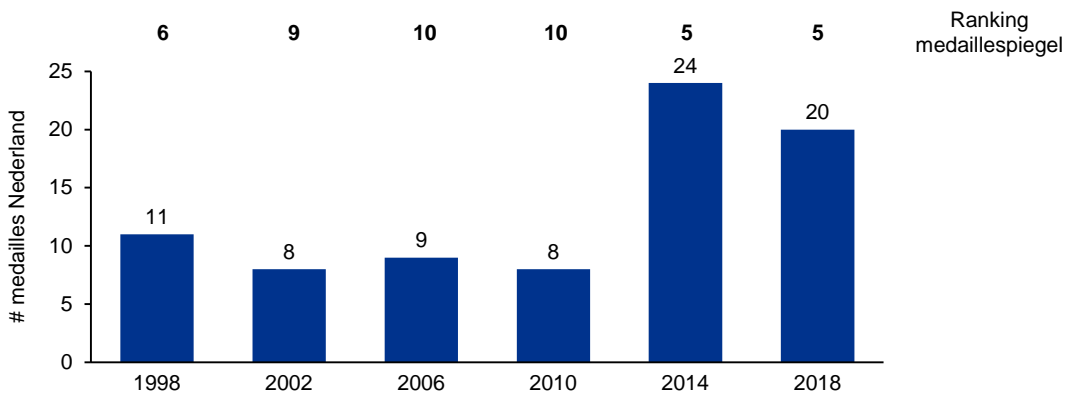


- De Top 10 ambitie van NOC\*NSF en haar leden is op de Winterspelen behaald met een positie binnen de top 10-landen op de medaillespiegel.
  - In 2014 zijn 23 medailles behaald in langebaanschaatsen en in 2018 16 medailles. De overige medailles tijdens deze twee Spelen werden behaald in shorttrackschaatsen.
- Op de Zomerspelen heeft Nederland op de afgelopen drie Spelen een plek net buiten de top 10 op de medaillespiegel behaald.
- De prestatie van Nederland op de Zomerspelen in Sydney in 2000 lijken een positieve uitschieter te zijn geweest.



- *“De Spelen van Sydney zijn qua prestaties onvergelijkbaar met andere zomerspelen. De prestaties overtroffen alle verwachtingen en verrasten zelfs de sporters zelf.”*

### Prestaties TeamNL op Olympische Winterspelen (2002-2018)

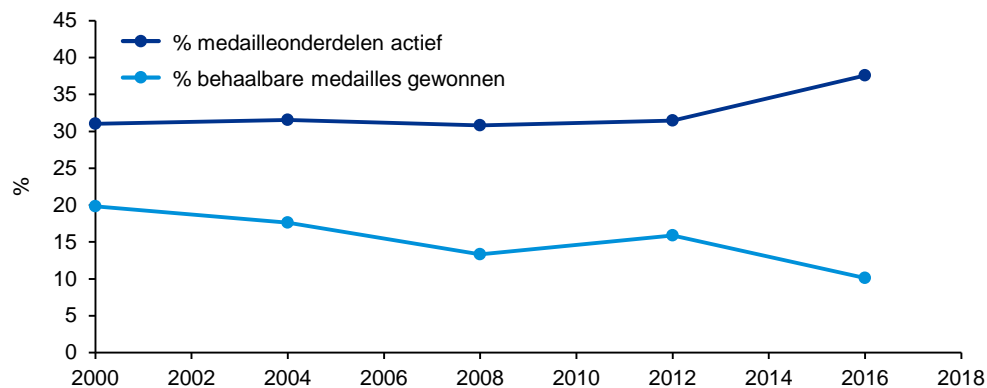


Bron: NOC\*NSF, KPMG-analyse

## 2.a) Ontwikkeling en omvang: Topsport beoefenen

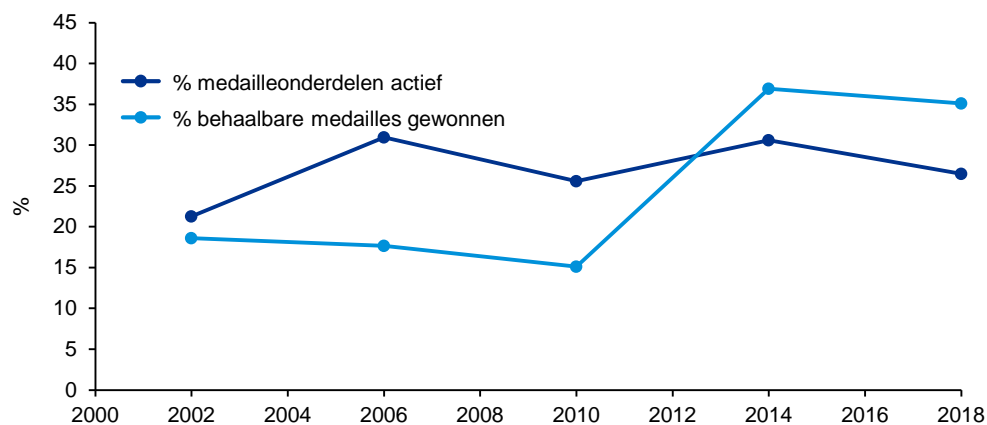
# Nederland heeft aan meer onderdelen deelgenomen op de Zomerspelen in 2016, maar daarmee minder vaak medailles behaald

**Prestaties TeamNL op Olympische Zomerspelen (2000-2016)<sup>a</sup>**



- TeamNL was op de Zomerspelen in 2016 op een significant hoger aantal onderdelen actief dan op voorgaande Zomerspelen.
  - TeamNL nam in 2012 deel aan 95 medailleonderdelen en in 2016 aan 115 onderdelen.
- Het deelnemen aan meer onderdelen leidde niet tot meer medailles. Integendeel, er werden 2 medailles minder behaald, waardoor de relatieve prestatie van TeamNL substantieel lager was in 2016 dan in 2012.
  - De afname in relatieve prestaties lijkt overigens een langere trend te kennen. Er is sprake van een afname sinds 2000. Dit wordt deels verklaard door de uitzonderlijke prestaties op de Spelen in Sydney, maar ook sinds 2004 is er een daling te zien.
- De afnemende relatieve prestatie op de Zomerspelen staat in contrast met de Winterspelen, waar de relatieve prestatie juist significant is toegenomen.
  - TeamNL nam in 2010 deel aan 22 medailleonderdelen en in 2014 aan 30 onderdelen. In 2018 waren dit 27 onderdelen.

**Prestaties TeamNL op Olympische Winterspelen (2002-2018)<sup>a</sup>**



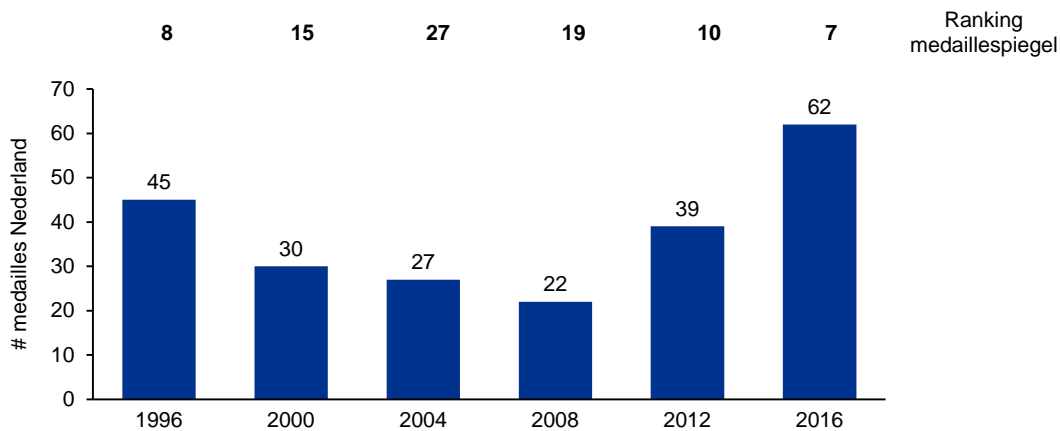
Notitie: a) data over totaal aantal medailleonderdelen op OS niet beschikbaar voor Spelen van voor 2000.

Bron: NOC\*NSF, KPMG-analyse

## 2.a) Ontwikkeling en omvang: Topsport beoefenen

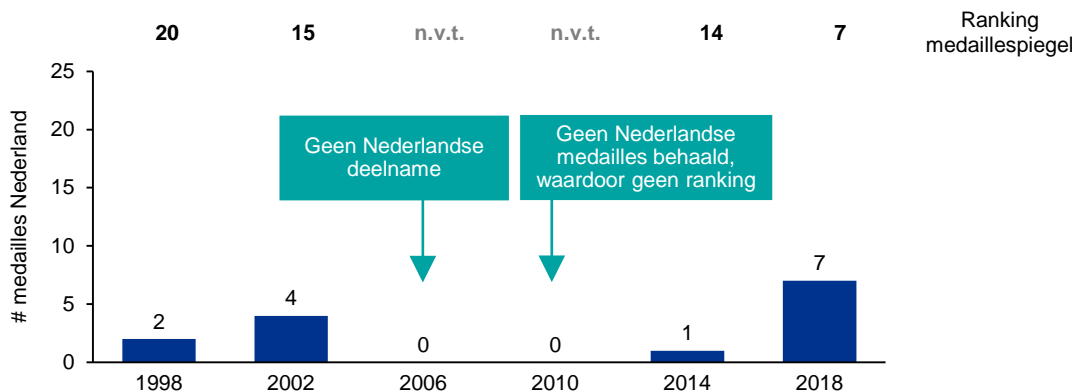
Bij de Paralympische sporten wordt recent op zowel de Zomer- als de Winterspelen de beoogde plek in de top 10 van de medaillespiegel behaald

### Prestaties TeamNL op Paralympische Zomerspelen (2000-2016)



- De vergrote focus van NOC\*NSF en haar leden op de Paralympische sporten heeft succes; de prestaties van de Paralympische ploegen worden sinds 2010 beter op beide Spelen.
  - Voor de Paralympische sporten heeft NOC\*NSF dezelfde doelstellingen geformuleerd als voor de Olympische Spelen: een structurele plek in de top 10-sportlanden van de wereld.
  - NOC\*NSF en haar leden richten zich op Paralympische sporten waar de medaillekansen hoog zijn: atletiek, zwemmen, wielrennen, rolstoeltennis, zeilen, dressuur, tafeltennis, rolstoelbasketbal, en skiën/snowboarden.
  - Nederland presteert met name goed bij het zwemmen en bij de teamsporten.
- Op de Paralympische Winterspelen presteert TeamNL de laatste edities steeds beter. Bij deze prestatie moet in acht worden genomen dat schaatsen geen paralympische discipline is, en dat de medailles gehaald worden op de alpine wintersporten (snowboarden en alpineskiën).

### Prestaties TeamNL op Paralympische Winterspelen (2002-2018)

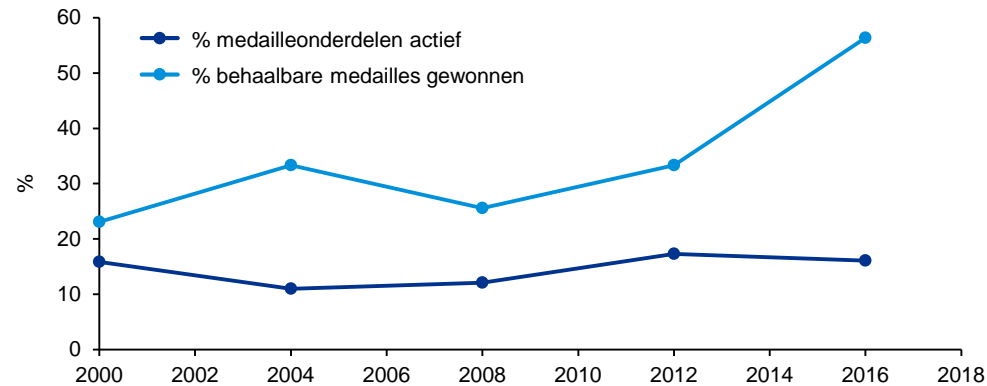


Bron: NOC\*NSF, KPMG-analyse

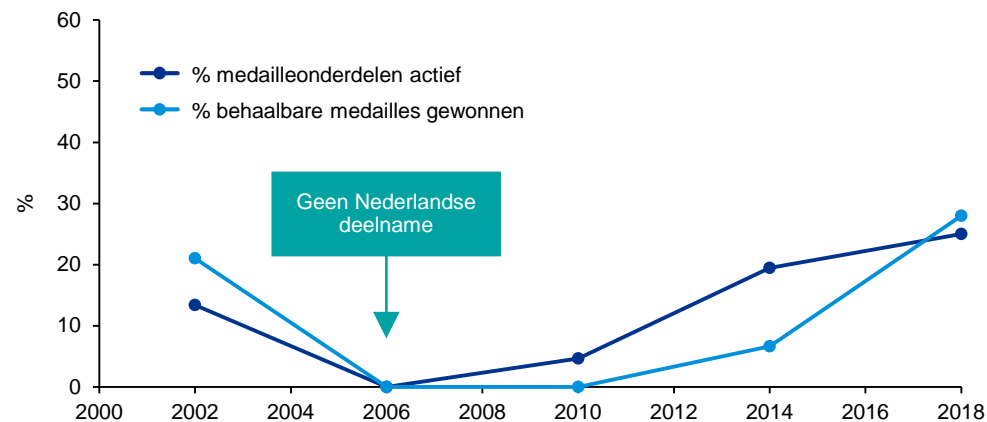
## 2.a) Ontwikkeling en omvang: Topsport beoefenen

# Het totaal aantal gewonnen medailles op de Paralympische Spelen stijgt vooral doordat het aantal gewonnen medailles per start toeneemt

### Prestaties TeamNL op Paralympische Zomerspelen (2000-2016)<sup>a</sup>



### Prestaties TeamNL op Paralympische Winterspelen (2002-2018)<sup>a</sup>



Notitie: a) data over totaal aantal medailleonderdelen op PS niet beschikbaar voor Spelen van voor 2000.

Bron: NOC\*NSF, KPMG-analyse

- Het totaal aantal medailles gewonnen door TeamNL op de Paralympische Zomerspelen ontwikkelt zich zeer positief sinds 2008. Nederlandse deelnemers winnen bij een start steeds vaker een medaille.
  - De effectiviteit van de Nederlandse deelnamen op de Paralympische Zomerspelen van Rio de Janeiro (2016) is ongekend hoog; ruim de helft van de starts van Nederlandse sporters leidde tot een medaille.
  - Het aantal medailleonderdelen waar TeamNL aan meedoet op de Paralympische Zomerspelen is relatief constant in de afgelopen periode.
  - Terwijl in Londen in 2012 de Nederlandse medaillespiegel werd gedomineerd door atletiek, wielersport, tennis en zwemmen, worden de medailles op de Spelen van 2016 gewonnen in een grotere groep disciplines (o.a. ook paardensport, triatlon en boccia).
- Bij de Paralympische Winterspelen is de Nederlandse deelname in ontwikkeling en stijgt zowel de kwaliteit van de Nederlandse sporters als het aantal deelnamen.
  - De Paralympische Winterspelen van 2006 kende geen TeamNL-deelname en de editie van 2010 werd aangedaan door een Paralympische equipe van één persoon. In Pyongchang (2018) was TeamNL met negen deelnemers vertegenwoordigd. Op de Paralympische Winterspelen is sprake van een opbouw richting een voor Nederland gemiddeld deelnemeniveau van circa 20-25% van de medailleonderdelen.
  - De medailles worden behaald op de onderdelen alpineskiën en de diverse snowboardonderdelen.



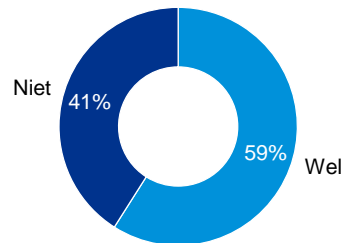


## 2.b) Topsport beleven

## 2.b) Ontwikkeling en omvang: Topsport beleven

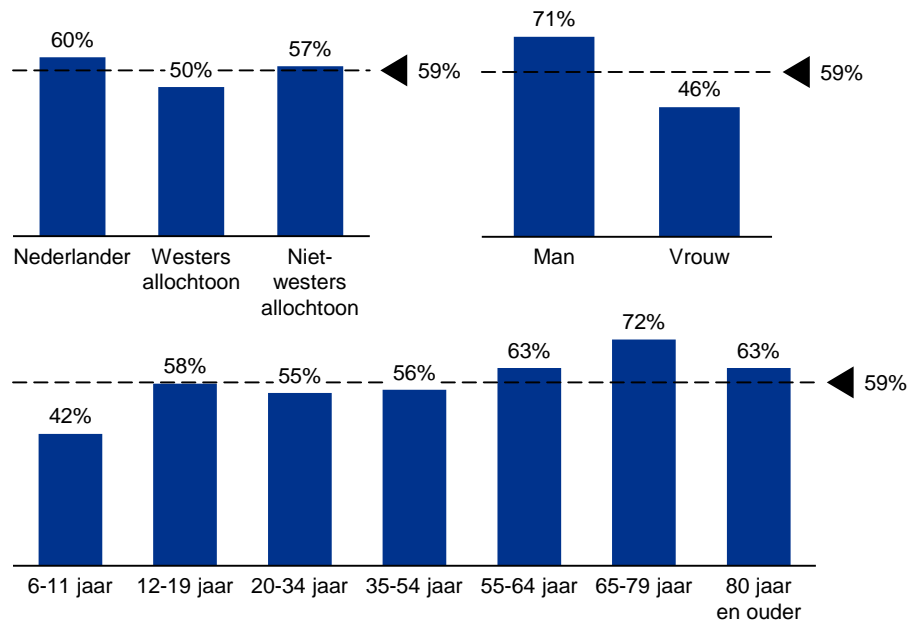
# Trouwe sportvolgers vormen een redelijk evenwichtige afspiegeling van de Nederlandse bevolking, alleen meer mannen volgen sport dan vrouwen

### Verdeling Nederlandse bevolking naar min. maandelijks sport volgen via de media (2016)



- 59% van de Nederlanders kijkt regelmatig naar sport. Deze groep vormt een redelijk evenwichtige afspiegeling van de Nederlandse samenleving. Alleen mannen en ouderen lijken significant meer sport te kijken dan anderen
  - Er lijkt geen groot verschil te bestaan in sportbeleving tussen Nederlanders en allochtonen.
  - Leeftijd laat ook geen grote verschillen zien, met uitzondering van gepensioneerden en kinderen jonger dan 12 jaar. Opvallend is dat alhoewel jongeren iets minder sporten, dit niet terug te zien is in een lagere topsportconsumptie.
  - Vrouwen kijken aanzienlijk minder sport dan mannen. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat mannentopsport vaak meer aandacht krijgt in de media ten opzichte van vrouwentopsport<sup>(1)</sup>.

### Kenmerken van personen die min. maandelijks sport volgen via de media (2016)



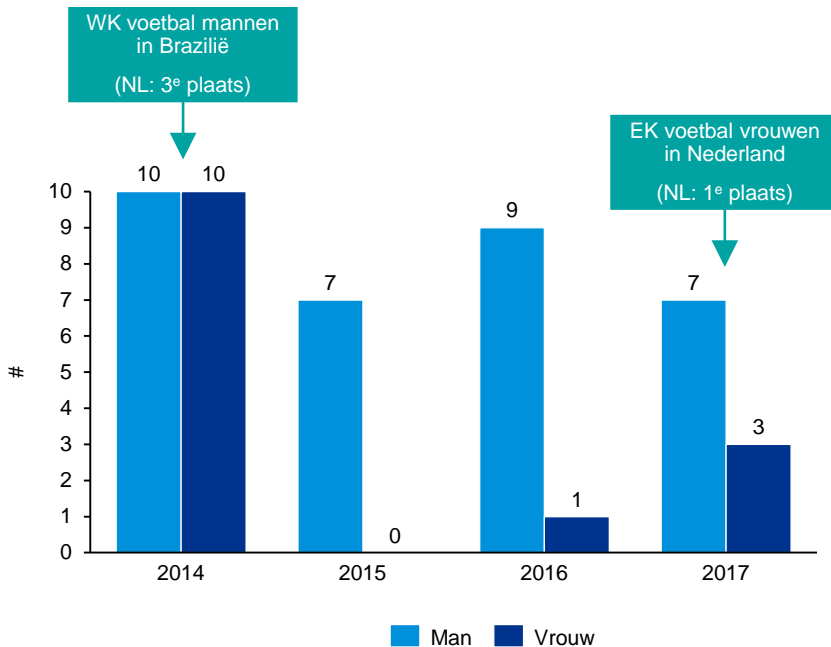
Bron: Vrijtijdsomnibus (VTO) 2016, KPMG-analyse

Bron: i) Women in sport platform, 2014

## 2.b) Ontwikkeling en omvang: Topsport beleven

# Succesvolle prestaties van mannen en vrouwen lijken vrouwelijke kijkers aan te trekken, maar er lijkt weinig commerciële animo om vrouwelijke prestaties uit te zenden

### Aantal sportuitzendingen in top 10 meest bekeken programma's per geslacht (2014-2017)



- In de top 10 meest bekeken programma's op tv komen jaarlijks meerdere sportuitzendingen terug. Sport vormt daarmee een belangrijk onderdeel van het tv-aanbod.
- Vooral in de top 10 meest bekeken programma's bij mannen zijn sportuitzendingen prominent aanwezig.
  - In de periode 2014-2017 zijn minimaal zeven van de tien meest bekeken programma's sportuitzendingen. Vooral in 2014 en 2016 is vrijwel de gehele top 10 bezet door sportuitzendingen door de grote sportevenementen in die jaren (Olympische/Paralympische Spelen en WK/EK voetbal).
- Sport speelt in de top 10 bij vrouwen een veel kleinere rol, tenzij er zeer succesvolle prestaties worden neergezet.
  - Alleen in 2014 (succesvolle Winterspelen en WK voetbal voor heren) en in 2017 (succesvol EK voetbal voor vrouwen) bereiken sportuitzendingen een plek in de top 10 onder vrouwen.
- Opvallend is dat het succes op het EK voetbal voor vrouwen in 2017 wel een effect op het aantal top 10-noteringen voor sportuitzendingen onder vrouwen lijkt te hebben, maar niet bij mannen. Vrouwensporten lijken dan ook vrouwelijke volgers meer aan te spreken dan mannelijke volgers.
- Vrouwentopsport lijkt echter nauwelijks commercieel aantrekkelijk om uit te zenden.

— “Er zijn nauwelijks vrouwensportprogramma's, want er kijkt niemand naar. Het is simpelweg niet commercieel interessant.”

— “Vrouwenvoetbal is eigenlijk de enige vrouwensport waar echt naar gekeken wordt. Dat is pas de laatste jaren zo. En zelfs nu kun je er heel moeilijk iets op verdienen.”

— Daarnaast wordt ook vanuit de sporten zelf vaak minder aandacht aan uitzending van vrouwentopsport besteed.

— “We willen graag meer vrouwenwielrennen uitzenden om meer vrouwelijke kijkers te trekken, maar investeringen in de tv-productie van deze wedstrijden lopen terug.”

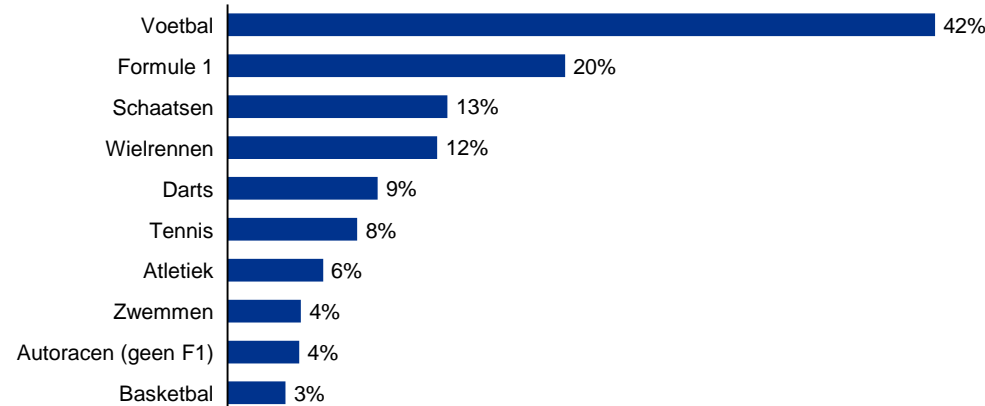
— “Wij vinden aandacht voor vrouwensport heel belangrijk in onze uitzendingen, maar moeten dat af en toe echt afdwingen bij organisatoren.”

Bron: SKO; Jaarrapport TV (2014 t/m 2017), KPMG-analyse

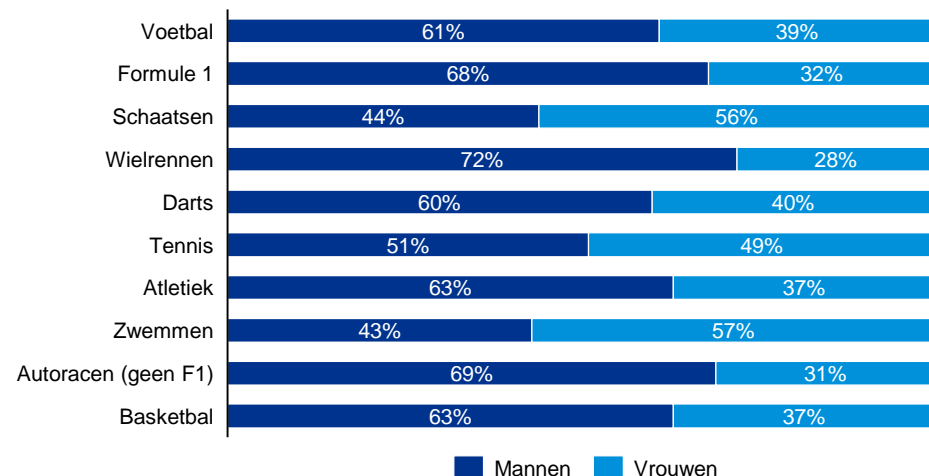
## 2.b) Ontwikkeling en omvang: Topsport beleven

# Hoewel mannen meer sport volgen, zijn er meerdere sporten waar er meer vrouwelijke volgers zijn dan mannelijke volgers

### Meest gevolgde sporten in de media of via evenementen (2019)



### Verdeling naar geslacht sportvolgers voor meest gevolgde sporten (2019)



Bron: Sportbeleving bevolkingsonderzoek, Nielsen Sports 2019, KPMG-analyse

- In Nederland wordt met name voetbal door veel mensen gevolgd. Op de tweede plaats komt Formule 1 en op enige afstand volgen schaatsen, wielrennen, darts en tennis. Deze groep sporten valt logischerwijs samen met de sporten die veelal het meeste aandacht krijgen op tv.
- De top 10 wordt gecompliceerd door atletiek, zwemmen, autoracen en basketbal. Andere sporten buiten deze top 10 worden slechts door een relatief kleine groep mensen in Nederland gevolgd en zijn ook slechts sporadisch en dan ook vaak alleen in samenvattingsvorm te zien op tv.
- Opvallend is dat, hoewel mannen over het algemeen meer sport kijken, vrouwen in een aantal sporten de meerderheid van de volgers lijken te vormen.
  - Bij twee van de top 10 meest gevolgde sporten in Nederland zijn meer volgers vrouwen; schaatsen (56%) en zwemmen (57%).
  - Bij tennis is de verdeling tussen man (51%) en vrouw (49%) nagenoeg gelijk.
  - Bij de sporten die in Nederland veel minder vaak gevolgd worden, wordt vooral turnen (92%), paardensport (84%) en dansen (81%) veel door vrouwen bekeken.

## 2.b) Ontwikkeling en omvang: Topsport beleven

# Televisie, en dan voornamelijk live televisie, is het meest populaire medium om sport te volgen onder Nederlanders

- Televisie is in Nederland veruit het belangrijkste medium om sport te volgen. Zowel live sportuitzendingen kijken, als samenvattingen en terugkijken op televisie zijn populair.
  - 71% van de Nederlanders kijkt 'heel veel' of 'geregeld' live sport op televisie.



*“Live sport kijken is één van de hoofdredenen waarom er nog live televisie gekeken wordt in Nederland.”*

- Daarnaast kijkt 58% van de Nederlanders ook 'geregeld' of 'heel veel' naar sport op televisie in de vorm van samenvattingen, herhalingen of terugkijken via interactieve televisie.



*“Nederland is van oudsher een sterk sportkijkland. Mede doordat de NOS al heel lang sport uitzendt in Nederland is sport kijken op televisie echt een onderdeel van de Nederlandse cultuur.”*

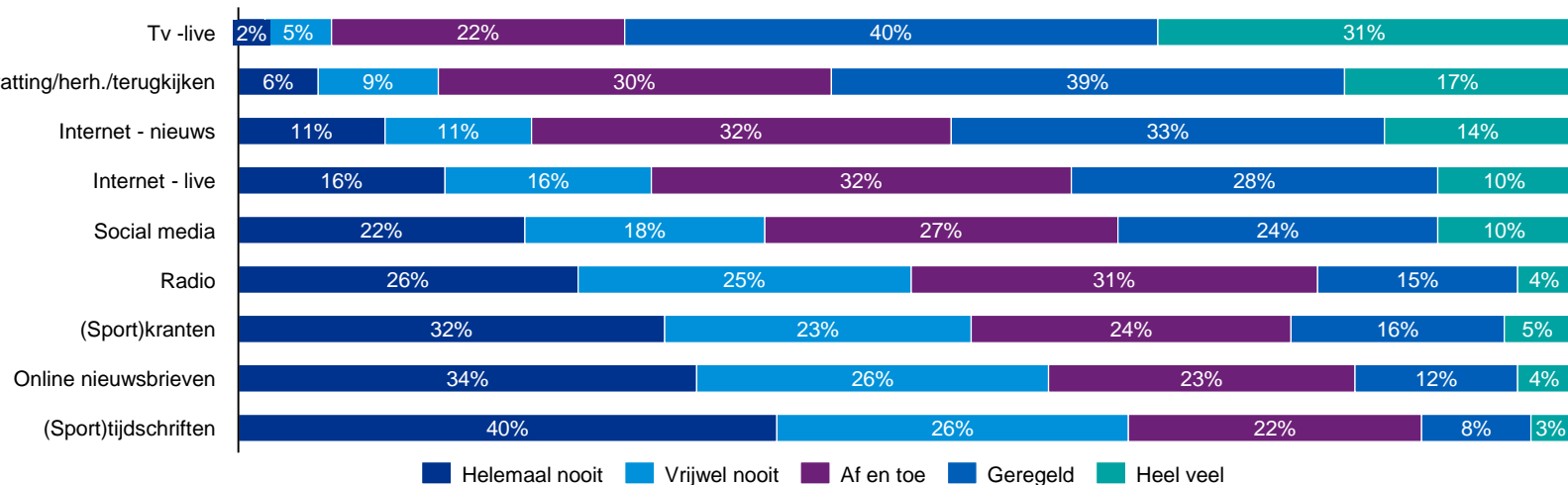
- Sport volgen via internet of social media is, na televisie, ook een belangrijk medium om sport te volgen voor Nederlanders.
  - 47% van de Nederlanders volgt 'heel veel' of 'geregeld' sportnieuws via internet; 38% van de Nederlanders kijkt ook geregeld live sport via internet.



*“Een belangrijke toegevoegde waarde van het online-kanaal is dat er een meer divers aanbod van kleinere sporten kan worden uitgezonden. Echter zie je wel dat de online-kanalen alleen echt populair zijn rondom de grote sportevenementen, zoals de Olympische Spelen.”*

- In Nederland volgt ook 34% van de bevolking sport 'geregeld' of meer via social media.
- Meer traditionele media, zoals radio, kranten en tijdschriften spelen tegenwoordig een minder grote rol bij het volgen van sport.

### Mediagebruik om sport te volgen (2019)

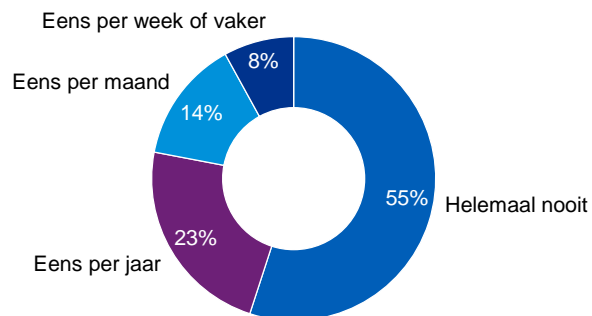


Bron: Sportbeleving bevolkingsonderzoek, Nielsen Sports 2019, KPMG-analyse

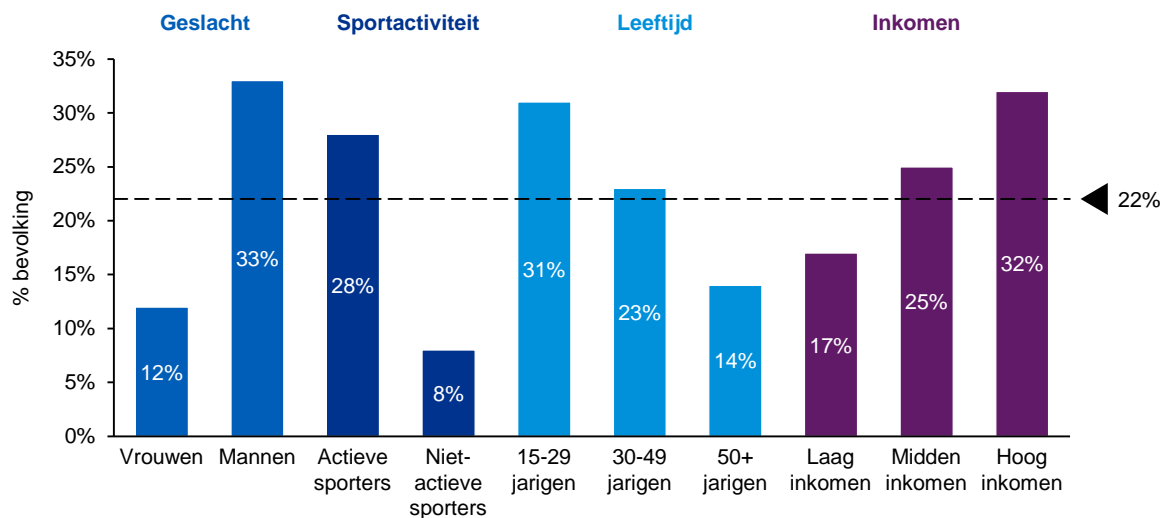
## 2.b) Ontwikkeling en omvang: Topsport beleven

Sport beleven door het bezoeken van sportevenementen is populair bij de Nederlandse bevolking, maar er is wel verschil tussen bevolkingsgroepen

### Nederlandse bevolking naar frequentie bezoek professionele sportevenementen (2019)



### Kenmerken van personen die min. maandelijks professionele sportevenementen bezoeken (2019)



- Sport beleven door het bezoeken van professionele sportevenementen is populair bij de Nederlandse bevolking.
  - In 2019 heeft 45% van de Nederlandse bevolking in de afgelopen 12 maanden een professioneel sportevenement bezocht.
  - Ruim 20% van de Nederlanders gaat zelfs maandelijks of vaker naar professionele sportevenementen.
- Sportevenementen bezoeken is niet even populair onder alle bevolkingsgroepen.
  - 33% van de mannen bezoekt professionele sportwedstrijden minimaal maandelijks; onder vrouwen is dit 12%.
  - Onder actieve sporters (minimaal maandelijks zelf sporten) bezoekt 28% minimaal maandelijks een professioneel sportevenement. Bij niet-actieve sporters is dit 8%.
  - Jongeren (<30 jaar) bezoeken vaker sportevenementen (31% min. maandelijks); bij ouderen (>50 jaar) is dit 14%.
  - Mensen met een lager inkomen bezoeken minder vaak een professioneel sportevenement (17% min. maandelijks). Mensen met een hoger inkomen bezoeken juist vaker dan gemiddeld een professioneel sportevenement; 32% van deze groep bezoekt minimaal maandelijks een evenement.

Bron: Sportbeleving bevolkingsonderzoek, Nielsen Sports 2019, KPMG-analyse



# 3) Organisatiestructuur in de Nederlandse sportbranche

# Organisatiestructuur in de Nederlandse sportbranche

## Organisatiestructuur

In aanvulling op de beschrijving van de omvang en ontwikkeling van de breedtesport en de topsport in de Nederlandse sportbranche is ook de organisatiestructuur van deze segmenten in kaart gebracht in het brancherapport. Het begrip organisatiestructuur wordt in het Brancherapport Sport gebruikt om het geheel van organisaties en de tussenliggende verbanden tussen deze organisaties te beschrijven, wat gezamenlijk de organisatie van het sportaanbod in de Nederlandse sportbranche vormt.

Om het contrast in organisatie tussen de verschillende typen sportaanbieders inzichtelijk te maken, is de organisatiestructuur van de breedtesport beschreven per type sportaanbod: georganiseerde sport, anders-georganiseerde sport en ongeorganiseerde sport.

De belangrijkste aspecten van de organisatiestructuren van de Nederlandse sportbranche zijn eenduidig in kaart gebracht door de structuren van de drie typen breedtesportaanbod en topsport vanuit drie verschillende perspectieven te beschrijven;

- Organisatie en regelgeving
- Financiële verbanden
- Belangenbehartiging

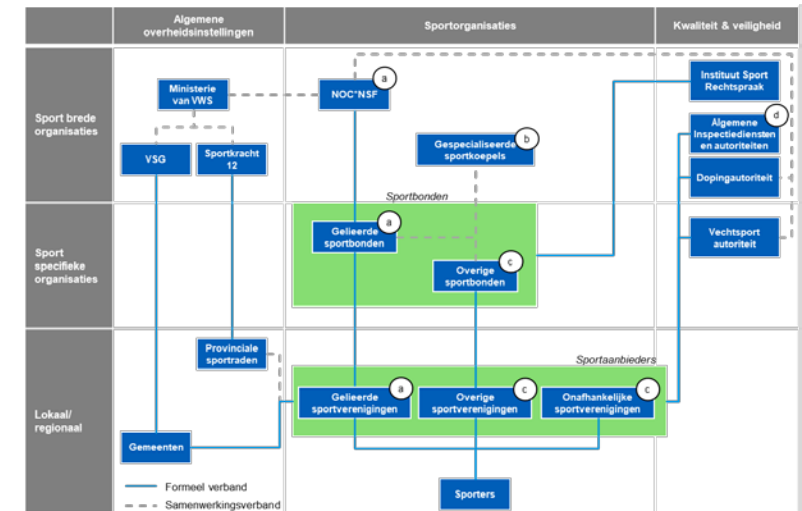
Zie pagina 84 voor een detailbeschrijving van deze drie perspectieven.

De organisatiestructuren zijn middels een vaste indeling in kaart gebracht om de rol en scope van de beschreven organisaties in de organisatiestructuren te duiden. Ter illustratie is rechts op deze pagina een voorbeeldweergave gepresenteerd. De betrokken organisaties in de beschreven organisatiestructuur worden horizontaal opgedeeld naar kerntaak of -doel:

- Links worden overheidsinstanties en gelieerde organisaties weergegeven.
- In het midden zijn sportorganisaties direct betrokken bij de organisatie van sportaanbod opgenomen.
- Rechts zijn meer gespecialiseerde betrokken organisaties weergegeven die een belangrijke rol spelen in de organisatie van de sportbranche in één (of meerdere) van de genoemde drie perspectieven.

Verticaal zijn de organisaties opgedeeld naar nationale sport-brede organisaties (boven), nationale sport-specifieke organisaties (midden) en lokale/regionale sportorganisaties (onder).

## Voorbeeldweergave organisatiestructuur





# De organisatiestructuur van de Nederlandse sportbranche is middels drie perspectieven in kaart gebracht

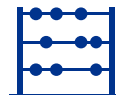
## Organisatie en regelgeving



Het organisatie- en regelgevingsperspectief toont aan welke formele verbanden er bestaan tussen de verschillende partijen in de sportbranche:

- Formele verbanden in de sport bestaan in de vorm van lidmaatschap (of andere vorm van aansluiting/samenwerking) van individuen en kleinere organisaties bij overkoepelende organisaties.
- Formele verbanden bestaan ook op basis van regelgeving vanuit autoriteiten en handhaving vanuit bevoegde instanties, zoals inspectie-diensten.
- Naast formele verbanden bestaan er ook informele verbanden tussen organisaties in de Nederlandse sportbranche. Deze verbanden ontstaan op basis van (tijdelijke) samenwerking voor gemeenschappelijke belangen op bepaalde thema's of binnen bepaalde projecten.

## Financiële verbanden



Het financiële perspectief is essentieel om de organisatiestructuur van de Nederlandse sportbranche volledig in kaart te brengen:

- Anders dan in veel branches is een groot deel van de sportbranche in Nederland (deels) afhankelijk van financiële verbanden vanuit andere partijen dan alleen gebruikers (sporters). Bij ongeorganiseerde sport is zelfs niet of nauwelijks sprake van een directe financiële stroom tussen gebruikers en het sportaanbod.
- Financiële verbanden kunnen samenvallen met formele verbanden, maar dit is niet altijd het geval. Wanneer geen sprake is van een formeel verband, kan de inspraak van de financier in de bestedingen van de financiering gering zijn.
- In de financiële verbanden wordt onderscheid gemaakt tussen structurele financiële verbanden (bijv. contributie) en meer tijdelijke financiële verbanden, zoals eenmalige of periodieke sponsoring of subsidies op specifieke thema's.

## Belangenbehartiging



Een derde perspectief op de organisatiestructuur van de Nederlandse sportbranche is belangenbehartiging:

- In de georganiseerde sport kunnen leden middels eigenhandig sportaanbod organiseren en stemrecht bij verenigingen invloed uitoefenen op het sportaanbod en zo hun belangen behartigen.
- Naast stemrecht hebben veel sportorganisaties inspraakorganen waarin leden op een meer regelmatige basis middels overleg hun belangen kunnen behartigen.
- Bij commerciële sportaanbieders is belangenbehartiging vanuit klanten via inspraak en/of stemrecht minder vanzelfsprekend en vindt dit vaker plaats via gebruikelijke consumentenkanalen.
- Naast belangenbehartiging middels inspraak vindt er binnen de sportbranche ook belangenbehartiging middels overleg plaats door partijen die geen formele verbanden met elkaar hebben. Deze vorm van belangenbehartiging wordt voornamelijk door overkoepelende organisaties gedaan ten behoeve van specifieke groepen (bijv. werknemers) binnen de sportbranche.



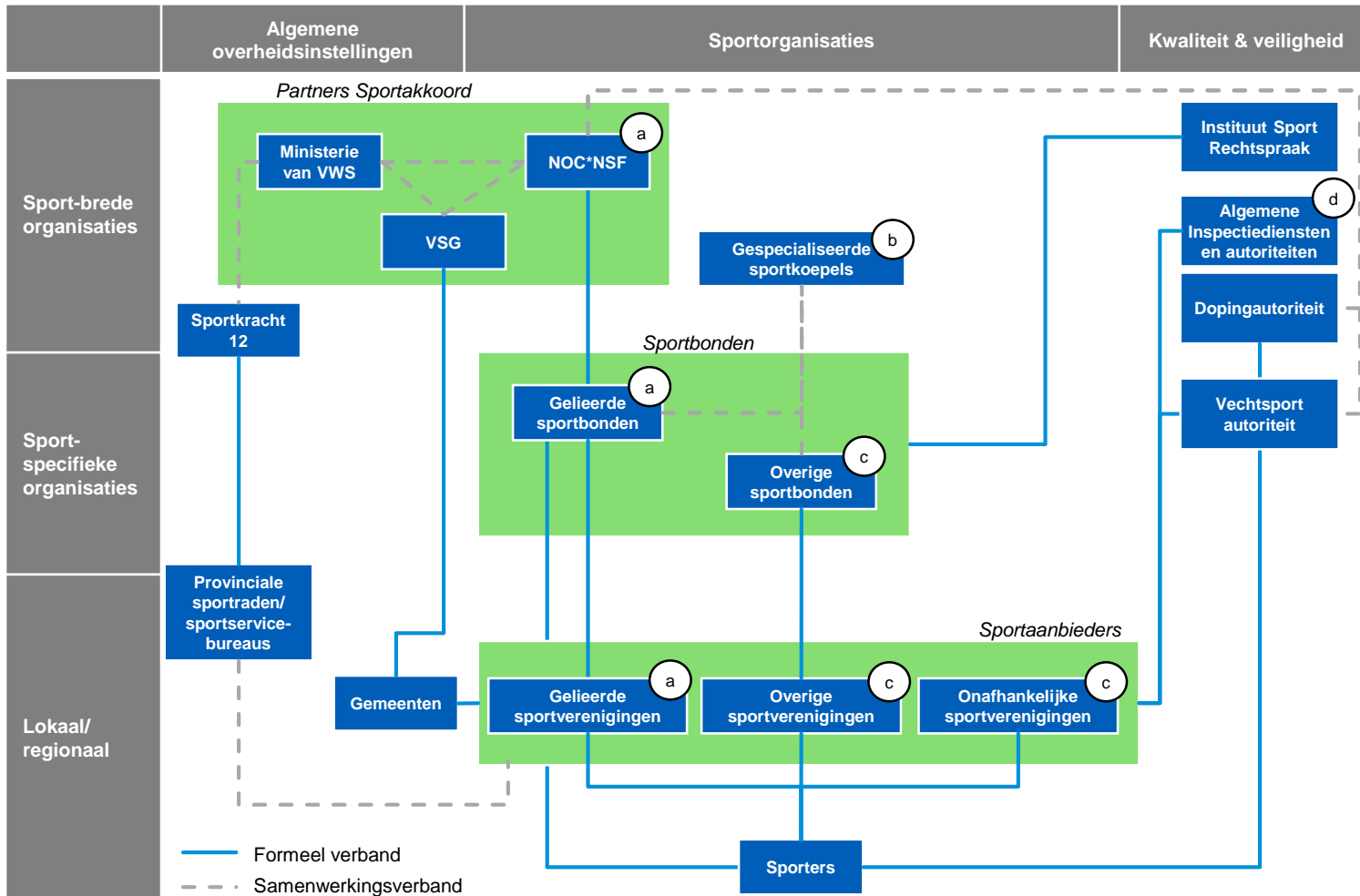
## 3.i) Organisatiestructuur: Georganiseerde sport



### 3.i) Organisatiestructuur: Georganiseerde sport



NOC\*NSF en haar leden zijn de centrale beleidsbepalers in de georganiseerde sport, maar regelgeving vanuit de overheid is in de branche vooral op lokaal niveau van toepassing



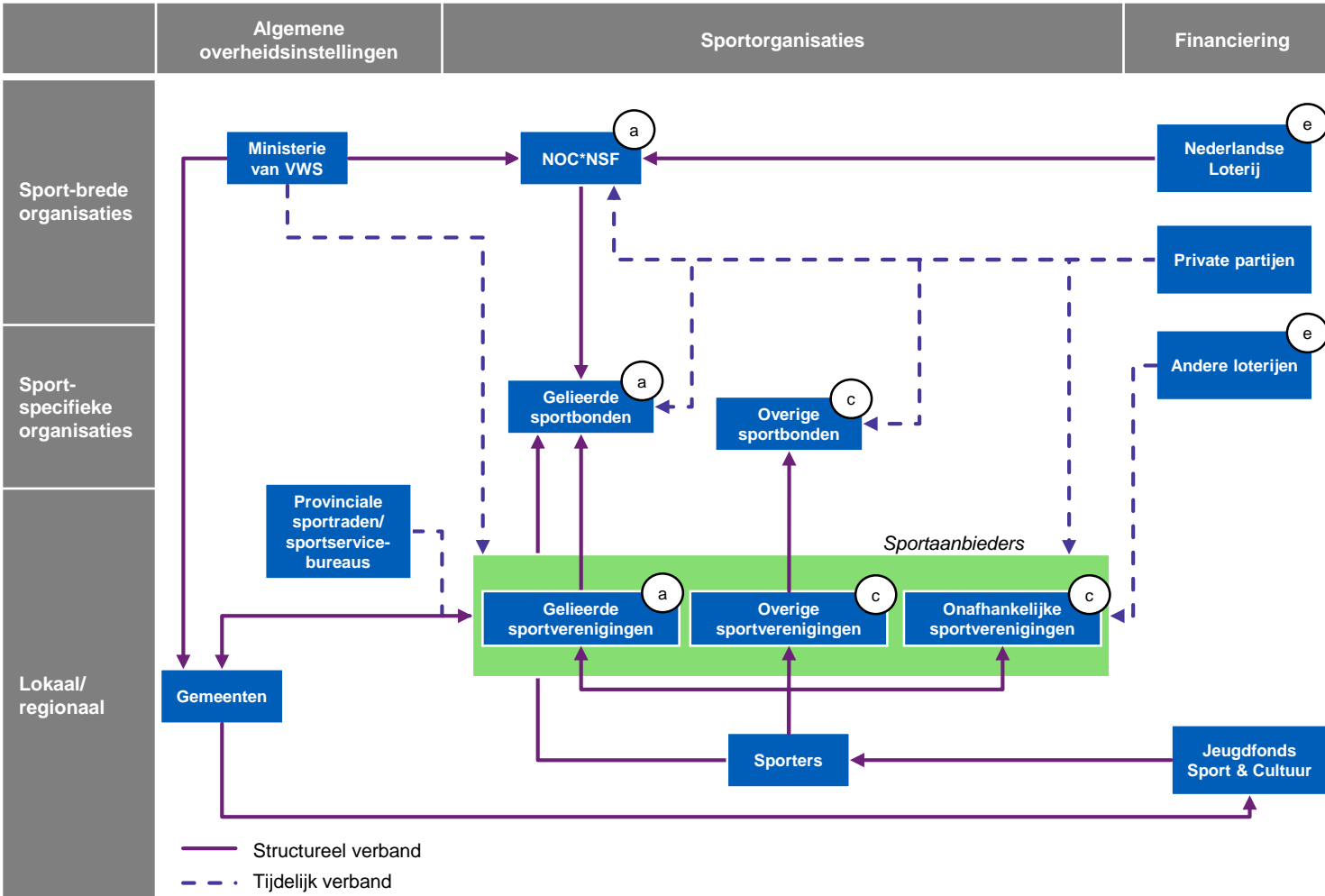
- Binnen de georganiseerde sport is NOC\*NSF het centrale orgaan met formele verbanden met de sportbonden. VWS geeft geen formele richting aan NOC\*NSF op gebied van sportbeleid, maar heeft een verband voor subsidieverstrekking. Hierdoor zijn NOC\*NSF en haar leden de effectieve en autonome beleidsbepalers binnen de georganiseerde sport in Nederland.
- Naast NOC\*NSF bestaan er diverse gespecialiseerde sportkoepels en naast de gelieerde bonden is er ook een groep (vooral kleinere) sportbonden niet aangesloten bij NOC\*NSF. Deze groep is echter in aantal sporters relatief beperkt.
- Formele verbanden tussen regelgevende autoriteiten en handhavende diensten en de georganiseerde sport vinden voornamelijk bij de verenigingen op niveau van de sportaanbieders en sporters plaats. De regelgeving betreft echter voornamelijk (rand)zaken die de sport raken, maar er is geen regelgeving over sport(aanbod) zelf.

Notitie: De letters in witte cirkels verwijzen naar detailoverzichten van organisaties in de Nederlandse sportbranche in de bijlage



### 3.i) Organisatiestructuur: Georganiseerde sport

Binnen de georg. sport heeft NOC\*NSF als centrale sportkoepel de rol om een deel van de financiële middelen in de branche te verdelen onder de gelieerde sportbonden



- Als hoogste orgaan binnen de georganiseerde sport is NOC\*NSF verantwoordelijk voor de verdeling van een deel van de sportgelden vanuit het Rijk en de Nederlandse Loterij over de gelieerde bonden op basis van afspraken met haar leden. De overige sportbonden worden hiermee niet gefinancierd.
- Financiering van sport vanuit gemeenten (met name voor accommodaties) is één van de belangrijkste financiële stromen in de georganiseerde sport.
- Private partijen financieren georganiseerde sport vaak in een meer tijdelijk verband, zoals eenmalige bijdragen of tijdelijke sponsorovereenkomsten, en doen dit op alle niveaus binnen de georganiseerde sport.
- Gemeenten dragen, via non-profitorganisaties zoals Jeugdfonds Sport & Cultuur, bij aan de financiering van sportdeelname door sporters financieel te ondersteunen voor de kosten van sportaanbieders. Deze bijdrage loopt daarnaast vaak rechtstreeks naar sportverenigingen.

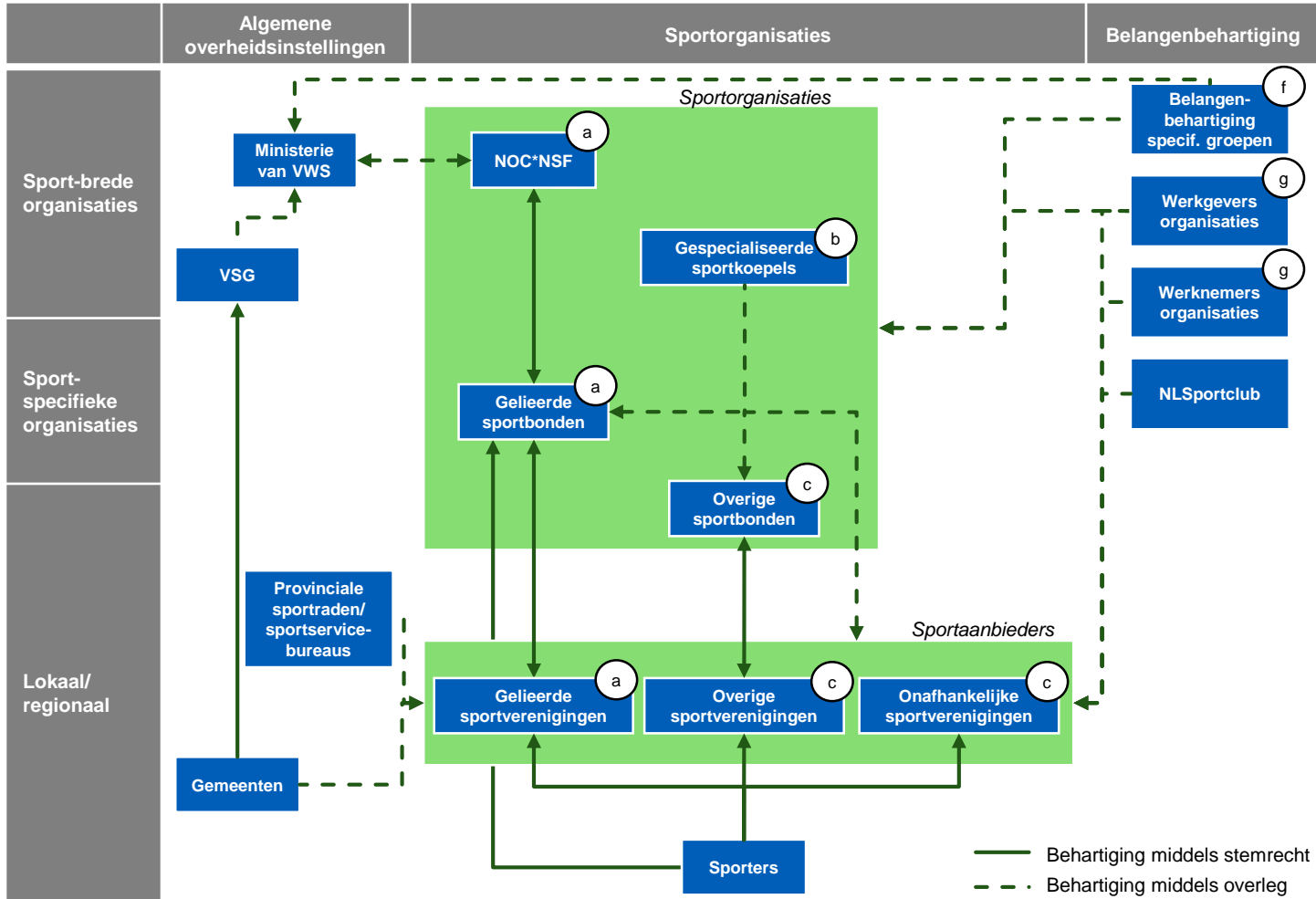
Notitie: De letters in witte cirkels verwijzen naar detailoverzichten van organisaties in de Nederlandse sportbranche in de bijlage



### 3.i) Organisatiestructuur: Georganiseerde sport



# De belangen van sporters in de georganiseerde sport worden direct middels hun stemrecht bij de verenigingen en indirect via sportbonden en -koepels behartigd



- Belangenbehartiging binnen de georganiseerde sport vindt met name plaats middels het stemrecht van sporters bij verenigingen/bonden en van verenigingen/bonden bij overkoepelende sportorganisaties. Hiermee worden de belangen van sporters in de georganiseerde sport in theorie relatief goed behartigd.
- Naast behartiging middels stemrecht worden belangen van – veelal – specifieke groepen ook behartigd middels overleg door organisaties specifiek gericht op deze groepen. Zo zijn er meerdere werkgevers- en werknemersorganisaties actief in de sportbranche en worden de belangen van kwetsbare groepen behartigd door gespecialiseerde belangenbehartigers en gespecialiseerde sportkoepels, zoals de Koninklijke Nederlandse Doven Sport Bond en Special Olympics Nederland.
- Gemeenten en provinciale sportraden behartigen de belangen van algemene burgers middels overleg met de verenigingen op het niveau van sportaanbieders binnen de georganiseerde sport.

Notitie: De letters in witte cirkels verwijzen naar detailoverzichten van organisaties in de Nederlandse sportbranche in de bijlage



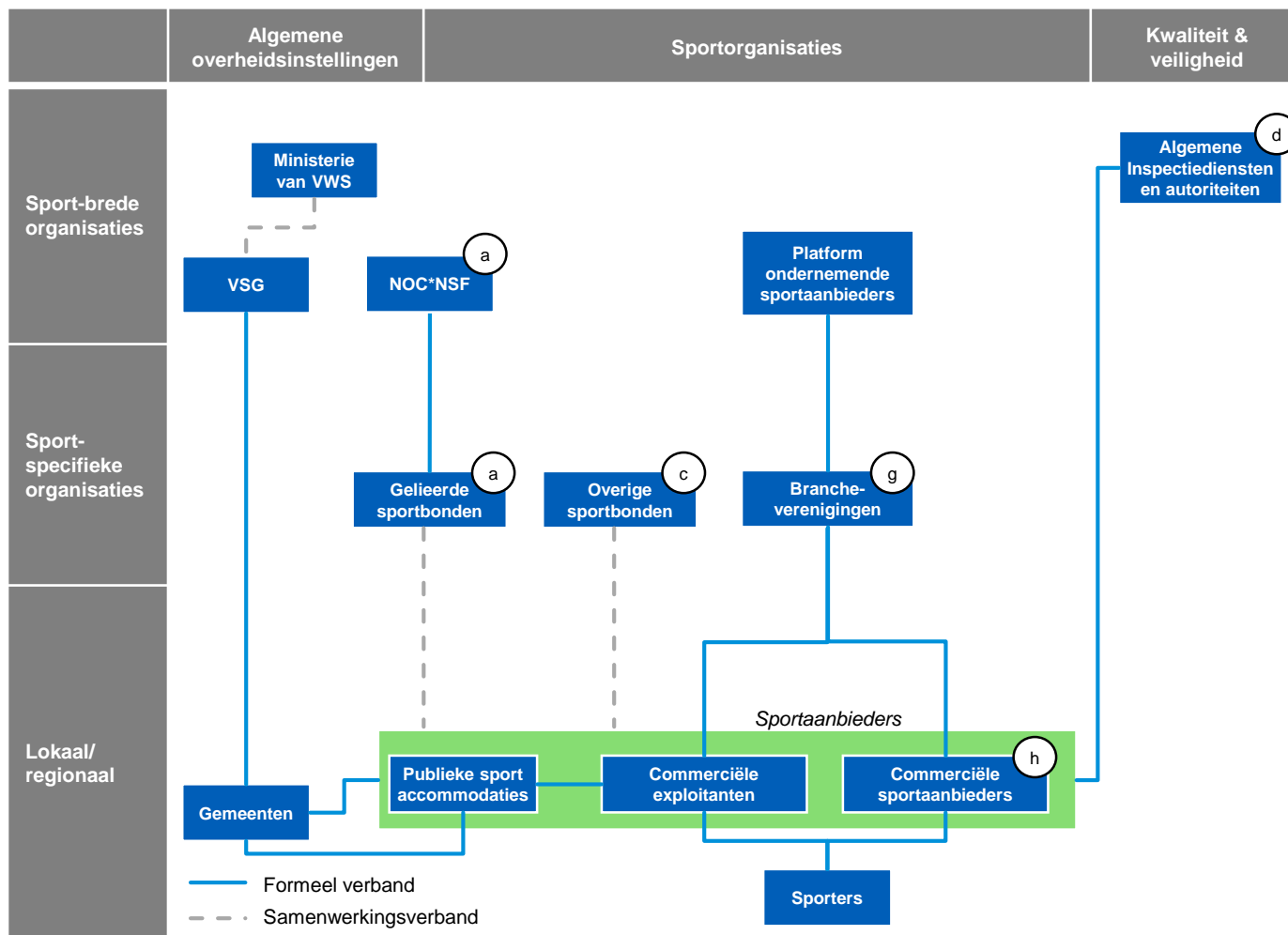
## 3.ii) Organisatiestructuur: Anders-georganiseerde sport



### 3.ii) Organisatiestructuur: Anders-georganiseerde sport



Binnen de anders-georganiseerde sport is de rol van sportbonden en sportkoepels vooral faciliterend en is de branche vooral middels brancheverenigingen georganiseerd



- Tussen gemeenten en anders-georganiseerde sportaanbieders bestaan twee mogelijke formele verbanden. Ten eerste geven gemeenten vergunningen af voor commercieel sportaanbod. Ten tweede zijn gemeenten bij een aantal typen accommodaties (o.a. zwembaden) vaak (deel-)eigenaar van de accommodaties. In veel gevallen worden commerciële exploitanten gebruikt om het sportaanbod te verzorgen.
- In de anders-georganiseerde sport hebben sportaanbieders geen directe formele verbanden met sport-overkoepelende organisaties. In een aantal sporten (zoals fitness, zwemmen en paardensport) bestaan er wel brancheverenigingen waar een groot deel van de sportaanbieders bij is aangesloten.
- Sportbonden uit de georganiseerde sport spelen een rol in een aantal sporten die ook commercieel worden aangeboden (zoals squash). Dit bestaat uit het aanbieden van richtlijnen en advies over bijvoorbeeld spelregels, inrichting van sport-specifieke accommodaties, accreditatie van leraren, diploma-eisen, officiële erkenning van commercieel georganiseerde sportevenementen, etc.

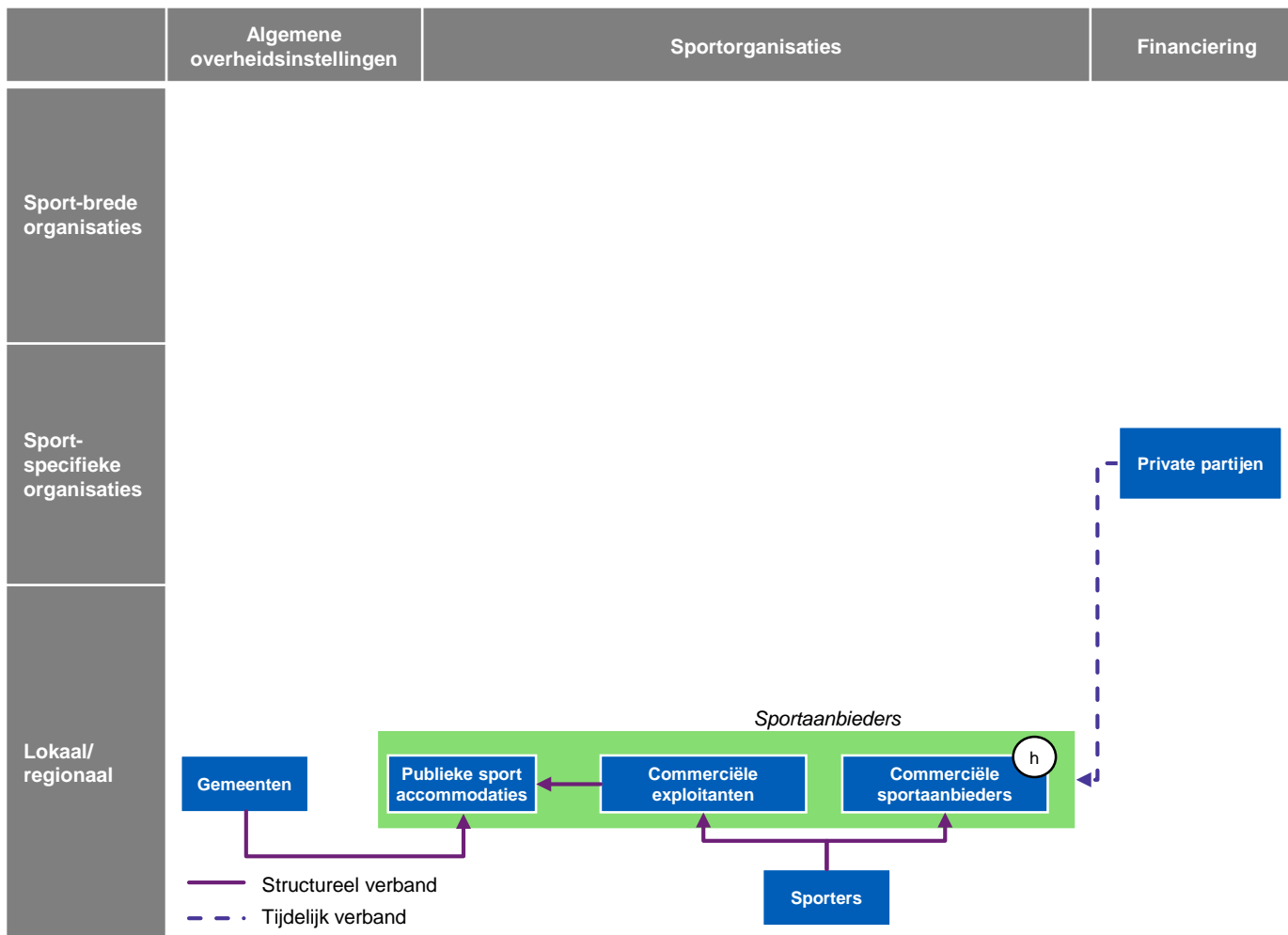
Notitie: De letters in witte cirkels verwijzen naar detailoverzichten van organisaties in de Nederlandse sportbranche in de bijlage



### 3.ii) Organizational structure: Differently organized sport



The financial flows in the differently organized sport industry are primarily shaped by payments from athletes for the use of the sports offer.



- Commercieel sportaanbod in de anders-georganiseerde sport wordt hoofdzakelijk gefinancierd vanuit betaling voor gebruik vanuit de sporters. Deze betalingen komen voor in de vorm van zowel (eenmalige) entree- of lesgelden, als abonnementen.
- Ook binnen anders-georganiseerde sport vindt sponsoring vanuit private partijen plaats. Echter, anders dan in georganiseerde sport, komt dit veelal van meer sport-specifieke sponsors die vanuit marketingperspectief gericht focussen op een bepaalde doelgroep (bijv. promotie van proteïne shakes voor fitness).
- Binnen een aantal sporten in het anders-georganiseerde sportaanbod komt een deel van de financiering vanuit de gemeenten. Sportaccommodaties die een belangrijke rol spelen in de gemeenschap, zoals zwembaden, zijn vaak (deels) eigendom van gemeenten. Aangezien de commerciële exploitanten die vanuit deze publieke accommodaties sport aanbieden niet altijd alle kosten van het gebruik hiervan afdragen aan de gemeenten, worden deze kosten in sommige gevallen ook deels gedragen door de gemeenten.

Notitie: De letters in witte cirkels verwijzen naar detailoverzichten van organisaties in de Nederlandse sportbranche in de bijlage

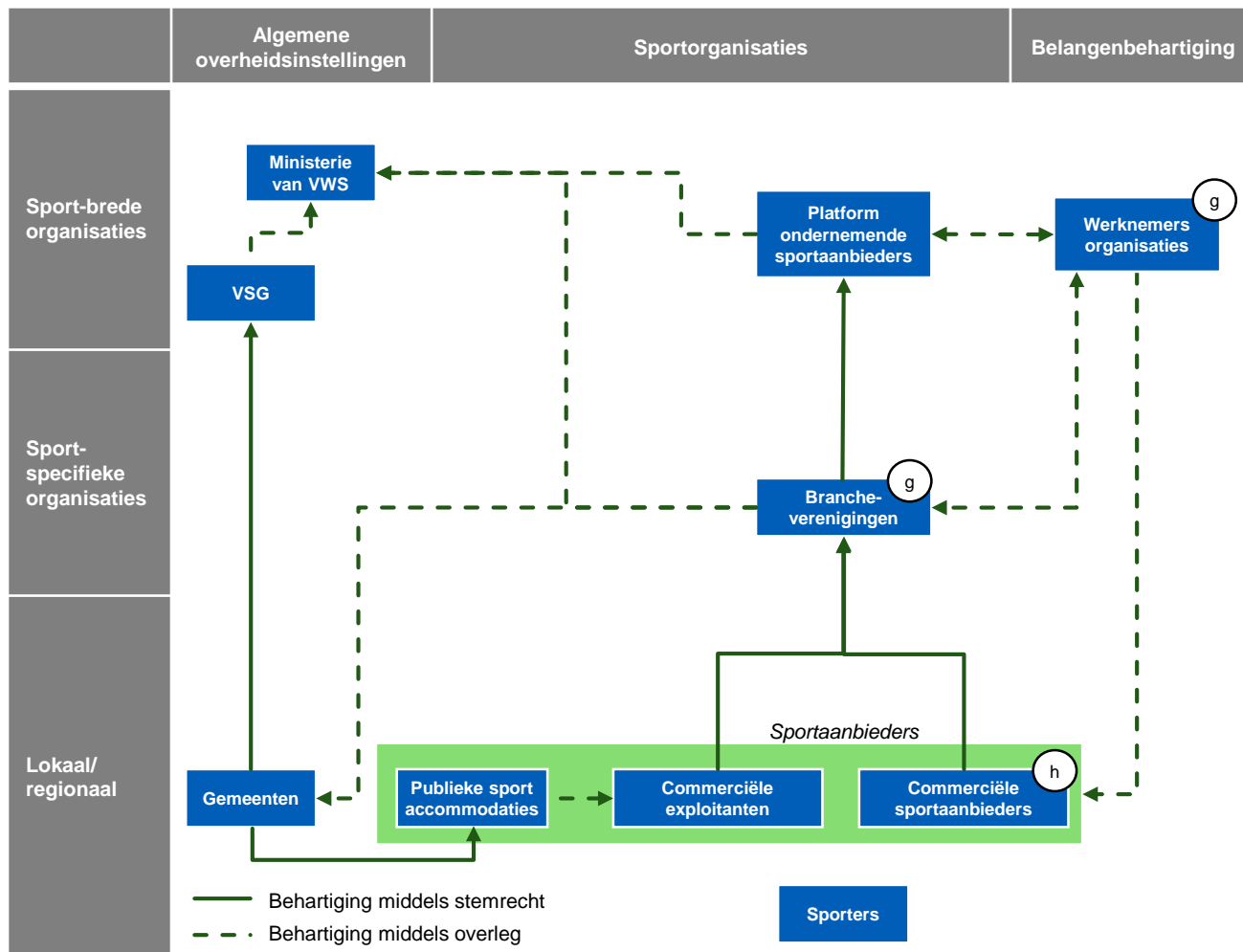




### 3.ii) Organisatiestructuur: Anders-georganiseerde sport



In de anders-georganiseerde sport hebben sporters geen inspraak en worden hun belangen ook niet indirect behartigd door derde partijen



- In de anders-georganiseerde sport hebben sporters over het algemeen geen inspraak bij sportaanbieders middels bijvoorbeeld stemrecht en worden de belangen van sporters ook niet indirect behartigd door derde partijen. Wanneer de belangen van sporters geschaad worden kunnen sporters zich melden bij consumentenorganisaties, hun economische relatie met de sportaanbieder beëindigen en over te stappen naar een andere aanbieder, of gerechtelijk stappen ondernemen. In veel gevallen worden wel andere mechanismen, zoals klachtenformulieren en klantenservice aangeboden.
- Sport-specifieke brancheverenigingen, zoals NLactief, FNRS en HISWA spelen een belangrijke rol in de belangenbehartiging van commerciële sportaanbieders. Zowel richting overheidsinstellingen als richting werknemersorganisaties behartigen de brancheverenigingen de belangen van de commerciële sportaanbieders. De brancheverenigingen zetten zich bovendien in voor sporters/consumenten door kwaliteitseisen te stellen aan bijv. trainers/opleiders en contracten/algemene voorwaarden (i.s.m. bijv. de Consumentenbond).
- Recent hebben de brancheverenigingen actief in de anders-georganiseerde sport het Platform Ondernemende Sportaanbieders opgericht, waardoor een aantal activiteiten op het gebied van belangbehartiging gebundeld wordt.

Notitie: De letters in witte cirkels verwijzen naar detailoverzichten van organisaties in de Nederlandse sportbranche in de bijlage



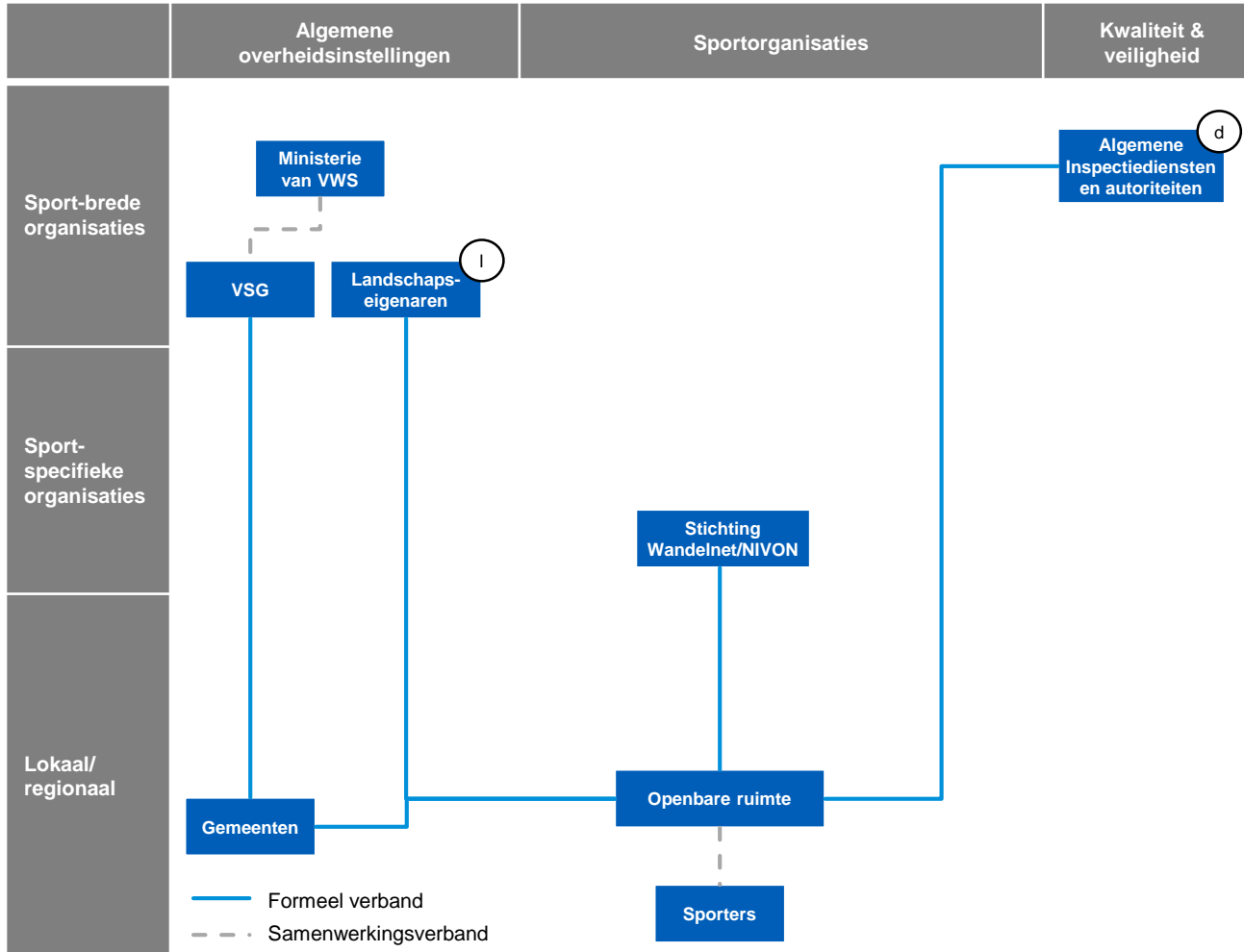
## 3.iii) Organisatiestructuur: Ongeorganiseerde sport



### 3.iii) Organisatiestructuur: Ongeorganiseerde sport



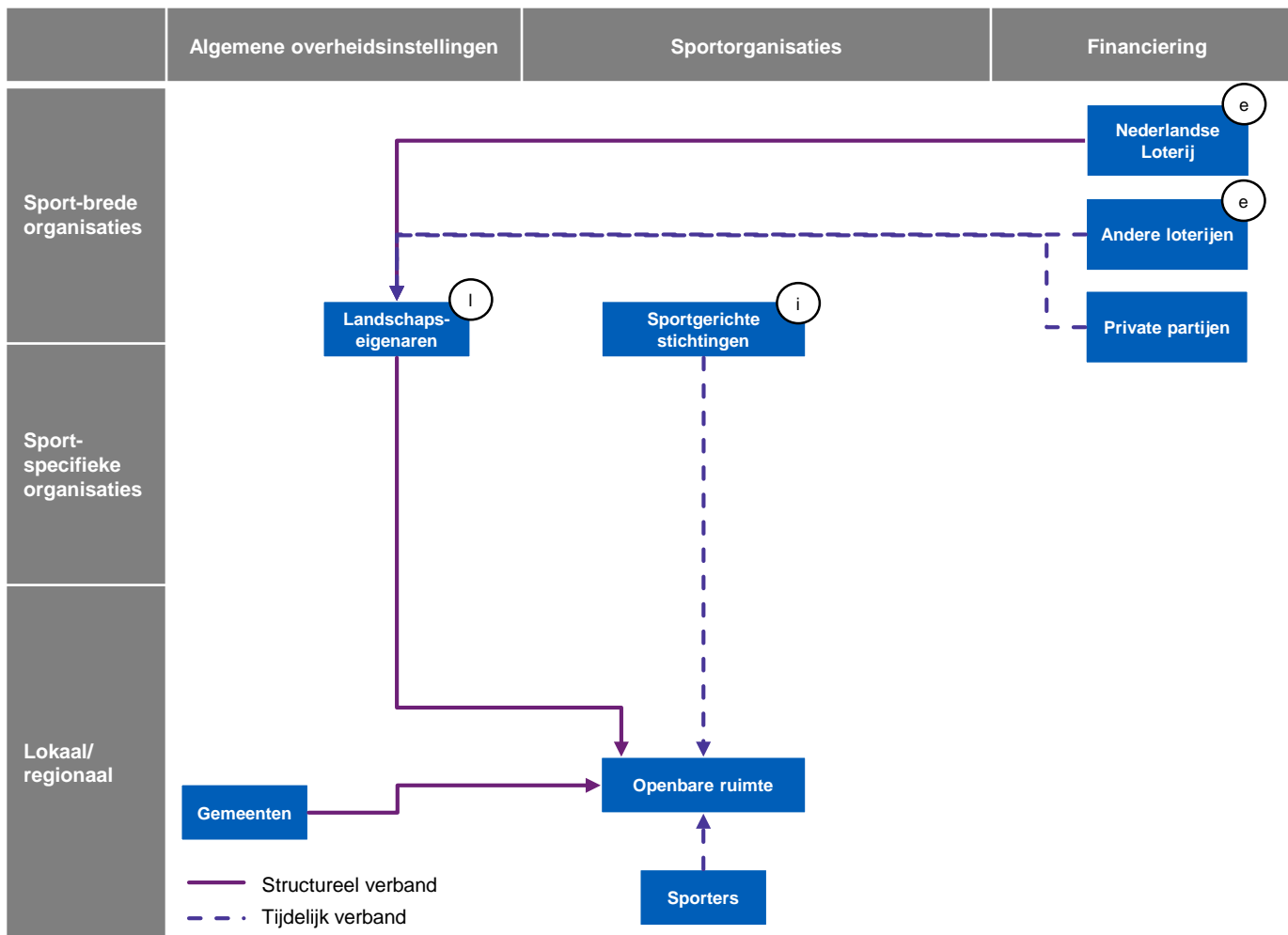
Sporters in ongeorganiseerde sport zijn vaak actief in de openbare ruimte en hebben daardoor geen relatie met sportaanbieders, maar alleen met overheidsinstellingen



Notitie: De letters in witte cirkels verwijzen naar detailoverzichten van organisaties in de Nederlandse sportbranche in de bijlage

- Ongeorganiseerde sporters zijn vaak actief in de openbare ruimte (o.a. wandelpaden, fietspaden, waterwegen en recreatiegebieden) wanneer zij niet thuis of in de eigen tuin sporten. Hierbij hebben sporters dan ook geen formele band met sportaanbieders. Uniek aan sporten in de openbare ruimte is dat sporters de infrastructuur delen met andere typen gebruikers, zoals recreanten en weggebruikers.
- De openbare ruimte in Nederland wordt voornamelijk georganiseerd door gemeenten en landelijke instanties, zoals Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Binnen de openbare ruimte worden sportgeschikte faciliteiten voornamelijk gerealiseerd, beheerd en onderhouden door overheidsinstanties en landschapseigenaren. Een uitzondering hierop vormt een deel van de wandelpaden in Nederland. Deze worden door de sport-specifieke organisatie Stichting Wandelnet (in samenwerking met NIVON) beheerd en onderhouden.
- De kwaliteit en veiligheid van de openbare ruimte wordt gewaarborgd door regelgeving en handhaving door de overheid. De lokale overheidsinstellingen, voornamelijk gemeenten en eventuele uitvoeringsorganisaties op het gebied van de openbare ruimte of sport, zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit en de veiligheid van sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte.

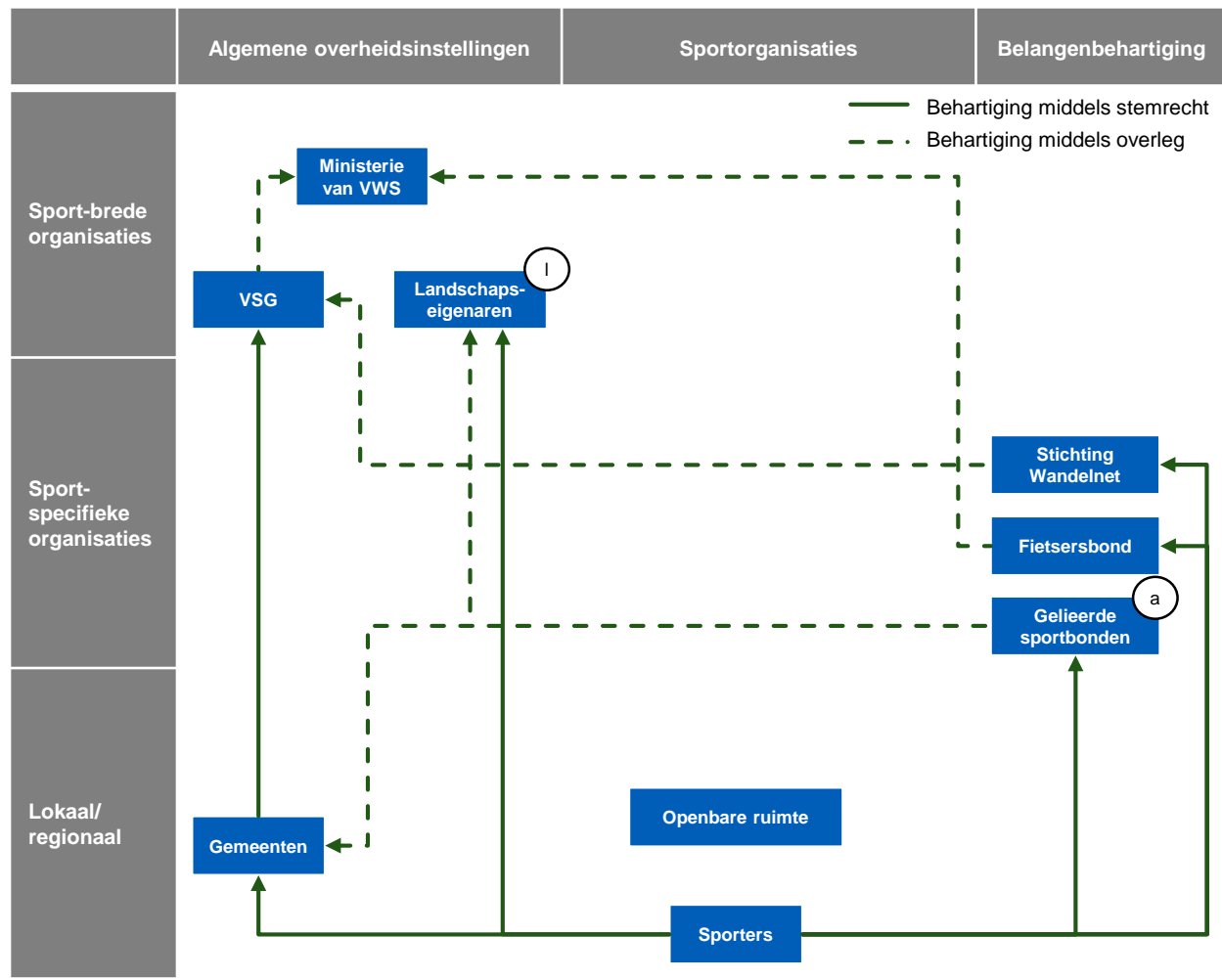
# Financiering van sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte vindt voornamelijk plaats door overheidsinstellingen, hoewel meerdere derde partijen een bijdrage leveren



- De realisatie, het beheer en onderhoud van sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte wordt voor het grootste deel gefinancierd door de gemeenten in Nederland.
- Een deel van de sportgeschikte faciliteiten in natuurgebieden in Nederland, zoals wandelpaden, fietspaden en mountainbikeroutes wordt gefinancierd door landschapseigenaren. Veel landschapseigenaren worden weer gefinancierd vanuit haar leden, de rijksoverheid en vanuit derde partijen, zoals diverse loterijen en private partijen.
- Een derde financieringsstroom richting de openbare ruimte komt vanuit sportgerichte stichtingen, zoals de Krajicek Foundation en de Johan Crujff Foundation. Deze stichtingen realiseren sportgeschikte faciliteiten voor met name jonge sporters in de openbare ruimte.
- In sommige gevallen worden sporters ook gevraagd een financiële bijdrage te leveren aan sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte. Natuurmonumenten vraagt mountainbikers bijvoorbeeld een vignet te kopen voor het gebruik van de mountainbikeroutes.

Notitie: De letters in witte cirkels verwijzen naar detailoverzichten van organisaties in de Nederlandse sportbranche in de bijlage

# Burgers die als sporter actief zijn in de openbare ruimte kunnen via (gemeentelijke) verkiezingen hun belangen als sporter behartigen



- Doordat de sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte voornamelijk georganiseerd en gefinancierd worden door gemeenten en andere landschapseigenaren, kunnen sporters hun belangen direct behartigen door als burger invloed uit te oefenen op het beleid voor openbare ruimte bij gemeenten middels de gemeentelijke verkiezingen.
- Sporters die gebruikmaken van de openbare ruimte kunnen daarnaast indirect zorg dragen voor belangenbehartiging door in gesprek te gaan met, lid te worden van of aan te sluiten als vrijwilliger bij sport-specifieke belangenbehartigers, zoals Stichting Wandelnet, Fietsersbond en gelieerde sportbonden, zoals de KWBN, de KNWV, de KNHS en de NTFU. Deze instanties behartigen de belangen van ongeorganiseerde sporters binnen hun specifieke sporten richting landschapseigenaren en overheidsinstellingen zoals gemeenten, VSG, het ministerie van VWS en I&W.
- Sporters kunnen ook lid worden bij een deel van de landschapseigenaren en via dit lidmaatschap hun belangen als sporter behartigen.

Notitie: De letters in witte cirkels verwijzen naar detailoverzichten van organisaties in de Nederlandse sportbranche in de bijlage



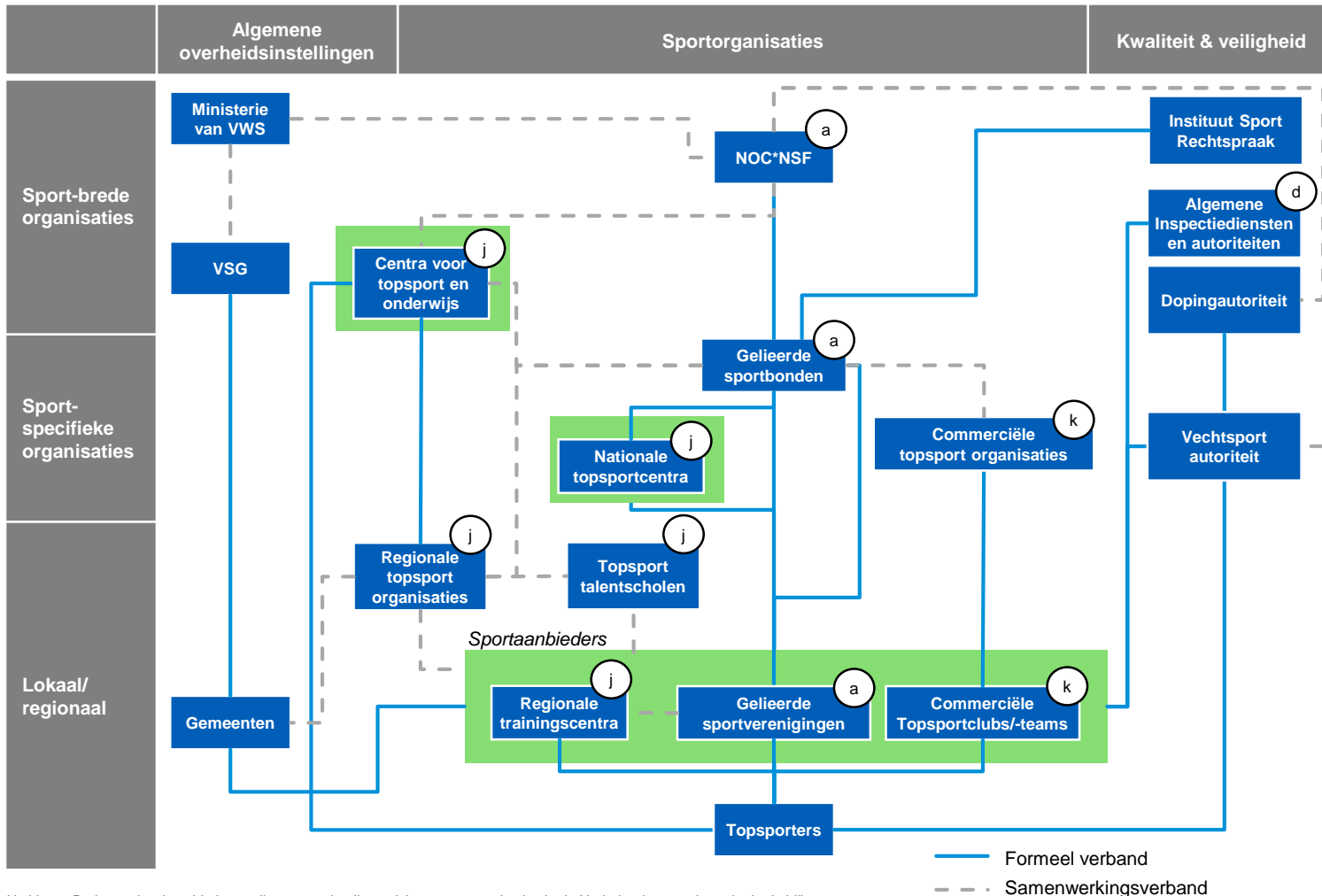
## 3.iv) Organisatiestructuur: Topsport



### 3.iv) Organisatiestructuur: Topsport



De ondersteunde topsport lijkt sterk georganiseerd, zowel vanuit NOC\*NSF, als vanuit de sportbonden en biedt regionaal, lokaal en nationaal georganiseerd sportaanbod



- Topsportaanbod kent in Nederland meerdere vormen en is vaak per sport sterk verschillend georganiseerd:
  - Via commerciële clubs/teams (o.a. voetbal, wielrennen en schaatsen)
  - Via topsportprogramma's van sportbonden bij nationale topsportcentra (o.a. zeilen, waterpolo, beachvolleybal en triatlon), regionale trainingscentra (~20 sporten) en de sport-brede Centra voor Topsport en Onderwijs.
  - Via sportverenigingen
- Topsportaanbod wordt formeel georganiseerd door sportbonden met topsportprogramma's, sportverenigingen en in sommige gevallen door commerciële topsportorganisaties. Een deel van deze topsportprogramma's wordt ondersteund door NOC\*NSF. Ook is binnen de topsport een substantieel aantal organisaties via samenwerking betrokken bij de organisatie van topsportaanbod.

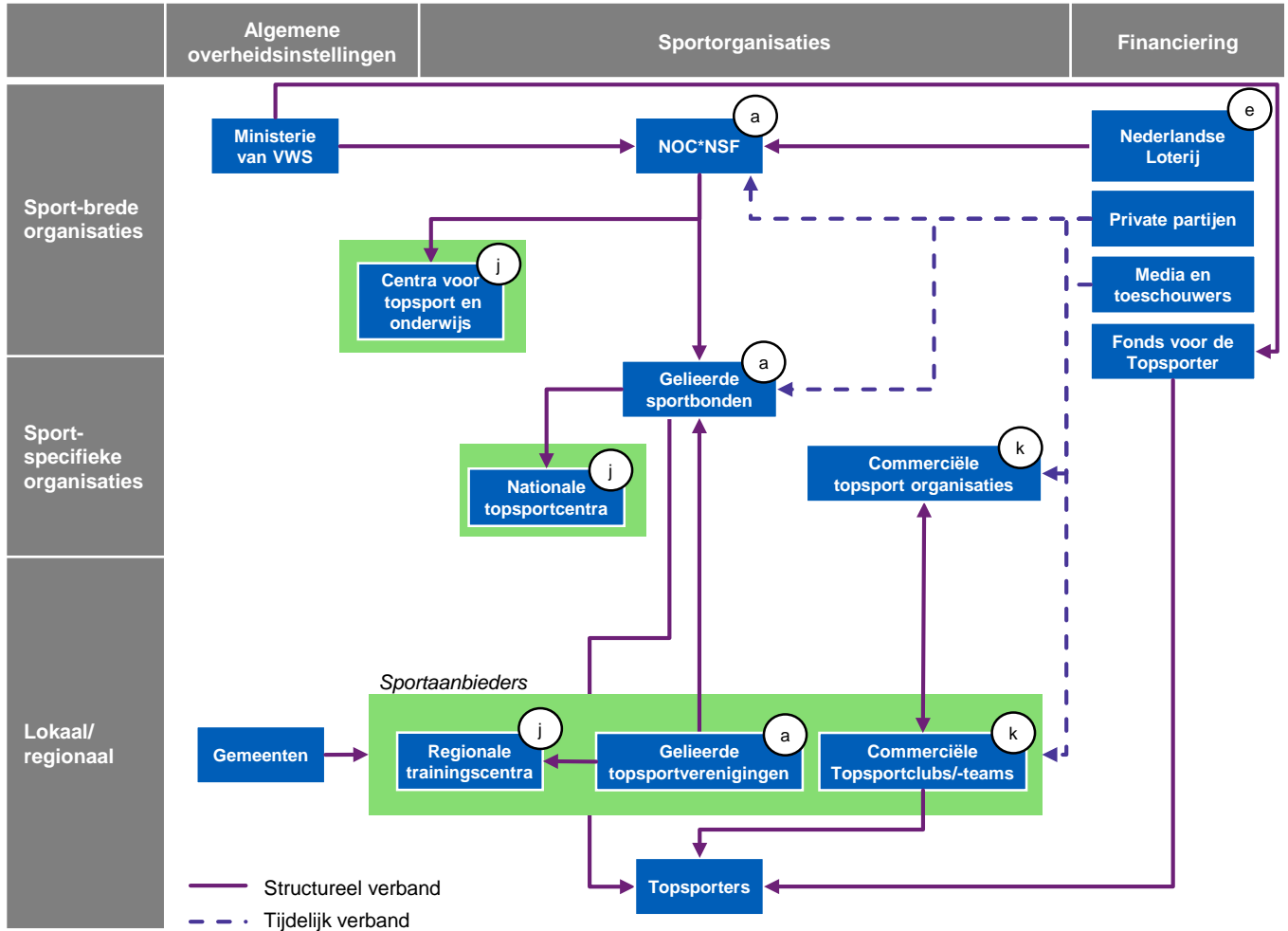
Notitie: De letters in witte cirkels verwijzen naar detailoverzichten van organisaties in de Nederlandse sportbranche in de bijlage



### 3.iv) Organisatiestructuur: Topsport



Financiële steun voor de ondersteunde topsport in Nederland wordt via NOC\*NSF verdeeld over de topsportprogramma's en topsportcentra



- Financiering van de ondersteunde topsport vindt plaats doordat NOC\*NSF de middelen die zij van VWS, de Nederlandse Loterij en private partijen ontvangt verdeelt over sportbonden en sportaanbieders.
- Het ministerie van VWS draagt ook bij aan topsport in Nederland middels het Fonds voor de Topsporter, welke de stipendiumregeling voor topsporters uitkeert.
- In de commerciële topsport (zoals voetbal, wielrennen en schaatsen) levert NOC\*NSF geen of in mindere mate een financiële bijdrage. In deze sporten worden inkomsten (voornamelijk) gegenereerd uit mediarechten, sponsoring door private partijen en entreegelden van toeschouwers.
- Gemeenten (en soms ook provincies) dragen in een aantal gevallen bij aan de ondersteunde topsport in Nederland door sportaccommodaties voor de trainingscentra, topsportverenigingen en soms ook commerciële topsportclubs te faciliteren tegen niet-kostendekkende huur.

Notitie: De letters in witte cirkels verwijzen naar detailoverzichten van organisaties in de Nederlandse sportbranche in de bijlage



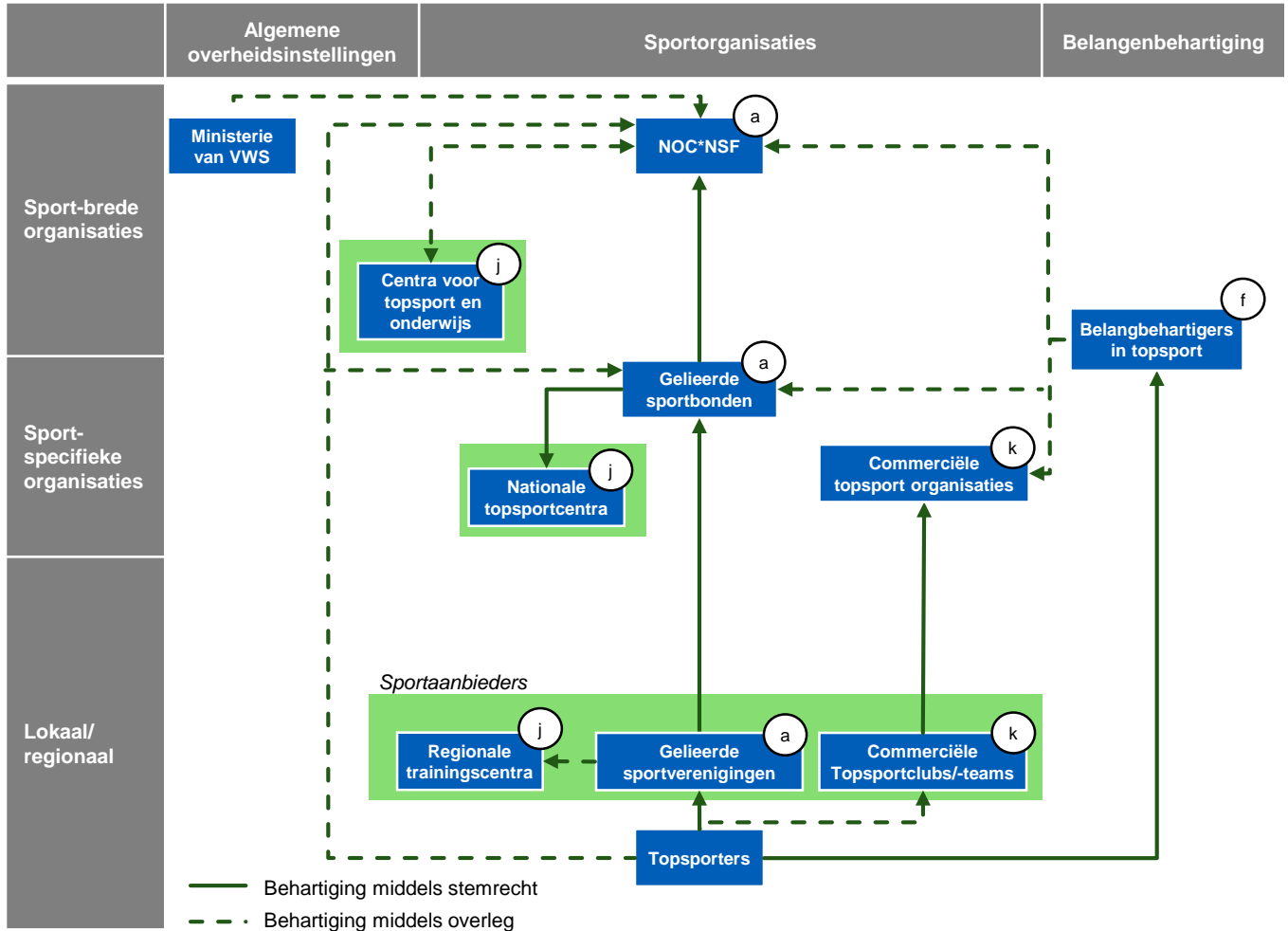




### 3.iv) Organisatiestructuur: Topsport

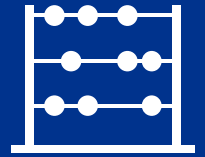


De belangen van topsporters worden beschermd middels stemrecht als lid bij verenigingen of sportbonden en via meerdere inspraakorganen bij bonden en NOC\*NSF



- De belangen van ondersteunde topsporters in Nederland worden beschermd op diverse gebieden. Topsporters kunnen in de meeste sporten in Nederland middels stemrecht hun belangen behartigen bij de sportverenigingen en sportbonden waar zij lid van zijn. Daarnaast kennen veel sportbonden inspraakorganen specifiek voor topsporters en heeft NOC\*NSF een atletencommissie voor de behartiging van de belangen van de topsporters.
- Tevens zijn er zowel sport-brede (NL Sporter), als sport-specifieke (o.a. VVCS, VVBW) onafhankelijke belangenbehartigers actief in de topsport in Nederland. De sport-specifieke belangenbehartigers zijn vooral terug te vinden in de commerciële topsporten, aangezien er naast een sportaanbodrelatie ook een arbeidsrelatie tussen topsporters en de commerciële topsportorganisaties bestaat.

Notitie: De letters in witte cirkels verwijzen naar detailoverzichten van organisaties in de Nederlandse sportbranche in de bijlage



# 4) Financiële stromen in de Nederlandse sportbranche

# Overzicht van de financiële stromen in de Nederlandse sportbranche

## Financiële stromen in de Nederlandse sportbranche

Eén van de belangrijke perspectieven voor de feitelijke weergave van de huidige situatie van de Nederlandse sportbranche is het overzicht van de financiële stromen naar en binnen de sportbranche zelf. Deze financiële stromen worden in dit hoofdstuk vanuit meerdere vlakken belicht.

De term financiële stromen is in het Brancherapport Sport gebruikt om de instromende gelden, ofwel inkomsten, van de verschillende organisaties in de Nederlandse sportbranche te beschrijven. Hoewel ook vermogensposities en kostenstructuren een belangrijk element kunnen zijn bij de evaluatie van de toekomstbestendigheid van individuele organisaties binnen de sportbranche, wordt in het brancherapport vooral ingegaan op de financiële stromen vanuit externe bronnen naar de organisaties die een rol spelen in de organisatie van sportaanbod in Nederland. Middels dit perspectief wordt uitgelicht in hoeverre organisaties in de sportbranche afhankelijk zijn van een beperkt aantal inkomstenbronnen en hoe groot deze afhankelijkheid is. Tevens wordt vanuit de omvang en de ontwikkeling van de beschreven financiële stromen duidelijk welke inkomstenbronnen voor sportorganisaties de laatste jaren belangrijker zijn geworden en welke juist minder belangrijk.

De analyse van financiële stromen is in dit hoofdstuk beschreven in drie secties;

- a) **Overzicht van de financiële stromen in de Nederlandse sportbranche.** Hieruit is bepaald welke organisaties en partijen in Nederland de belangrijkste financiers van de Nederlandse sportbranche zijn.
- b) **Uitgaven aan sport.** De omvang en ontwikkeling van de uitgaven van de belangrijkste financiers aan de Nederlandse sportbranche.
- c) **Financiële stromen naar sportaanbod.** De omvang en ontwikkeling van de financiële stromen naar de drie typen sportaanbod (georganiseerde sport, anders-georganiseerde sport en ongeorganiseerde sport).

De financiële stromen ten behoeve van de door NOC\*NSF ondersteunde topsport zijn onderdeel van de beschrijving van de financiële stromen binnen de georganiseerde sport.

Er is in het brancherapport geen omschrijving van de financiële stromen voor commerciële topsport opgenomen. De reden hiervoor is dat de financiële stromen in de verschillende sporten binnen de commerciële topsport vaak een sterk internationaal karakter hebben, sterk verschillen van sport tot sport en beperkt publiek beschikbaar zijn.

### Relatie tot andere publicaties op het gebied van financiële stromen in de Nederlandse sportbranche

Vanuit het verzoek van de NLsportraad om een feitelijke weergave van de Nederlandse sportbranche te ontwikkelen waaruit een evaluatie op het gebied van toekomstbestendigheid plaats kan vinden, is voor dit brancherapport bewust gekozen voor een ander perspectief op financiële stromen in de sportbranche.

Anders dan in andere publicaties, zoals de Satellietrekening Sport en de SROI Sport en Bewegen is het doel van de financiële analyse van de Nederlandse sportbranche in het Brancherapport Sport niet om de waarde van sport en bewegen of de totale economische omvang van de sportbranche in kaart te brengen.

De analyse van de financiële stromen in de Nederlandse sportbranche in dit brancherapport is opgesteld om de financiële afhankelijkheid van de verschillende typen organisaties in de Nederlandse sportbranche in kaart te brengen. Hierbij gaat het vooral om de mate van afhankelijkheid van één of enkele inkomstenbronnen en de omvang en ontwikkeling van inkomstenstromen in de afgelopen jaren.

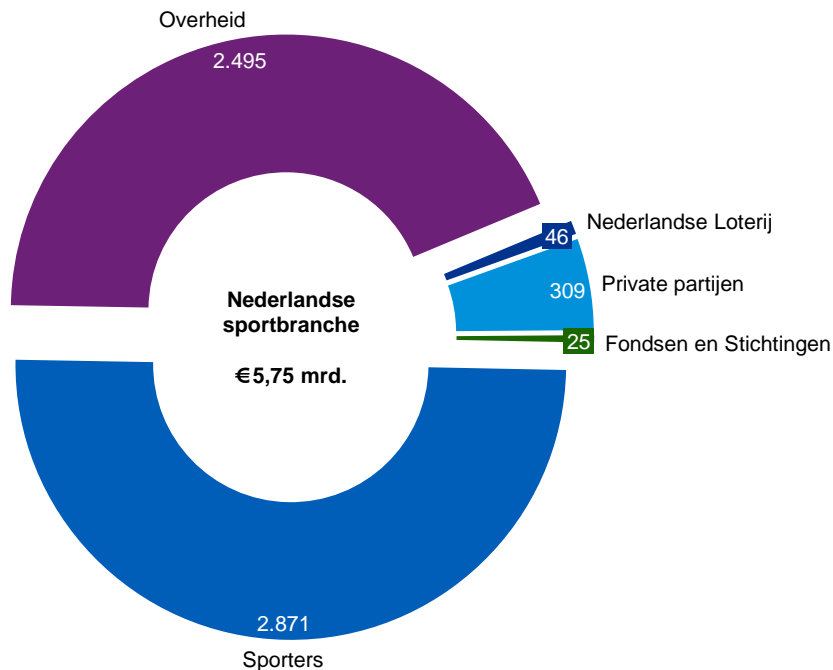


# 4.a) Overzicht van financiële stromen in de sportbranche

#### 4.a) Financiële stromen in de Nederlandse sportbranche: Overzicht

# Individuele sporters en de Nederlandse overheid dragen het grootste deel van de inkomsten van de Nederlandse sportbranche bij

Financiële stromen (€mln.) naar de Nederlandse sportbranche (2018)<sup>a</sup>



- In 2018 waren de totale inkomsten ten behoeve van sportaanbod in de Nederlandse sportbranche ruim €5,7 miljard.
- Sporters zijn de grootste bron van inkomsten voor de Nederlandse sportbranche en hebben in 2018 bijna €2,9 miljard uitgegeven aan sportaanbod in de Nederlandse breedtesport. Ongeveer 2/3<sup>e</sup> van dit bedrag kwam ten goede aan commerciële sportaanbieders.
- Overheden financierden in 2018 sportaanbod met bijna €2,5 miljard. Een deel van deze financiële stroom komt vanuit de rijksoverheid (met name het ministerie van VWS) en de provincies. Het grootste deel, ruim €2,2 miljard, wordt echter bijgedragen door de gemeenten. Gemeenten dragen bij als eigenaar van een groot deel van de sportaccommodaties door deze accommodaties tegen gesubsidieerde huurtarieven te verhuren. Tevens financieren gemeenten het overgrote deel van de sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte.
- Private partijen dragen middels sponsoring en reclamegelden bijna €300 miljoen bij aan sportaanbod in Nederland. Dit is exclusief de sponsorgelden ten behoeve van commerciële topsport. Private partijen dragen zowel bij op nationaal niveau bij NOC\*NSF en sportbonden, als op lokaal niveau bij sportverenigingen en commerciële sportaanbieders.
- De Nederlandse loterij draagt jaarlijks bijna €50 miljoen bij aan de georganiseerde sport in Nederland.
- Diverse non-profitorganisaties stellen ruim €25 miljoen per jaar beschikbaar aan de sportbranche, vaak ten behoeve van sportaanbod gericht op stimulering van sporten bij kwetsbare groepen in de samenleving.

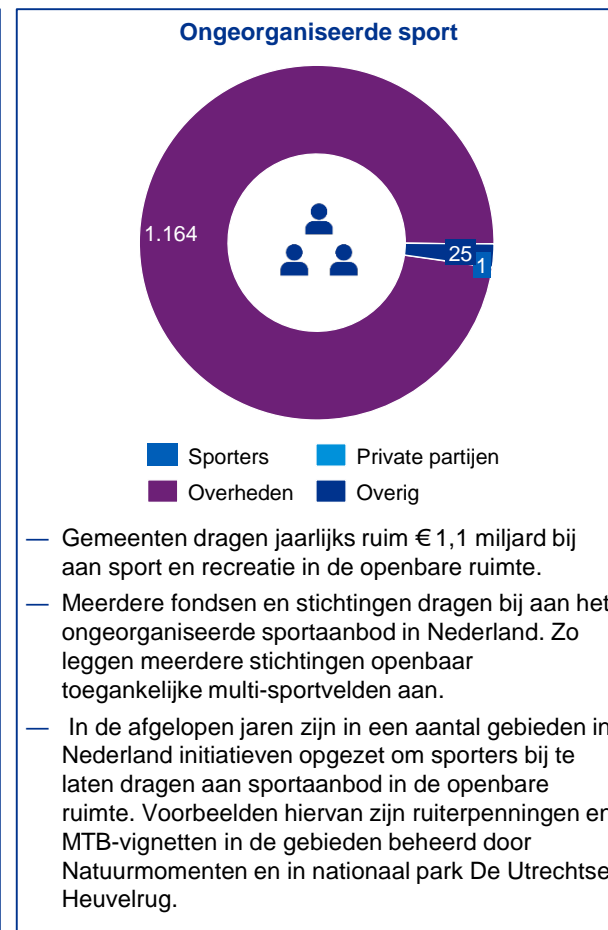
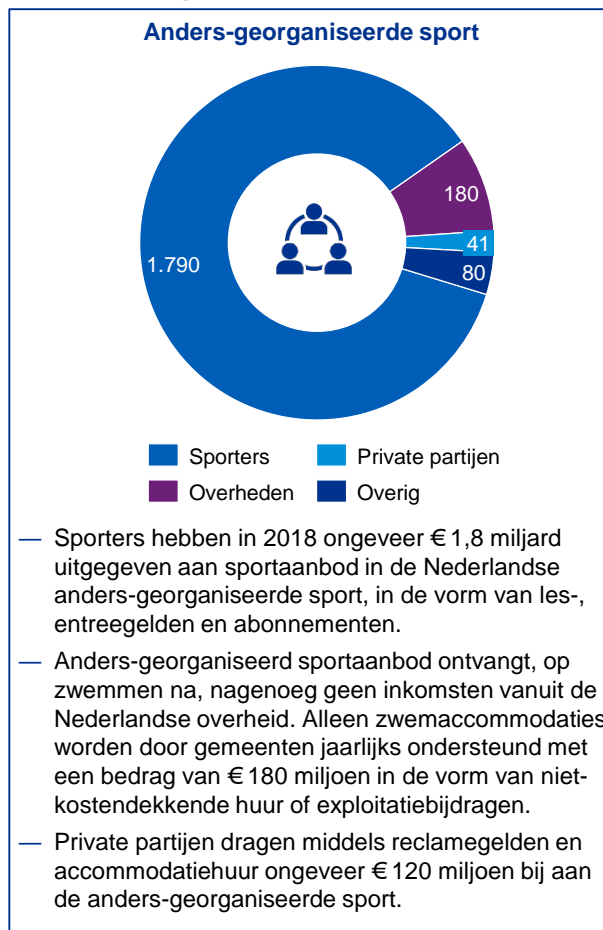
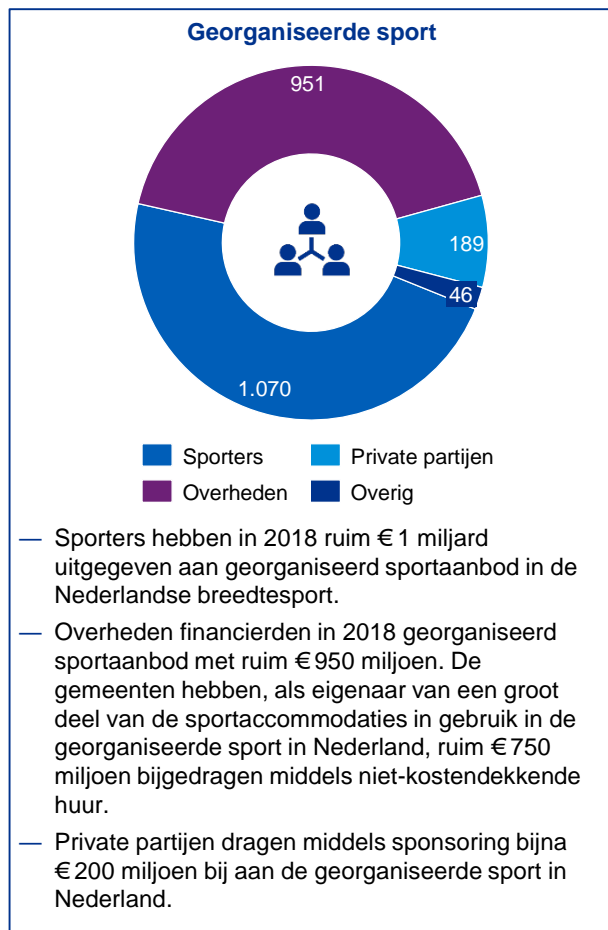
Notitie: a) Exclusief commerciële topsport

Bron: Jaarverslagen NOC\*NSF, Mulier Sportbondenmonitor en Verenigingsmonitor (2017), Iv3 data, CBS Fitness Markt en Trend rapport, KPMG-analyse

#### 4.a) Financiële stromen in de Nederlandse sportbranche: Overzicht

# Er bestaan grote verschillen in inkomsten per bron tussen de drie segmenten in de Nederlandse sportbranche

Financiële stromen (€ mln.) naar de Nederlandse sportbranche per segment (2018)<sup>a</sup>



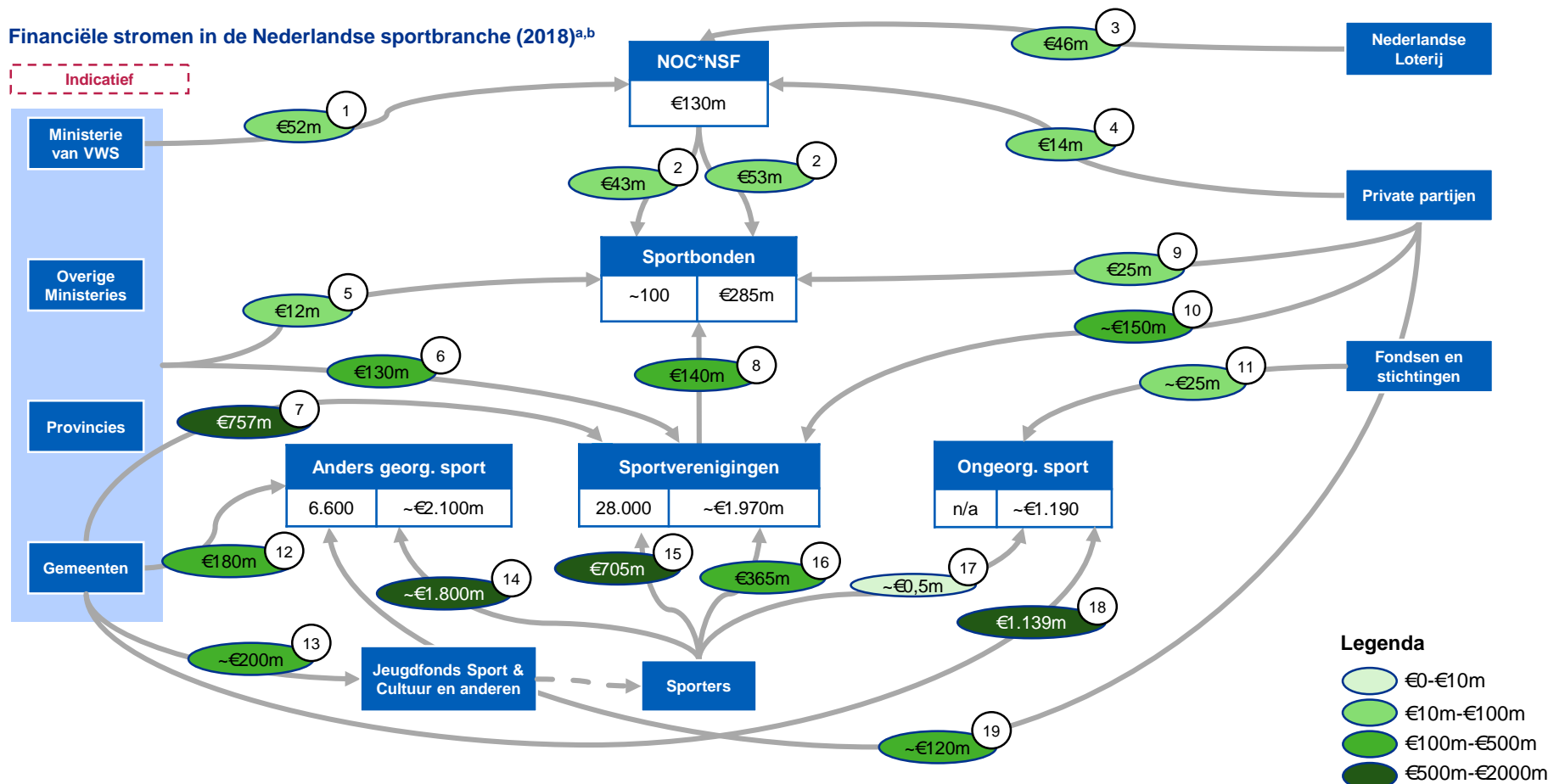
Notitie: a) Exclusief commerciële topsport

Bron: Jaarverslagen NOC\*NSF, Mulier Sportbondenmonitor en Verenigingsmonitor (2017), Iv3 data, CBS Fitness Markt en Trend rapport, KPMG-analyse

#### 4.a) Financiële stromen in de Nederlandse sportbranche: Overzicht

In 2018 is er in de Nederlandse sport door sporters, overheden en de private sector gezamenlijk ruim €5,7 miljard besteed aan sportaanbod

Financiële stromen in de Nederlandse sportbranche (2018)<sup>a,b</sup>



Notitie: a) Nadere toelichting per geldstroom op pagina 107.

b) Sommige geldstromen zijn een benadering; volledigheid kan niet gegarandeerd worden door beperkt publiek beschikbare informatie.

Bron: Jaarverslagen NOC\*NSF, Mulier Sportbondenmonitor en Verenigingsmonitor (2017), Iv3 data, CBS Fitness Markt en Trend rapport, KPMG analyse

Sportorganisaties	
#	Totale inkomsten

## Toelichting op overzicht van financiële stromen in de Nederlandse sportbranche

- 1) Het Ministerie van VWS draagt middels een jaarlijkse projecttoewijzing financieel bij aan de georganiseerde sport. De jaarlijkse bijdrage wordt verdeeld via NOC\*NSF.
- 2) NOC\*NSF verstrekt separate geldstromen voor breedtesport (Basisfinanciering, Integriteit en Kwaliteit, Innovatie en Transitie) en topsport aan de sportbonden vanuit de bijdragen van het Ministerie van VWS en de Nederlandse Loterij. Zie pagina 125.
- 3) Jaarlijkse bijdrage van de Nederlandse Loterij aan de georganiseerde sport, welke verdeeld wordt via NOC\*NSF.
- 4) Private partijen dragen middels sponsoring bij aan de georganiseerde sport en ondersteunde topsport in Nederland via NOC\*NSF. Sponsoring loopt voornamelijk via de propositie Partners in sport van NOC\*NSF. Zie pagina 125.
- 5) Sportbonden hebben in 2018 in totaal € 12 mln aan subsidie ontvangen van gemeenten, provincies en nationale regelingen. O.a. Wmo, Sport Impuls projecten en subsidie voor talentontwikkeling, (top)sportaccommodaties, -evenementen, werkgelegenheid, sociale activiteiten, jeugdwerk, gemeenschappelijke accommodaties en vervoersregelingen. Zie pagina 115-121.
- 6) Sportverenigingen hebben in 2018 in totaal € 130 mln aan subsidie ontvangen van gemeenten, provincies en nationale regelingen. O.a. Wmo, Sport Impuls projecten en subsidie voor talentontwikkeling, (top)sportaccommodaties, -evenementen, werkgelegenheid, sociale activiteiten, jeugdwerk, gemeenschappelijke accommodaties en vervoersregelingen. Zie pagina 115-121.
- 7) Gemeenten in Nederland dragen jaarlijks ruim € 750 miljoen bij aan sportverenigingen middels niet-kostendekkende huur. Zie pagina 132.
- 8) Sportbonden ontvangen jaarlijks in totaal € 140 miljoen aan contributie van verenigingen en sporters.
- 9) Private partijen dragen ongeveer € 25 miljoen bij aan sportbonden en ondersteunde topsport middels sponsoring.
- 10) Private partijen dragen jaarlijks ongeveer € 150 miljoen bij aan sportverenigingen middels sponsoring.
- 11) Meerdere fondsen en stichtingen dragen jaarlijks ruim € 25 miljoen bij aan sportaanbod in de openbare ruimte in Nederland middels aanleg en onderhoud van openbare sportvelden en sportgeschikte faciliteiten in recreatie- en natuurgebieden. Zie pagina 57.
- 12) Gemeenten dragen jaarlijks middels niet-kostendekkende huur en/of exploitatiebijdragen ongeveer € 180 miljoen bij aan zwembaden in Nederland.
- 13) Gemeenten geven jaarlijks ongeveer € 200 miljoen uit aan sportparticipatiestimulering voor burgers. Deze gelden worden door organisaties als Jeugdfonds Sport & Cultuur aangewend voor stimuleringsregelingen e.d.
- 14) Sporters hebben in 2018 ongeveer € 1,8 miljard uitgegeven aan sportaanbod in de Nederlandse anders-georganiseerde sport, in de vorm van les-, entreegelden en abonnementen. Zie pagina 113.
- 15) Sporters hebben in 2018 ruim € 700 miljoen uitgegeven aan contributiegelden bij sportverenigingen en sportbonden. Zie pagina 130.
- 16) In 2018 hebben sporters voor € 365 miljoen uitgegeven aan horeca, merchandising en andere uitgaven bij sportverenigingen.
- 17) Sporters hebben in 2018 voor € 0,5 miljoen uitgegeven aan MTB vignetten en ruitperpenningen in natuurgebieden in Nederland. Zie pagina 139.
- 18) Gemeenten dragen in 2018 ruim € 1,1 miljard bij aan sport- en recreatiefaciliteiten in de openbare ruimte. Zie pagina 140.
- 19) Private partijen dragen jaarlijks ongeveer € 120 miljoen bij aan anders-georganiseerde sport via reclamegelden en huur van faciliteiten.





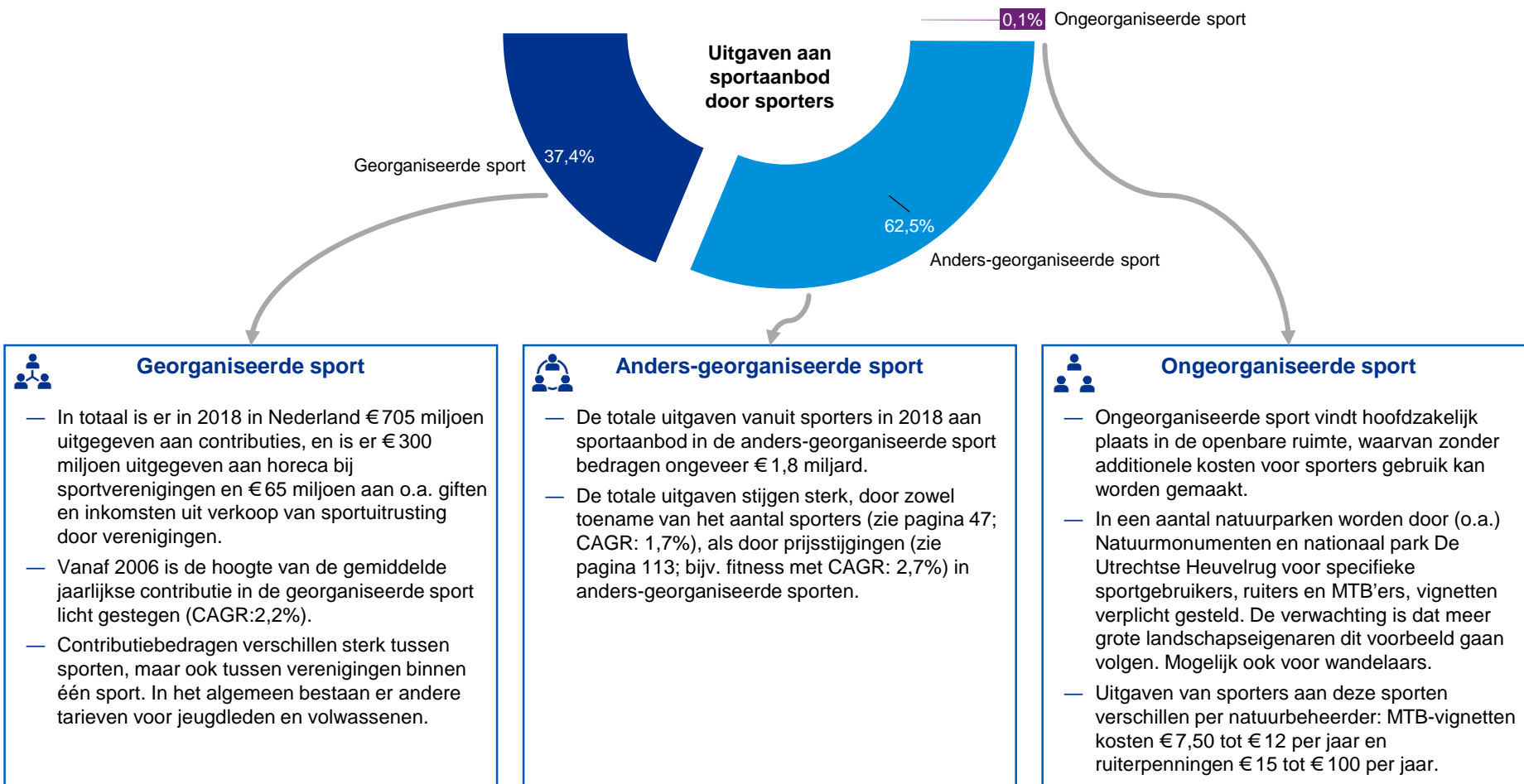
## 4.b) Uitgaven aan sport



# 4.b.i) Uitgaven van sporters

# Meer dan 60% van de totale uitgaven aan sportaanbod in Nederland komt ten goede aan commerciële sportaanbieders

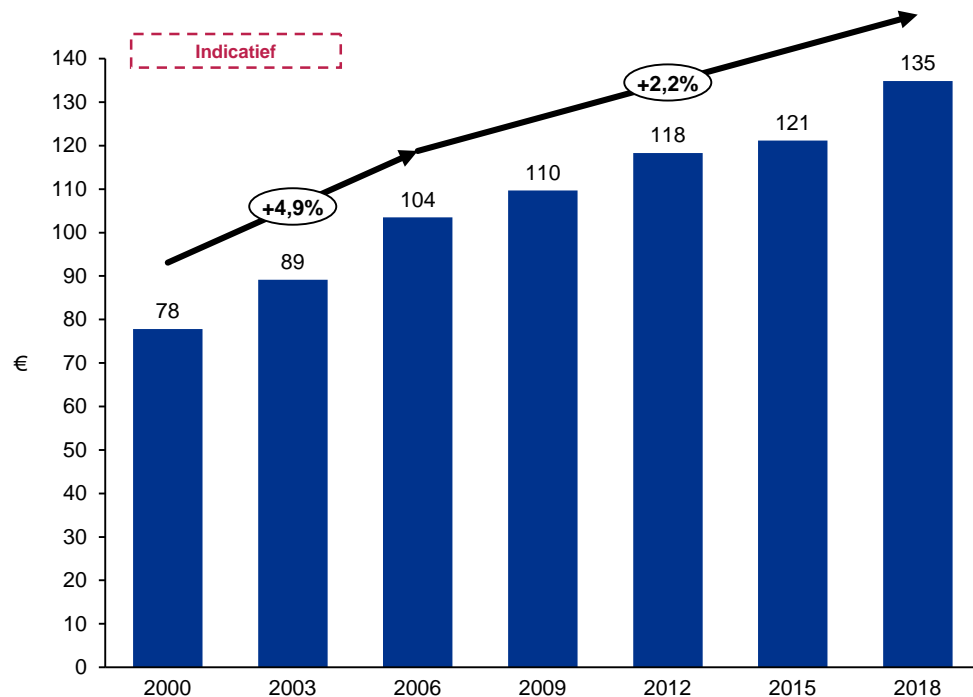
## Verdeling totale uitgaven aan sportaanbod door huishoudens in Nederland (2018)



Bron: Jaarverslagen NOC\*NSF, NOC\*NSF Sportbondenmonitor, Mulier Instituut brancherapport sportverenigingen (2018), Iv3 data CBS, Fitness Markt en Trend rapport, Natuurmonumenten, Nationaal park Utrechtse Heuvelrug, KPMG-analyse

# De gemiddelde jaarlijkse contributie voor deelname aan georganiseerde sport in Nederland stijgt licht in de afgelopen jaren

## Ontwikkeling gem. jaarlijkse contributie per lid in georganiseerde sport (2000-2018)



## Hoogte van contributie neemt licht toe in de georganiseerde sport

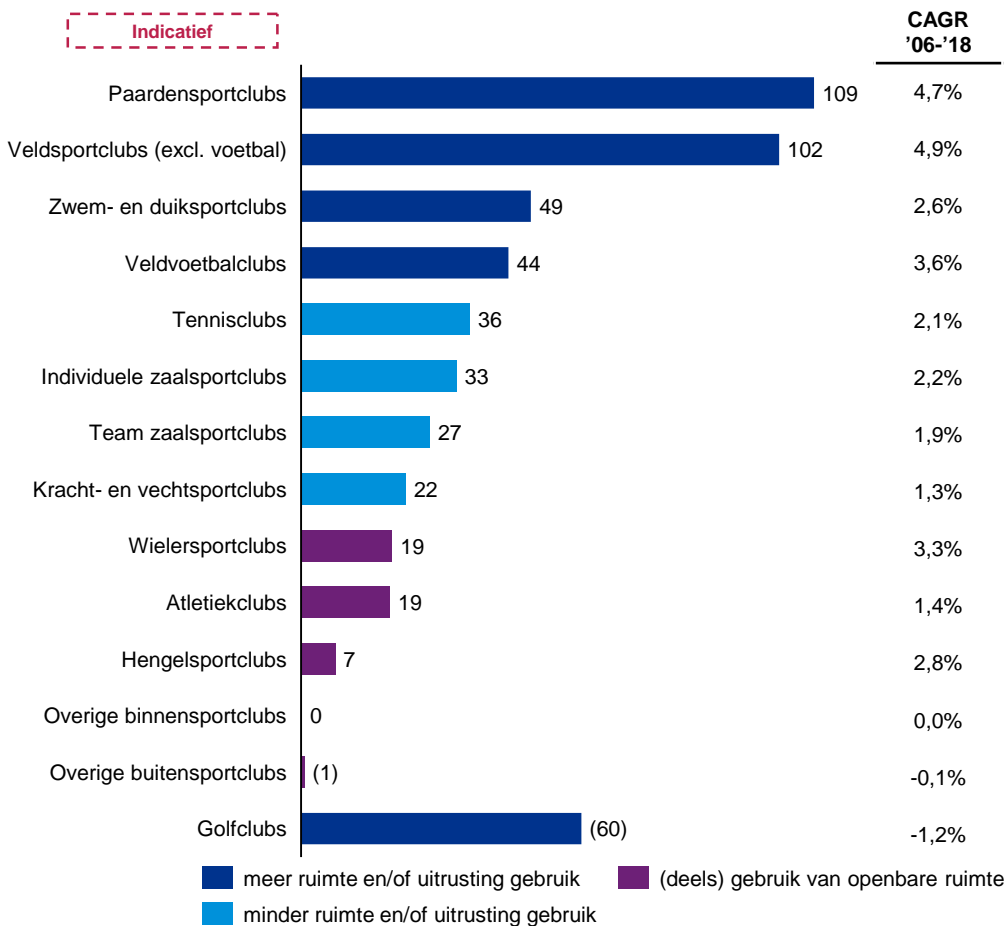
- De gemiddelde jaarlijkse contributie voor sportverenigingen in Nederland is toegenomen in de afgelopen 18 jaar. Sinds 2006 is het effect van de stijging van de contributies op het reëel besteedbaar inkomen van huishoudens relatief klein. Hierdoor is het kostenniveau van sporten bij een sportvereniging relatief stabiel gebleven sinds 2006.
  - De gemiddelde jaarlijkse contributie is in de periode 2006-2018 toegenomen met 2,2% per jaar tot € 135, terwijl de inflatie in dezelfde periode jaarlijks gemiddeld 1,6% bedroeg.
  - In de periode 2000 tot 2006 is de gemiddelde contributie wel relatief sterk gestegen (CAGR: 4,9%).
- De gemiddelde kosten voor sportaanbod in de georganiseerde sport zijn, vergeleken met anders-georganiseerde sport, relatief laag.
  - Deels is de relatief lage gemiddelde contributie binnen de georganiseerde sport te verklaren doordat veel sportverenigingen een (sterk) gereduceerd contributietarief voor jeugdleden hanteren en bij veel sporten een substantieel deel van de leden jeugdleden zijn.<sup>i)</sup>
  - Een tweede verklaring voor de relatief lage kosten van sportaanbod in de georganiseerde sport is de inzet van vrijwilligers in de georganiseerde sport. Zie pagina 133.
  - Een derde verklaring voor de lagere gemiddelde kosten voor sportaanbod in de georganiseerde sport is dat in veel gemeenten geen kostprijsdekkende huur voor de sportaccommodaties gerekend wordt aan sportverenigingen. Zie pagina 132.
- De gemiddelde jaarlijkse contributie is niet in alle sporten een volledig dekkend bedrag voor het totale sportaanbod. Zo is het gebruikelijk in bijvoorbeeld sporten als tennis, golf, zwemmen en judo dat er additionele kosten aan lessen/training/begeleiding verbonden zijn. Het is tevens niet ongebruikelijk dat deze lessen worden aangeboden door (deels) commerciële sportaanbieders die actief zijn op de sportaccommodaties in aanvulling op het sportaanbod van de vereniging.

Notitie: a) 2018 sportclubdata nog niet gepubliceerd door CBS; 2018-cijfers zijn indicatief.  
Bron: CBS Sportclubs, KPMG-analyse

Bron: i) Sportverenigingen in Nederland 2018, Mulier Instituut

# Toename van de contributie speelt vooral bij sporten die relatief veel ruimte en/of sportuitrusting nodig hebben voor sportbeoefening

**Absoluut verschil jaarlijkse contributie per lid in georganiseerde sporten (tussen 2006-2018)**

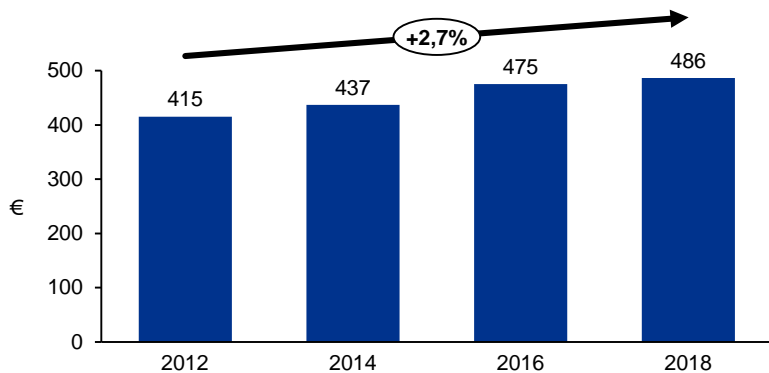


- Hoewel verschillend in tempo en timing, is een toename in de hoogte van de contributie bij een groot deel van de georganiseerde sporten waarneembaar in de periode 2006-2018.
- Vooral sporten die relatief meer ruimte gebruiken (veldsporten), relatief dure, specialistische accommodatie nodig hebben (o.a. zwemmen) en/of meer sportuitrusting nodig hebben (o.a. paardensport, duiken), worden minder betaalbaar voor sporters.
  - Sporten die meer gebruikmaken van ruimte en/of uitrusting (excl. golf) kennen een sterkere toename van de gemiddelde jaarlijkse contributie, met 4,0% CAGR sinds 2006. In dezelfde periode was de gemiddelde jaarlijkse stijging van alle contributies 2,2% CAGR.
- Een opvallende uitzondering is golf. Golfen kent, in tegenstelling tot andere sporten die relatief veel ruimte en/of uitrusting gebruiken voor de beoefening, juist een daling van de gemiddelde contributie in de periode 2006-2018.
  - De gemiddelde jaarlijkse contributie per lid is licht afgenomen bij golf (CAGR:-1,2%). Golf blijft echter met afstand gemiddeld de duurste sportcategorie om te beoefenen, met een gemiddelde contributie per lid van € 396 in 2018.
- Bij sporten die minder ruimte en/of uitrusting gebruiken, zoals binnensporten en tennis, neemt de gemiddelde jaarlijkse contributie minder snel toe dan gemiddeld.
  - Bij de binnensporten en tennis is de toename in de gemiddelde jaarlijkse contributie beperkt sinds 2006 (CAGR: 1,6%).
- Sporten die veelal gebruikmaken van sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte laten in absolute zin een beperktere stijging van de gemiddelde jaarlijkse contributie zien.
  - Sporten in de openbare ruimte kennen een beperkte toename van de contributie sinds 2006 (CAGR: 1,6%).

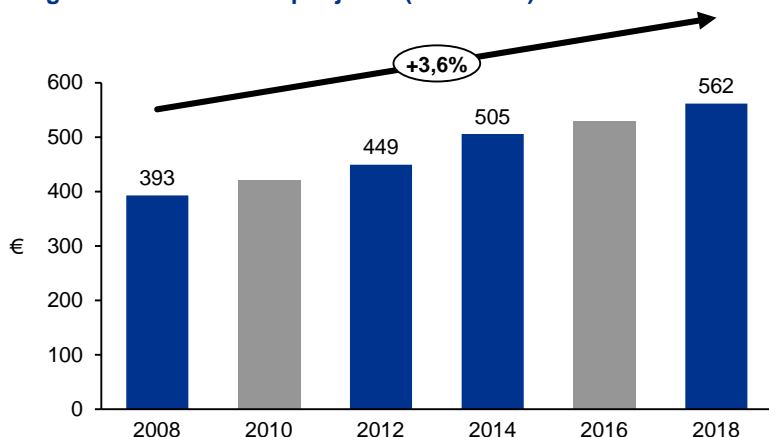
Notitie: a) 2018 sportclubdata nog niet gepubliceerd door CBS; 2018-cijfers zijn indicatief.  
 Bron: CBS Sportclubs, KPMG-analyse

# De gemiddelde jaarlijkse kosten voor sporters in commercieel aangeboden sporten liggen substantieel hoger dan in georganiseerde sporten en zijn gestegen

**Gemiddelde kosten fitnessabonnement per jaar (2012-2018)**



**Uitgaven aan zwemmen per jaar<sup>(c)</sup> (2008-2018)**



## Kosten voor sporters stijgen in een aantal anders-georganiseerde sporten

- Gemiddelde abonnements-, entree en/of leskosten per jaar voor populaire anders georganiseerde sporten in 2018 (o.b.v. 1x per week sporten) liggen substantieel hoger dan de gemiddelde kosten voor georganiseerde sporten. Zie pagina 111:
  - Fitness: € 486 (CAGR '12-'18: 2,7%)
  - Bootcampen: ~€ 325 (CAGR: n.b.)
  - Yoga: ~€ 450 (CAGR: n.b.)
  - Paardrijden: € 880<sup>(a)</sup> (CAGR '08-'18: 2,0%)
  - Zwemmen: € 562<sup>(b)</sup> (CAGR '08-'18: 3,6%)
- Daadwerkelijke kosten voor (o.a.) fitness kunnen, middels kortingsregelingen vanuit bijvoorbeeld werkgevers en zorgverzekeraars, voor sporters lager zijn.
- Ook de jaarlijkse kosten voor sporters zijn de afgelopen jaren gestegen. Voor de grootste anders georganiseerde sport fitness is de gemiddelde jaarlijkse stijging stijging (2,7% CAGR) iets hoger dan bij georganiseerde sporten (2,2% CAGR) in dezelfde periode. Voor zwemmen, de tweede grootste anders georganiseerde sport, kent een sterkere gemiddelde jaarlijkse stijging van 3,6% CAGR.

### Case: Zwemmen

- Nederland kent als waterland een lange en rijke traditie op gebied van zwemmen.
- In 1991 bood 90% van de scholen schoolzwemmen aan, maar dit is afgenomen naar 57% in 2005, 43% in 2012 en ligt in 2018 onder de 30%.
- Een deel van de zwembaden is de afgelopen decennia gecommmercialiseerd of wordt uitgebaat door een commerciële exploitant.
- In veel gemeenten is er steun voor zwemeducatie, waardoor gemeenten proberen middels subsidies aan zowel publieke als commerciële zwembaden (o.a. via niet-kostendekkende huurtarieven of exploitatiesubsidies) zwemmen en zwemles voor de gehele bevolking betaalbaar te houden.
- De prijzen voor zwemdiploma's stijgen echter al jaren. Een A-diploma behalen kost per kind in 2018 tussen de € 600 en € 900 bij commercieel aangeboden zwemlessen.

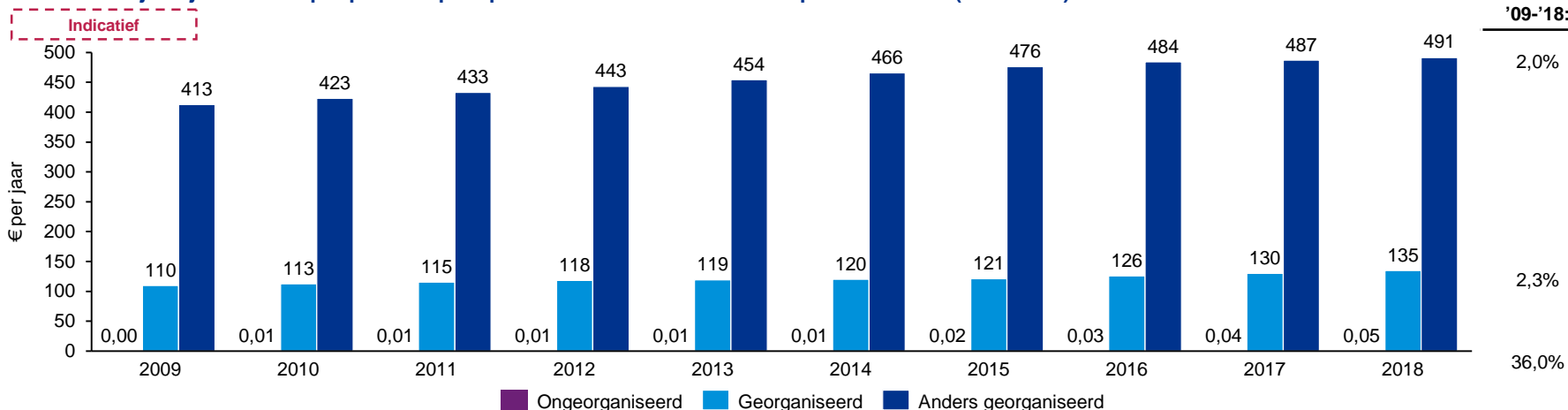
Bron: Zwemlesspecialist.nl, NRZ, KPMG-analyse

Notitie: a) Onderscheid tussen paardenbezitters en paardrijders is meegenomen, net als de korting voor KNHS-leden. b) Zowel vrij zwemmen als commerciële zwemlesgeldten zijn meegenomen. c) Onbekend voor 2010 en 2016.  
Bron: CBS, Mulier Instituut brancherapport Zwemmen in Nederland, Fitness Markt en Trend rapport, FNRS, Yoga Magazine, websites Bootcamp aanbieders, KPMG-analyse

# De kosten voor anders-georganiseerd sportaanbod voor sporters zijn hoger dan de gemiddelde kosten voor georganiseerde sport

- Wanneer de verschillende vormen van sportaanbod met elkaar vergeleken worden, valt op dat de gemiddelde jaarlijkse kosten voor sporters voor anders-georganiseerde sporten ruim drie keer zo hoog zijn als de gemiddelde jaarlijkse kosten voor contributie in de georganiseerde sport.
  - Anders-georganiseerde sport kost sporters jaarlijks gemiddeld bijna € 500 in 2018, terwijl de gemiddelde jaarlijkse contributiekosten voor georganiseerde sporten ~€ 135 bedragen.
- De gemiddelde jaarlijkse kosten voor beide vormen van sportaanbod nemen in vergelijkbaar tempo toe, waardoor het grote verschil tussen de twee vormen blijft bestaan.
- Hoewel het verschil fors is, lijkt de groei in het aantal sporters in de anders-georganiseerde sport (CAGR '08-'18: 3,7%) te suggereren dat de kosten voor anders-georganiseerde sport voor een deel van de Nederlanders wel acceptabel zijn. Mogelijk dat dit niet geldt voor mensen met een lagere sociaal-economische status.
- Sportaanbieders in de anders-georganiseerde sport lijken in staat om sport op een dusdanige manier aan te bieden dat Nederlandse sporters bereid zijn om meer te betalen voor sport dan dat zij gemiddeld betalen bij sportverenigingen.
- Ongeorganiseerde sport in de openbare ruimte is vrijwel kosteloos, maar door een aantal sport-specifieke initiatieven (o.a. paardrijden, MTB), stijgen de gemiddelde kosten voor deze vorm van sportaanbod ook.

Gemiddelde jaarlijkse kosten per persoon per sport voor de drie vormen van sportaanbod<sup>a,b,c</sup> (2009-2018)<sup>d,e</sup>



Notitie: a) Ongeorganiseerde sport; gewogen gemiddelde vignet/penning-uitgaven voor wandelen, hardlopen, fietsen, paardrijden en MTB.  
 b) Anders-georganiseerde sport; gewogen gemiddelde kosten voor fitness, zwemmen, paardrijden, bootcampen, yoga en overig (karten, squashen, schaatsen, skiën, airsoften).  
 c) Georganiseerde sport; gewogen gemiddelde contributie bij sportverenigingen in Nederland. Hierin zijn bijv. additionele lesgelden niet meegenomen.  
 d) indicatief; CBS sportclub-cijfers 2018; n.b.: anders-georganiseerde sport is een schatting.  
 e) Ontwikkeling van prijsniveau geschat op basis van bekende prijsinformatie, bekende totale contributie-/abonnementsinkomsten en aantal leden/klanten over tijd.

Bron: Mulier Instituut brancherapport Zwemmen in Nederland, Fitness Markt en Trend rapport, KNHS, CBS Sportclubs, websites nationale parken en Natuurmonumenten, KPMG-analyse

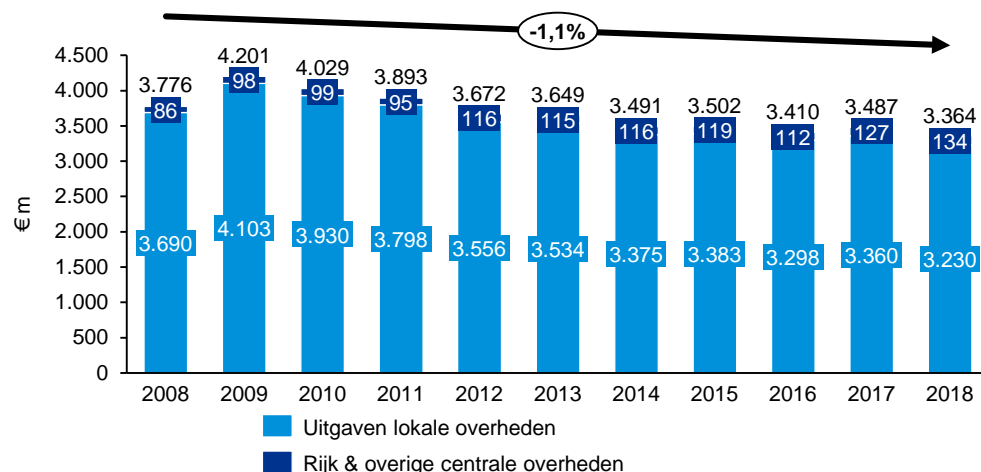


# 4.b.ii) Overheidsuitgaven aan sport

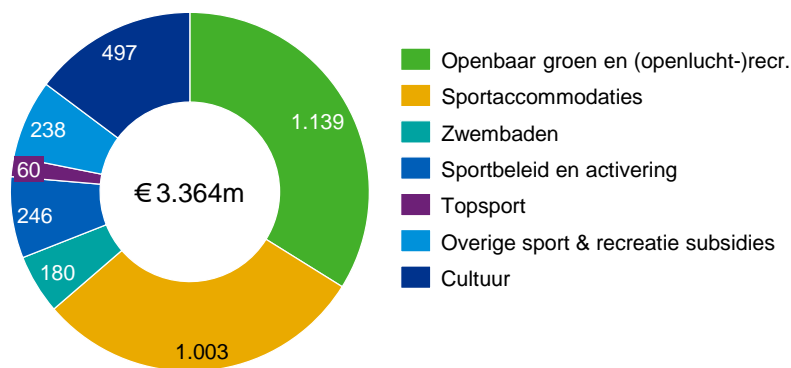


# Lokale overheidsuitgaven aan recreatie en sport vormen een belangrijke financiële stroom voor de sportbranche, maar dalen bijna ieder jaar sinds 2009

## Uitgaven vanuit verschillende overheden aan recreatie en sport (2008-2018)



## Verdeling van uitgaven van overheden aan recreatie en sport (2018)



## Overheidsuitgaven aan recreatie en sport dalen

- De jaarlijkse uitgaven die (voornamelijk lokale) overheden doen aan recreatie en sport dalen sinds 2008 gemiddeld met 1,1% per jaar.
- In dezelfde periode zijn de totale uitgaven van de overheid juist gestegen (CAGR 1,2%). Recreatie en sport lijkt daarmee minder belangrijk te zijn geworden voor de Nederlandse overheid en dan vooral voor de lokale overheden.
  - De totale uitgaven van het ministerie van VWS aan sport stijgen van € 86 miljoen in 2008 naar € 134 miljoen in 2018.
  - Gemeenten besteden minder geld aan de openbare ruimte (zie pagina 140) en aan sportbeleid en activering (zie pagina 121).

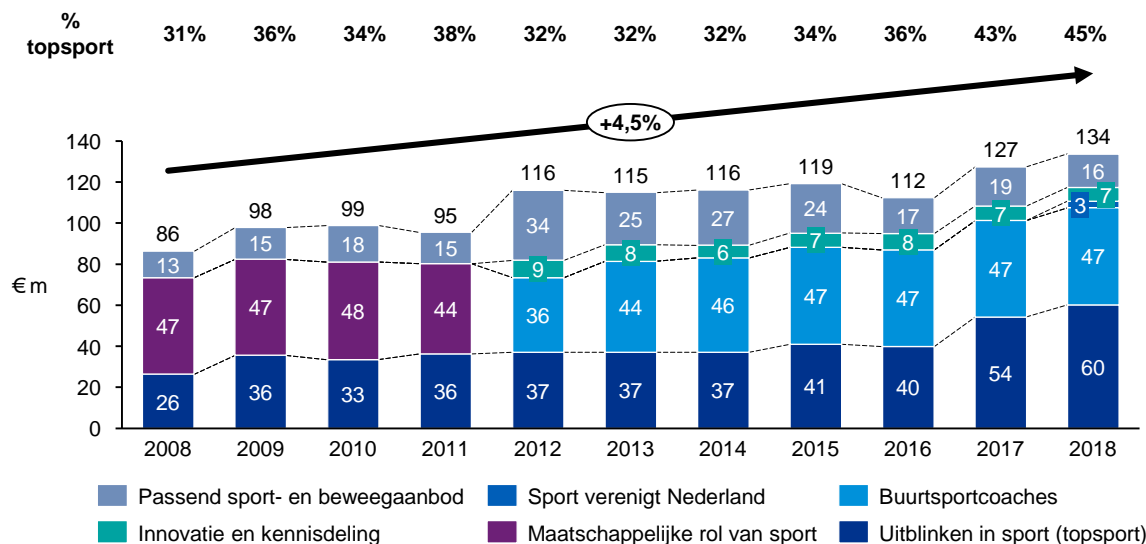
## Uitgaven recreatie en sport voor groot deel naar sport

- De totale jaarlijkse uitgaven aan recreatie en sport vanuit alle overheden gaan voor een groot deel naar sport en sport-gerelateerde zaken en in mindere mate naar cultuur en recreatie.
  - In 2018 was 30% van de totale uitgaven voor recreatie en sport bestemd voor sportaccommodaties; € 1 miljard. Daarnaast is nog eens € 250 miljoen uitgegeven aan sportbeleid en het bevorderen van sportdeelname en € 60 miljoen aan topsport.
  - Tevens werd voor ruim € 1,1 miljard besteed aan openbaar groen en openlucht-recreatievoorzieningen in de openbare ruimte en € 180 miljoen aan zwembaden, waarvan een groot deel gebruikt kan worden voor (ongeorganiseerd) sporten.

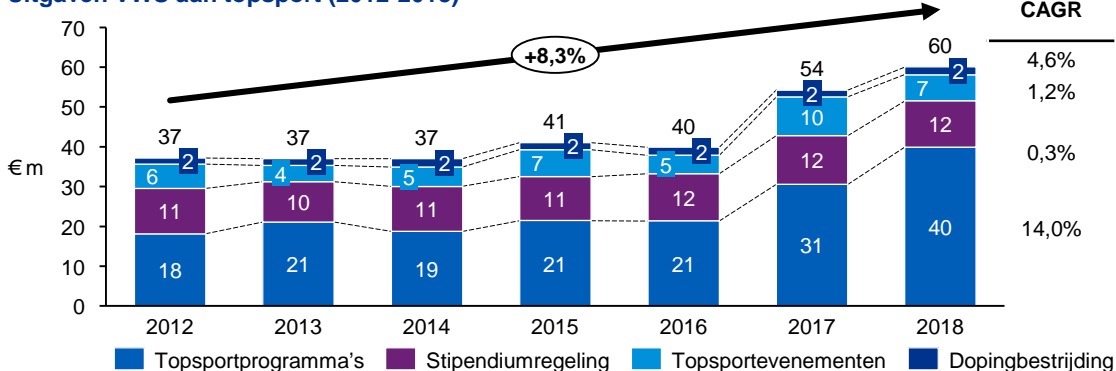
Bron: Iv3 database, CBS COFOG-data, KPMG-analyse

# De uitgaven van VWS aan sport stijgen sterk over de afgelopen tien jaar; de uitgaven aan topsport en specifiek de topsportprogramma's stijgen sterker dan de totale uitgaven

**Gerealiseerde uitgaven ministerie van VWS aan beleidsterrein sport (2008-2018)**



**Uitgaven VWS aan topsport (2012-2018)**

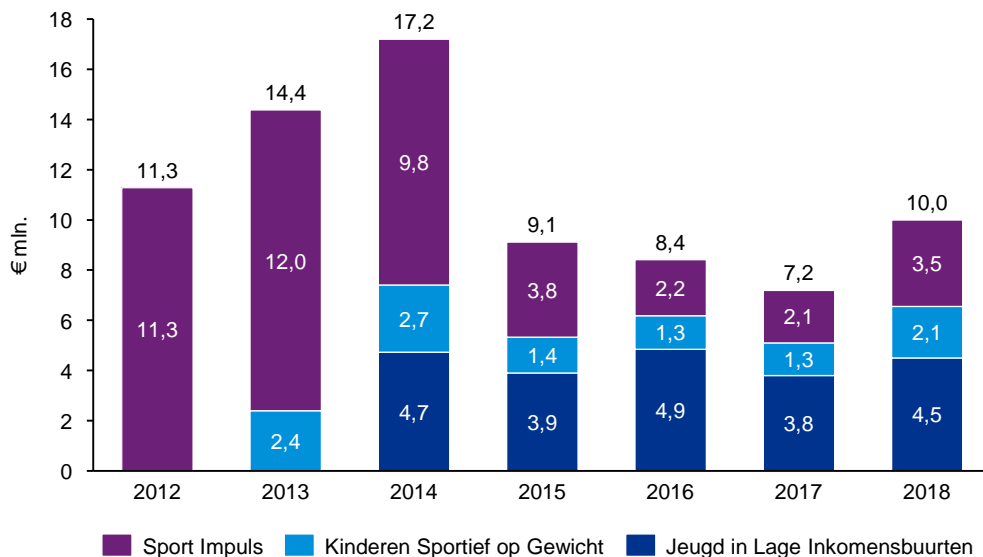


- De uitgaven van het ministerie van VWS aan het beleidsterrein sport zijn in de afgelopen tien jaar sterk gestegen.
  - De gerealiseerde uitgaven aan sport stijgen van € 86 miljoen in 2008 naar € 134 miljoen in 2018.
- De uitgaven van het ministerie van VWS aan breedtesport zijn gestegen met 2,1% CAGR van € 60 miljoen in 2008 tot € 74 miljoen in 2018.
- Opvallend is dat de uitgaven bestemd voor topsport in de afgelopen tien jaar een groter deel van de totale uitgaven van het ministerie van VWS aan sport zijn geworden.
  - In 2008 was 31% van de uitgaven aan sport bestemd voor topsport, in 2018 is dit gegroeid naar 45% van de totale uitgaven aan sport.
- De toename in de uitgaven aan topsport gaat voornamelijk naar de topsportprogramma's.
  - De uitgaven bestemd voor topsportprogramma's zijn sinds 2012 met 14,0% CAGR gegroeid, terwijl uitgaven aan topsportevenementen (1,2% CAGR), de stipendiumregeling (CAGR 0,3%) en dopingbestrijding (CAGR 4,6%) veel minder sterk zijn toegenomen.

Bron: Jaarverslagen en begrotingsrapporten VWS, KPMG-analyse

Met Sport en Bewegen in de Buurt stelde het ministerie van VWS jaarlijks tussen de € 7,2 en € 17,2 mln. beschikbaar aan sportaanbieders voor passend sport- en beweegaanbod

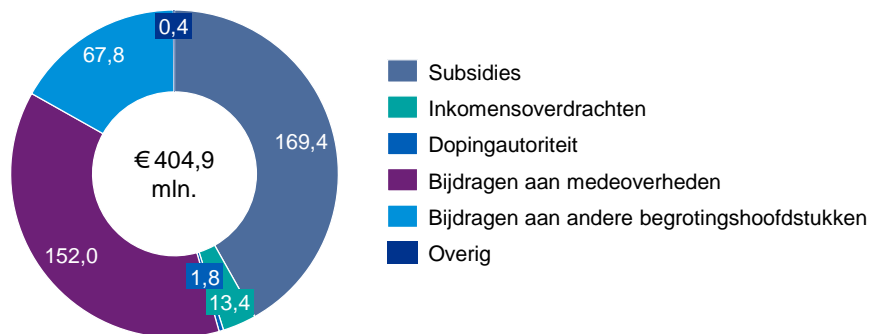
#### Uitgegeven subsidie Sport en Bewegen in de Buurt programma (2012-2018)



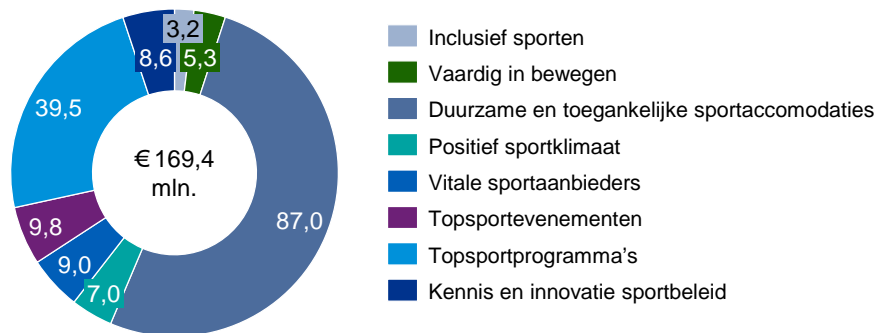
- Naast de jaarlijkse afdracht van ruim €40 miljoen aan gemeenten als bijdrage aan de buurtsportcoaches, heeft het ministerie van VWS met het programma Sport en Bewegen in de Buurt tussen 2012 en 2018 in totaal ruim €75 miljoen ter beschikking gesteld aan sportaanbieders om passend sport- en -beweegaanbod te creëren voor kwetsbare groepen.
  - De Sport Impuls-subsidie is bedoeld ter bevordering van sport- en beweegaanbod voor ouderen en mensen met een beperking of chronische ziekte.
  - De Kinderen Sportief op Gewicht-subsidie is bedoeld om sport- en beweegaanbod voor kinderen van 0-18 jaar met (risico op) overgewicht te stimuleren.
  - De Jeugd in Lage Inkomensbuurten-subsidie is gericht op kinderen en jongeren tot 21 jaar, die niet of te weinig bewegen of dreigen te stoppen met hun sport- en beweegactiviteiten, te stimuleren om blijvend fysiek in beweging te komen.
- In nagenoeg alle jaren zijn er bij de drie subsidieregelingen meer aanvragen binnengekomen dan waar budget voor beschikbaar was, waaruit blijkt dat er bij sportaanbieders veel behoefte is aan steun voor de organisatie van passend sport- en beweegaanbod voor kwetsbare groepen.<sup>(i)</sup>
- Het programma Sport en Bewegen in de Buurt is afgerond in 2018 en wordt vervangen door initiatieven uit het Sportakkoord per 2019.

# Met het sluiten van het Sportakkoord komt er vanaf 2019 een nieuw sportbeleid en nieuwe begroting bij het ministerie van VWS

## Begroting ministerie van VWS voor sport en bewegen na het Sportakkoord (2019)



## Begroting ministerie van VWS-subsidies voor sport en bewegen (2019)



— Het sluiten van het sportakkoord door partners uit de Nederlandse sportbranche heeft geleid tot een nieuw sportbeleid vanaf 2019.

- De strategische partners van het akkoord zijn: het ministerie van VWS, VSG (Vereniging Sport en Gemeenten), en NOS\*NSF.

— Het sportakkoord is onderverdeeld in zes deelakkoorden:

- Inclusief sporten & bewegen: iedere Nederlander in staat stellen een leven lang te bewegen.
- Duurzame sportinfrastructuur: Nederland voorzien van functionele, goede en duurzame accommodaties.
- Vitale sport- en beweegaanbieders: toekomstbestendigheid van de organisaties.
- Positieve sportcultuur: zorgeloos en plezierig sporten en voorkomen van misstanden.
- Vaardig in bewegen: stimuleren van motorische vaardigheden van kinderen om aan de nieuwe beweegrichtlijnen te voldoen.
- Het zesde thema, Topsport die inspireert, wordt in 2019 verder vormgegeven en zal input zijn voor het nieuwe topsportbeleid na Tokio 2020.

— Voor 2019 is in totaal een bedrag van ruim €400 miljoen gereserveerd voor sport en bewegen vanuit het ministerie van VWS

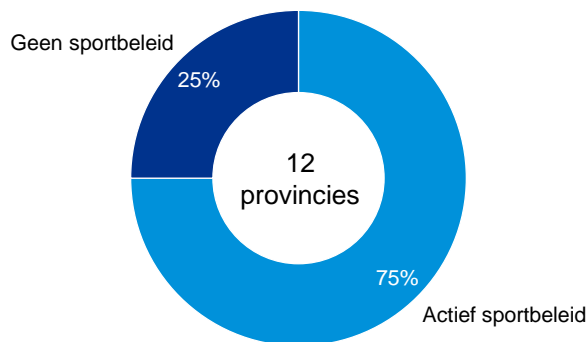
- Ongeveer €240 miljoen van het totaal is ten behoeve van een compensatieregeling voor de impact van de uitbreiding van de btw-sportvrijstellingen en bestaat uit twee regelingen: de SPUK en de BOSA. De SPUK-regeling (btw-compensatie voor gemeenten) bedraagt €152 miljoen. De BOSA-regeling (compensatieregeling voor verenigingen en exploitatie-stichtingen) bedraagt €87 miljoen.

- €170 miljoen is gereserveerd voor subsidies voor sport en bewegen. De subsidies bestaan o.a. uit verduurzaming en verbetering van de toegankelijkheid van sportaccommodaties, topsportprogramma's, topsportevenementen, kennis en innovatie en projecten voor sportaanbieders, bewegingsvaardigheden, inclusief sporten en bevordering van een positief sportklimaat.

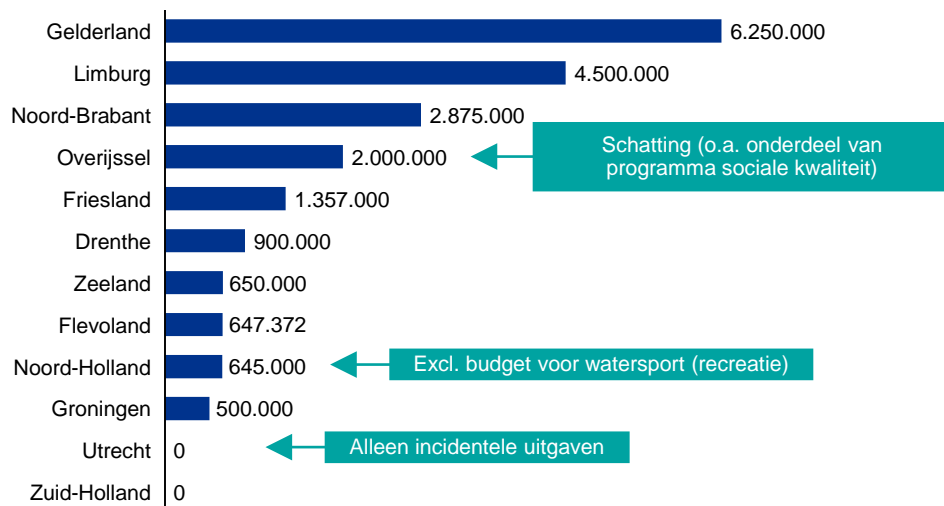
Bron: Begroting ministerie van VWS, Het Nationale Sportakkoord, KPMG-analyse

# Provincies zijn ook actief op gebied van sport, maar uitgaven verschillen sterk tussen provincies door sterke verschillen in schaal en inhoud van het huidige sportbeleid

## Verdeling provincies naar actief sportbeleid (2019)



## Beschikbaar budget (in €) voor sport per provincie (2019)

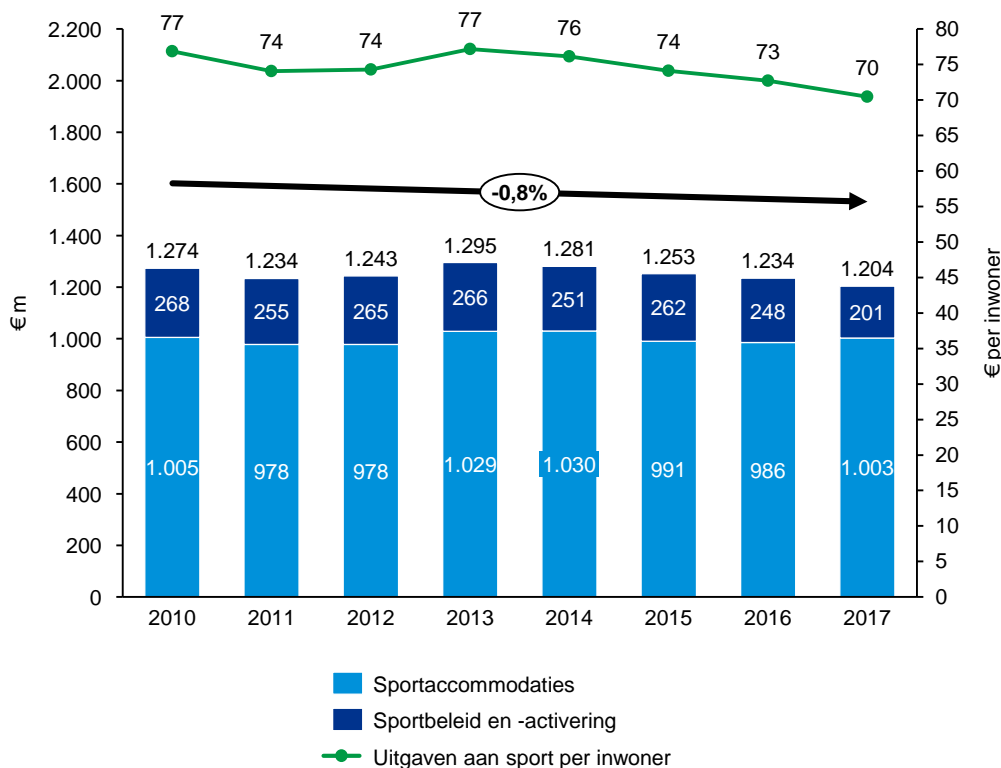


- Ondanks de kerntakendiscussie (maximaal twee bestuurslagen per beleidsonderwerp) blijken veel provincies actief beleid te voeren op het gebied van sport. Er bestaan sterke verschillen tussen de provincies op het vlak van sportbeleid.
  - In drie van de twaalf provincies werd in de afgelopen bestuursperiode geen actief sportbeleid gevoerd. Opvallend is dat de drie Randstadprovincies (Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland) geen actief sportbeleid voeren.
  - Onder de overige negen provincies bestaan er substantiële verschillen in het gevoerde sportbeleid. Zo zijn drie provincies actief betrokken bij de uitvoering van sportaanbod middels provinciale sportorganisaties, terwijl de overige zes provincies hier niet actief in zijn.
  - Ook reserveren zeven provincies structureel budget voor evenementen, terwijl de andere provincies hier alleen incidenteel budget voor vrijmaken.
- Budget voor sportbeleid wordt op provinciaal niveau, indien niet direct geormerkt voor sport zelf, vrijgemaakt uit drie portefeuilles; economie, gezondheid en sociaal. Met name de portefeuille economie wordt veel gebruikt door provincies om sportactiviteiten te financieren met als argumentatie de positieve impact van sport(-evenementen) op de regionale economie.
- De beschikbare budgetten van provincies lopen sterk uiteen tussen de provincies.
  - Drie provincies (Gelderland, Limburg en Noord-Brabant) geven jaarlijks meer dan € 2,5 miljoen uit aan sport.
  - Ook Overijssel (schatting: € 2 miljoen), Friesland (€ 1,4 miljoen) en Drenthe (€ 0,9 miljoen) hebben een substantieel budget gereserveerd voor sport.
  - Utrecht geeft alleen incidenteel geld uit aan sport en meer specifiek sportevenementen, terwijl Zuid-Holland geen budget gereserveerd heeft voor sport.

Bron: NLsportraad – Verkenning rol provincies in de sport (2019), KPMG-analyse

# Gemeenten zijn verantwoordelijk voor een groot deel van financiële stromen richting sportaanbod in Nederland, maar de uitgaven aan sport lopen de afgelopen jaren terug

**Totale uitgaven Nederlandse gemeenten aan sport per jaar (2010-2017)<sup>a</sup>**



- Gemeenten zijn één van de belangrijkste partijen in Nederland voor de financiering van sportaanbod.
  - Jaarlijks geven gemeenten ~€ 1,2 miljard uit aan sport in Nederland. Het grootste deel van de uitgaven van gemeenten wordt besteed aan sportaccommodaties in de gemeenten (~€ 1,0 miljard) en een deel wordt besteed aan stimulering van sportdeelname (~€ 200 miljoen) van bijvoorbeeld kwetsbare groepen in de gemeenten.
  - Gemeenten geven tevens (niet in de figuur<sup>a</sup>) € 180 miljoen uit aan zwembaden en ruim € 1,1 miljard aan openbaar groen voor sport en recreatie in de openbare ruimte.
- Opvallend is dat, ondanks een lichte groei van het aantal inwoners in Nederland, de uitgaven aan sport van gemeenten in Nederland juist licht gedaald is. De daling lijkt bijna uitsluitend voort te komen uit lagere uitgaven op het gebied van sportbeleid en -activering.
  - Gemeentelijke uitgaven aan sport zijn in Nederland in de periode van 2010-2017 licht gedaald met -0,8% CAGR.
  - De gemeentelijke uitgaven aan sport per inwoner zijn gedaald met -1,2% CAGR.
  - Uitgaven aan sportaccommodaties zijn stabiel gebleven (0,0% CAGR) en uitgaven aan sportbeleid en -activering zijn fors gedaald (-4,1% CAGR).

Notitie: a) Gemeentelijke uitgaven aan zwembaden niet weergegeven, want niet eenduidig over tijd beschikbaar. Uitgaven aan openbaar groen voor sport en recreatie niet opgenomen, want n.b. welk deel daarvan voor sportgeschikte faciliteiten bestemd is.  
Bron: CBS Iv3, CBS kerncijfers bevolking, KPMG-analyse



# 4.c) Financiële stromen naar sportaanbod

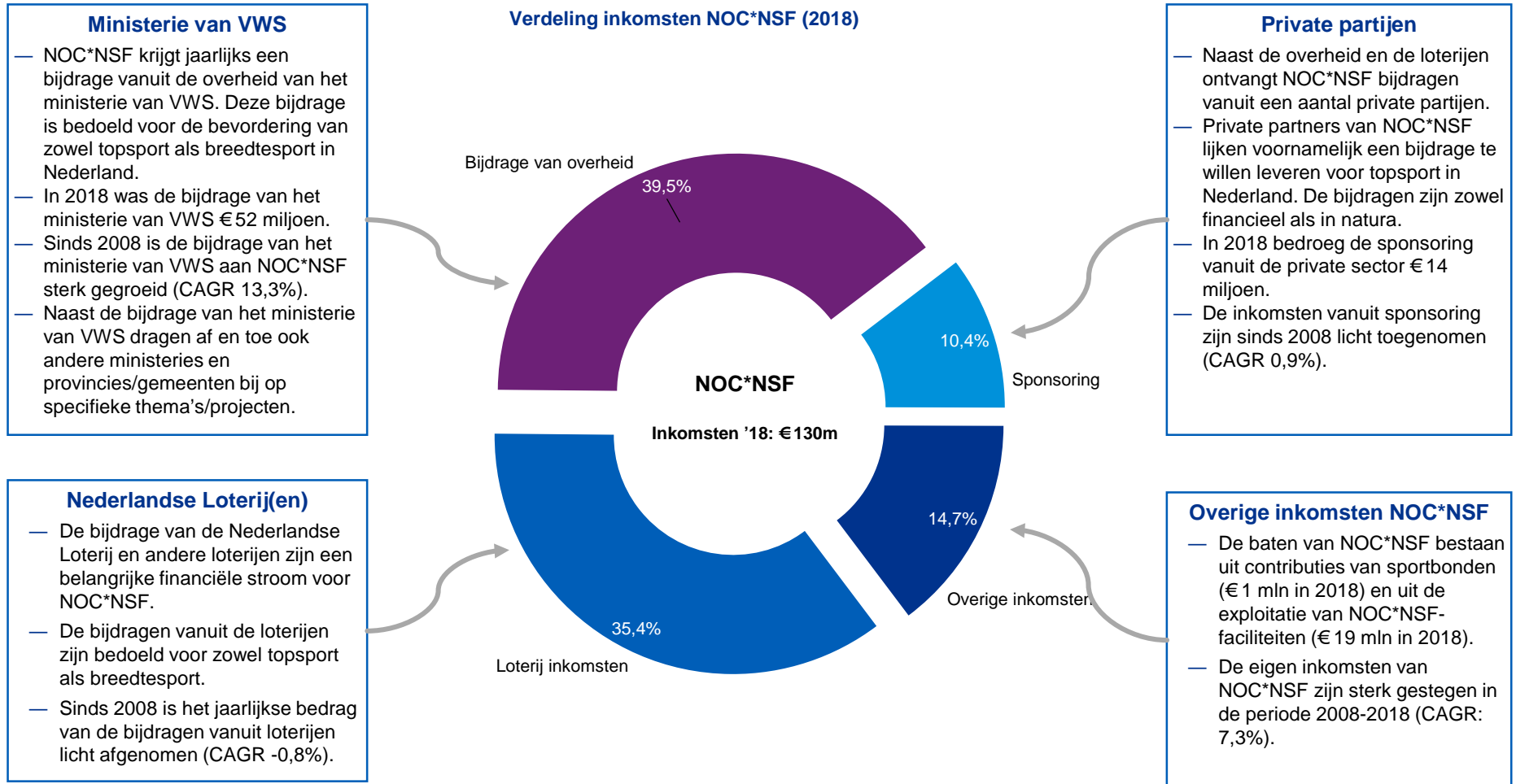


# 4.c.i) Financiële stromen in de georganiseerde sport





NOC\*NSF, en daarmee ook een belangrijk deel van de bijdragen aan haar leden, is voor 75% van haar inkomsten afhankelijk van de overheid en de Nederlandse Loterij

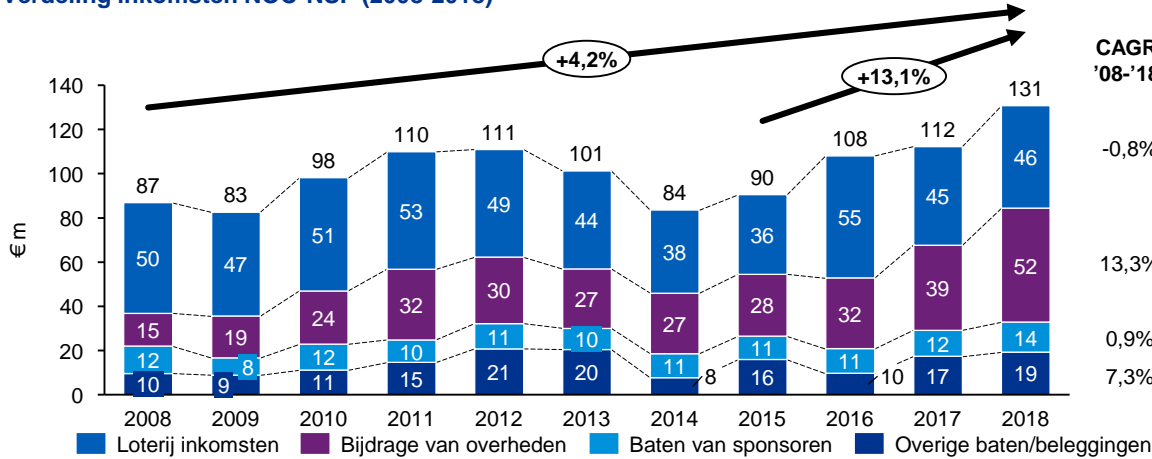


Bron: Jaarverslagen NOC\*NSF, KPMG-analyse



# De stijging in inkomsten van NOC\*NSF in de afgelopen jaren komt voornamelijk door een hogere bijdrage van het ministerie van VWS

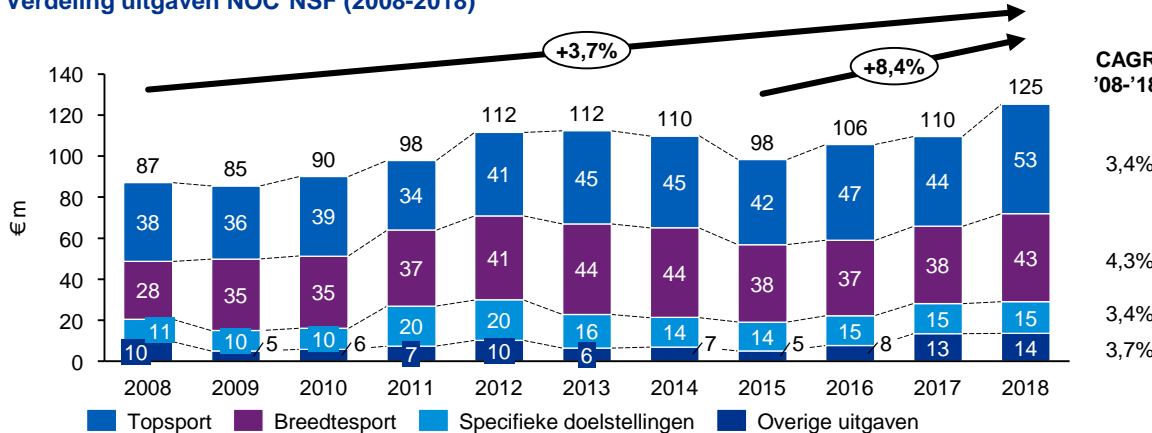
Verdeling inkomsten NOC\*NSF (2008-2018)<sup>a)</sup>



## De inkomsten van NOC\*NSF vanuit de overheid zijn sterk gegroeid in de afgelopen jaren

- NOC\*NSF heeft in 2018 €52 miljoen vanuit het ministerie van VWS ontvangen ten behoeve van de uitvoering van landelijk sportbeleid door NOC\*NSF en haar leden. Dit is bijna 40% van de totale inkomsten van NOC\*NSF.
- In de periode 2008-2018 zijn de inkomsten vanuit het ministerie van VWS met gemiddeld 13,3% per jaar gestegen, terwijl de totale inkomsten van NOC\*NSF met 4,2% CAGR zijn gestegen in dezelfde periode.
- De inkomsten van NOC\*NSF groeien sinds 2015 sterk met gemiddeld 13,1% per jaar.
- De loterij-inkomsten lijken met een duidelijke daling in 2013-2015 conjunctuurgevoelig te zijn en NOC\*NSF lijkt, doordat de andere inkomsten groeien, minder afhankelijk te worden van de loterij-inkomsten en meer afhankelijk van rijksmiddelen.

Verdeling uitgaven NOC\*NSF (2008-2018)



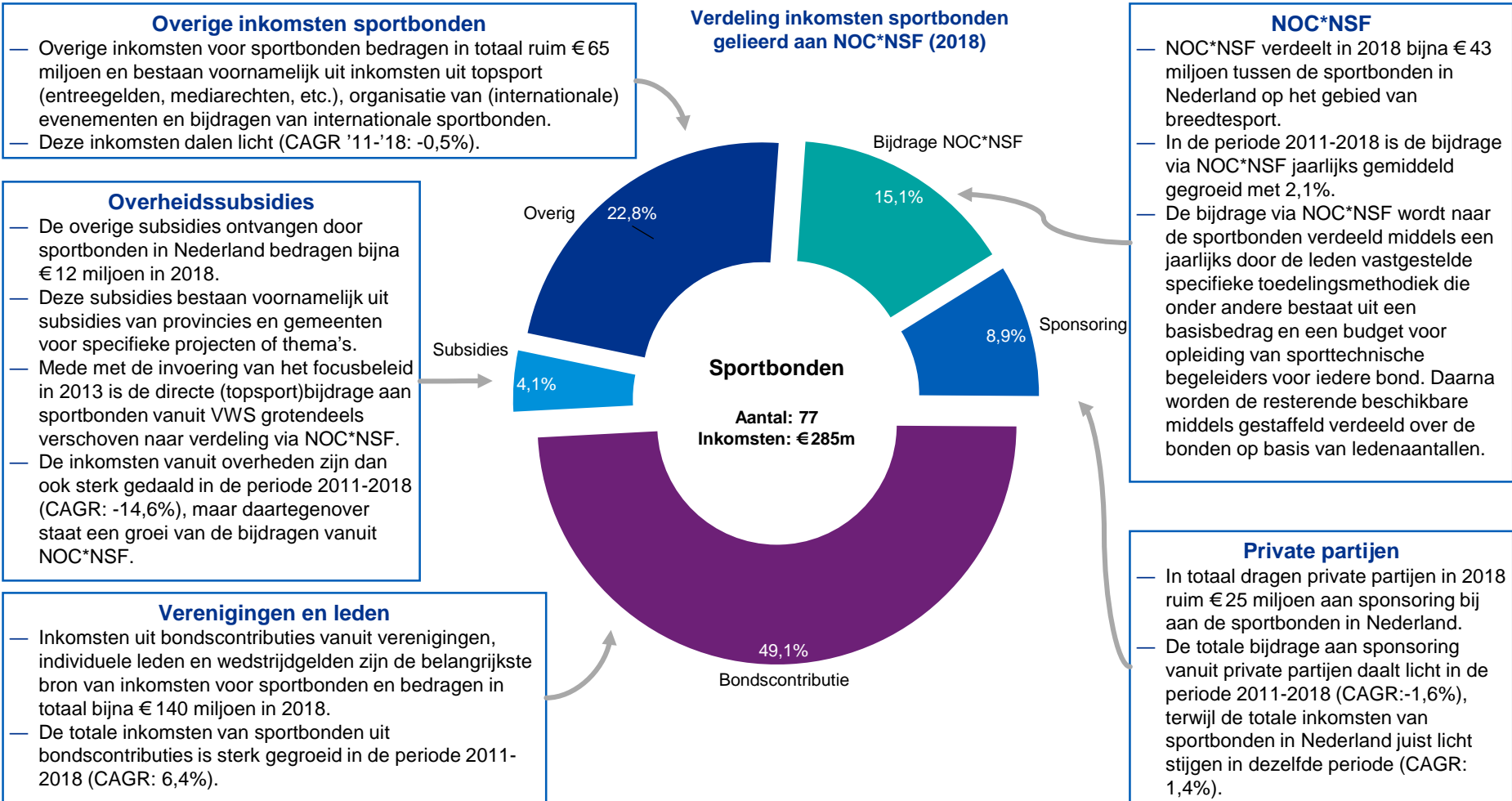
## Uitgaven van NOC\*NSF groeien sterk sinds 2015 door extra geld van VWS voor topsport en introductie Partners in sport positie

- De uitgaven aan topsport groeien in 2018 opeens fors met 20,5%, doordat het Ministerie van VWS meer bijdraagt op gebied van topsport via NOC\*NSF.
- De overige uitgaven van NOC\*NSF zijn van 2016 naar 2017 met bijna €5 miljoen gestegen. Deze stijging wordt vrijwel geheel veroorzaakt door de introductie van een nieuwe sponsorpropositie onder het bestaande Partners in Sport programma. Er is ruim €4 miljoen uitgekeerd aan de deelnemende sportbonden en de marketingkosten zijn met €0,7 miljoen gestegen.

Notitie: a) In 2008 worden de inkomsten vanuit de loterijen niet afzonderlijk weergegeven. Weergegeven waarde is indicatief.  
Bron: Jaarverslagen NOC\*NSF, KPMG-analyse



# Sportbonden zijn sterk afhankelijk van de contributies van verenigingen en leden en deze inkomstenstroom wordt steeds belangrijker

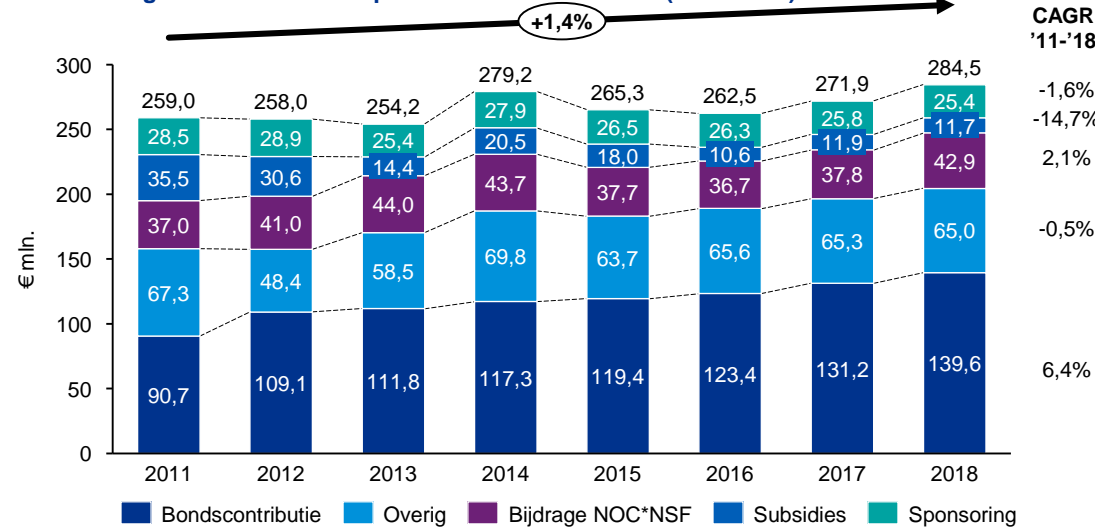


Bron: Jaarverslagen NOC\*NSF, NOC\*NSF Sportbondenmonitor, Jaarverslagen sportbonden, KPMG-analyse



# Sportbonden richten zich steeds meer op inkomsten vanuit contributie van verenigingen en sporters, maar kennen een grote variëteit in mate van afhankelijkheid

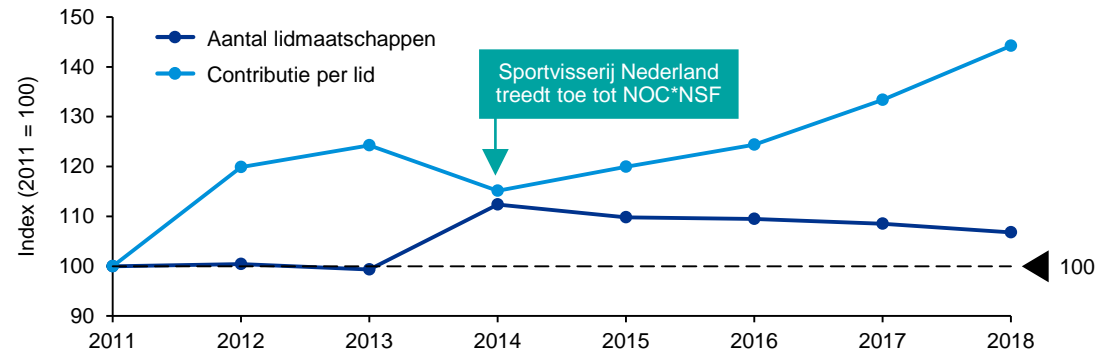
Ontwikkeling totale inkomsten sportbonden in Nederland (2011-2018)<sup>a)</sup>



Aandeel contributie in totale inkomsten sportbonden stijgt

- Sportbonden in Nederland worden minder afhankelijk van externe financiële stromen (bijdragen NOC\*NSF, sponsoring en subsidies) voor hun inkomsten. In 2011 was contributie goed voor 35% van de inkomsten van de sportbonden. In 2018 is dit aandeel bijna 50%.
  - Inkomsten uit contributie en wedstrijdgeden van verenigingen en leden zijn substantieel gestegen (CAGR: 6,4%) in de periode 2011-2018, tot bijna € 140 miljoen.
- De stijging in inkomsten uit bondscontributie voor de sportbonden wordt voornamelijk veroorzaakt door een stijging in de gemiddelde contributie-/wedstrijdgeden per lid van de sportbond.
  - De gemiddelde bondscontributie per lid is sterk gestegen (CAGR 5,4%). In 2011 bedroeg de gemiddelde bondscontributie € 18,80 per lid. In 2018 is de gemiddelde bondscontributie per lid gestegen naar € 27,12 per lid.
- De afhankelijkheid van bonden externe financiële stromen verschilt sterk per bond. De grote bonden kennen voldoende eigen inkomsten (zie pagina 128), maar kleine bonden, (ongeveer de helft van de bonden) kent een grote tot zeer grote afhankelijkheid van externe financiële stromen.<sup>i)</sup>
  - De top 10 bonden (uit 77 in totaal) genereren ongeveer 50% van de totale bondscontributieinkomsten van alle bonden.
  - De top 10 bonden genereren ongeveer twee derde van alle sponsorinkomsten van alle sportbonden.

Index ontwikkeling ledenaantallen en contributie per lid afgedragen aan sportbonden (2011-2018)



Notitie: a) Alleen sportbonden gelieerd aan NOC\*NSF zijn opgenomen in de analyse.

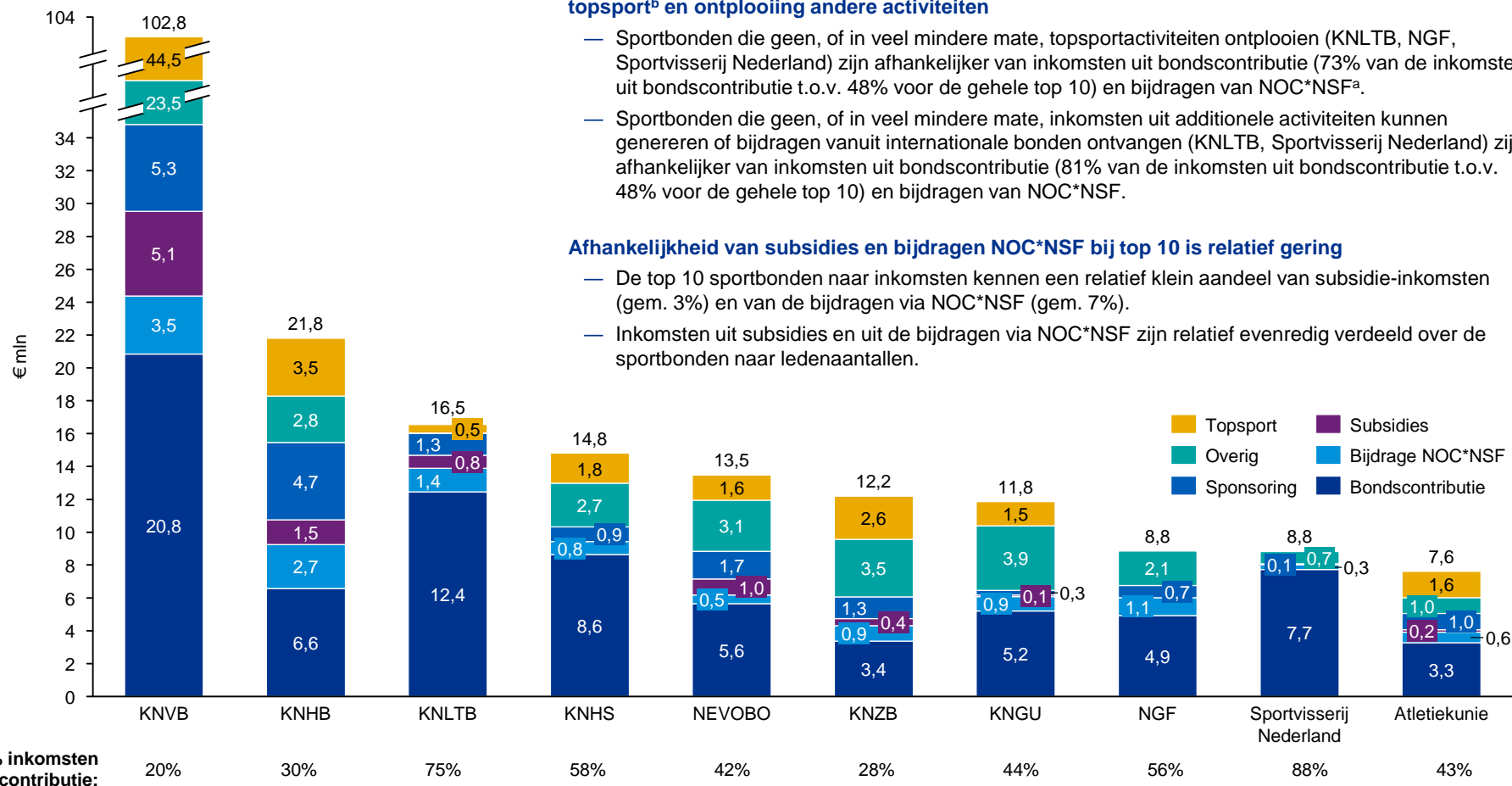
Bron: Jaarverslagen NOC\*NSF, NOC\*NSF Sportbondenmonitor, Jaarverslagen sportbonden, KPMG-analyse

Bron: i) KPMG interviewprogramma



# De top 10 grootste sportbonden zijn niet afhankelijk van subsidies en bijdragen via NOC\*NSF vanwege hun activiteiten op het gebied van onder andere topsport

## Overzicht Top 10 sportbonden naar inkomsten (2017)



## Sterk verschil in inkomstenverdeling per sportbond wordt vooral veroorzaakt door inkomsten uit topsport<sup>b</sup> en ontplooiing andere activiteiten

- Sportbonden die geen, of in veel mindere mate, topsportactiviteiten ontplooiën (KNLTB, NGF, Sportvisserij Nederland) zijn afhankelijker van inkomsten uit bondscontributie (73% van de inkomsten uit bondscontributie t.o.v. 48% voor de gehele top 10) en bijdragen van NOC\*NSF<sup>a</sup>.
- Sportbonden die geen, of in veel mindere mate, inkomsten uit additionele activiteiten kunnen genereren of bijdragen vanuit internationale bonden ontvangen (KNLTB, Sportvisserij Nederland) zijn afhankelijker van inkomsten uit bondscontributie (81% van de inkomsten uit bondscontributie t.o.v. 48% voor de gehele top 10) en bijdragen van NOC\*NSF.

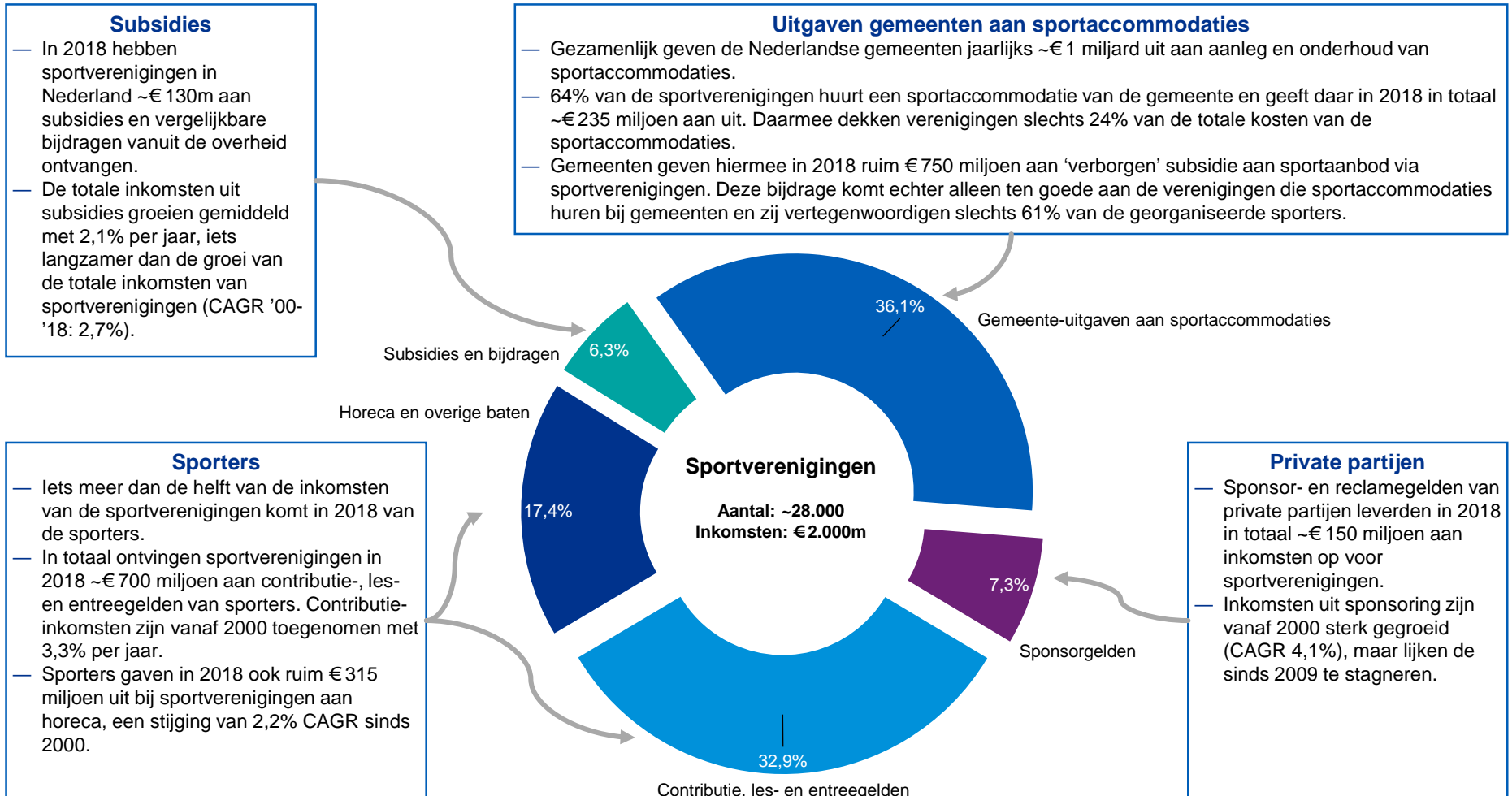
## Afhankelijkheid van subsidies en bijdragen NOC\*NSF bij top 10 is relatief gering

- De top 10 sportbonden naar inkomsten kennen een relatief klein aandeel van subsidie-inkomsten (gem. 3%) en van de bijdragen via NOC\*NSF (gem. 7%).
- Inkomsten uit subsidies en uit de bijdragen via NOC\*NSF zijn relatief evenredig verdeeld over de sportbonden naar ledenaantallen.

Notitie: a) Bijdragen NOC\*NSF behelzen alle bijdragen via NOC\*NSF onder zowel het bestedingsplan als de topsportfinanciering. b) Topsportinkomsten bestaat o.a. uit topsportsponsoring, mediarechten, topsportevenementen.  
Bron: Jaarverslagen sportbonden, KPMG-analyse



# Sportverenigingen zijn voor 50% van hun inkomsten afhankelijk van sporters



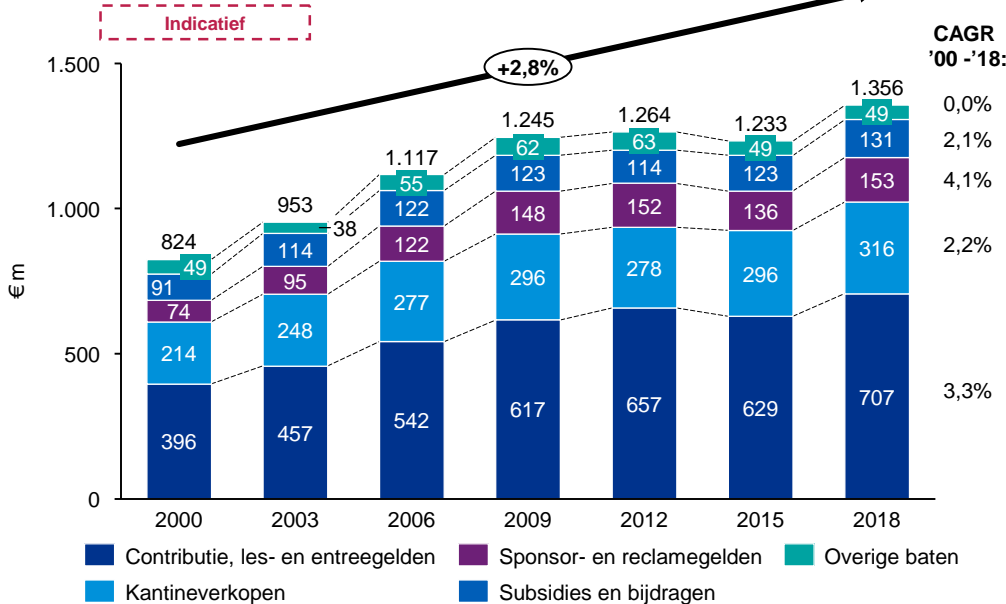
Verdeling inkomsten sportverenigingen (2018)

Bron: CBS Sportclubs, CBS Iv3, KPMG-analyse

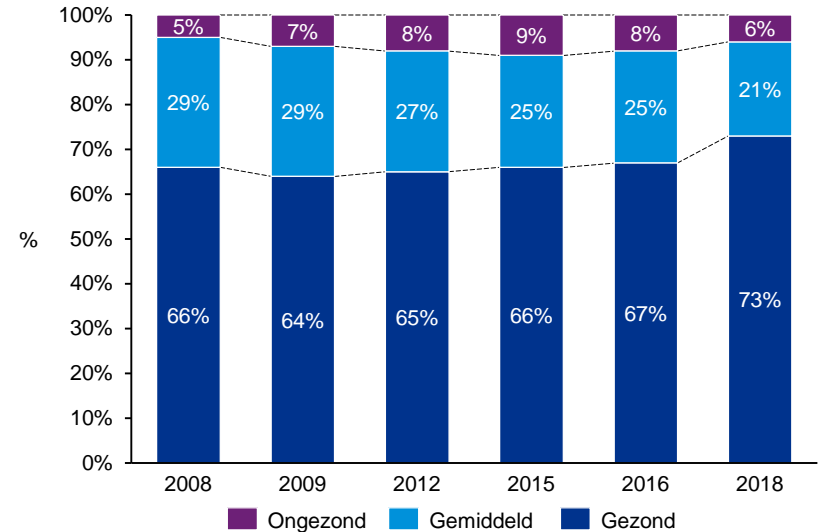


# De financiële gezondheid van sportverenigingen lijkt, mede door stijgende inkomsten, te verbeteren in de afgelopen jaren

Ontwikkeling inkomsten bij sportverenigingen (2000-2018)<sup>a,b</sup>



Zelfbeoordeling financiële gezondheid sportverenigingen (2008-2018)<sup>c</sup>



## Inkomsten sportverenigingen groeien tot 2012 sterk

- Hoewel de crisis in de periode 2012-2015 duidelijk effect heeft gehad op sportverenigingen, zijn de totale inkomsten over een langere periode gestegen in vrijwel alle categorieën.
- Van 2000 tot 2012 zijn de totale inkomsten van sportverenigingen sterk gestegen (CAGR: 4,7%), terwijl er tussen 2012 en 2015 sprake was van een lichte daling van de inkomsten.
- Dit maakt verenigingen niet minder afhankelijk van de 'verborgen' subsidie van gemeenten middels niet-kostendekkende huur voor sportaccommodaties van € 757 miljoen in 2018.

## Financiële gezondheid lijkt toe te nemen in de laatste jaren

- De stijgende inkomsten bij sportverenigingen lijken een positief effect te hebben op de gepercipieerde financiële gezondheid bij de sportverenigingen zelf.
- In de periode 2012 tot 2018 is de groep zichzelf gezond beoordelende sportverenigingen toegenomen van 65% tot 73% en kwalificeert slechts 6% van de sportverenigingen zich als financieel ongezond.

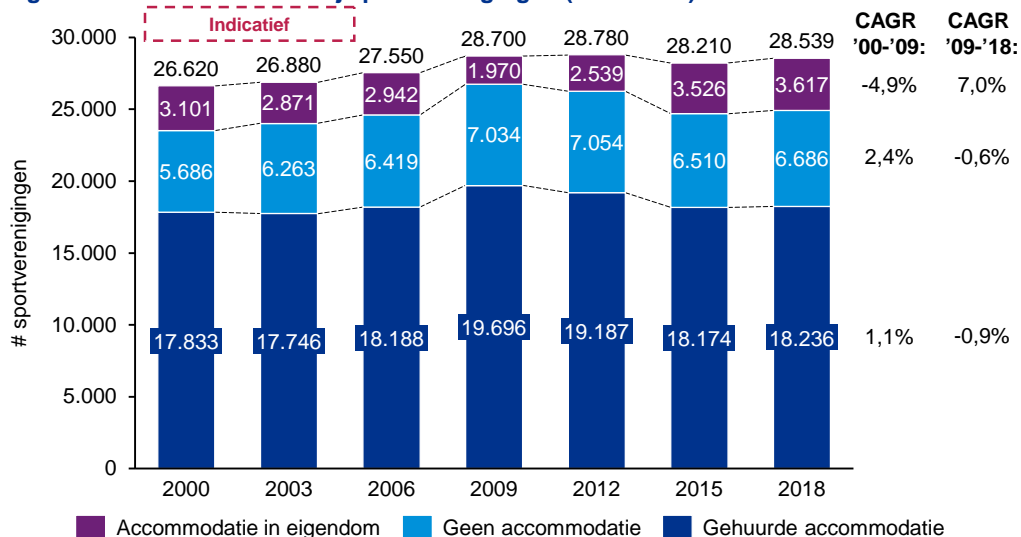
Notitie: a) 2018 sportclubdata nog niet gepubliceerd door CBS; 2018-cijfers zijn indicatief. b) De verborgen subsidie middels niet-kostendekkende huur voor sportaccommodaties wordt ontvangen in natura en vormt daarmee geen onderdeel van de inkomsten. c) Aantal jaren data ontbreekt; beoordeling financiële gezondheid is niet jaarlijks onderdeel van de vragenlijst van het Mulier Instituut verenigingspanel.  
Bron: CBS Sportclubs, Mulier Instituut brancherapport Sportverenigingen in Nederland 2018, Mulier Instituut verenigingsmonitor 2008-2018, KPMG-analyse





# 61% van de sportverenigingen huurt de accommodatie van de gemeente, maar deze groep neemt licht af sinds 2009

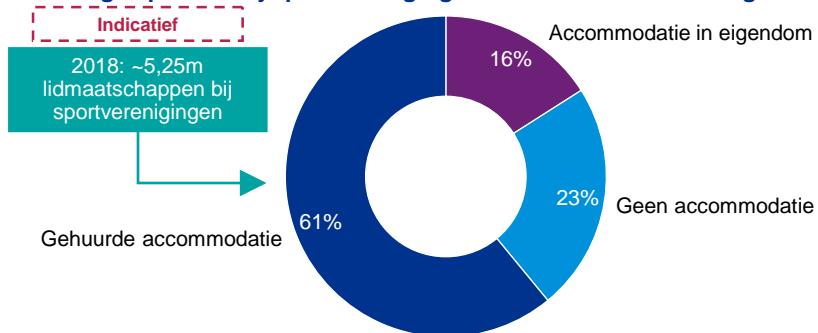
Eigendom accommodaties bij sportverenigingen (2000-2018)<sup>a</sup>



## Aantal verenigingen met accommodatie in eigendom stijgt

- Accommodatiekosten vormen voor verenigingen één van de grootste kostenposten. Dit geldt zowel voor sportverenigingen die accommodaties in eigendom hebben, als voor sportverenigingen die accommodaties huren bij (voornamelijk) gemeenten<sup>i)</sup>.
- Sportverenigingen die een accommodatie huren bij gemeenten doen dit veelal tegen huurtarieven die niet volledig kostendekkend zijn voor de gemeente.
- Er lijkt in 2009 sprake te zijn van een kanteling in de ontwikkeling van accommodatie-eigendom bij de sportverenigingen. Vóór 2009 huurden meer sportverenigingen accommodaties bij gemeenten en minder verenigingen hadden een accommodatie in eigendom. Sinds 2009 is deze ontwikkeling omgeslagen en zijn sportverenigingen juist weer vaker eigenaar van de accommodaties.
  - Het aantal sportverenigingen met een accommodatie in eigendom stijgt sterk vanaf 2009 (CAGR: 7,0%), terwijl het aantal verenigingen dat een accommodatie huurt juist licht afneemt sinds 2009 (CAGR: -0,9%).
  - Opvallend is dat deze ontwikkeling tussen 2000 en 2009 juist omgekeerd was (eigendom: -4,9% CAGR, huren: 1,1% CAGR).
- Ondanks de daling van het aantal sportverenigingen dat gebruikmaakt van gehuurde accommodaties sinds 2009, is dit nog steeds de meest voorkomende vorm van sportaanbod.
  - In 2018 huurt 64% van de sportverenigingen in Nederland een accommodatie van (voornamelijk) gemeenten. Hierdoor sport ruim 60% van de sporters in de georganiseerde sport op accommodaties in eigendom van gemeenten.

Percentage sporters bij sportverenigingen naar accommodatie-eigendom (2018)<sup>a</sup>



Notitie: a) 2018 sportclubdata nog niet gepubliceerd door CBS; 2018-cijfers zijn indicatief.

Bron: CBS Sportclubs, KPMG-analyse

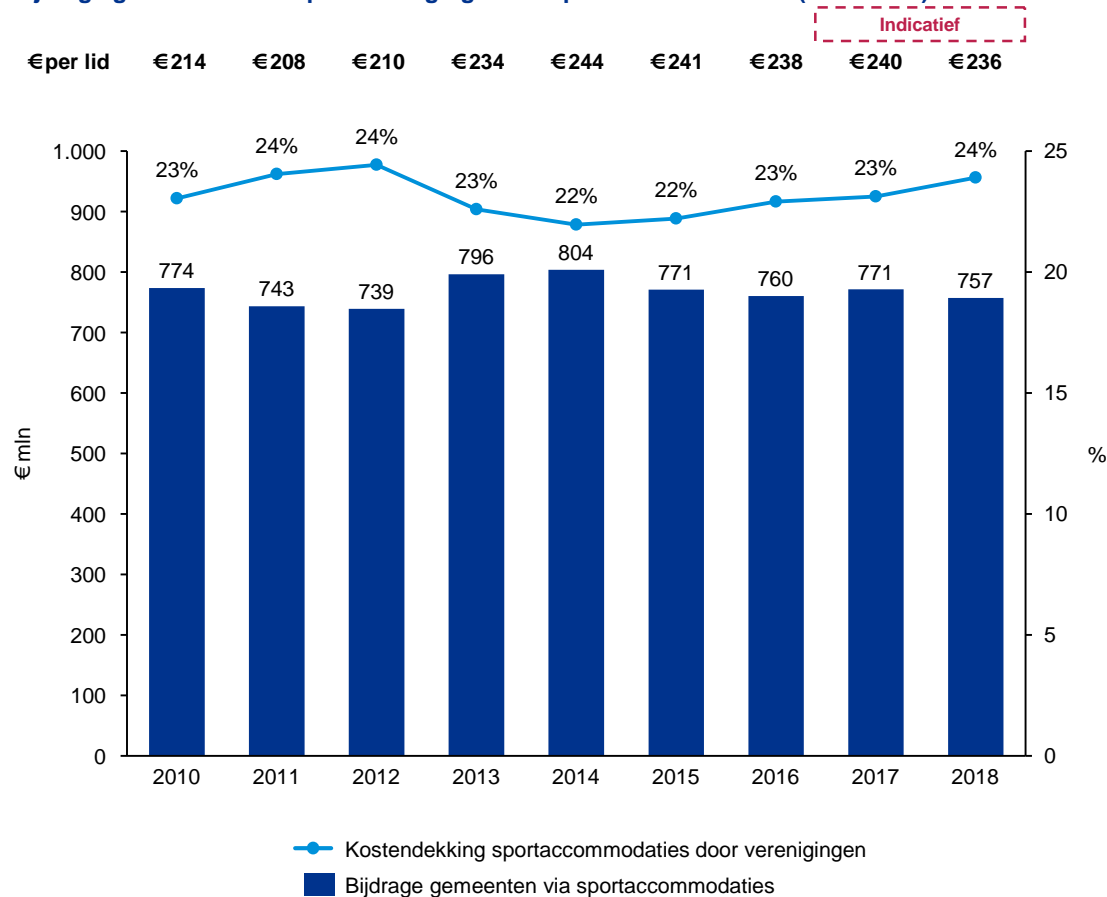
Bron: i) Sportverenigingen in Nederland 2018, Mulier Instituut





# Met het beschikbaar stellen van accommodaties tegen niet-kostendekkende tarieven dragen gemeenten jaarlijks ruim € 200 per lid bij aan sporten bij een sportvereniging

Bijdrage gemeenten aan sportverenigingen via sportaccommodaties (2010-2018)<sup>a,b</sup>



## Gemeenten dragen bij aan de kosten van sportaanbod in de georganiseerde sport

- Gemeenten geven jaarlijks in totaal ongeveer € 1 miljard uit aan sportaccommodaties in Nederland. De sportverenigingen betalen jaarlijks ongeveer 23% tot 24% van deze uitgaven aan huur aan de gemeenten. Gemeenten dragen hierdoor in 2018 ruim € 750 miljoen euro bij aan sportaanbod in de georganiseerde sport in Nederland.
- De bijdrage vanuit gemeenten komt in 2018 neer op gemiddeld € 236 per lid bij verenigingen die accommodaties huren.
- De € 236 per lid is substantieel meer dan de gemiddelde contributie die betaald wordt door leden van de sportverenigingen (€ 135, zie pagina 111). Hiermee dragen gemeenten voor deze groep sporters (~60% van de georganiseerde sporters) meer bij aan de georganiseerde sport, dan de sporters zelf.
- Wanneer de gemiddelde bijdrage per lid van gemeenten aan georganiseerde sport middels niet-kostendekkende huur (€ 236/jaar) wordt samengenomen met de gemiddelde contributie per lid (€ 135/jaar), lijken de jaarlijkse gemiddelde kosten voor georganiseerde sport (€ 371) vergelijkbaarder met het gemiddelde prijspeil binnen de anders-georganiseerde sport (zie pagina 113).
- Gemeenten faciliteren in sommige gevallen ook het gebruik van sportaccommodaties door andere organisaties, zoals bijvoorbeeld het onderwijs. Deze organisaties zullen waarschijnlijk ook (deels) voor gebruik van de accommodaties moeten bijdragen aan de gemeenten en kunnen daarmee een (klein) deel van de kosten van de gemeenten dekken. Deze bijdragen aan gemeenten zijn in deze analyse niet opgenomen.

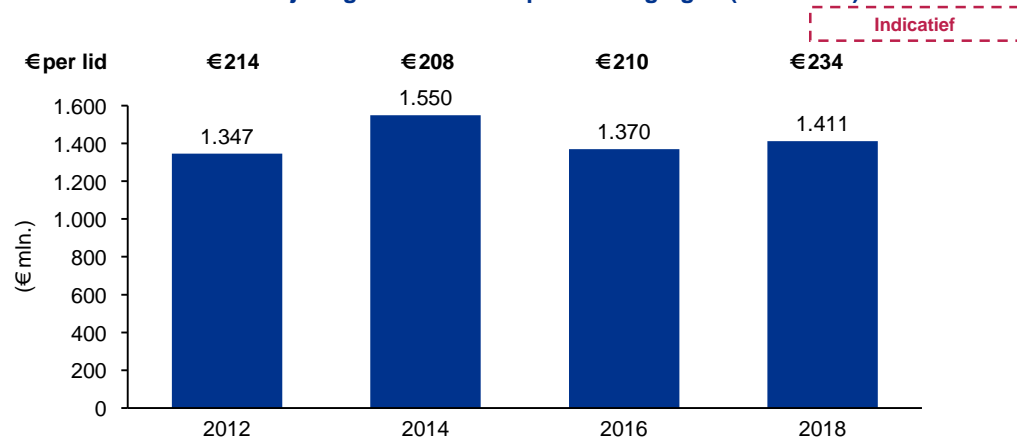
Notitie: a) 2018 sportclubdata nog niet gepubliceerd door CBS; 2018-cijfers zijn indicatief.  
 b) De jaarlijkse bijdrage aan zwembaden is door gebrek aan eenduidig over tijd beschikbare data niet meegenomen.  
 Bron: CBS Sportclubs, CBS Iv3, KPMG-analyse



#### 4.c.i) Financiële stromen in de Nederlandse sportbranche: Georganiseerde sport

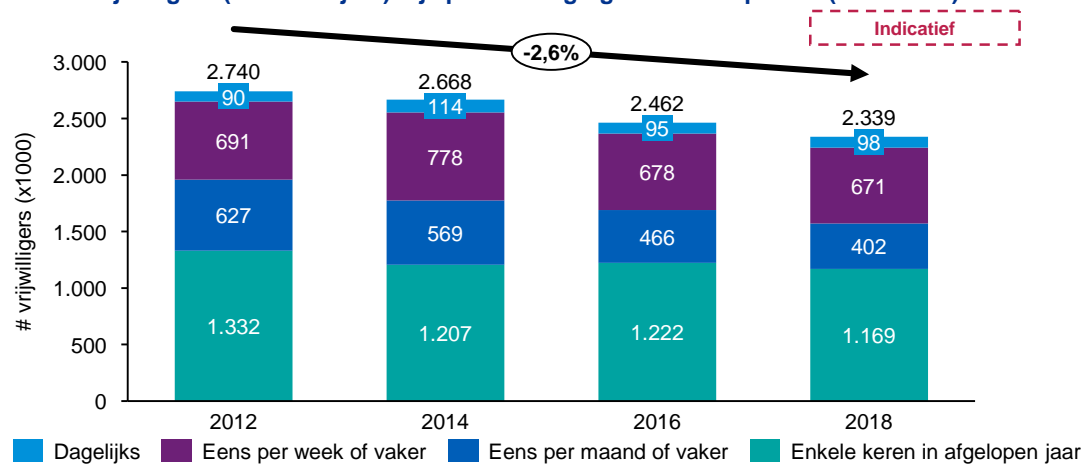
In 2018 dragen ruim 2,3 miljoen Nederlanders als vrijwilliger meer dan € 1,4 miljard aan waarde bij aan sportverenigingen

#### Monetaire waarde van vrijwilligerswerk voor sportverenigingen (2012-2018)<sup>a</sup>



- Hoewel het aantal actieve vrijwilligers in de Nederlandse sportsector afneemt (CAGR '12-'18: -2,6%), zijn in 2018 ruim 2,3 miljoen mensen actief geweest als vrijwilliger bij een sportvereniging.
- Wanneer de frequentie van de activiteiten van de 2,3 miljoen sportvrijwilligers in Nederland wordt omgezet in aantal uren actief per jaar (zie onderstaande tabel) blijkt dat er in Nederland in 2018 ruim 150 miljoen uur vrijwilligerswerk bij sportverenigingen is uitgevoerd. Dit is vergelijkbaar met bijna 80.000 FTE.
- Om de (minimale) monetaire waarde van de inzet van vrijwilligers voor sportverenigingen te bepalen, is het aantal actieve uren vrijwilligerswerk uitgedrukt in geld middels het wettelijk minimumloon dat in het jaar van berekening van toepassing was:
  - In 2018 is de monetaire waarde van vrijwilligerswerk bij sportverenigingen ruim € 1,4 miljard.
  - De inzet van vrijwilligers voor sportverenigingen is in 2018 ruim € 200 per lid waard.

#### Aantal vrijwilligers (15 t/m 70 jaar) bij sportverenigingen naar frequentie (2012-2018)<sup>a</sup>



Notitie: a) Inschatting gebaseerd op aannamen (zie tabel). 2018 sportclub- en VTO-data nog niet gepubliceerd; 2018-cijfers zijn indicatief.  
Bron: CBS Sportclubs, Vrijetijdsomnibus (VTO) 2012;2014;2016, ministerie van SZW factsheet minimumloon, KPMG-analyse

#### Aannamen bepaling monetaire waarde vrijwilligerswerk

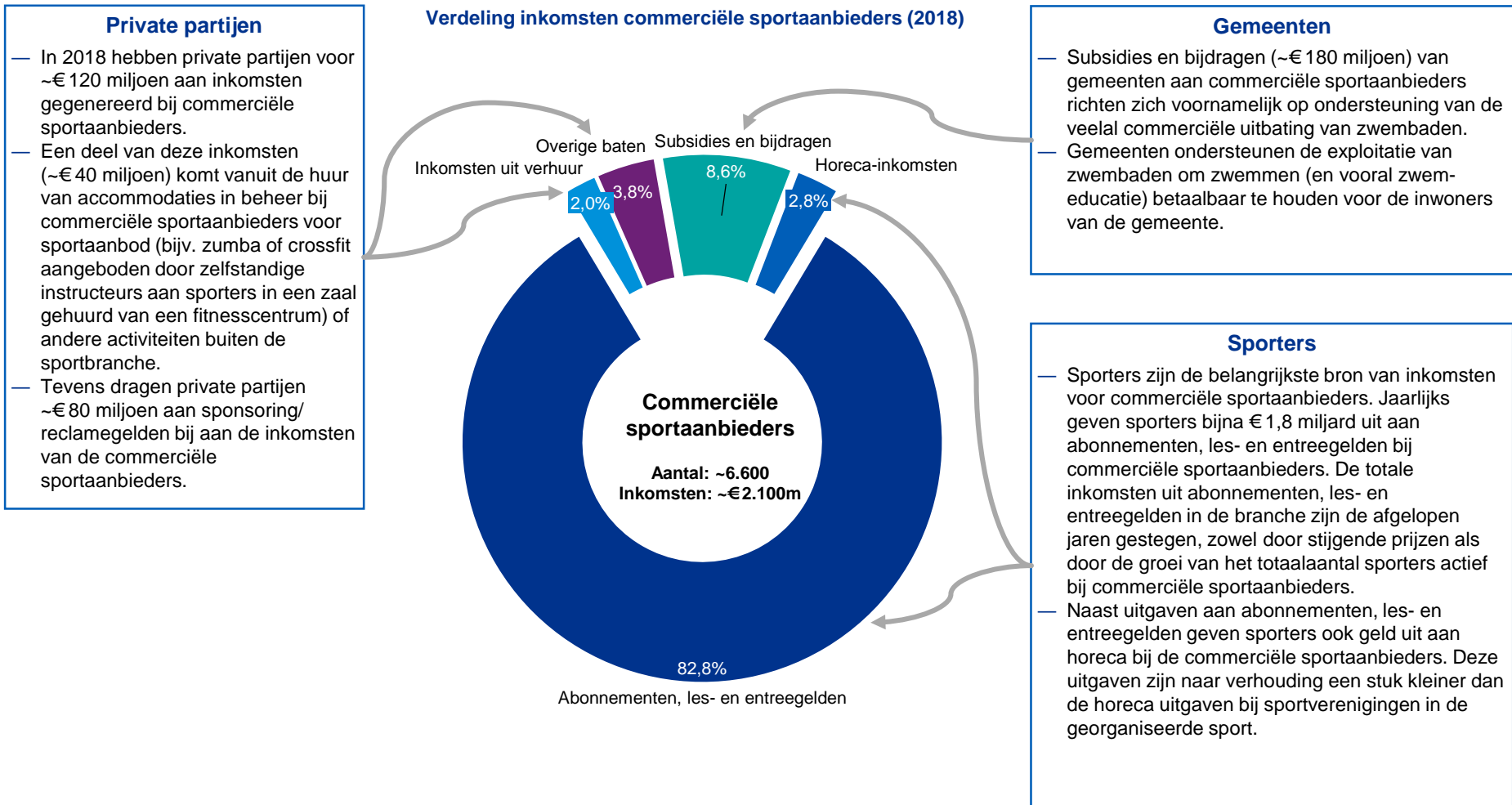
Monetaire waarde vrijwilligerswerk	Jaarlijks geldende minimumloon
Leeftijd vrijwilligers	15 t/m 70 jaar
<b>Aantal uren actief per jaar</b>	
Dagelijks actieve vrijwilligers	600 uur
Wekelijks actieve vrijwilligers	100 uur
Maandelijks actieve vrijwilligers	40 uur
Jaarlijks actieve vrijwilligers	10 uur



## 4.c.ii) Financiële stromen in de anders-georganiseerde sport



# De inkomsten van het commerciële sportaanbod in de anders-georganiseerde sport komen voornamelijk vanuit de uitgaven van sporters

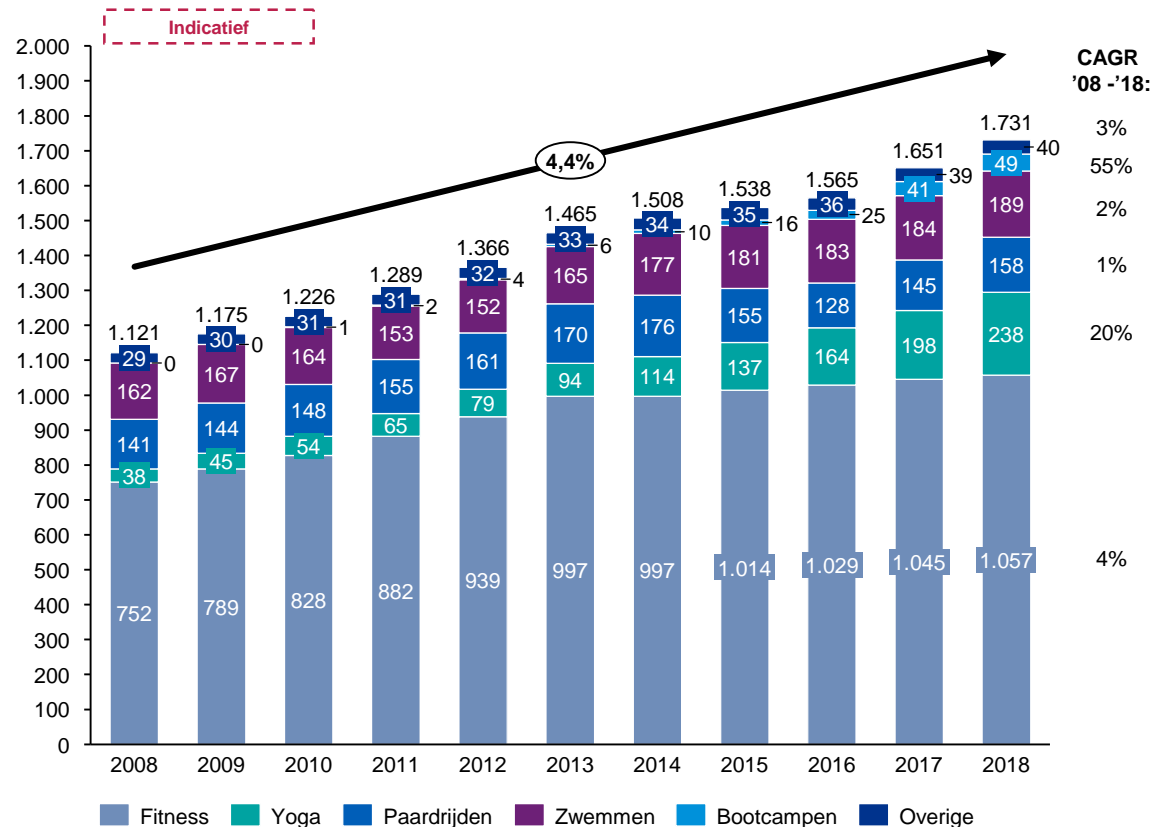


Bron: CBS Fitnesscentra, Mulier Instituut brancherapport Zwemmen in Nederland, Fitness Markt en Trend rapport, KPMG-analyse



# Groei in inkomsten in de anders-georganiseerde sport is vooral sterk door toename in aantal sporters in opkomende sporten en prijsstijgingen

Inkomsten uit sportaanbod in anders-georganiseerde sport (2008-2018)<sup>a,b,c</sup>



- De forse groei in inkomsten in opkomende sporten, zoals yoga en bootcampen lijken vooral gedreven door een substantiële stijging in het aantal actieve sporters.
- Ondanks de grote groep actieve yogi's in Nederland, is slechts een relatief kleine groep hiervan wekelijks of vaker actief bij commerciële yoga-aanbieders. Gemiddeld besteden actieve yogi's € 155 per jaar aan yoga-lessen<sup>(i)</sup>. Daarmee lijken yogi's gemiddeld genomen in beperkte mate yoga lessen af te nemen, aangezien de jaarlijkse kosten voor yoga lessen gemiddeld € 450 zijn. Zie pagina 113.
- De groei in inkomsten in meer traditionele anders-georganiseerde sporten, zoals paardrijden en zwemmen, lijkt voornamelijk te worden gedreven door prijsstijgingen (zie pagina 113), waarmee de afname van het aantal sporters gecompenseerd wordt.
- Ondanks de sterke opkomst van budgetketens (o.a. Basic Fit en Fit For Free) wordt de groei in inkomsten bij fitness voornamelijk gedreven door een stijging van de gemiddelde prijs, en in mindere mate door een lichte groei van het aantal sporters. De gemiddelde prijs van fitness in Nederland stijgt mogelijk doordat ook premium-ketens (o.a. David Lloyd en HealthCity) en luxe fitnessboetieks de markt betreden, waar tevens wellnessfaciliteiten en personal trainers beschikbaar zijn<sup>(ii)</sup>.

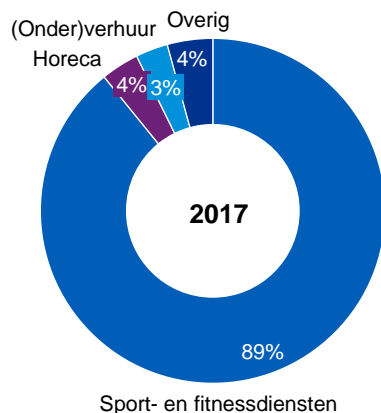
Notitie: a) In de huidige analyse zijn nog niet alle commercieel aangeboden sporten meegenomen; n.b. aantal ongebonden sporters die commercieel sportaanbod gebruiken.  
 b) Onder Overige vallen karten, squashen, schaatsen, skiën, airsoften.  
 c) Door ontbrekende data voor prijsontwikkelingen zijn resultaten deels gebaseerd op schattingen.  
 i) Yoga Nederland, websites sportaanbieders, KNHS. ii) Fitness markt & trend rapport, 2016, Mulier Instituut.  
 Bron: CBS bevolking kerncijfers, CBS gezondheidsenquête/leefstijlmonitor, KPMG-analyse



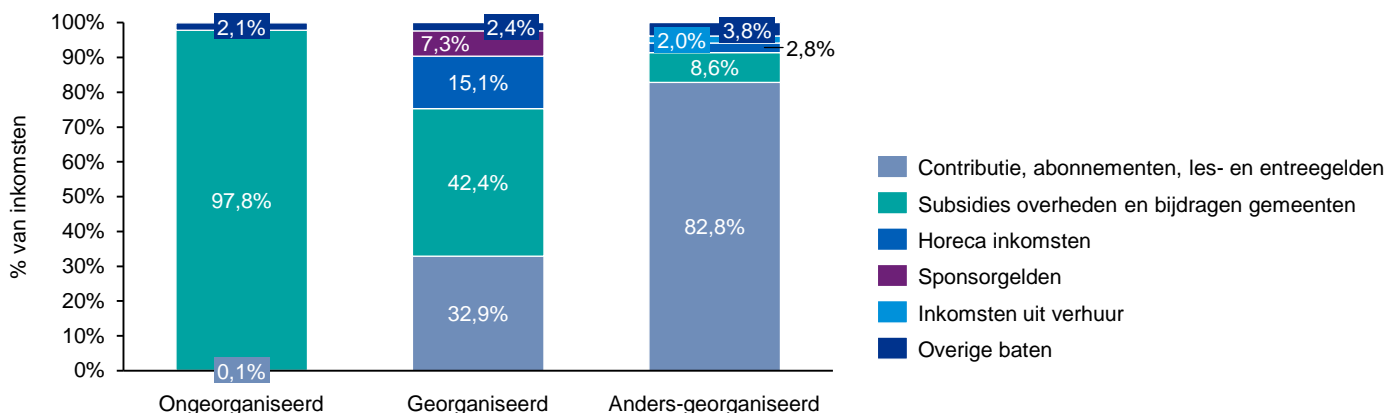
#### 4.c.ii) Financiële stromen in de Nederlandse sportbranche: Anders-georganiseerde sport

Anders dan bij sportverenigingen en ongeorganiseerde sport, komen de inkomsten van commerciële sportaanbieders voor een groot deel uit de uitgaven van sporters

##### Verdeling van inkomsten bij fitnesscentra (2017)<sup>a</sup>



##### Vergelijking van opbouw totale inkomsten tussen vormen van sportaanbod (2018)



- De anders-georganiseerde sport is in een veel grotere mate afhankelijk van inkomsten van sporters zelf, in vergelijking met de andere vormen van sportaanbod.
- Anders-georganiseerde sport is in 2018 voor ruim 80% afhankelijk van de uitgaven van sporters, terwijl dit bij de georganiseerde sport slechts ~30% is en bij ongeorganiseerde sport zelfs bijna nihil.
- Horeca-inkomsten zijn in de anders-georganiseerde sport in veel mindere mate van belang dan bij sportverenigingen in de georganiseerde sport. Deels is dit verschil te verklaren doordat sportaccommodaties in de anders-georganiseerde sport minder vaak beschikken over horecafaciliteiten in vergelijking met sportverenigingen<sup>i)</sup>. Een tweede verklaring is dat horeca-uitgaven vooral gedaan worden bij samen sporten (vooral georganiseerde sport) en in mindere mate bij alleen sporten (veel anders-georganiseerde sporten worden vaker alleen beoefend)<sup>ii)</sup>.

Notitie: a) Overige inkomsten zijn inkomsten uit verkoop sportuitrusting, wellness, kinderopvang en sport-gerelateerde adviesdiensten.

Bron: CBS Fitnesscentra, CBS sportclubs, VTO 2012,2014,2016, KPMG-analyse

i) EuropeActive, Fitness markt & trend rapport, 2016

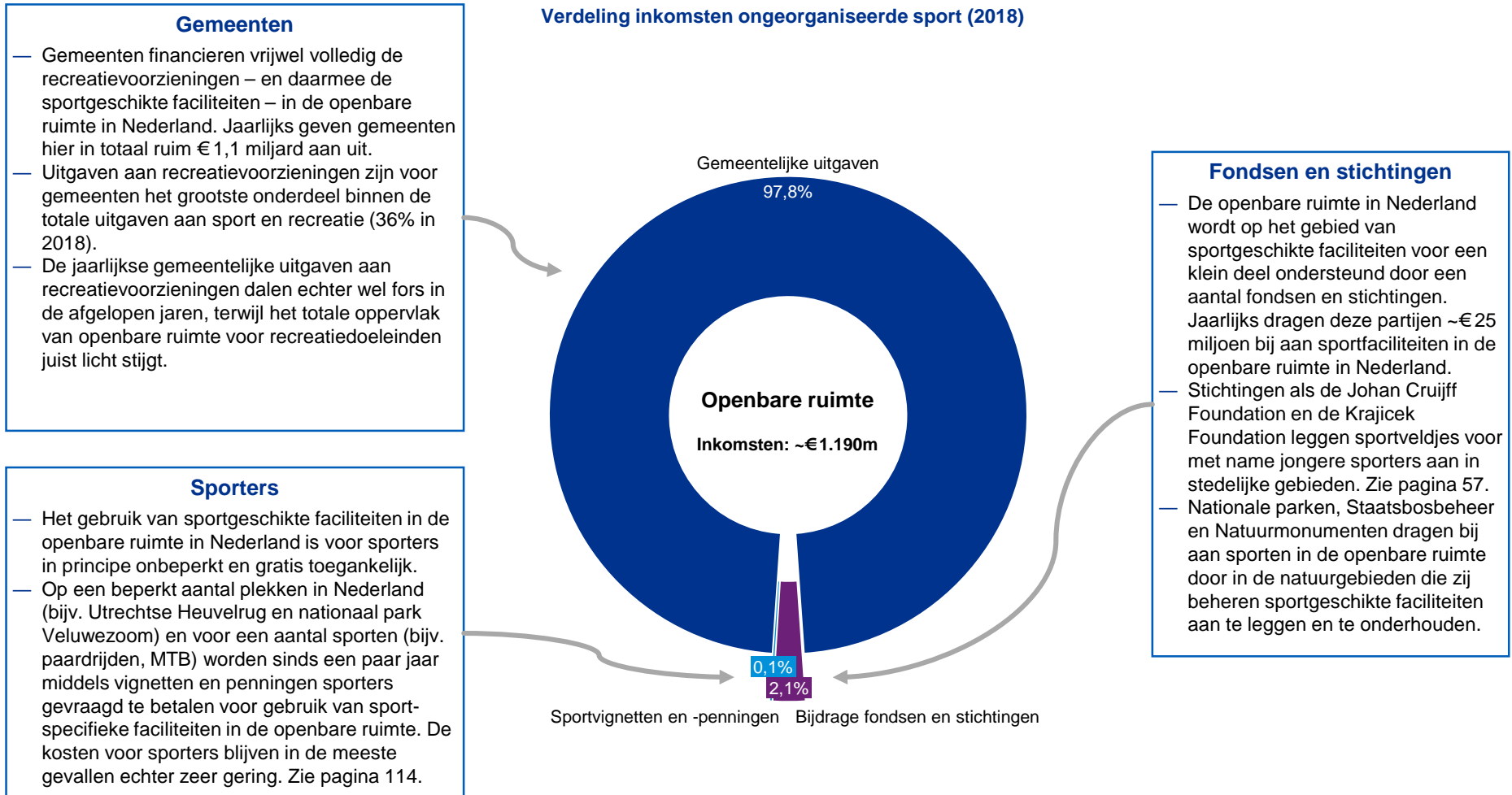
ii) Sportverenigingen in Nederland 2018, Mulier Instituut



## 4.c.iii) Financiële stromen in de ongeorganiseerde sport



# Sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte worden vrijwel volledig gefinancierd door de gemeenten en zijn vrijwel kosteloos beschikbaar voor sporters



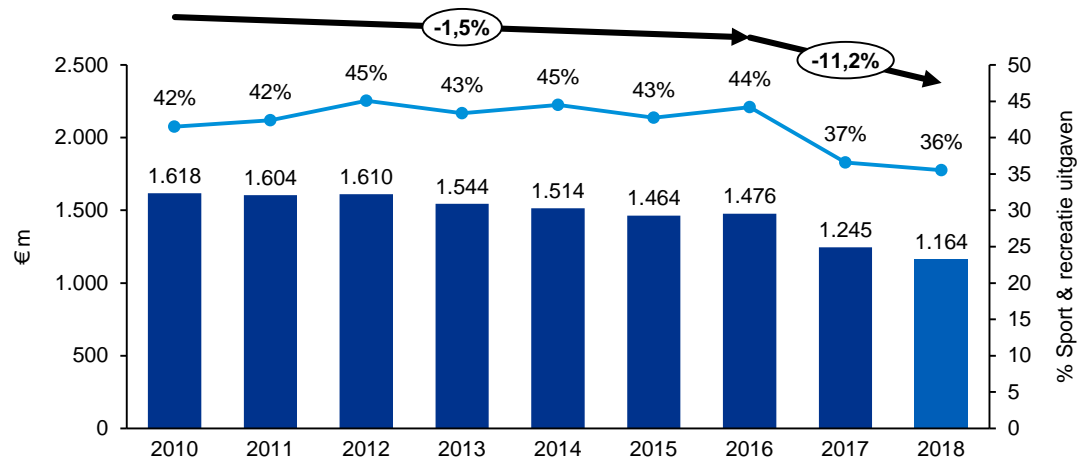
Bron: CBS Iv3 database, websites/jaarverslagen fondsen en stichtingen, KPMG-analyse





# Gemeenten geven steeds minder uit aan recreatievoorzieningen in de openbare ruimte, terwijl het aantal sporters juist groeit

Ontwikkeling uitgaven aan openbare ruimte door gemeenten (2010-2018<sup>a</sup>)



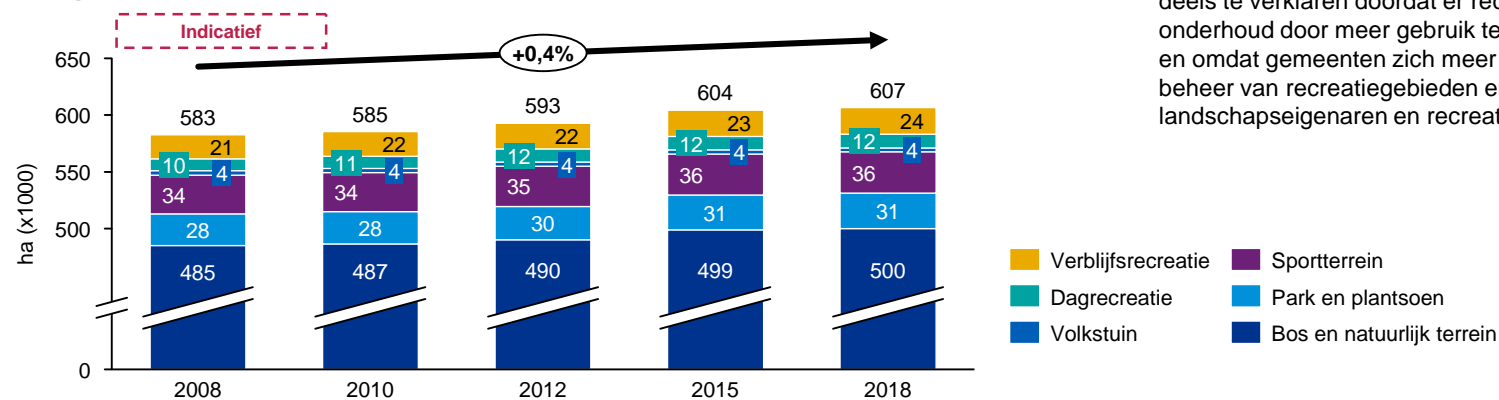
— Hoewel de openbare ruimte nog steeds het grootste deel van de gemeentelijke uitgaven aan sport en recreatie uitmaakt en de totale oppervlakte van recreatiegebieden in Nederland licht stijgt, zijn de uitgaven aan recreatievoorzieningen in de openbare ruimte de laatste jaren fors gedaald.

- Gemeenten geven in 2018 36% van de totale uitgaven aan sport en recreatie uit aan recreatievoorzieningen in de openbare ruimte ten opzichte van 42% in 2010.
- In absolute termen zijn de jaarlijkse gemeentelijke uitgaven aan recreatievoorzieningen in dezelfde periode gedaald met ongeveer € 450 miljoen.

— Gegeven de groei van het aantal sporters in de openbare ruimte (CAGR '08-'18: 2,6%) en de lichte toename van de oppervlakte van sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte (CAGR '08-'18: 0,4%) is het opvallend dat de uitgaven van gemeenten aan deze voorzieningen juist dalen in deze periode.

— De daling in uitgaven aan recreatie in de openbare ruimte is deels te verklaren doordat er recentelijk bespaard wordt op onderhoud door meer gebruik te maken van 'natuurlijk beheer' en omdat gemeenten zich meer hebben teruggetrokken uit het beheer van recreatiegebieden en dit overlaten aan landschapseigenaren en recreatieschappen<sup>i)</sup>.

Bodemgebruik sport en recreatie in Nederland (2000-2018<sup>b</sup>)



Notitie: a) 2018-cijfers zijn begroting, niet realisatie. b) 2018-cijfers zijn indicatief; 2018 bodemgebruik statistieken CBS niet bekend.  
Bron: CBS Iv3 database, CBS COFOG data, CBS ruimtegebruik, KPMG-analyse

i) Mulier Instituut



# Bijlagen

Categorie	Organisaties	Categorie	Organisaties
Kenniscentra	Topteam Sport	Media	NOS
Anders-georganiseerde sport	NLActief	Media	Eurosport (Discovery Benelux)
Anders-georganiseerde sport	Basic-Fit	Media	Talpa
Anders-georganiseerde sport	Vereniging Yogadocenten Nederland	Overheid	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn & Sport
Belangenorganisaties	WOS	Overheid	Provincie Gelderland
Belangenorganisaties	NL Sporter	Overheid	Sportkracht12
Fondsen en stichtingen	Jeugdfonds Sport & Cultuur	Overheid	Gemeente Rotterdam
Fondsen en stichtingen	Gehandicaptensport NL	Overheid	Gemeente Utrecht
Fondsen en stichtingen	Johan Cruijff Foundation	Marketing & sponsoring	Triple Double
Georganiseerde sport	NOC*NSF	Marketing & sponsoring	Sport Entertainment Group (SEG)
Georganiseerde sport	Atletencommissie NOC*NSF	Marketing & sponsoring	KPN
Georganiseerde sport	Kleine sportbond	Topsportorganisaties	PSV
Georganiseerde sport	Kleine sportbond	Topsportorganisaties	Jumbo Visma
Georganiseerde sport	Niet-gelieerde sportbond	Accommodaties	Optisport
Georganiseerde sport	Niet-gelieerde sportbond	Accommodaties	Johan Cruijff ArenA
Georganiseerde sport	Grote sportbond		
Georganiseerde sport	Grote sportbond		
Georganiseerde sport	Grote sportbond		
Georganiseerde sport	Kleine sportbond		
Georganiseerde sport	Kleine sportbond		
Georganiseerde sport	Grote sportbond		

# Aanwezigen expertsessie en rondetafelsessies

## Organisaties expertsessie

Universiteit Utrecht  
Hogeschool Arnhem-Nijmegen  
Hanzehogeschool  
Hogeschool INHolland  
Mulier Instituut  
SCP  
RIVM  
CBS  
Kenniscentrum Sport  
Chionis  
Andersson Elffers Felix  
Hofstater Public Affairs  
Topteam Sport  
SportknowhowXL  
Stichting Waarborgfonds Sport  
Sportsubsidie.nl  
Rebel Group  
Kunsten '92  
DSP

## Organisaties rondetafelsessies

NOC\*NSF  
Ministerie van VWS  
VSG  
Jeugdfonds Sport & Cultuur  
Provincie Gelderland  
Nederlandse Loterij  
KNGF (fysiotherapie)  
Kenniscentrum Sport  
NLActief  
Feyenoord  
KNWU (wielersport)

## Mogelijk vervolgonderzoek (1/3)

Onderwerp	Beschrijving
<b>Internationaal perspectief</b>	
Internationale organisatie van (georganiseerde) sport	Overzicht van internationale organisatie van sport om invloed en toegevoegde waarde van internationale sportbonden en –organisaties op sportorganisatie en –financiering in Nederland in kaart te brengen.
Internationale vergelijking sportbeleid en sportdeelname	Vergelijking van sportbeleid en sportdeelname ontwikkeling in Nederland met vergelijkbare en/of succesvollere landen. Identificeren van optimalisatiekansen voor sportbeleid, -organisatie en –financiering in Nederland.
Internationale vergelijking topsport	Vergelijking van organisatie en financiering van talentontwikkeling, topsportondersteuning en topsportprestaties in Nederland met vergelijkbare en/of succesvollere landen.
Gebruik van EU subsidies voor sportorganisaties in Nederland	Onderzoek naar gebruik van EU subsidies door Nederlandse sportorganisaties in vergelijking met sportorganisaties uit andere EU landen.
<b>Detailonderzoek sportaanbod in Nederland</b>	
Succesvolle en groeiende sporten in Nederland	Onderzoek naar onderscheidende factoren en modellen binnen de succesvolle en groeiende sporten in Nederland om potentiële verbetermogelijkheden voor sportaanbieders te identificeren.
Regionale/lokale verschillen tussen ontwikkelingen bij sportverenigingen	Onderzoek naar trends, kansen en bedreigingen voor sportverenigingen per regio/gemeente/wijk. Ontwikkeling aantal leden, aantal vrijwilligers, financiën, accommodatie, e.d.
Spreiding van sportaanbod over Nederland	Onderzoek naar spreiding van sportaanbieders in Nederland. Is sport voor iedere Nederland goed bereikbaar? Hoeveel keuze aan sporten en type sportaanbod is er per regio en per gemeente?
Ongebonden sporters, grijze en niet-spelende leden	Detailonderzoek naar omvang, ontwikkeling en impact van ongebonden sporters, grijze leden (wel spelend, niet officieel lid) en niet-spelende leden (wel lid, niet sportend) per sport.
Breedtesport evenementen	In kaart brengen van omvang en ontwikkeling in aantal sporters, aantal evenementen, frequentie en geografische spreiding van breedtesportevenementen in Nederland.
Sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte	In kaart brengen van omvang, ontwikkeling, kwaliteit van sportgeschikte faciliteiten in de openbare ruimte en gebruik daarvan door sporters. Doorsneden per sport, per gemeente, etc.
Sportaanbod in zorg- en welzijnssector	Onderzoek naar omvang, ontwikkeling, organisatie en financiering van sportaanbod in zorg- en welzijnssector. Karakteristieken van sporters, kosten voor sporters, etc.

## Mogelijk vervolgonderzoek (2/3)

Onderwerp	Beschrijving
<b>Detailonderzoek sportdeelname in Nederland</b>	
Sportgedrag van jongeren	In kaart brengen van ontwikkelingen van tijdsbesteding, sportgedrag en motivatie om wel/niet te sporten onder jongeren om drempels/obstakels om te gaan sporten voor jongeren te identificeren en mogelijk weg te nemen. Naast vrijetijdsbesteding, bijvoorbeeld ook onderwijs, voor totaalbeeld van sporten en bewegen.
Rol van bewegingsonderwijs in sportdeelname op latere leeftijd	Bewegingsonderwijs op de basisschool en middelbare school wordt veel genoemd als middel om sportdeelname onder jongeren en op latere leeftijd te stimuleren. Is het effect van voldoende bewegingsonderwijs te zien in de sportdeelname op latere leeftijd?
Motivatie om niet te gaan sporten	Redenen om niet te gaan sporten bij niet-sporters en sporters die minder dan wekelijks actief zijn onderzoeken om drempels/obstakels om te gaan sporten te identificeren en mogelijk weg te nemen.
Relatie tussen sportgedrag en hoeveelheid vrije tijd	Vervolgonderzoek naar relatie tussen hoeveelheid beschikbare vrije tijd, vrijetijdsbestedingen en sportgedrag voor demografische en sociaaleconomische groepen in Nederlandse bevolking.
Sportgedrag van generaties	Onderzoek naar zogenaamde cohort-effecten in sportdeelname. Zorgt meer sporten op jongere leeftijd voor meer sporten op latere leeftijd? Hoe groot is dit effect per generatie? Hoe ontwikkelt de vraag naar sport zich gedurende het leven van sporters?
Sportgedrag van sporters met een beperking	In kaart brengen van ontwikkelingen van sportgedrag en motivatie om wel/niet te sporten onder sporters met een beperking om drempels/obstakels om te gaan sporten te identificeren en mogelijk weg te nemen.
Karakteristieken sporters naar sport en type sportaanbod	In kaart brengen van demografische, geografische en sociaaleconomische verschillen tussen sporters in verschillende sporten en typen sportaanbod. Hierdoor wordt mogelijk duidelijk welke sporten beter aansluiten bij bevolkingsgroepen die een lagere sportdeelname kennen.

## Mogelijk vervolgonderzoek (3/3)

Onderwerp	Beschrijving
<b>(Commerciële) topsport</b>	
Sportsponsoring in Nederland	Onderzoek naar omvang, ontwikkeling en drijfveren van (internationale) sportsponsoring door Nederlandse bedrijfsleven.
Organisatie en financiering in succesvolle topsporten	In kaart brengen van onderscheidende factoren en modellen binnen de succesvolle en groeiende (internationale) topsporten om potentiële verbetermogelijkheden voor topsportorganisaties in Nederland te identificeren.
Talentontwikkeling in commerciële en ondersteunde topsport	Vergelijking van organisatie, financiering en prestaties van talentontwikkeling in commerciële en ondersteunde topsporten om potentiële verbetermogelijkheden voor topsportorganisaties in Nederland te identificeren.
<b>Topsport beleven</b>	
Media-aandacht voor topsport in Nederland	Onderzoek naar hoeveelheid media-aandacht (zendtijd, aantal artikelen, aantal berichten e.d.) voor topsport per sport en groepen binnen topsport (vrouwentopsport, paralympische topsport, urban sports, e.d.)
Uitgaven aan topsport beleven	In kaart brengen jaarlijkse uitgaven aan topsport beleven via de media of via evenementen door Nederlandse toeschouwers. Verdeling per sport, per regio en naar bevolkingsgroepen.



# Bijlage: Organisatiestructuur



# Overzicht bijlage organisatiestructuur

#	Bijlage
A	Sportbonden aangesloten bij NOC*NSF
B	Overige sportkoepels
C	Overige sportbonden
D	Regelgevende autoriteiten en handhavende inspectiediensten
E	Loterijen
F	Belangenbehartigers in de sport
G	Brancheverenigingen, werkgevers- en werknemersorganisaties
H	Commerciële sportaanbieders (ketens)
I	Sportgerichte stichtingen en goede doelen
J	Topsport infrastructuur en talentontwikkeling
K	Commerciële topsportorganisaties
L	Landschapseigenaren en -beheerders

## A) Sportbonden aangesloten bij NOC\*NSF (1/6)

Sportbond	Topsport	Sportdisciplines	# leden '17	CAGR leden '08-'17	# verenigingen '17	CAGR ver. '08-'17
Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond	✓	Voetbal en kicks	1.217.540	0,6%	3.060	-1,1%
Koninklijke Nederlandse Lawn Tennis Bond	✓	Tennis en padel	570.431	-2,6%	1.662	-0,5%
Sportvisserij Nederland		n.v.t.	562.290	-1,4%	803	-1,4%
Nederlandse Golf Federatie	✓	n.v.t.	376.849	2,1%	312	3,8%
Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie	✓	n.v.t.	302.154	1,1%	965	-1,9%
Koninklijke Nederlandse Hockey Bond	✓	n.v.t.	254.032	2,1%	322	0,4%
Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie	✓	n.v.t.	176.167	-1,6%	1.151	-2,6%
Koninklijke Nederlandse Zwembond	✓	n.v.t.	144.331	0,0%	464	0,8%
Atletiekunie	✓	n.v.t.	137.389	0,8%	389	3,4%
Nederlandse Volleybal Bond	✓	n.v.t.	117.783	-0,8%	1.020	-2,1%
Nederlandse Bridge Bond	✓	n.v.t.	115.774	0,1%	1.008	-0,4%
Koninklijke Wandelbond Nederland		n.v.t.	94.155	4,4%	1.067	0,3%
Koninklijk Nederlands Korbball Verbond	✓	n.v.t.	85.524	-1,9%	497	-1,4%
Watersportverbond	✓	Boardsport, Kano, Motorboot, Zeilen	81.244	-2,7%	386	0,2%

Bron: Websites en jaarverslagen sportbonden, NOC\*NSF ledenaantal rapportage 2008-2017

## A) Sportbonden aangesloten bij NOC\*NSF (2/6)

Sportbond	Topsport	Sportdisciplines	# leden '17	CAGR leden '08-'17	# verenigingen '17	CAGR ver. '08-'17
Nederlandse Toer Fiets Unie		n.v.t.	71.084	5,6%	514	-0,1%
Nederlandse Ski Vereniging	✓	Alpine, Freestyle, Cross, Paraskiën/snowboarden	68.487	-4,4%	59	0,2%
Koninklijke Nederlandse Klim- en Bergsportvereniging	✓	n.v.t.	61.780	1,3%	1	0,0%
Koninklijke Nederlandse Motorrijders Vereniging	✓	n.v.t.	55.869	2,8%	264	-0,9%
Judo Bond Nederland	✓	n.v.t.	52.924	-1,0%	665	-1,5%
Nederlandse Basketball Bond	✓	n.v.t.	51.398	2,2%	349	-0,5%
Nederlands Handbal Verbond	✓	n.v.t.	49.378	-1,6%	374	-1,3%
Koninklijke Nederlandse Schaatsenrijders Bond	✓	n.v.t.	40.265	-4,6%	652	-1,4%
Badminton Nederland	✓	n.v.t.	39.343	-4,8%	502	-1,4%
Koninklijke Nederlandse Schietsport Associatie	✓	n.v.t.	37.500	-1,3%	-	-2,3%
Koninklijke Nederlandse Wielren Unie	✓	n.v.t.	36.231	2,7%	221	1,1%
Koninklijke Nederlandse Roei Bond	✓	n.v.t.	34.942	2,5%	122	0,7%
Koninklijke Nederlandse Biljart Bond	✓	n.v.t.	32.184	0,3%	1.264	-1,8%
Nederlandse Darts Bond		n.v.t.	31.742	-2,8%	25	0,0%

Bron: Websites en jaarverslagen sportbonden, NOC\*NSF ledenaantal rapportage 2008-2017

## A) Sportbonden aangesloten bij NOC\*NSF (3/6)

Sportbond	Topsport	Sportdisciplines	# leden '17	CAGR leden '08-'17	# verenigingen '17	CAGR ver. '08-'17
Nederlandse Tafeltennis Bond	✓	n.v.t.	26.857	-2,7%	537	-1,8%
Nederlandse Triathlon Bond	✓	n.v.t.	26.298	10,7%	132	4,5%
Koninklijke Nederlandse Schaak Bond	✓	n.v.t.	24.366	0,9%	427	-2,3%
Reddingsbrigade Nederland	✓	n.v.t.	22.997	-2,2%	163	-1,1%
Koninklijke Nederlandse Baseball en Softball Bond	✓	n.v.t.	20.508	-1,4%	162	-1,1%
Nederlandse Jeu de Boules Bond	✓	n.v.t.	16.478	-1,4%	193	-1,6%
Nederlandse Rugby Bond	✓	n.v.t.	15.299	7,0%	86	0,8%
Koninklijke Nederlandse Vereniging voor Luchtvaart		n.v.t.	14.142	0,8%	1	0,0%
Nederlandse Onderwatersport Bond		n.v.t.	13.409	-3,7%	269	0,3%
Koninklijke Nederlandse Kaats Bond		n.v.t.	12.143	-1,9%	114	-1,2%
Gehandicaptensport Nederland	✓	n.v.t.	11.306	-6,6%	192	-5,6%
Nederlandse Handboog Bond	✓	n.v.t.	10.578	0,5%	225	-0,9%
KNAC Nationale Autosport Federatie	✓	Autocross, Karting, Rally, Rallycross, Terreinsport	9.989	3,0%	93	1,5%
Nederlandse Bowling Federatie	✓	n.v.t.	9.946	-5,8%	112	-2,3%

Bron: Websites en jaarverslagen sportbonden, NOC\*NSF ledenaantal rapportage 2008-2017

## A) Sportbonden aangesloten bij NOC\*NSF (4/6)

Sportbond	Topsport	Sportdisciplines	# leden '17	CAGR leden '08-'17	# verenigingen '17	CAGR ver. '08-'17
Survivalrun Bond Nederland		n.v.t.	9.872	30,1%	81	11,0%
Federatie Oosterse Gevechtkunsten	✓	Kendo, Wushu, Pencak silat, Ringcontactsporten	9.717	0,4%	223	-7,0%
Karate-Do Bond Nederland	✓	n.v.t.	8.008	-0,8%	189	0,4%
Squash Bond Nederland	✓	n.v.t.	7.130	-10,0%	82	4,3%
Koninklijke Nederlandse Krachtsport en Fitnessfederatie	✓	Functional fitness, Kettlebell sports Powerlifting, Worstelen,	6.986	6,1%	74	-4,8%
Nederlandse IJshockey Bond	✓	n.v.t.	5.846	1,1%	42	0,5%
Taekwondo Bond Nederland	✓	n.v.t.	5.635	-4,6%	147	-1,8%
Nederlandse Boks bond	✓	n.v.t.	5.399	15,3%	116	5,0%
Koninklijke Nederlandse Cricket Bond	✓	n.v.t.	5.026	-0,4%	48	-2,8%
Koninklijke Nederlandse Dambond	✓	n.v.t.	4.245	-4,6%	167	-4,0%
Koninklijke Nederlandse Kegel Bond		n.v.t.	3.667	-4,5%	349	-2,7%
Nederlandse Klootschiet Bond		n.v.t.	3.308	-1,8%	67	-2,7%
Koninklijke Nederlandse Algemene Schermbond	✓	n.v.t.	3.221	2,7%	72	0,0%
Aikido Nederland		n.v.t.	3.045	-3,0%	190	1,0%

Bron: Websites en jaarverslagen sportbonden, NOC\*NSF ledenaantal rapportage 2008-2017

## A) Sportbonden aangesloten bij NOC\*NSF (5/6)

Sportbond	Topsport	Sportdisciplines	# leden '17	CAGR leden '08-'17	# verenigingen '17	CAGR ver. '08-'17
Nederlandse Kruisboog Bond		n.v.t.	2.621	-0,1%	56	-0,9%
American Football Bond Nederland		n.v.t.	1.746	1,2%	21	0,0%
Nederlandse Frisbee Bond		n.v.t.	1.581	6,0%	34	6,7%
Nederlandse Waterski & Wakeboard Bond		n.v.t.	1.345	-11,5%	29	-4,8%
Nederlandse Beugel Bond		n.v.t.	1.283	-1,7%	32	-0,3%
Nederlandse Floorball en Unihockey Bond		n.v.t.	1.268	2,7%	23	-2,0%
Nederlandse Algemene Danssport Bond	✓	O.a. Latin, Line dance, Streetdance, Salsa, Rolstoel, Breakdance	1.188	-16,2%	28	-22,2%
Algemene Nederlandse Sjoelbond		n.v.t.	1.149	-6,0%	65	-3,6%
Nederland Lacrosse		n.v.t.	931	8,8%	13	-8,3%
Nederlandse Indoor en Outdoor Bowls Bond		n.v.t.	928	-7,1%	31	-4,5%
Nederlandse Rollersports Bond		n.v.t.	698	-9,0%	19	2,5%
Koninklijke Nederlandse Kolf Bond		n.v.t.	543	-1,3%	28	-0,8%
Nederlandse Go Bond		n.v.t.	524	-4,0%	15	-2,0%
Nederlandse Minigolf Bond		n.v.t.	477	-5,3%	27	-2,8%

Bron: Websites en jaarverslagen sportbonden, NOC\*NSF ledenaantal rapportage 2008-2017

## A) Sportbonden aangesloten bij NOC\*NSF (6/6)

Sportbond	Topsport	Sportdisciplines	# leden '17	CAGR leden '08-'17	# verenigingen '17	CAGR ver. '08-'17
Koninklijke Nederlandse Motorboot Club		n.v.t.	356	-5,3%	101	13,6%
Nederlandse Drakenboot Federatie		n.v.t.	317	4,9%	10	-1,4%
Nederlandse Curling Bond	✓	n.v.t.	141	1,2%	4	0,0%
Bob en Slee Bond Nederland	✓	n.v.t.	74	4,5%	-	0,0%

Bron: Websites en jaarverslagen sportbonden, NOC\*NSF ledenaantal rapportage 2008-2017

## B) Overige sportkoepels

Selectie i.v.m.  
onvolledige data

Sportkoepels	Specialisatie	Sportdisciplines	# leden 2017
Koninklijke Nederlandse Doven Sport Bond	Doven en slechthorenden	12	n.b.
Special Olympics Nederland	Verstandelijke beperking	24	n.b.
Gehandicapten Sport Nederland	Lichamelijke en verstandelijke beperking	7	12.000
Nederlandse Culturele Sportbond	Humanistisch geïnspireerde sportkoepel	n.b.	200.000
Nederlandse Katholieke Sportfederatie	Levensbeschouwelijke sportkoepel	n.b.	400.000
Brandweer Sportbond Nederland	Beroepsgroep: Brandweer	n.b.	n.b.
Studentensport Nederland	Beroepsgroep: Studenten	n.b.	130.000
Nederlandse Politie Sport Bond	Beroepsgroep: Politie	28	n.b.
Nationale Militaire Teams	Beroepsgroep: Defensie	19	n.b.

Bron: Websites en jaarverslagen sportbonden, KPMG-analyse



## C) Overige sportbonden (1/3)

Selectie i.v.m.  
onvolledige data

Sportbond	Omschrijving	Status relatie met NOC*NSF
Nederlandse Shuffleboard Vereniging	Teamsport vergelijkbaar met curling	Niet geschikt bevonden
Muay Thai Organisatie Nederland	n.v.t.	In gesprek met bestaande bond voor aansluiting
Nederlandse Airsoft Belangen Vereniging	n.v.t.	Niet geschikt bevonden
Dutch Cheerleading Association	n.v.t.	Doorverwezen naar bestaande bond
Nederlandse Padelbond	n.v.t.	Niet geschikt bevonden
E-Sports	n.v.t.	Niet geschikt bevonden
KungFu Bond	n.v.t.	Doorverwezen naar bestaande bond
Pickleball Nederland	Combinatie van badminton, tafeltennis en tennis	Doorverwezen naar bestaande bond
Nederlandse Dodgeball bond	n.v.t.	Niet geschikt bevonden
Nederlandse Touwtrek Bond	n.v.t.	Niet geschikt bevonden
Bandy Bond Nederland	Teamsport vergelijkbaar met ijshockey	Doorverwezen naar bestaande bond
H.E.M.A. bond	Historische Europese Krijgskunsten	Doorverwezen naar bestaande bond
Paalsport Bond Nederland	Verzameling van sporten als paaldansen	Niet geschikt bevonden
IJszwemmen (IISA) Nederland	n.v.t.	Doorverwezen naar bestaande bond

Bron: NOC\*NSF, Websites en jaarverslagen sportbonden, KPMG-analyse

## C) Overige sportbonden (2/3)

Selectie i.v.m. onvolledige data
-------------------------------------

Sportbond	Omschrijving	Status relatie met NOC*NSF
Koninklijke Nederlandse Doven Sport Bond	n.v.t	In gesprek met bestaande bond voor aansluiting
Nederlandse Rugby League Bond	n.v.t	Doorverwezen naar bestaande bond
Nederlandse Beach Soccer Bond	n.v.t	Doorverwezen naar bestaande bond
Nederlandse Draf- en Rensport	n.v.t	In gesprek met bestaande bond voor aansluiting
Nederlandse Ringtennis federatie	Variant van ringwerpen op badmintonveld	Niet geschikt bevonden
Nederlandse Othello Vereniging	Denksport	Niet geschikt bevonden
Nederlandse Rope Skipping Organisatie	n.v.t	Niet geschikt bevonden
Urban Krav Maga	n.v.t	Niet geschikt bevonden
Calisthenics	Vorm van individuele fitness	Niet geschikt bevonden
Netball	Teamsport vergelijkbaar met korfbal/basketbal	In gesprek met bestaande bond voor aansluiting
Sledehonden sport club Nederland	n.v.t	Niet geschikt bevonden
Nederlandse Twirl Sport Bond	Turnsport	Niet geschikt bevonden
Nederlandse Savate Federatie	Vechtsport vergelijkbaar met kickboksen	Niet geschikt bevonden
Koninklijke Nederlandse Tafelvoetbal Bond	n.v.t	Niet geschikt bevonden

Bron: NOC\*NSF, Websites en jaarverslagen sportbonden, KPMG-analyse

## C) Overige sportbonden (3/3)

<b>Selectie i.v.m. onvolledige data</b>
---

Sportbond	Omschrijving	Status relatie met NOC*NSF
Mixed Martial Arts	n.v.t	Niet geschikt bevonden
Nederlandse bond voor obstacle racen (OCRA)	n.v.t	Doorverwezen naar bestaande bond
Roller Derby Nederland	n.v.t	Niet geschikt bevonden
Sticht Gooise Wandelsport Bond	n.v.t	n.b.

Bron: NOC\*NSF, Websites en jaarverslagen sportbonden, KPMG-analyse

## D) Regelgevende autoriteiten en handhavende inspectiediensten

Selectie i.v.m. onvolledige data
-------------------------------------

Organisatie	Algemene dienstverlening	Sport specifieke dienstverlening
Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT)	Zorgen dat bedrijven, organisaties en overheidsinstanties de wet- en regelgeving over de duurzame leefomgeving, de fysieke veiligheid en de woningcorporatiesector naleven	Kwaliteitscontrole van sportvelden, met name kunstgrasvelden
Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)	Speelt een centrale rol bij onderzoek naar benodigheden voor goede zorg, veilige producten en een gezonde leefomgeving. Zowel in opdracht van de overheid als in samenwerking met andere onderzoeks- en kennisinstellingen	Doen van onderzoek op het gebied van het sportbeleid en de sportpraktijk in Nederland en het coördineren en valideren van het onderzoek dat gebeurt door derden
Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA)	Bewaken van de veiligheid van voedsel en consumentenproducten, de gezondheid van dieren en planten, het dierenwelzijn en handhaven van de natuurwetgeving	Controleren van sportmateriaal; in het geval van o.a. de paardensport ziet de organisatie ook toe op het dierenwelzijn
Autoriteit persoonsgegevens (AP)	Toeziend op de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG)	Toeziend op de algemene verordening gegevensbescherming (AVG) van (sport)verenigingen

Bron: Websites en jaarverslagen ILT, RIVM, NVWA, AP, KPMG-analyse

<b>Selectie i.v.m. onvolledige data</b>
---

Organisatie	Beschrijving	Sport-specifieke bijdragen	Bijdrage sport 2018 totaal (€miljoen)
Nederlandse Loterij	Hieronder vallen: Toto, Krasloten, Lucky Day, Miljoenenspel Eurojackpot, Lotto en Staatsloterij	Hoofdsponsor NOC*NSF, sponsort TeamNL, Fonds Gehandicaptensport (Uniek sporten)	44,7
BankGiro Loterij	Draagt met name af aan culture instellingen en organisaties	Jeugdfonds sport en cultuur	0,5
VriendenLoterij	Veel van de afdrachten zijn gericht op sport en (samen)spel. Steunden in 2018 3.166 (amateur-) sportclubs, droegen bij aan de jeugdopleidingen van (o.a) de Eredivisieclubs, en steunden verschillende Foundations van (ex)topsporters.	Jeugdfonds sport en cultuur, Friendship Sports Centre, Dirk Kuyt Foundation, Esther Vergeer Foundation, Fonds Gehandicaptensport, Giovanni van Bronckhorst Foundation, Johan Cruyff Foundation, Krajicek Foundation, Ruud van Nistelrooij Foundation, Yvonne van Gennip Foundation, Edwin van der Sar Foundation	2,1 <sup>(a)</sup>
Nationale Postcodeloterij	Steunt vooral de natuurfondsen, mensenrechtenfondsen, en rechtvaardigheidsorganisaties en noodhulp	Krajicek Foundation, Johan Cruyff Foundation, Rafa Nadal Foundation	1,5

Notitie: a) Bedrag geschonken aan foundations, exclusief bijdragen aan amateur(sport)clubs

Bron: Jaarverslagen loterijen, KPMG analyse

## F) Belangenbehartigers in de sport

<b>Selectie i.v.m. onvolledige data</b>
---

Organisatie	Specialisatie	Kerntaak
NLCoach	Trainers en coaches in Nederland	Opkomen voor de belangen van de trainers en coaches en daarnaast de deskundigheid van trainers/coaches verhogen door bieden van begeleiding
NLSportclub	Community voor sportbestuurders	Doel is om sportclubs meer met elkaar te laten samenwerken door middel van het uitwisselen van kennis en ervaring
Belangenvereniging van Kleine Mensen (BVKM)	Mensen met korte lengte en hun gezinnen	Mogelijk maken om op gelijk en uitdagend niveau te kunnen sporten o.a. door het regelmatig organiseren van sportevenementen
Gay Union Through Sports (GUTS)	LHBT-sporters	Belangenbehartiging van homosporters in Nederland
Landelijk Netwerk Vrouwen in de Sport (LNVS)	Vrouwen actief in landelijke sportorganisaties	Vrouwen in leidinggevende staf- of bestuursfuncties binnen de sport steunen en de doorstroming van vrouwen bevorderen
NL Sporter	Topsporters	Ondersteuning, bemiddeling, advisering van topsporters bij (juridische) conflicten en belangenbehartiging voor topsporters richting politiek, NOC*NSF en sportbonden
VVCS	Professionele voetballers	De VVCS is de belangenorganisatie voor betaald voetballers, en heeft als doel haar leden zowel op individuele als op collectieve basis bij te staan, zowel op arbeidsrechtelijk als op maatschappelijk gebied.
VVBW	Beroepswielrenners	Belangenbehartiging voor beroepswielrenners gericht op de verbetering van de arbeidsomstandigheden

Bron: Websites en jaarverslagen belangenbehartigers in de sport, KPMG-analyse

## G) Brancheverenigingen, werkgevers- en werknemersorganisaties

<b>Selectie i.v.m. onvolledige data</b>
---

<b>Werkgevers- en werknemersorganisaties</b>	
De Werkgevers in de Sport (WOS)	
FNV Sport en Bewegen	
CNV sportbranche	
De Unie	
<b>Sport-specifieke brancheverenigingen</b>	
Vereniging Yogadocenten Nederland	HISWA (watersport)
NL Actief (fitness)	
WiZZ (zwembaden, zwemscholen)	
NVG (golfaccommodaties)	
NRZ (zwemveiligheid, nationale zwemdiploma's)	
FNRS (paardensport)	
Vereniging van Buitensport Ondernemingen Nederland	
<b>Overige brancheverenigingen sport</b>	
Branchevereniging Sport en Cultuurtechniek, BSNC	
Speel Verantwoord (kansspelaanbieders)	
Vereniging voor Sport en Recht	

Bron: Websites en jaarverslagen belangenbehartigers in de sport, KPMG-analyse

## H) Commerciële sportaanbieders (ketens)

Selectie i.v.m.  
onvolledige data

Type Sport	Commerciële sportaanbieders	Beschrijving	Omzet 2018 (€ miljoen)
Fitness	Basic-Fit	Europese aanbieder van fitnesscentra met 621 clubs (161 in NL), met meer dan 1,8 miljoen leden in Europa (0,5 miljoen in NL). Focust zich op het lage prijssegment.	119,3 <sup>(a)</sup>
Fitness	Fit For Free	107 clubs (waarvan 96 in Nederland) is Fit for free een van de grootste aanbieders van Fitness in Nederland. Lowbudget aanbieder.	88
Fitness	Anytime Fitness	Grote wereldwijde aanbieder van fitness (3.300 clubs) met 60 clubs in Nederland. Gepositioneerd in het midden- en hoogsegment.	n.b.
Fitness	Fitland	Nederlandse fitnessketen (40 clubs), die halverwege 2019 wordt overgenomen door Basic-Fit.	48,8
Sport	LACO	Aanbod van totale fitness, inclusief zwembaden; 34 clubs in Nederland.	n.b.
Sport	Sportfondsen	Met meer dan 3.000 medewerkers exploiteert Sportfondsen Groep, via een honderdtal ondernemingen, meer dan 550 voorzieningen zoals zwembaden, sporthallen, ijsbanen, multifunctionele sportcentra en sociaal-culturele centra.	120
Sport	Optisport	Biedt allerlei sporten aan in Nederland en België: trampolinespringen, zwemmen, fitness, schaatsen en andere binnensporten; 19 fitnesslocaties in Nederland, totaal 370 locaties in Nederland en België.	~75 <sup>(b)</sup>

Notitie: a) In Nederland. b) België en Nederland

Bron: Jaarverslagen, Websites bedrijven, KPMG-analyse



## 1) Sportgerichte stichtingen en goede doelen

<b>Selectie i.v.m. onvolledige data</b>
---

Organisatie	Beschrijving	Besteed (€ mln) aan sport 2017
Johan Cruyff Foundation	De Johan Cruyff Foundation steunt en ontwikkelt sportactiviteiten voor kinderen, overal ter wereld, met een focus op kwetsbare kinderen.	7,5
Fonds Gehandicaptensport	Fonds Gehandicaptensport zet zich in om sport voor iedereen met een handicap dicht bij huis mogelijk te maken.	2,7
Jeugdfonds Sport & Cultuur	Het Jeugdfonds Sport & Cultuur maakt het mogelijk dat kinderen en jongeren uit gezinnen met weinig geld, toch op voetbal, muziekles, turnen, streetdance, judo of theaterles kunnen of een andere sportieve of creatieve activiteit kunnen doen.	4,2
Richard Krajicek Foundation	De Krajicek Foundation is de sportfoundation die kinderen en jongeren in aandachtswijken intensief begeleidt en motiveert om dicht bij huis en met elkaar te spelen en te sporten. Zo kunnen zij zich in een veilige omgeving op een gezonde en sportieve manier ontwikkelen en een inspiratiebron zijn voor de jeugd in hun buurt.	1,9
Fonds voor de sport	De doelstelling is om meer inkomsten voor de sport te realiseren, voor zowel topsport als breedtesport. Momenteel gaat er 'slechts' 2% van de particuliere giften en donaties naar sport. Omdat sport zo belangrijk is voor de samenleving is het doel dit percentage de komende drie jaar te verdubbelen naar ten minste 4%.	n.b
Edwin van de Sar Foundation	De Edwin van der Sar Foundation realiseert projecten ter ondersteuning van mensen met hersenletsel op het gebied van revalidatie, participatie en preventie.	0,2 <sup>(a)</sup>
Yvonne van Gennip Foundation	Het Yvonne van Gennip Talent Fonds zet zich in om fondsen te werven om daarmee talentvolle sporters een kans te geven de top te behalen.	1,2
Giovanni van Bronckhorst Foundation	Met sport en onderwijs iets terug kunnen doen voor de samenleving, vooral rondom Rotterdam.	0,6
Esther Vergeer Foundation	Stimuleren dat kinderen en jongeren met een handicap een kans krijgen om te sporten en dat ze die kans pakken. Want die ene kans is het begin van een toekomst. De Esther Vergeer Foundation doet dat voor kinderen en jongeren van over de hele wereld, maar om te beginnen in Nederland.	0,4
Dirk Kuyt Foundation	De Dirk Kuyt Foundation richt zich op alle aangepaste sporten. Van G-voetbal tot zeilen en van rolstoeltennis tot biljarten voor mensen met Parkinson. Sporten heeft immers niet alleen een lichamelijke functie, maar speelt ook een belangrijke rol bij de sociale integratie.	0,5
Stichting Sport Helpt	De stichting 'Sport Helpt' organiseert droomontmoetingen voor ernstig zieke kinderen in het ziekenhuis, of in overleg op een alternatieve locatie, met een (Olympische) topsporter van zijn of haar favoriete sport. Ieder kind verdient een lach op zijn of haar gezicht en daarvoor is deze stichting in het leven geroepen.	0,1
Stichting SportFair	De doelstelling van de SportFair-organisatie is mensen van alle leeftijden kennis te laten maken met bekende en onbekende sporten, met de intentie om de sportparticipatie te bevorderen.	n.b

Notitie: a) Jaarverslag van 2018

Bron: Websites fondsen, Jaarverslagen stichtingen, KPMG-analyse

## J) Topsport infrastructuur en talentontwikkeling (1/2)

Selectie i.v.m.  
onvolledige data

Nationale Topsport Centra (NTC)	Regionale Training Centra (RTC)	Topsport Talentscholen (TTS)	
Waterpolo	Baseball	OSG Willem Blaeu Alkmaar	Thorbecke Voortgezet Onderwijs Rotterdam
Triatlon	Basketball	CSG Het Noordik Almelo	DaCapo College Sittard
Beachvolleybal	Handbal	OSG Echnaton - Helen Parkhurst Almere	Trevianum scholengroep Sittard
Zeilen	Handboogsport	Scala College Alphen aan den Rijn	Willem II College Tilburg
	Korfbal	Calandlyceum Amsterdam	Leidsche Rijn College Utrecht
	Roeien	Veluws College Apeldoorn	College Den Hulster Venlo
	Rugby	Beekdal Lyceum - 't Venster Arnhem	Scheldemonde College Vlissingen
	Schaatsen	RSG 't Rijks Bergen op Zoom	Het College Weert
	Schaatsen	Segbroek College Den Haag	CSE - Thomas a Kempis College Zwolle
	Schietsport,	Sint-Joriscollege Eindhoven	
	Softbal	Carmelcollege Emmen	
	Tennis	Het Stedelijk Lyceum Enschede	
	Turnen	Topsport Talentschool Groningen	
	Vechtsport, Judo	OSG Sevenwolden Heerenveen	
	Voetbal	CVO 't Gooi Hilversum	
	Volleybal	Haarlemmermeer Lyceum Hoofddorp	
	Kitesurfen	Tabor College Hoorn	
	BMX	Leonardo College Leiden	
	Wielrennen baan	SSgN Nijmegen	
		Rodenborch College Rosmalen	

Bron: Stichting Talent School (LOOT), KPMG-analyse

## J) Topsport infrastructuur en talentontwikkeling (2/2)

Selectie i.v.m. onvolledige data
-------------------------------------

Centra voor Topsport en Onderwijs (CTO's)	Regionale Topsport Organisaties (RTO'S)
CTO Amsterdam	RTO Noord
CTO Zuid (Eindhoven)	RTO Noordwest
CTO Noord (Heerenveen)	RTO Oost
CTO Papendal	RTO Utrecht
CTO Metropool (Den Haag)	RTO Metropool Den Haag-Rotterdam-Dordrecht
	RTO Zuid
	RTO Limburg

## K) Commerciële topsportorganisaties

Selectie i.v.m.  
onvolledige data

Type Sport	Organisatie	Beschrijving	Omzet 2018 (€ miljoen)
Voetbal	Eredivisie CV	Verantwoordelijk voor de media en marketing van de Eredivisie. Verkoopt de uitzendrechten voor de Eredivisieclubs.	254,22
Voetbal	<b>Eredivisieclubs:</b> Ajax, PSV, Feyenoord, AZ Alkmaar, Vitesse, FC Utrecht, Heracles Almelo, FC Groningen, ADO Den Haag, Willem II, SC Heerenveen, VVV-Venlo, PEC Zwolle, FC Emmen, Fortuna Sittard, Excelsior Rotterdam, De Graafschap, N.A.C. Breda <b>Keuken Kampioen Divisie:</b> AGOVV Apeldoorn, Almere City, Cambuur Leeuwarden, FC Den Bosch, FC Dordrecht, FC Eindhoven, Go Ahead Eagles, TOP Oss, RKC Waalwijk, Roda JC, Sparta Rotterdam, SC Telstar, FC Twente, FC Volendam, Helmond Sport, MVV Maastricht, NEC	Topsportteams in het voetbal, spelend in de Eredivisie, en Keuken Kampioen Competitie. Met betaalde selecties en staf.	432 <sup>a)</sup>
Wielrennen	Team Sunweb	World-Tour wielerploeg (mannen en vrouwen) inclusief opleidingsteams (officieel onder Duitse licentie)	~18
Wielrennen	Roompot-Charles	Pro-continentale wielerploeg met Nederlandse en Belgische renners.	n.b.
Wielrennen/Schaatsen	Team Jumbo Visma	Gecombineerde schaatsploeg (mannen en vrouwen) en wielerploeg (mannen), inclusief opleidingsteams. Met meerdere Olympisch kampioenen (schaatsen) en succesvolle wielrenners op mondiaal niveau in het team.	~20
Schaatsen	Team IKO, Team TalentNED, Team Reggeborgh, Gewest Fryslan, Team Frysk, Healthy Team, Team Easyjet	Schaatsploegen met opleidingsploegen. Toegang tot de hoogste schaatscompetitie.	n.b.
Hockey	<b>Heren:</b> Almere, Amsterdam, Bloemendaal, Den Bosch, HGC, Kampong, Oranje-Rood, Pinoké, Rotterdam, SCHC, Tilburg, Klein Zwitserland <b>Vrouwen:</b> Amsterdam, Bloemendaal, Den Bosch, Groningen, HDM, Huizen, Hurley, Kampong, Laren, Oranje-Rood, Pinoké, SCHC	Tophockey in Nederland, gebaseerd op brede sportclubs vallend onder NOC*NSF. Veelal parttime profs.	n.b.
Volleybal	<b>Eredivisie Heren:</b> Zaanstad, Topvolleybal Zwolle, Orion, Talentteam Papendal, Abiant Lycurgus, Advise/SSS, Draisma Dynamo, VoCASA, SV Land Taurus, Sliedrecht. <b>Eredivisie Dames:</b> Springendal-Set_up '65, FAST, Eurosped, Talentteam Papendal, VC Sneek, Apollo 8, Sliedrecht, Dros-Alterno, Regio Zwolle, Pharmafilter US	Volleybalteams in Nederland: parttime profs.	n.b.

Notitie: a) Alleen de begrotingen van de Eredivisieclubs

Bron: Jaarverslagen, Websites bedrijven, KPMG-analyse

## L) Landschapseigenaren en -beheerders

Selectie i.v.m.  
onvolledige data

Organisatie	Beschrijving
Natuurmonumenten	Natuurmonumenten zet zich in voor de bescherming van natuurgebieden, waardevolle landschappen en cultureel erfgoed. Natuurmonumenten koopt gebieden aan, beheert die en zorgt ervoor dat ze toegankelijk zijn voor recreanten en natuurliefhebbers. Dit wordt mogelijk gemaakt door de steun van donateurs. Natuurmonumenten ontwikkelt ook nieuwe natuur, door bijvoorbeeld landbouwgrond om te vormen tot nieuwe leefgebieden voor planten en dieren of door natuurlijke landschappen te herstellen. Ook zet Natuurmonumenten zich in voor de aanleg van verbindingzones tussen natuurgebieden, zodat planten en dieren de kans krijgen zich te verspreiden. Natuurmonumenten beheert zo'n 100.000 hectare aan natuurgebieden, waarin ook (beperkt) sport en recreatie plaats kan vinden.
LandschappenNL	LandschappenNL is voortgekomen uit een samenwerkingsverband van De12Landschappen en Landschapsbeheer Nederland. LandschappenNL is de ondersteunende organisatie voor de aangesloten partners: de 12 provinciale Landschappen en de provinciale organisaties Landschapsbeheer. LandschappenNL geeft advies, behartigt de belangen van het Nederlandse landschap en voert beheertaken uit. De organisaties die hun krachten hebben gebundeld in LandschappenNL vertegenwoordigen zo'n 110.000 hectare beschermde natuur en ruim 800 monumenten.
Staatsbosbeheer	Staatsbosbeheer is de bos- en natuurbeheerder van de Nederlandse staat. Deze organisatie beheert in opdracht van de rijksoverheid ongeveer 260.000 hectare bos, natuurgebieden en historisch cultuurlandschap, en is hiermee de grootste natuurbeheerder van Nederland. Staatsbosbeheer ontwikkelt en beheert natuurgebieden, bevordert de recreatie en zet zich in voor het gebruik van milieuvriendelijke grondstoffen.
Waterschappen	De waterschappen (of hoogheemraadschappen) zijn verantwoordelijk voor een groot deel van het waterbeheer in Nederland. Waterschappen zijn geen landschapseigenaren, maar uitsluitend beheerders. Waterschappen zijn regionale overheidsorganisaties die zorg dragen voor de waterhuishouding in een bepaald gebied. Nederland is opgedeeld in 24 waterschappen. De kerntaken van een waterschap zijn de waterkeringszorg, het waterkwantiteitsbeheer en het waterkwaliteitsbeheer, maar het waterschap beheert daarmee ook gebieden waarbinnen veel (water)sport en recreatie plaatsvindt. De waterschappen staan onder toezicht van de desbetreffende provincie.
Federatie Particulier Grondbezit	De FPG is een vereniging van particuliere eigenaren van landbouwgronden (verpacht of in eigen gebruik), (oude en nieuwe) landgoederen, bossen en natuurterreinen. De ca. 1.600 leden zijn gezamenlijk eigenaar van bijna 200.000 hectare in Nederland. De omvang van het eigendom per lid varieert van één tot enkele duizenden hectares. Een deel van de particuliere landgoederen is (deels) opengesteld voor sport en recreatie.
Natuurnetwerk Gemeenten	Bij het Natuurnetwerk Gemeenten zijn momenteel 34 gemeenten lid, die gezamenlijk bijna 25.000 hectare aan bos- en natuurterreinen in eigendom hebben. In totaal hebben alle gemeenten in Nederland 50.000 hectare bos- en natuurterrein in eigendom en in deze gebieden vindt ook sport en recreatie plaats.
Rijksvastgoedbedrijf	Het Rijksvastgoedbedrijf beheert en ontwikkelt terreinen en natuurgebieden van de rijksoverheid. Het Rijksvastgoedbedrijf beheert ongeveer 30.000 hectare defensierreinen. Ruim 2/3 deel daarvan is oefen- en schietterrein. Deze terreinen bevatten belangrijke beschermde natuurwaarden. Het Rijksvastgoedbedrijf is daarmee de derde natuurbeheerder van het land, na Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. Een deel van de oefenterreinen is opengesteld voor het publiek en daarmee (deels) toegankelijk voor sport en recreatie.

Bron: LandschapinNederland.nl, VBNE.nl, websites landschapseigenaren, KPMG-analyse



**KPMG on social media**



**KPMG app**

© 2019 KPMG Advisory N.V., ingeschreven bij het handelsregister in Nederland onder nummer 33263682, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Cooperative ('KPMG International'), een Zwitserse entiteit. Alle rechten voorbehouden.

De naam KPMG en het logo zijn geregistreerde merken van KPMG International.